

Szegedi Tudományegyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola
Jelenkortörténeti és Összehasonlító
Történettudományi Doktori Program

„That Others May Live!”

*Az Egyesült Államok Fegyveres Erői harci kutató-
mentő képességének fejlődése a doktrínák tükrében
1982–2007*

Doktori (PhD) értekezés

Készítette:

Lengyel Ádám

Témavezető: Dr. Kiss Gábor Ferenc PhD

Szeged
2024

TARTALOMJEGYZÉK

<i>ELŐSZÓ</i>	7
I. BEVEZETÉS	9
I. 1. FOGALMI KERET	9
I. 2. ERKÖLCSI HÁTTÉR	13
I. 3. A TÉMA BEHATÁROLÁSA	15
I. 4. HADTÖRTÉNET TUDOMÁNYTERÜLETI ELHELYEZÉSE	16
II. MÓDSZERTAN	22
II. 1. KUTATÁSI MÓDSZEREK	22
II. 2. AZ ESETPÉLDÁK KIVÁLASZTÁSA	24
II. 3. ELEMZÉSI SZEMPONTOK	24
II. 4. ELŐZETES HIPOTÉZISEK	25
III. HISTORIOGRÁFIA	26
III. 1. A LEGFONTOSABB ELMÉLETI MUNKÁK	26
III. 2. A TÉMÁBAN SZÜLETETT LEGFONTOSABB MŰVEK	28
III. 3. A DISSZERTÁCIÓ ÉS A SZAKIRODALOM MEGKÖZELÍTÉSEI KÖZTI KÜLÖNBSÉG	31
IV. FORRÁSOK	32
IV. 1. AZ ELÉRHETŐ FORRÁSOK	32
IV. 2. HOZZÁFÉRHETŐSÉG	33
IV. 3. HITELESSÉG	35
V. TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNY	36
VI. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK HARCIS KUTATÓ-MENTŐ KÉPESSÉGÉNEK FEJLŐDÉSE 1980-AS ÉVEKTŐL 2007-IG	49
VI. 1. A HARCIS KUTATÁS-MENTÉS A '80-AS ÉVEK ELEJÉN	49
VI. 2. ÖSSZFEGYVERNEMI MŰVELETI KÉPESSÉGEK AZ AIRLAND BATTLE DOKTRÍNÁBAN	50
VI. 3. PARANCSNOKI LÁNC	55

VI. 4. A USSOCOM LÉTREHOZÁSA	58
VI. 5. VEZETÉS ÉS IRÁNYÍTÁS	64
VI. 6. A CSAR DOKTRÍNÁK EVOLÚCIÓJA 1982 UTÁN	74
VI. 6. 1. Egyesített doktrínák	77
VI. 6. 2. Összhaderőnemi doktrínák a JCS-en kívül	86
VI. 6. 3. A Hadsereg doktrínái	88
VI. 6. 4. A Légierő doktrínái	93
VI. 7. ÖSSZEZGÉS	95
VII. ESETPÉLDÁK ÉS RÉSZELEMLÉSEK	97
VII. 1. OPERATION DESERT STORM	97
VII. 1. 1. A BEVETÉS ELŐTTI ÁLTALÁNOS HELYZET	97
VII. 1. 2. A SZEMBEN ÁLLÓ ERŐK	98
VI. 1. 2. 1. Az amerikai csapatok	98
VI. 1. 2. 1a A különleges erők helyzete az öbölháború során	99
VI. 1. 2. 1b A csapatok morálja	100
VI. 1. 2. 2. Az iraki haderő és légvédelem	102
VII. 1. 3. STRATÉGIAI ÉS TAKTIKAI ELKÉPZELÉSEK	103
VII. 1. 4. A MENTŐAKCIÓK	105
VII. 1. 4. 1. Stroke 65	105
VII. 1. 4. 2. Corvette 03	106
VII. 1. 4. 3. Slate 46	107
VII. 1. 4. 4. Benji 53	109
VII. 1. 4. 5. ODA 532	111
VII. 1. 4. 6. Mutt 41	112
VII. 1. 5. ÉRTÉKELÉS, KÖVETKEZMÉNYEK	115
VII.2. OPERATION GOTHIC SERPENT	118
VII. 2. 1. A BEVETÉS ELŐTTI ÁLTALÁNOS HELYZET	118
VII. 2. 2. A SZEMBEN ÁLLÓ ERŐK	119
VII. 2. 2. 1. Az amerikai és ENSZ erők	119
VII. 2. 2. 1a UNOSOM II	119
VII. 2. 2. 1b USFORSOM	119
VII. 2. 2. 1c Task Force Ranger	120
VII. 2. 2. 1d A somáliai missziók közti összeköttetés	121
VII. 2. 2. 2. Az SNA milícia	121

VII. 2. 3. MŰVELETI TERV	122
VII. 2. 4. MENTŐAKCIÓ(K)	123
VII. 2. 5. ÉRTÉKELÉS, KÖVETKEZMÉNYEK	129
VII. 3. OPERATION NOBLE ANVIL	132
VII. 3. 1. A BEVETÉS ELŐTTI ÁLTALÁNOS HELYZET	132
VII. 3. 2. A SZEMBEN ÁLLÓ ERŐK	133
VII. 3. 2. 1. Az amerikai csapatok	133
VII. 3. 2. 2. A szerb légvédelem	134
VII. 3. 3. A MENTŐAKCIÓK ELŐKÉSZÍTÉSE	136
VII. 3. 4. A MENTŐAKCIÓ	138
VII. 3. 4. 1. Vega 31	138
VII. 3. 4. 2. Hammer 34	141
VII. 3. 5. ÉRTÉKELÉS, KÖVETKEZMÉNYEK	142
VII. 4. OPERATION ANACONDA	144
VII. 4. 1. A BEVETÉS ELŐTTI ÁLTALÁNOS HELYZET	144
VII. 4. 2. A SZEMBEN ÁLLÓ ERŐK	145
VII. 4. 2. 1. Az amerikai csapatok	145
VII. 4. 2. 2. A talibán	145
VII. 4. 3. MŰVELETI TERV	146
VII. 4. 4. A MENTŐAKCIÓ(K)	147
VII. 4. 5. ÉRTÉKELÉS, KÖVETKEZMÉNYEK	153
VII. 5. OPERATION RED WINGS	155
VII. 5. 1. A BEVETÉS ELŐTTI ÁLTALÁNOS HELYZET	155
VII. 5. 2. A SZEMBEN ÁLLÓ ERŐK	156
VII. 5. 2. 1. Az amerikai csapatok	156
VII. 5. 2. 2. A felkelők	157
VII. 5. 3. ÚT A MENTŐAKCIÓKHOZ	158
VII. 5. 4. A MENTŐAKCIÓ	159
VII. 5. 5. ÉRTÉKELÉS, KÖVETKEZMÉNYEK	163
VIII. (POP)KULTURÁLIS RECEPCIÓ	165
IX. ÖSSZEHASONLÍTÁS ÉS ÉRTÉKELÉS	178

IX. 1. A MENTŐAKCIÓK KÖRÜLMÉNYEI	178
IX. 2. C2 ÉS KOMMUNIKÁCIÓ SZEREPE	179
IX. 3. ELLENSÉGES ERŐK ÉS TAKTIKÁJUK	180
IX. 4. MÓDSZEREK ÉS ELJÁRÁSOK: A DOKTRÍNÁK SZEREPE	182
IX. 5. A BEVETÉSEK HATÁSA A DOKTRINÁLIS VÁLTOZÁSOKRA	183
X. ÖSSZEFOGLALÁS	185
X. 1. AIRLAND BATTLE VIZSGÁLATA	185
X. 2. DOKTRINÁLIS FEJLŐDÉS	185
X. 3. A BEVETÉSEK VIZSGÁLATÁNAK TANULSÁGA	187
X. 4. ZÁRÓ GONDOLATOK	189
<i>FELHASZNÁLT IRODALOM</i>	<i>191</i>
FORRÁSOK	191
KÖNYVEK, FOLYÓIRATOK	195
ONLINE ELÉRHETŐ CIKKEK, TANULMÁNYOK	203
<i>FÜGGELÉK</i>	<i>210</i>
FÜGGELÉK I. RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK	210
FÜGGELÉK II. RENDFOKOZATOK	215
FÜGGELÉK III. A JRCC BEVETÉSI NAPLÓJA AZ ÖBÖLHÁBORÚBAN	219
FÜGGELÉK IV. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK FEGYVERES ERŐINEK EGYSÉGEI ÉS SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE	221
FÜGGELÉK IV. 1. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK HADSEREGÉNEK EGYSÉGEI ÉS SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE	221
FÜGGELÉK IV. 2. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK LÉGIEREJÉNEK EGYSÉGEI ÉS SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE	224
FÜGGELÉK IV. 3. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK TENGERÉSZGYALOGSÁGÁNAK SZÁRAZFÖLDI EGYSÉGEI ÉS SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE	225
FÜGGELÉK V. HELIKOPTERVESZTESÉGEK ÉS HELIKOPTEREBEN OKOZOTT KÁROK A VIZSGÁLT BEVETÉSEK SORÁN	226

ELŐSZÓ

Témaválasztásomat több tényező befolyásolta. Fontos volt számomra, hogy olyan témát válasszak, ami tükrözi az érdeklődési területem, vizsgálható interdiszciplinárisan, továbbá a hadtörténet és a hadtudomány határterületén helyezkedik el. Emellett olyan témát kerestem, amely relevánsan vizsgálható nemcsak a történettudomány szempontjából új elméleti eredményeket hozva, hanem rendelkezik aktualitással és ebből fakadó „gyakorlati” relevanciával is. Végül fontos volt számomra, hogy a választott téma nemszakmai környezetben is érdeklődésre tarthasson számot.

Disszertációm alapját és kutatási háttérét a 2017-es Országos Tudományos Diákköri Konferenciára beadott „*Senkit sem hagyunk hátra!*” *Amerikai harci mentőakciók Szomáliában és Afganisztánban* című dolgozatom, a megírása során szerzett tapasztalatok, illetve a rá kapott bírálatok adják. Ennek alapján dolgoztam ki a kutatási irányokat. Tapasztalataim szerint hasonló, komplex megközelítésből még nem vizsgálták ezt a témát, a korábbi szakmunkák elsősorban az eseménytörténetre koncentráltak. Ez adja történettudományi relevanciáját.

A téma aktualitását az adja, hogy napjaink modern háborús környezeteiben a különböző személyi visszaszerzési¹ akciók egyre gyakoribbak, s ezeket egyre kifinomultabban és precízebben hajtják végre. Ezen akciók vizsgálata azért fontos, mert betekintést nyerhetünk a különleges műveletek világába, azok működésébe, az így szerzett tapasztalatok pedig közvetlen módon hasznosíthatók a fegyveres erők részéről. Emellett a téma releváns is, ugyanis napjaink háborús környezeteiben gyakran kerül sor hasonló bevetésekre. Ezek elemzése fontos és hasznos lehet a történettudomány számára, mely némiképp „adós” a közelmúlt történelmének interdiszciplináris elemzésével. Emellett az ilyen irányú kutatás érdeklődésre tarthat számot a Magyar Honvédség és a Honvédelmi Minisztérium részéről is, mivel a kapott eredményeket a gyakorlatban is hasznosíthatják.²

Az ilyen műveletek iránt komoly társadalmi érdeklődés tapasztalható. Ez arra vezethető vissza, hogy az emberek szeretnék megérteni a hadműveletek háttérét, azonban – ahogy azt a zajló orosz–ukrán háborúra adott reakciók is tanúsítják – nem rendelkeznek megfelelő háttértudással. Ennek pótlását segíthetik a hasonló kutatások. Nem szabad elhanyagolni a hasonló akciók popkulturális vetületét sem, hiszen például *A túlélő* (*Lone Survivor*) vagy *A*

¹ Azon katonai, diplomáciai és civil tevékenységek összesége, amelyeknek célja az izolált személyek visszaszerzése – értsd kimenekítése – és reintegrálása.

² Ezt támasztja alá Dr. Murinkó Attila ezredes (PhD) ajánlása is, melyet a doktori képzésbe történő jelentkezésemhez adott.

sólyom végveszélyben (Black Hawk Down) című filmek iránt óriási érdeklődés mutatkozott bemutatásuk idején.

Lengyel Ádám
2024. március 3.

I. Bevezetés

I. 1. Fogalmi keret³

Dolgozatom kiindulásaként a vizsgált téma fogalmi keretét vázolom fel. Elsőként három olyan fogalmat kell tisztába tennünk, amelynek közkeletű elképzelése nem szükségképpen egyezik meg a szakmailag elfogadott definícióval. Ez a három fogalom a háború, a nem háborús katonai művelet (Military Operations Other Than War, MOOTW), illetve az alacsony intenzitású konfliktus (low-intensity conflict, LIC) vagy más néven „kis háború” fogalma. Ezek bemutatása után térünk rá a konkrét kutatási témához kapcsolódó alapfogalmak ismertetésére.

A háború a magyar⁴ Katonai terminológiai értelmező szótár szerint a „*fegyveres konfliktus v. az ellenségeskedés állapota, az úgynevezett »háborús küszöb« feletti harctevékenységek, ami harci jellegű műveletek végrehajtásában fejeződik ki két fél, ill. államok, nemzetek v. koalíciók közt. [...] az ellenségeskedés a szembenálló felek között a formális hadüzenet megküldésével v. anélkül is megkezdődhetnek. A háborút meghatározott és kinyilvánított politikai, ill. gazdasági célok érdekében v. egy ellenséges érzelmi dominancia érvényre juttatása ellen folytatják.*”⁵

A fenti definícióból is látszik, hogy a háború alapvetően kiterjedt méretű fegyveres összecsapás, amit pontosan definiált célok érdekében vívnak. Azonban ahogy az Egyesült Államok belesodródott a vietnámi háborúba, szükségessé vált egy új fogalom megalkotása, amely nem a teljeskörű háborúra utal, hanem lefedi az olyan, korlátozott célú, regionális konfliktusokat is, mint a vietnámi. Ekkor született meg a LIC fogalma.

A LIC az 1990-es hivatalos megfogalmazás szerint egy „*politikai-katonai konfrontáció a versengő államok vagy csoportok között, a konvencionális háború alatt, de a megszokott, békés versengés szintje felett. Gyakran magába foglalja a versengő elvek és ideológiák elhúzódó küzdelmeit. Az alacsony-intenzitású konfliktusok a felforgatástól a fegyveres erők alkalmazásáig terjednek. A [konfliktus] az eszközök kombinációjával zajlik, politikai, gazdasági, információs és katonai eszközök alkalmazásával. Az alacsony intenzitású*

³ A fogalmak definíciói kapcsán a legtöbb esetben a 2015-ben a Zrínyi Kiadó gondozásában megjelent *Katonai terminológiai értelmező szótárt* idézem. Ennek oka, hogy a magyar katonai definíciók és szóhasználat szinte teljes mértékben megegyezik a NATO országok által használt szó- és fogalomkészlettel a standardizáció következtében. A NATO standardok alapját az Egyesült Államok által alkalmazott rendszerek adják.

⁴ Érdekesség, hogy a legfrissebb, az amerikai Védelmi Minisztérium által kiadott katonai szótárban (*DOD Dictionary of Military and Associated Terms*. Washington D. C.: Department of Defense. 2021.) egy, a háborút, vagy a különböző konfliktusokat definiáló szócikk sem kapott helyet.

⁵ Berkáné Danesch Marianne (szerk.): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2015. 189.

*konfliktusok gyakran lokalizálódnak, általában a harmadik világban, azonban regionális és globális biztonsági következményekkel járnak.*⁶ Ez a definíció alapvetően a vietnámi háború tanulságait figyelembe véve, a hasonló konfliktusok definiálására született, azonban az Egyesült Államok több, későbbi konfliktusára is igaz. Széles körben alkalmazzák az olyan háborús konfliktusokra, ahol az ellenfél nem egy nagyobb állam, hanem egy szervezet, vagy ahol a háborús célok korlátozottak, és a Pentagon nem készült/nem számolt hosszabb pacifikációs műveletekkel.⁷

Azonban mivel a LIC sem fedi le a modern katonai műveletek teljes spektrumát, megalkották a nem háborús katonai műveletek fogalmát. A MOOTW olyan műveleteket takar, amelyek elsődleges célja humanitárius segítségnyújtás, illetve a békefenntartás. Egyes szakértők ide sorolják a terrorizmus elleni küzdelmet is.⁸ Egységes amerikai definíció nem áll rendelkezésre ehhez. Keith E. Bonn és Anthony E. Baker így fogalmaztak: *„Olyan katonai műveletek, amelyek célja elsősorban nem emberek megölése vagy dolgok áttörése.”*⁹

Véleményem szerint Szendy István definícióját lehet a legjobban használni: *„Olyan műveleti tevékenységek, amelyek során a katonai képességeket a háborús műveletektől eltérő céllal alkalmazzák a béke helyreállítása vagy a helyzet stabilizálása érdekében olyan módon, hogy az alkalmazott katonai erő a fegyveres beavatkozást a minimumszintre csökkentse, illetve, ha lehetséges, akkor azt teljes mértékben mellőzze.”*¹⁰

A háború típusai mellett érdemes tisztázni még az ide kapcsolódó *„háborús szintek”* (levels of war) fogalmát is. A klasszikus hadelmélet alapvetően hadászatra és harcászatra bontja a háborút – előbbire gyakran hivatkoznak stratégiai szintként, mivel ide tartozik a háborúra való felkészítés, az ország (nemzet) erőforrásainak és erőfeszítéseinek koordinálása és a fegyveres küzdelem irányítása és vezetése, míg a harcászati szint a harc tényleges megvívásának módját és elméletét foglalja magába. Ennek megfelelően a magasabbegységek feladata a stratégiai szintű manőverek kidolgozása, szervezése, vezetése és végrehajtása, míg a harcászati

⁶ *Field Manual 100-20/Air Force Pamphlet 3-20 Military Operations in Low Intensity Conflict.* Washington D.C.: Department of the Army and Department of the Air Force, 1990. 1-1.

⁷ A teljesség igénye nélkül: az 1983-as grenadai invázióra; az 1989-es panamai invázióra; az 1992-1993-as beavatkozásra a szomáli polgárháborúba; a 2001-es afganisztáni és a 2003-as iraki intervenciót követő stabilizációs műveletekre is alkalmazható.

⁸ Mivel George W. Bush, az Egyesült Államok 43. elnöke 2001. szeptember 20-i beszédében háborút hirdetett a globális terrorizmus ellen, így ezek a műveletek véleményem szerint a LIC kategóriájába tartoznak. Barack Obama Oszama bin Laden megölése után ezt a „hadiállapotot” ugyan lezárták nyilvánította, azonban az Egyesült Államok háborús szerepvállalása Afganisztánban és a világ más pontjain továbbra is inkább a LIC kategóriájába tartozik. Vö. Keith E. Bonn – Anthony E. Baker: *Guide to Military Operations Other Than War.* Mechanicsburg: Stackpole Books, 2000. 1–4.

⁹ Uo. 2.

¹⁰ Szendy István: *Hadügy és hadviselés.* Studia universitatis communia. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2017. 110.

szinten az egységek és alegységek operálnak, ezek tisztjei igyekeznek a helyzethez alkalmazkodva a stratégiai célok eléréséhez szükséges taktikai manővereket végrehajtani.

Az 1982-es AirLand Battle kézikönyvvel¹¹ és az azt előkészítő dokumentumokkal azonban megjelenik egy új, hármas tagolás az Egyesült Államok Hadseregénél. A bevezetett hármas tagolás, a John F. Meehan III ezredes által alkalmazott kifejezéssel „The Operational Trilogy”-nak (műveleti hármasság; lásd 1. ábra) nevezett rendszer a harcászati szintet érintetlenül hagyja, azonban a stratégiai szintet ketté bontja: megjelenik a stratégiai és a műveleti szint (operational level). Ebben a rendszerben a stratégiai szint a nemzeti stratégiát és az elérendő célokat foglalja magába, míg a műveleti szint a hadjáratok tervezését és a végrehajtás irányítását és ellenőrzését jelenti. Ezt Meehan III még kiegészíti egy hadszíntér szinttel (theater level), ami beékelődik a stratégiai és a műveleti szint közé, s az összekötő kapcsolatot jelenti az – első sorban politikai alapú – nemzeti célok és a katonai kivitelezés között.¹²

Ennek ismerete azért fontos, mert a nyugati mintájú, s így az amerikai fegyveres erők esetében a vizsgált időszakban és napjainkban is a háborús szintek e hármas tagolását

1. ábra. A háború szintjei

Forrás: A szerző saját készítésű ábrája.

¹¹ Bővebben lásd: VI. fejezet.

¹² John F. Meehan III: The Operational Trilogy. *The US Army War College: Parameters*, vol. 16 (1986), no. 3, 9–18.

alkalmazzák. A harci kutató-mentő bevetések pedig ebben az esetben a műveleti és harcászati szint egységes erőfeszítéseit igénylik, így mindkét szinthez kapcsolódnak valamelyest – a kidolgozás, tervezés, előkészítés a műveleti szintű, míg az effektív végrehajtás a harcászati szintű parancsnokságok feladata.

Maguk a harci kutató-mentő (Combat Search and Rescue, CSAR) feladatok a különleges műveleti képességek köze tartoznak. Ennek oka, hogy az ilyen bevetések végrehajtásához szükséges különleges képességekkel – mind képzettség, mind felszerelés terén – a különleges alakulatok rendelkeznek.¹³

A különleges műveleti képességek között a CSAR bevetések a közvetlen akciók (Direct Actions, DA) közé sorolhatók. A DA olyan műveleteket takar, amelyek rövid idejű, korlátozott célú bevetések, s céljaik hagyományos erők alkalmazásával nem érhetők el, legyenek ezek stratégiai, hadműveleti vagy harcászati jellegűek.¹⁴ A DA bevetések rendszerint három végrehajtási fázisra oszthatók: behatolás az ellenséges területre; feladatvégrehajtás; kivonás.¹⁵

A DA műveletek további alkategóriákra oszthatók: beavatkozó műveletekre és visszaszerzési műveletekre. A CSAR ezek közül a visszaszerzési műveletek közé tartozik. A visszaszerzési műveletek irányulhatnak vagyontárgy (például repülőgép), iratok, harcoló vagy nem harcoló személyek visszaszerzésére – utóbbi kategóriát személyi visszaszerzésnek (Personnel Recovery, PR) hívják, s ebbe a kategóriába tartoznak a CSAR bevetések is.¹⁶

A személyi visszaszerzés a katonai, diplomáciai és civil tevékenységek összesége, amelynek célja az izolált személyek visszaszerzése – értsd kimenekítése – és reintegrálása.¹⁷ Értelemszerűen a dolgozat során ennek katonai részére koncentrálok, és a tényleges kimenekítéseket vizsgálom.

Magát a CSAR fogalmát *Katonai terminológiai értelmező szótár* az alábbiaként adja meg: *A harci kutatás-mentésre kiképzett és felszerelt erőkkel az ellenséges területen lelőtt repülőgépek, ill. bajban lévő elszigetelt katonai személyzetnek felkutatása, megtalálása, azonosítása és kimentése.*¹⁸ A fenti deklarációt érdemes még kiegészíteni azzal, hogy a

¹³ *Joint Pub (JP) 3-05 Special Operations*. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 1998. II-12.

¹⁴ *DOD Dictionary of Military and Associated Terms*, 63.

¹⁵ Árvai Zoltán – Bánki Imre – Boda József – Furkó Kálmán – Géczi Sándor – Girnt Vilmos – Görömbei Lajos – Juhász János – Juhász József – Kiss Lajos – Köpöczi József – Kövesdi Albert – Lits Gábor – Lőrincz László – Szabó János – Újfalusi Csaba – Váraljai Gyula – Vincze Béla: *Legendák és titkok katonái. A mélységi felderítés története*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2012. 273.

¹⁶ Uo. 273–274.

¹⁷ *Joint Pub (JP) 3-50 Personnel Recovery*. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2007. IX.

¹⁸ Berkáné: *Katonai terminológiai értelmező szótár*, 245.

bevetésre potenciális harci helyzetben kerül sor, azonban ez nem jelenti mindenképpen a mentőalegység tűz alá vételét vagy tűzharc kialakulását.

A definíció megfogalmazása remekül példázza azt a kettőséget, ami a CSAR bevetéseket jellemzi: egy eredetileg pilóták evakuálására kidolgozott módszer, amely azonban napjainkra átalakult, s a harc közben izolált, adott esetben sebesült személyzet mentésére is kiválóan alkalmazható. Emellett érdekesnek tartom kiemelni, hogy CSAR bevetés nemcsak intenzív háborús környezetben lehetséges, hanem LIC műveletek alatt is előfordulhat. Az ilyen jellegű műveletek igen gyakoriak napjainkban – elég csak az ENSZ kiterjedt békefenntartó tevékenységére, vagy az Egyesült Államok terrorizmus elleni háborújára gondolni.

A CSAR bevetések ezen felül rokoníthatók az egészségügyi kiürítéssel (medical evacuation, MEDEVAC). Ez már csak azért is igaz, mert a légierő a dedikált CSAR alegységek kiegészítő küldetésének tekinti a légi úton történő egészségügyi kiürítést.¹⁹

A MEDEVAC megfogalmazása a *Katonai terminológiai értelmező szótár* szerint „felügyelt folyamat, mely során sebesült v. beteg személyt szállítanak egészségügyi ellátó létesítményekbe és/vagy azok között folyamatos ellátás szerves részeként”.²⁰ A sebesültkiürítés (casualty evacuation, CASEVAC) definíciója ezzel szemben „betegek/sebesültek diagnózis nélküli hátraszállítása egészségügyi kíséret nélkül”.²¹ A kettő közt látható, hogy az alapvető különbség az egészségügyi személyzet hiánya. A CASEVAC és a CSAR bevetések ebben különböznek egyedül jelentősen, ugyanis az utóbbiakban legalább szanitécek, de inkább különlegesen képzett operátorok is jelen vannak, mint például az amerikai légierő pararescuemanjei (PJ).²² A MEDEVAC és CSAR bevetések közti hasonlóságot tovább erősíti, hogy – mint a vietnámi háború példája is mutatja – mindkettőre gyakran ellenséges tűz alatt, vagy az ellenséges csapatokkal vívott tűzharc árán kerül sor.

I. 2. Erkölcsi háttér

„Senkit sem hagyunk hátra!” Üres frázisnak hathat, azonban a fegyveres erők kötelékeiben világszerte szolgáló katonák számára egészen mást jelent: megtestesíti a bajtársiasságot és az egymás iránti elkötelezettséget. Nem véletlen, hogy több katonai alakulat credo-jában vagy

¹⁹ *Air Force Doctrine Document (AFDD) 2-1.6 Combat Search and Rescue*. Maxwell AFB: Limay Center for Doctrine, 1998. 3.

²⁰ Berkáné: *Katonai terminológiai értelmező szótár*, 97.

²¹ Uo. 572.

²² Vagy más néven pararescue jumper. Az Egyesült Államok Légierőjének különleges műveleti operátorai, akiket a CSAR bevetések végrehajtására képeznek ki, és tartanak állományban. A magyar fordítása – *ejtőernyős mentő* – azonban nem fedi kellőképpen ezen operátorok képességeit és képzettségeit, így a dolgozat során az angol kifejezést, illetve rövidítést használok.

esküjében is helyett kapott valamilyen formában ez a mondat – például a Ranger-credoban az alábbi módon: „*Sose hagyom, hogy elesett bajtársam az ellenség kezére kerüljön...*”²³ A harci kutató-mentő bevetések testesítik meg a fenti mottó gyakorlati alkalmazását.

Az ilyen bevetésekkel szemben gyakran felmerül a kritika: vajon megéri-e egy – vagy egy kisebb csoport – életének érdekében kockáztatni több ember életét és a bevetéshez használt drága technikai eszközöket? A vitát rövidre lehetne zárni azzal az egyértelmű érveléssel, hogy az amerikai Légierő számára az egyik legfontosabb „érték” a légénységi állomány védelme és a harci kutató-mentő bevetések végrehajtása.²⁴

Azonban nem szabad eltekinteni attól sem, hogy a kérdés alapvetően elő sem kerül véleménycikkek vagy más írások formájában. Legutóbb akkor kapott a kérdéskör nagy figyelmet, amikor Robert Gates védelmi miniszter 2009-ben a személyi visszaszerzést jelölte meg mint az egyik legfontosabb fejlesztendő területet.²⁵ Ennek érdekében az Afganisztánban ilyen feladatokat ellátó helikopterek számát 25%-kal megemelte, továbbá támogatta egy olyan új típus fejlesztését, amelyet jobban optimalizálnak a CSAR bevetések végrehajtására.²⁶ Ebből is látszik, hogy a témával kapcsolatban egyfajta konszenzus figyelhető meg az Egyesült Államokban – a CSAR bevetések szükségesek és fontosak.

A leglogikusabb kritika, amit ezekkel a bevetésekkel szembe fel lehet hozni, a már említett potenciális további veszteségek taglalása. A felvetés jogos, azonban véleményem szerint a CSAR bevetéseket nem lehet úgy vizsgálni, ahogy egy közgazdász vizsgálja a gazdasági teljesítményt, vagy egy szociológus a társadalom összetételét. Nem lehet csak statisztikai, matematikai alapon elemezni, fontos figyelembe venni a katonák hozzáállását, valamint a társadalmi viszonyulást is.

A katonák viszonyát ezekhez a bevetésekhez a fenti credok tökéletesen jelzik. Egyéni szemszögből azért szükséges végrehajtani ezeket a bevetéseket, mert a katona így elvárhatja ugyanezt a bajtársaitól is, ha esetleg ő kerül hasonló helyzetbe. A különleges erők és az elit szakcsapatok esetében a kérdés méginkább egyértelmű: már a kiképzés során jelentős hangsúlyt fektetnek arra, hogy egységet kovácsoljanak az újoncokból, és feltétlenül

²³ Emellett megjelenik az amerikai Hadsereg katonáinak credoiban is. A *Soldier's Creedet* lásd: <https://www.army.mil/values/soldiers.html> (Utolsó letöltés: 2022. november 6.), a *Ranger Creedet* lásd: <https://www.army.mil/values/ranger.html> (Utolsó letöltés: 2022. november 6.).

²⁴ *Air Force Doctrine Document (AFDD) 2-1.6 Combat Search and Rescue*. Maxwell AFB: Limay Center for Doctrine, 1998.

²⁵ Bővebben lásd: Robert Gates: *Szolgálat*. Budapest: MCC Press, 2021. 300–301.

²⁶ Otto Kreisher: Is CSAR Really Nothing “Special”? *AirForce Magazine*. 2009. november 1. <https://www.airforcemag.com/article/1109csar/> (Utolsó letöltés: 2020. február 3.) és Thom Shanker: Gates Seeks to Improve Battlefield Trauma Care in Afghanistan. *The New York Times*. 2009. január 27. <https://www.nytimes.com/2009/01/28/washington/28military.html> (Utolsó letöltés: 2020. február 3.).

elköteleződjenek az alakulat, az alegység és a bajtársak iránt. Utóbbira különös figyelmet fordítanak.²⁷

A másik, amit fontos kiemelni, az a hőskultusz. A fegyveres erők a hős kifejezést csak a *hősi halott*²⁸ formában használják; a társadalom számára azonban mást jelent ez a fogalom. Az emberek szeretik a hősöket és a hősies történeteket: elég csak megnézni, milyen témákat dolgoznak fel a legnépszerűbb filmek és könyvek, milyen életrajzok iránt érdeklődnek a legszélesebb körben. A hősök és az irántuk való „rajongás” a társadalmak történelemszemléletére is rányomta a bélyegét: Thomas Carlyle – sokat idézett – felfogásában a történelem sem más, mint nagy emberek, a „hősök” tetteinek összessége.

A hősiességre mutató társadalmi „igényt” a CSAR bevetések maximálisan kielégítik, ami további alapot teremt az ilyen akciók végrehajtására. Nem véletlen, hogy a nagy veszteséggel járó bevetések – mint például a mogadishui csata – után a társadalom nem a mentőakciót kérdőjelezi meg, hanem azt, hogy miért volt szükség egyáltalán arra, hogy amerikai csapatokat küldjenek a térségbe. A fegyveres erők részéről pedig az ilyen bevetésekhez való hozzáállást – biztosítva az erkölcsi megalapozottságot is – tökéletesen testesíti meg a Légierő Pararescue alakulatának mottója, melyet disszertációm címének is választottam: „*That Others May Live!*”, „*hogy mások élhessenek!*”.

I. 3. A téma behatárolása

A disszertáció címében jelzett időbeni behatárolást az Egyesült Államok Fegyveres Erőin belül végbemenő változások indokolják.

A vietnami háború lezárását követő szűk egy évtizedben jelentős mértékű átalakulási folyamatok kezdődtek, s ezek eredményei, főként a Hadsereg és a Légierő együttműködése nyomán az 1982-es AirLand Battle doktrínában kulminálódnak, így érdemes a vizsgálatot ezzel a doktrínával és időszakokkal kezdeni. A záró évszámnak választott 2007-et pedig az indokolja, hogy ebben az évben új keretrendszert vezettek be úgy, hogy az önálló CSAR doktrínát a személyi visszaszerzés ernyőfogalma és kézikönyve váltotta fel.

Esetpéldaként az 1982 és 2007 közti időszakból választottam előre kiválasztott szempontrendszer (lásd II. fejezet) alapján olyan bevetéseket, amelyeket kellőképpen

²⁷ Példaként lásd: Howard E. Wasdin – Stephen Templin: *A 6. számú SEAL-csoport. Egy elit haditengerészeti SEAL-mesterlövész emlékiratai*. Budapest: Gabo, 2012. 83–114.; Chris Kyle – Scott McEwen – Jim DeFelice: *Amerikai mesterlövész*. Budapest: Gabo, 2015. 35–47.

²⁸ „Az a katona, aki a katonai eskü és a szabályzatok alapján elvárható magatartást tanúsítva a haza fegyveres védelme, katonai szolgálati kötelezettségének teljesítése során helytállt, és életét áldozta v. elszenvedett sérülései következtében veszítette életét.” (Berkáné: *Katonai terminológiai értelmező szótár*, 274.) A fegyveres erők minden harcterületen elesett katonát hősi halottként tart számon.

feldolgoztak már, vagy ha még nem, akkor rendelkezésre állnak a megfelelő források ehhez. A kiválasztott hadműveleteken, hadjáratokon és bevetéseken keresztül gyakorlati példákön keresztül is vizsgálhatók a doktrínák módosítását kiváltó hiányosságok, illetve az új doktrínák gyakorlati alkalmazásának tapasztalatai is.

A vizsgált bevetések természetesen nem tökéletesen fedik le a vizsgálati időtartamot. Ennek az az oka, hogy 1982 és az 1991-es öbölháború közt eltelt időszakban az amerikai erők nem hajtottak végre személyi visszaszerzési műveleteket. Az öbölháborút, és különösen a terrorizmus elleni háború kezdetét követő időszakban több ilyen bevetést hajtottak végre. Ennek köszönhető, hogy az öt esetpéldából kettő is erre az időszakra esik.

I. 4. Hadtörténet tudományterületi elhelyezése

A téma tudományterületi besorolása kapcsán azt gondolom, szükséges kitekintést tennem a hadtörténet(írás) hazai helyzetére és tudományterületi besorolása körüli vitákra is.

A *Katonai terminológiai értelmező szótár* megfogalmazása szerint a hadtörténet „a történelem és a hadtudomány területe; kutatása kiterjed a háború, a hadtudomány, a hadművészet, a fegyveres erők, a fegyverzet és a haditechnika történetére, de választ ad a katonai történetírás és forráskutatás problémáira is.”²⁹ Szóts Zoltán Oszkár hasonló meghatározással él, amikor úgy fogalmaz: „A háborúk történetét általában a hadtörténelem hatáskörébe utalják, hiszen ez a történettudományi aldiszciplína az, amely tradicionálisan a háborúval foglalkozik. Fő területeiként az eseménytörténetet, a fegyvernemtörténetet és a hadtörténelmi forráskutatást szokták meghatározni.”³⁰

Mielőtt a hadtörténet és hadtudomány egymáshoz való viszonyát vizsgálnánk, fontos megnézni, hogy miként is határozhatjuk meg a történelem fogalmát. Romsics Ignác úgy fogalmaz, hogy „a történelem tehát mi vagyunk, pontosabban az, ami a múltunkról bennünk él, amit arról tudunk vagy tudni vélünk.”³¹ Az *Encyclopaedia Britannica* megfogalmazása szerint a „történelem, az események kronologikus rögzítését vizsgáló tudományág, amely általában a forrásanyagok kritikai vizsgálata alapján próbálja megmagyarázni az eseményeket.”³² Ez csak két példa a történelem és a történettudomány lényegének megragadására, de azt gondolom, ezek alapján is levonható a konszenzusos megállapítás,

²⁹ Berkáné: *Katonai terminológiai értelmező szótár*, 224.

³⁰ Szóts Zoltán Oszkár: *Az első világháború az 1945 előtti magyar történetírásban*. Pécs: Kronosz Kiadó, 2020. 11.

³¹ Romsics Ignác: Mi a történelem? In: *Mindentudás Egyeteme I.* Budapest: Kossuth Kiadó, 2003. 78.

³² J. E. Luebering: history, (discipline) (szócikk). *Encyclopaedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/history> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 16.)

miszerint a történelem a múltat vizsgáló tudományág, melynek célja a múlt megismerése és megismertetése; ebből következi, hogy a hadtörténet a történettudomány aldiszciplínája.

A hadtudomány helyzete már némiképp bonyolultabb, s jelentős átfedést mutat a (had)történelemmel. A *Katonai terminológiai értelmező szótár* szerint a következő: „Az ókor óta művelt tudományágazat, melynek objektumát (tárgyát) szinte mindig a haderők, flották és azok tevékenysége képezi.”³³ A hadtudomány komoly mértékben építkezik a történelemből – hiszen a katona a tapasztalatokat csak a múlt hadieseményeiből képes levonni – azonban meg is haladja azt, mivel célja a gyakorlati módszerek lefektetése és alkalmazása. Ezt tökéletesen fogalmazza meg az amerikai Védelmi és katonai enciklopédia, mely szerint „a hadtudomány olyan elmélet, amely a múlt tanulmányozására támaszkodva a gyakorlat által igazolt általános következtetéseket von le a háborúra vonatkozólag.”³⁴ Ilyen értelemben a történelemtudomány a hadtudomány segédtudománya, ugyanakkor hasonlóságot is mutat vele, mivel bizonyos esetekben a vizsgálata tárgya a múlt.

Hol helyezkedik el a két tudományterület relációjában a hadtörténelem? A válasz igen bonyolult, ugyanis mindkét terület valamelyest magáénak követeli. Magyarországon az akadémiai rendszer szerint a hadtörténelem a hadtudomány alá tartozik, ami azonban nem a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) II. osztálya (Filozófiai és Történettudományok Osztálya) alatt működik, hanem a IX. osztály (Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya) kebelén. Ez az osztály gyakorol felügyeletet a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum, illetve az intézmény lapja, a Hadtörténelmi Közlemények felett. Ugyanakkor – bár a klasszikus hadtörténetírást, a nyugati trendekhez hasonlóan háttérbe szorítaná, de – a történettudomány is magáénak követeli a hadtörténelmet; elég csak arra gondolni, hogy a magyar történettudomány egyik legismertebb alakja, Hermann Róbert professzor is történettudományból szerezte doktori fokozatait.

A fentiekből is kitűnik, hogy a hadtörténet határterületen helyezkedik el, s mind a történettudomány, mind a hadtudomány módszereit használja. Céljából eredendően használnia is szükséges. Ennek megfelelően egy hadtörténeti témájú műnek meg kell felelnie mindkét tudományterület követelményeinek, és témájából következőleg hasznos tudással kell szolgálnia mindkét tudományterület számára.

A fentiekből is kitűnik a hadtörténetírás vitás helyzete, aminek okán a tudományterület helyzete nemcsak Magyarországon, hanem globálisan is rendezetlen. A hadtörténetírás háttérbe szorítása párhuzamosan zajlott a társadalomtörténet előre törésével – az 1960-as

³³ Berkáné: *Katonai terminológiai értelmező szótár*, 224.

³⁴ Uo. 225.

évektől, különösképp az Egyesült Államokban végbement társadalmi változások hatására a hadtörténetírás „pária” tudományterületté vált.³⁵ A tudományterület átalakítását célozta az úgynevezett *new military history*, ami megkísérelte a hagyományos hadtörténetírás témáját a társadalomtörténet kérdésfelvetéseivel ötvözni – napjainkra dominánssá vált a nemzetközi szakirodalomban.³⁶

Ennek új megközelítéseit alkalmazták itthon többen is, például Perjés Géza, ugyanakkor a hadtörténetírás ezzel együtt periférián maradt. Ahogy Veszprémy László fogalmaz, a rendszerváltozást követően nem kezdődött új korszak, a hadtörténetírás ezután is a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, illetve a katonai akadémia köré szerveződött.³⁷ Természetesen ezen intézményeken kívül is folytak hadtörténeti kutatások, ugyanakkor sokan nem vállalták fel a „fosztóképzős történész” megjelölést.³⁸ Azonban az új megközelítéseknek nem kellene feltétlen a régi megközelítés eltűnésével is járnia. Max Hastings brit hadtörténész a *Bloomberg*nél megjelent cikkében kifejti, hogy a britek birodalmiságról és a második világháborúról kialakult torz képét a hiányos ismeretek okozzák, s ez komoly hatást gyakorolt a Brexit szavazásra is. Az emberek hiányos ismereteinek háttérben nem kis mértékben áll, hogy a hadtörténet oktatása (és kutatása) visszaszorult.³⁹

Az új elvek hazai, szélesebb körű alkalmazására Pollmann Ferenc tett javaslatot, s vázolta fel elképzeléseit a *Korall* 2008-as, 33. számában „*Marcona*” *történelem: hadtörténetírás határon innen és túl* című írásában. Itt a szerző felveti, hogy alapvető változtatásokra volna szükség a magyar tudományos életben. A hadtörténelmet például az MTA IX. Osztályában működő Hadtudományi Bizottság helyett egy új, a II. Osztály alá tartozó Hadtörténelmi Bizottsághoz kéne kiutalni, mely ugyan együttműködne a Hadtudományi Bizottsággal, ugyanakkor a felügyeletet megtartaná magának. Ahogy fogalmaz: „*Semmi sem indokolja ugyanis, hogy a hadtörténet jövőbeli sorsának alakításában a hadtudomány művelőinek a történeti tudományok képviselőinél nagyobb befolyása maradjon akkor, amikor a tudományterület fejlődése egyértelműen a társadalom-, illetve a történettudomány irányába mutat.*” Emellett fontosnak tartotta, hogy az egyetemeken meginduljon a hadtörténészek

³⁵ Tami Davis Biddle – Robert M. Citino: The Role of Military History in the Contemporary Academy. *Army History*, No. 96 (2015). 26.

³⁶ Robert M. Citino: Military Histories Old and New: A Reintroduction. *American Historical Review*, 2007. 1070–1071.

³⁷ Veszprémy László: A helyét kereső hadtörténetírás: Nemzetközi és hazai tapasztalatok. *Aetas*, 25. évf. (2010). 4. sz. 32.

³⁸ Pollmann Ferenc: „*Marcona*” történelem: hadtörténetírás határon innen és túl. *Korall*, 9. évf. (2008) 33. sz. 126.

³⁹ Max Hastings: How Delusions About World War II Fed Brexit Mania. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2024-02-16/ukraine-us-congress-need-military-reset-against-putin-s-invasion> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 16.)

képzése a történelem mester- és doktori képzései keretében. Zárszavában hozzátette, új szemléletű kutatásokra van szükség, mivel a „*a háború fogalmának folyamatos kiszélesedése egész sor új kérdésfeltevést indukál*”.⁴⁰

Pollmann felvetései nem arattak osztatlan sikert, azonban valódi vita nem bontakozott ki⁴¹ a kérdés körül. A *Korall* 35. számában Csikány Tamás és Markó György is válaszoltak, s még ezen lapszámban Pollmann Ferenc viszontválasza is teret kapott. Csikány Tamás válaszában első sorban azt hangsúlyozta, hogy bár fontos lehet a hadtörténet megírása, azonban nem hagyhatjuk, „*hogy a magyar hadtörténészek is felzárkózzanak ahhoz a hadtörténelmi szenzációkat kereső, hatalmas történelmi ívet leíró, hivatkozások nélküli új irányzathoz*”, amire sajnos a hazai könyvpiacra is számos példa található. Emellett Csikány azt is kiemelte, hogy a „*hagyományos*” hadtörténetírás szerepe sem megkerülhető, sőt, „*a hadtörténelem a történelemtudományok »eleje«*”.⁴² Markó György válasza már sokkal egyoldalúbban közelít a tudományterületi vitához, az ő nézőpontjából a hadtörténelem csak a hadtudomány részét képezheti. Ennek ellenére egy fontos megjegyzés található a válaszban, mely szerint a hadtörténet műveléséhez szükség van „*alapvető katonai, szakmai*” ismeretekre.⁴³ Sajnos Pollmann Ferenc válaszában sokkal inkább Markó György írására reflektált. Persze ebben a válaszban is találhatók érdekes gondolatok és felvetések, például, hogy szükséges-e egy hadtörténésznek katonának is, vagy legalábbis katonai (szak)képzésben részt vett szakembernek lennie.⁴⁴

Sajnos valódi vita a fentiekből nem bontakozott ki, s a hadtörténetírás hazai helyzetét azóta sem sikerült rendezni. A Pollmann-Csikány-Markó „vita” egyik fontos tanulsága az, hogy még a terület művelői sem értenek egyet abban, hogy a hadtörténet vajon a hadtudomány vagy a történettudomány területéhez kapcsolódik szorosabban.

A hadtörténelem kutatásának visszaszorulására, és ennek veszélyeire hívta fel a figyelmet B. Szabó János cikke, ami a Válasz Online felületén jelent meg, szinte napra pontosan egy

⁴⁰ Pollmann: „Marcona” történelem: hadtörténetírás határon innen és túl, 126–127.

⁴¹ Pollmann Ferenc maga is sajnálatát fejezte ki a vita elmaradásával kapcsolatban a Szóts Zoltán Oszkárnak adott 2014-es interjúja során. Vö.: Szóts Zoltán Oszkár: „Mint annak idején, mikor a futballnál aranygól volt érvényben” – interjú Pollmann Ferencsel. *Újkor.hu*, 2014. július 30. <https://ujkor.hu/content/mint-annak-idejen-mikor-a-futballnal-aranygol-volt-ervenyben-interju-pollmann-ferencsel> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 26.)

⁴² Csikány Tamás: A hadtörténelem támadólagos védelme egy morózus hadtörténésszel szemben. *Korall*, 10. évf. (2009). 35. sz. 182–183.

⁴³ Telje egészében lásd: Markó György: Morcos válasz egy „marcona” hadtörténésznek. *Korall*, 10. évf. (2009). 35. sz. 175–180.

⁴⁴ Teljes egészében lásd: Pollmann Ferenc: Második nekikfutás: Még egyszer a „marconba” történelemről. *Korall*, 10. évf. (2009). 35. sz. 184–189.

évvel azelőtt, hogy az Orosz Föderáció csapatai bevonultak Ukrajna területére, s megkezdődött az orosz–ukrán háború⁴⁵ jelenleg is zajló szakasza.

B. Szabó cikkében első sorban arra hívta fel a figyelmet, hogy miközben az érdeklődés megvan a hadtörténelem iránt, az akadémiai szféra ezt mégsem szolgálja ki, sőt, a hadtörténelem egyfajta „főlöszleges tudományként” tartják számon a történelemtudományon belül. Természetesen nem veti el az újító gondolatokat, ugyanakkor megjegyzi, hogy miközben az új kutatási irányokat és témákat támogatjuk, „nem kellene a fürdővízzel együtt kiönteni a gyereket is, ha már úgyszincs értékkülönbség a különféle tapasztalati világok között. A hagyományos, »férfias« témák kibontására továbbra is szükség lenne, mert ezek is értelmezik a mának a múlt egyes részleteit.”⁴⁶ Különösen érdekes ezt olyan szerző tollából olvasni, akit Pollmann mint új megközelítésekre fogékony szerzőt említett a cikkében.

B. Szabó egyébként komoly kritikákat fogalmaz meg a tudományos felfogással szemben: „...vegyük a hadieseményeket adottnak, amin már nincs vizsgálni való. Indítsuk onnan a gondolatmenet, hogy ami történt, megtörtént és nem is történhetett volna másként, így nem is érdekes, hogy miért történt épp úgy és épp az. Így lehet politikatörténetet, kultúrtörténetet, társadalomtörténetet, de akár országtörténetet is művelni érdemi hadtörténeti háttér nélkül. (...) A másik kényelmes hozzáállás szerint a stratégiai, diplomáciatörténeti, hadtörténeti ismeretanyag már valamiféle lezárt tudás, egyfajta instant információ, ami porítva akármeddig eláll a raktárak mélyén.”⁴⁷ Ahogy a szerző véleménycikkéből is látszik, a hadtörténethez – különösképp a „hagyományos” hadtörténethez – egyfajta determinisztikus rezignáltsággal áll a tudományos (köz)élet. Ennek következményét pedig láthatjuk olyan esetekben is, mint az Egyesült Államok afganisztáni⁴⁸ vagy iraki „kalandja”, vagy akár az épp zajló orosz–ukrán háború. Sajnos B. Szabó cikkére – tudtommal – nem érkezett szakmai válasz, s a vita ismételten elmaradt.

Mint a fentiekből is kitűnik, máig tudománypolitikai vita zajlik arról, hogy mi a hadtörténet, és azt milyen tudományterület fősege alatt kellene inkább művelni. Valószínűleg ez is közre

⁴⁵ Az ukrán felfogás szerint a háború 2014-ben kezdődött, amikor az Orosz Föderáció erőszakkal elcsatolta a Krím-félszigetet, és támogatást nyújtott a keleti megyékben kezdődött felkeléseknek és az itt létrejött félkatonai csoportoknak. A magam részéről osztom ezt az álláspontot, már csak azért is, mivel 2013/14 telének politikai-társadalmi változásai, illetve a 2014-ben kezdődött keleti felkelés nélkül nem lehet komplex módon vizsgálni és megérteni a jelenleg is zajló konfliktust.

⁴⁶ B. Szabó János: A hadtörténet „szellemi dohányzás”? Ellenkezőleg: segít megelőzni a háborúkat. <https://www.valaszonline.hu/2021/02/24/hadtortenet-tortenelem-oktatas-b-szabo-janos/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 16.)

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ Az afganisztáni háborúról és annak lezárásáról részletesen lásd: Lengyel Ádám: A bukás anatómiája. Az afganisztáni háború és az amerikai kivonulás. <https://digitalistudastar.ajtk.hu/hu/ajrc-elemzesek/a-bukas-anatomiaja-az-afganisztani-haboru-es-az-amerikai-kivonulas> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 16.)

játszhat abban, hogy jelenleg nem folyik hazánkban civil hadtörténész képzés. Szerencsére azonban működnek műhelyjelleggel oktatók és kisebb csoportok, melyek ezt támogatják. Hadtörténet specializáció is mindössze négy civil egyetem alap- vagy mesterszakán található meg a kínálatban – ezek közül a Debreceni Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem és a Károli Gáspár Református Egyetem⁴⁹ esetében alapszakon, míg a Miskolci Egyetem esetében mesterszakon található hadtörténet szakirány. Ez visszalépés a 2008-as állapotokhoz képest, amikor még öt intézményben folyt mesterszakon képzés – azonban Pollmann Ferenc akkor írt cikkében is megjegyzi, hogy ezek a képzések is inkább egy-egy oktató köré szerveződtek.⁵⁰ Hadtörténeti tanszék pedig egyedül a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán működik.

A hadtörténet helyzetéről folyó vitában egyet kell értenem Pollmann Ferencsel abban, hogy szükség volna az átszervezésre, ugyanakkor azt gondolom, hogy ez az átszervezés nem mehet a klasszikus értelemben vett hadtörténetírás kárára. A hadtörténet határterületi téma. Mindig is az volt, és az is marad, mivel nem kerülheti meg a különböző tudományterületek módszereit, s témájától függően ez kiterjeszhető a történelem- és hadtudományon túlra is. Ennek megfelelően úgy vélem, a hadtörténetírás igazi 21. századi tudománynak tekinthető, mivel napjainkban igen nagy hangsúlyt kap az inter- és multidiszciplinaritás, ezen tudományterületi diszciplína pedig – természetéből fakadóan – kénytelen a társdiszciplínák módszereinek alkalmazására, ennek következtében azonban eredménnyel szolgálhat azok számára is.

Dolgozatomban ennek megfelelően mindkét tudomány módszereit tudatosan használom. A disszertáció általános módszertanát a történettudományi módszertan dominálja, azonban a témából fakadóan megjelenik a hadtudományi megközelítés is. A dolgozat VI. fejezete, amelyben az Egyesült Államok harci kutató-mentő doktrínájának változását vizsgálom, illetve a VIII. fejezete, melyben a bevetések társadalmi hatásait és az emlékezetre gyakorolt popkulturális hatásait mutatom be, a történelemtudományi részt erősítik. Ezzel szemben a VI. fejezeten belüli vezetéleméleti kitekintés és a VII. fejezet – az esetpéldák vizsgálata – inkább a hadtudományos módszerhez közelít. Ettől függetlenül egyik esetben sem állapítható meg teljes egyértelműséggel, hogy csak egy diszciplína módszereihez szigorúan igazodva készültek. A témának megfelelően a szakmódszertan mellett a szakszókincs is több tudományterületből építkezik.

⁴⁹ A KRE esetében emellett van egy konfliktus-központú MA specializáció is, ez azonban nem kimondottan hadtörténet fókuszú.

⁵⁰ Pollmann: „Marcona” történelem: hadtörténetírás határon innen és túl, 124.

II. Módszertan

II. 1. Kutatási módszerek

A kutatási módszertant az a kitűzött cél határozta meg, hogy felvázolhassam a CSAR bevetések doktrínáinak és végrehajtásának fejlődési ívét. Ennek megfelelően értekezésemet interdiszciplinárisan, a történelem- és a hadtudomány módszertanát ötvözve írtam meg.

A munkához felhasználtam az elérhető primer forrásokat és szakirodalmat. A rendelkezésre álló források⁵¹ köre korlátozott, mivel Magyarországról civilként⁵² nem lehetséges betekinteni a bevetésekről született jelentésekbe, azonban így is rendelkezésre állnak a katonai kézikönyvek és a hivatalos nyilatkozatok az Egyesített Vezérkar és a Védelmi Minisztérium részéről, valamint a kongresszusi vizsgálati jegyzőkönyvek, a törvények és a beszámolók. Az elérhető források felderítése érdekében felvettem a kapcsolatot az Egyesült Államok Védelmi Minisztériumával,⁵³ a Curtis E. LeMay Doktrínafejlesztési és Oktatási Központtal,⁵⁴ az Összefegyvernemi Központtal,⁵⁵ az Ike Skelton Összefegyvernemi Kutató Könyvtárral,⁵⁶ az Egyesített Történelmi Irodával,⁵⁷ a Donovan Kutatói Könyvtárral,⁵⁸ Haditengerészeti Hadviselési Fejlesztési Parancsnoksággal⁵⁹ és a Kongresszusi Könyvtárral.⁶⁰

A szakirodalmi kutatás⁶¹ során azzal szembesültem, hogy a témával igen kevesen foglalkoztak eddig. Elméleti mű nem született, így sokszor az információ megszerzéséhez más témával foglalkozó műveken keresztül vezet az út. Ha nem is nagy számban, de jelentek meg összefoglalók, és a CSAR történetével foglalkozó munka a bevetések történetét, illetve az általános történelmi háttérrel már megfelelően feldolgozta – azonban nem kontextualizálta.

⁵¹ A forrásokat a IV. fejezetben tárgyalom részletesen.

⁵² A bevetésekről született jelentések megtekintéséhez a legtöbb esetben szükséges volna legalább az Egyesült Államok Fegyveres Erőinél való katonai szolgálat tisztí rendfokozatban, de több esetben még inkább szükséges volna a magas titkosszolgálati besorolás, hogy a minősített anyagok hozzáférhetővé váljanak. Ez utóbbi megszerzése még amerikai állampolgárként is jelentős korlátokba ütközne.

⁵³ United States Department of Defense. <https://dod.defense.gov/> (Utolsó letöltés: 2022. november 6.)

⁵⁴ Curtis E. LeMay Center for Doctrine Development and Education. <https://www.airuniversity.af.edu/LeMay/> (Utolsó letöltés: 2022. november 6.)

⁵⁵ United States Army Command Arms Center. <https://usacac.army.mil/> (Utolsó letöltés: 2022. november 6.)

⁵⁶ Ike Skelton Combined Arms Research Library. <https://cgsc.contentdm.oclc.org/> (Utolsó letöltés: 2022. november 6.)

⁵⁷ Joint Chiefs of Staff Joint History Office. <https://www.jcs.mil/About/Joint-Staff-History/> (Utolsó letöltés: 2022. november 6.)

⁵⁸ Maneuver Center of Excellence Libraries Donovan Research Library. <https://www.benning.army.mil/library/> (Utolsó letöltés: 2022. november 6.)

⁵⁹ Navy Warfare Development Command. <https://www.navy.mil/local/nwdc/> (Utolsó letöltés: 2022. november 6.)

⁶⁰ Library of Congress. <https://www.loc.gov/> (Utolsó letöltés: 2022. november 6.)

⁶¹ Ennek részletes tárgyalására a III. fejezetben kerül sor.

Ezen műveket felhasználtam a disszertáció elkészítéséhez.

Dolgozatom módszertana a *process tracing* módszerére épül. Ennek segítségével esetpéldákat felhasználva megfigyelhető egy folyamat alakulása, valamint vizsgálhatók a szervezeti változások éppúgy, mint az eljárások és eszközök gyakorlati alkalmazása. A módszertan segítségével megmagyarázhatók és összeköthetők az elszigeteltnek, és egymástól függetlennek tűnő jelenségek is. Emellett a *process tracing* segítheti az elméletek felállítását és olyan tényezők felkutatását, amelyeken korábban a kutatók átsiklottak.⁶²

A disszertáció központi része kettős felépítést követ. Az első felében, amit az V. fejezet alkot, a CSAR-t, a vezetéselméletet, valamint a különleges műveleti képességek háttérét és elméleti fejlődését mutatom be. Ezekhez elsősorban a már fent említett források közül a törvényeket, a vizsgálati jegyzőkönyveket és a katonai kézikönyveket használom fel. A dolgozat VI. és VII. fejezet alkotta második felében a kiválasztott esetpéldákat elemzem a primer források és a szakirodalom alapján. Emellett az esetpéldákat összehasonlító módszerrel is megvizsgálom, hogy az elméleti fejlődés mellett rávilágíthassak a gyakorlati változásokra is.

Az esetpéldák kidolgozásához a csataelemzés hadtörténet területén bevett módszertanát alkalmazom. Ennek során megvizsgálom a különböző, a bevetéseket befolyásoló külső- és belső tényezőket, felvázolom az eseménytörténetet, s elemzem azt az elérhető források tükrében.⁶³

A vizsgálat során kvalitatív módszertanra támaszkodom, mivel a kvantitatív, statisztikai jellegű vizsgálat félrevezető lehet az események kontextusának ismerete nélkül.⁶⁴ A rendelkezésre álló dokumentumok és források elemzése során az analízis és szintézis módszereit alkalmazom.

A disszertáció során az idegen személynevek, földrajzi nevek esetében az angol átírást használom. Ugyanakkor országnevek, közismert természeti képződmények – például folyók, hegységek –, illetve a magyar gyökerű szerb települések esetén a magyar átírást használom.

⁶² Pascal Vennesson – Ina Wiesner: Process Tracing in Case Studies. In: Joseph Soeters – Patricia M. Shields – Sebastian Rietjesn (ed.): *Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies*. Abingdon–New York: Routledge, 2014. 94–98.

⁶³ Harangi-Tóth Zoltán: A csataelemzés fortélyai. In: Kis Péter – Petrik Iván – Toldi Lóránt: „Zászló alá magam csaptam fel”. *Ünnepi tanulmányok a 65 éves Csikány Tamás dandártábornok tiszteletére*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023. 73–90.

⁶⁴ John Tosh: *The Pursuit of History: Aims, methods and new directions in the study of modern history*. Harlow: Longman, 2010. 138.

II. 2. Az esetpéldák kiválasztása

Az esetpéldák kiválasztásánál több szempontot vettem figyelembe. Az első, hogy olyan bevetések, hadműveletek vizsgálata jöhetett csak számításba, amelyekhez rendelkezésre állnak a vizsgálathoz szükséges források. A kiválasztott akciók esetében elmondható, hogy mindről elérhető megfelelő minőségű feldolgozás és szakirodalom, illetve több esetben rendelkezésre állnak visszaemlékezések, memoárok is.

Fontos kiemelni, hogy a közismert, a sajtónyilvánosság számára is ismerős bevetések rendszerint olyan eseményekhez kötődnek, amelyek jelentős változást indikáltak a bevetések során tanúsított kimagasló hősiesség, kreatív, újító gondolkodás és feladatvégrehajtás, vagy az elkövetett, olykor katasztrofális hibák kapcsán. Az esetpéldák kiválasztása során így az is szerepet játszott, hogy rendelkezzenek olyan jellemzővel, amelynek a vizsgálatával rávilágíthatók a sikeres CSAR bevetések legfontosabb alapelveire.

A szelekciós szempontok közé tartozott, hogy a vizsgált események lehetőség szerint ne teljes sikerrel párosuljanak. Az emberiség a hibáiból tanul, s így a következtetések levonásához, valamint a változásokat indikáló tényezők felderítéséhez és vizsgálatához hasznosabb olyan bevetéseket elemezni, melyeknek valamilyen módon eleme a kudarc. Ettől a szemponttól egyedül az 1999-es, Jugoszlávia bombázása során végrehajtott két mentőakció esetében tekintettem el. Ezeken felül fontos szelekciós szempont volt, hogy a vizsgálati időszakban minden CSAR doktrína frissítéshez tudjak esetpéldát társítani.

II. 3. Elemzési szempontok

A rendelkezésre álló dokumentumok és események vizsgálata során egységes szempontrendszerrel használok, mely alapvetően az 5W1H módszerre⁶⁵ épül. A módszert széles körben használják az újságírástól a retorikán át a menedzsmentig, mivel segítségével egyszerű kérdésekre bonthatók a komplex problémák. A dokumentumok vizsgálata során a módszer segít feltárni az egyes változások ok-okozati összefüggéseit és hatását.

A dokumentumok vizsgálata során változásközpontú megközelítést alkalmazok azzal a céllal, hogy feltárjam a szervezeti és fogalmi, valamint a katonai kézikönyvekben fellelhető, az akciók végrehajtásának módjait taglaló változásokat. Ennek megfelelően a forrásokban alapvetően az idő során bekövetkező szervezeti változásokra koncentrálok, továbbá figyelembe veszem az esetleges fogalmi változásokat, azok átalakulását, illetve azt, hogy milyen események hatására következtek ezek be.

⁶⁵ Neve a kérdések angol rövidítésére (What?; Where?; When?; Why?; Who?; How?) utal. A módszer másik elnevezése Kipling-módszer, Rudyard Kipling író/költő *I Keep Six Honest Serving-Men* című verse alapján.

Az előzmények feltárásához szükségesek az esetpéldák vizsgálata, amelyhez összehasonlító módszert alkalmaztam. Az esettanulmányok elkészítéséhez elsősorban szekunder irodalmat használtam, azonban figyelembe vettem az érvényes szabályzatokat és kézikönyveket is, hogy tisztább képet kaphassak az akciók végrehajtásának módjáról és az esetlegesen bekövetkező változásokról.

Az összehasonlítás szempontjainál alapvetően négyes tagolást követtem, amely a következő részekből áll:

- Szemben álló erők: fegyverzet, kiképzés, alkalmazott taktika.
- A CSAR bevetést eredményező helyzet kialakulási körülményei: kit/kiket kellett megmenteni? Miért kerültek ebbe a helyzetbe?
- A kommunikáció és harcirányítás rendje: mennyire készítették elő az esetleges CSAR bevetéseket?
- A tényleges CSAR bevetés végrehajtása: milyen módszerrel és milyen harcászati eljárásokkal hajtották végre a mentőakciókat?
- A bevetések hatása.

II. 4. Előzetes hipotézisek

A kutatási eredmények rendszerezéséhez és a folyamatok jobb megértéséhez elméleti kereteket állítok fel.⁶⁶

Előzetesen két hipotézisem volt. Az első, hogy az AirLand Battle doktrína jelentős előrelépést jelentett a CSAR doktrínák fejlődésében, mivel ez volt az első olyan átfogó műveletvégrehajtási elv, ami két haderőnem közös munkájából született. Azt a prekonceptiót erősítette az is, hogy a doktrína jelentős légiműveletekkel számolt.

A második hipotézisem szerint a doktrínák elmélete lineárisan és egyértelműen olyan irányba fejlődik, ami a CSAR fogalma gyakorlati értelmezésének és használatának kiszélesedését eredményezi, mivel széles területet lefedő ernyőfogalomról beszélünk, ami megjelenik az ilyen jellegű műveletek gyakorlati végrehajtásában is.

⁶⁶ Eyal Ben-Ari: Theory Building in Research on the Military. In: Joseph Soeters – Patricia M. Shields – Sebastian Rietjesn (ed.): *Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies*. Abingdon–New York: Routledge, 2014. 301–311.

III. Historiográfia

Mindenekelőtt érdemes megjegyezni, hogy ha a személyi visszaszerzés és a harcikutatás-mentés témakörében keresünk műveket, akkor nincs könnyű dolgunk. Ha születtek is róla elméleti munkák, akkor azokat feltehetőleg az amerikai fegyveres erők belső használatára szánták, így nem publikálták őket. Ezen a téren kénytelen vagyok tehát általános hadtudományi szakmunkákra támaszkodni.

A konkrét esetpéldákat illetően jobb a helyzet. Számos (szak)irodalom áll rendelkezésre a kisebb, rövidebb összefoglaló művektől a személyes memoárokon át egészen a bővebb, elemzőbb jellegű szakmunkákig. Ezek a művek a legtöbb esetben egy-egy alegységre vagy eseményre koncentrálnak. Emellett előfordul, hogy a bármilyen izolált vagy tűzharcban lévő katona/alegység kimentése helyett ragaszkodnak a „hagyományos” harci kutatás-mentés definícióhoz, mely kimondottan a lelőtt pilóták kimentésére fókuszált. Sok esetben a CSAR mint fogalom a társítás szintjén sem kerül elő ezekben a művekben.

A disszertáció megírásához használt művek jelentős része angol nyelvű, mivel igen kevés ilyen vagy hasonló témájú művet fordítottak le eddig magyar nyelvre. Ha találtam magyar kiadást adott műről, akkor azt használtam. Kategorizálás szempontjából a műveket elméletiekre és történeti áttekintőkre osztottam. Előbbi kategóriába a hadelméleti munkák, illetve a szervezésemélettel, a doktrínákkal és a törvényi háttérrel foglalkozó művek kerültek, míg utóbbiba az esetpéldákhoz felhasznált irodalom kerül.

III. 1. A legfontosabb elméleti munkák

A dolgozatban tárgyalt törvényi és doktrinális háttérhez meglepően kevés tanulmány áll rendelkezésre. A vietnámi háborút követő doktrinális és gondolkodásmódbeli változásokhoz az egyik legfontosabb tanulmány John L. Romjue *The Evolution of the Airland Battle Concept* című tanulmánya, amely az *Air University Review* 1984-es 35. évfolyamának 4. számában jelent meg. A szerző végig követi az 1970-es évek közepétől induló koncepcióváltásokat, amelyek végül az 1982-es *AirLand Battle* doktrínában kulminálódtak, és kritikai megjegyzéseket fűz hozzá ehhez a fejlődési ívhez.

Szintén fontos kiadvány a Különleges Műveleti Parancsnokság húszéves fennállására visszatekintő kiadvány, amelynek címe *United States Special Operations Command History, 1987–2007*. A kiadvány 124 oldalon mutatja be a parancsnokság felállítástól eltelt húsz év eseményeit, melyből 24 oldal csak az alapítást és a korai nehézségeket tárgyalja. A mű hátránya a hivatkozások, illetve a szerzők feltüntetésének hiánya, ez azonban a kiadó

szervezet – a Különleges Műveleti Parancsnokság Főparancsnoksága –, illetve az elkészítéshez feltehetően felhasznált minősített anyagok természetéből adódik.

A különleges műveletek szervezetének szempontjából véleményem szerint nem lehet megkerülni Stanley McChrystal nyugalmazott tábornok és szerzőtársai művét, amely Magyarországon *Csapatok csapata. Szervezeti együttműködés és elköteleződés felsőfokon* címen jelent meg a HVG gondozásában. Ebben azt a szervezeti struktúra- és kultúraváltást mutatják be a szerzők, amely a 2000-es évek során az Egyesült Államok különleges erőinek egy válogatott kötelékénél ment végbe azért, hogy alkalmazkodhassanak a megváltozott harci környezethez és a felgyorsult információáramláshoz. A mű nem tekinthető sem klasszikus értelemben vett hadelméleti munkának, sem memoárnak, mivel kimondott célja, hogy a civil életben is használható szervezetelméleti változásokat mutasson be, és áttekintse a szervezésemélet történetét is.

Elméleti munkák esetében megkerülhetetlenek a hadelmélet modern klasszikusai – Clausewitz, Jomini és Moltke. Carl von Clausewitz *A háborúról* című fő műve 2013-ban kapott új kiadást a Zrínyi Kiadó jóvoltából. Jelentősége, hogy a háborút filozófiai síkon vizsgálja, és általános, mindenkor alkalmazható elveket próbál megteremteni. Jomini báró fő művének, az *The Art of War*nak egy 2008-as, a Legacy Books Press által kiadott verzióját használtam. Jomini volt az első, aki tudományos módszerekkel próbálta a háborút értelmezni, és azt kvantitatív módon mérni. Clausewitz és Jomini közül személy szerint előbbi filozofikus megközelítését tartom hasznosabbnak és napjainkban is inkább érvényesnek.

A téma szempontjából leginkább hasznosítható, s kissé méltatlanul elhanyagolt szerző Helmuth von Moltke, aki a decentralizáció és a harcirányítás témájában publikált többek közt. Moltke írásait Daniel Hughes gyűjtötte össze *Moltke on the Art of War. Selected Writings* címen.

Magyar szerzőktől származó elméleti mű a 2012-ben, a Zrínyi Kiadó gondozásában megjelent *Legendák és titkok katonái. A mélységi felderítés története* című mű, melyet Árvai Zoltán, Bánki Imre, Boda József, Furkó Kálmán, Géczy Sándor, Girnt Vilmos, Görömbei Lajos, Juhász János, Juhász József, Kiss Lajos, Köpöczi József, Kövesdi Albert, Lits Gábor, Lőrincz László, Szabó János, Újfalusi Csaba, Váraljai Gyula és Vincze Béla jegyezte. A szerzők alapvetően a magyar mélységi felderítő szakcsapatok történetére fókuszáltak, azonban a VI. fejezetben, melynek Újfalusi Csaba dandártábornok a szerzője, a különleges műveleti csapatok feladataival, szervezetével és képességeivel foglalkoznak, s ez igen hasznos a disszertáció témájának szempontjából is.

Szintén a Zrínyi Kiadó gondozásában jelent meg 2014-ben Resperger István, Kiss Álmos

Péter és Somkuti Bálint kötete, az *Aszimmetrikus hadviselés. Kis háborúk nagy hatással*. A mű remek áttekintést nyújt napjaink konfliktusainak elméleti háttéréről, ugyanakkor gyakorlati példákkal, esettanulmányokkal is alátámasztja mondandóját.

III. 2. A témában született legfontosabb művek

Talán a legfontosabb angol nyelvű írás, ami a témában megjelent George Galdorisi és Tom Phillips 2009-es *Leave No Man Behind. The Saga of Combat Search and Rescue* című műve. A könyv tudományos alaposággal tárgyalja a kutatás-mentés történetét, főként az Egyesült Államok Fegyveres Erőire fókuszálva – illetve a vietnámi háborút követően csak arra. A műben sok statisztikai adat és technikai információ található, valamint jelentős teret szentelnek a szervezeti változások áttekintésére. A mű azonban főleg az amerikai Légierő CSAR-képességére és a klasszikus értelemben vett CSAR bevetésekre fókuszál.

Általános hadtörténeti művek tekintetében érdemes kiemelni Richard W. Stewartot, aki az Egyesült Államok Hadtörténeti Bizottságának⁶⁷ elnöke, számos, az Egyesült Államok hadtörténetét feldolgozó mű szerzője és több kötet szerkesztője. A disszertáció megírásához és az általános történelmi háttérhez több művét is felhasználtam, amelyek mind az U.S. Army Center of Military History gondozásában jelentek meg.

A 2010-ben megjelent, az *American Military History, Volume II. The United States Army in the Global Era, 1917–2008* című mű viszonylag részletesen tekinti át az Egyesült Államok jelenkori hadtörténetét, ami különösen hasznossá teszi a vietnámi háború következményeinek áttekintése során. Szintén az általános történelmi háttér felvázolásához használtam fel a szerző 2009-es, *Operation Urgent Fury. The Invasion of Grenada, October 1983* című, valamint a 2010-es *War in the Persian Gulf. Operation Desert Shield and Desert Storm, August 1990 – March 1991* művét. Ezek, bár alaposan feldolgozzák a választott témát, a CSAR bevetéseknek nem szentelnek külön figyelmet. A *The United States Army in Somalia, 1992–1994* című, 2002-ben megjelent rövid – mindössze 21 oldalas – mű összefoglaló módon mutatja be a szomáliai amerikai részvételt.

A CSAR-témájú esettanulmányok szerzői közül fontos kiemelni Darrell D. Whitcombot, az amerikai Légierő nyugállományú ezredesét, aki két jelentős könyv, valamint egy szaktanulmány társszerzője. *Combat Search and Rescue in Desert Storm* című könyve 2006-ban jelent meg az Air University Press gondozásában. A mű igen alaposan, tudományos részletességgel mutatja be az öbölháborút, az amerikai Légierő CSAR képességét érintő

⁶⁷ United States Commission of Military History. A szervezet célja összefogni az akadémiai, múzeumi, civil és katonai szervezetekben, kötelekekben dolgozó történészeket, és segíteni munkájukat.

változásokat – különösképp a fegyverzetváltásra –, valamint a kitelepülést követő gyakorlatozást, problémákat, vitás kérdéseket, de kitér például a legénység hangulatára is. Emellett a könyv az összes harcirepülőgép-veszteséget tárgyalja röviden, illetve az öbölháború teljes hat hete alatt elindított CSAR bevetéseket is. A könyv problémája ugyanakkor, hogy a Légierő szemszögéből mutatja be az eseményeket, és főként az ottani CSAR bevetésekre és tapasztalatokra koncentrál.

Szintén az Air University Press kiadásában jelent meg az *On a Steel Horse I Ride. A History of the MH-53 Pave Low Helicopters in War and Peace* című mű Whitcomb tollából 2012-ben. A könyv az egészen a 2000-es évek közepéig a CSAR alegységek igáslovának számító MH-53 típusú helikopterek történetét vázolja fel. A mű részletesen tárgyalja a helikopter fejlesztését, fejlődését, valamint az ilyen gépekkel végrehajtott bevetéseket a vietnami háborútól egészen a típus 2008-as aktív állományból történt kivonásáig.

2014-ben jelent meg a Forrest Marionnal közösen jegyzet *Team Sport. Combat Search and Rescue over Serbia, 1999* című tanulmányuk az Air Power History 61. évadának 3. számában. A tanulmány ismerteti az 1999-es balkáni NATO hadműveletek előtt az Európai Különleges Műveleti Parancsnokság által bevezetett változásokat, valamint bemutatja a végrehajtott két CSAR bevetést, valamint az azokat megelőző gépkilövések körülményeit is.

Katonai szakmunkák terén megkerülhetetlenek a témában a Combined Arms Center Combat Studies Institute Press nevű kiadója által publikált művek. A köteteket aktív és nyugalmazott katonatisztek, történészek, és az amerikai Fegyveres Erők hivatalos történészei jegyzik, s stratégiai elemzésektől általános hadtörténeti művekig terjed a skála, amivel foglalkoznak. A disszertációhoz a kiadó három kiadványát használtam fel.

2004-ben jelent meg Robert F. Baumann, Lawrence A. Yates és Versalle F. Washington könyve *My Clan Against the World: U.S. and Coalition Forces in Somalia* címmel. A szerzők a polgárháború hátterét, a szomáliai ENSZ missziók 1992 és 1994 közti történet, valamint az amerikai beavatkozásokat dolgozzák fel tudományos alapossággal, elsősorban politikátörténeti szemszögből.

A Weapon of Choice. U.S. Army Special Operation Forces in Afghanistan című könyv 2003-ban jelent meg Charles Brisco, Richard Kiper, James Schroder és Kaley Sepp tollából. A szerzők a különleges erőknél az afganisztáni hadműveletekben betöltött szerepét vizsgálták, illetve igyekeztek levonni a látható tapasztalatokat. A kiadvány nagyon alapos, részletes áttekintő mű, mely sok információt tartalmaz.

Donald P. Wright, James R. Bird, Steven E. Clay, Peter W. Connors, Scott C. Farquhar, Lynne Chandler Garcia és Dennis F. Van Wey 2010-es kötete, az *A Different Kind of War*.

The United States Army in Operation ENDURING FREEDOM, October 2001 – September 2005 című mű inkább az áttekintő jellegű szakirodalmak közé tartozik. Főleg a háború szervezésével, a változó megközelítésekkel foglalkozik. A konkrét ütközeteket is inkább a nagy egész részeként kezeli – így például a Takur Ghar-i ütközet mindössze három oldal a több mint 300 oldalas terjedelmű kötetben. A Vörös Szárnyak művelettel szinte csak lábjegyzetként foglalkozik az akció után öt évvel.

Érdeemes kiemelni az Osprey Publishing által közreadott műveket. Bár a kiadó alapvetően tudományos ismeretterjesztő jellegű munkásságáról ismert, ezek között található igazán magas színvonalú művek is. Ilyen például Clayton K. S. Chun 2012-ben megjelent *Gothic Serpent. Black Hawk Down, Mogadishu, 1993* című könyve, amely igen alaposan mutatja be a mogadishui eseményeket, és így az egyik legalaposabb és leginkább hasznos ilyen témában írt műnek számít.

Szintén az Osprey gondozásában jelent meg Mir Bahmanyar *Shadow Warriors. History of the US Army Rangers* című kötete 2005-ben, amely a 75. Ranger ezred történetét dolgozza fel. A könyv hasznos a témában, alapos történeti áttekintőt ad az ezred felállítását megelőző, hasonló célú amerikai alakulatokról, a ranger hagyományokról és a bevetésekről, amiben ezek az elit katonák részt vettek: részletesen tárgyalja pl. a mogadishui és a Takur Ghar-i eseményeket is. A művet végjegyzetekkel látták el.

2013-ban jelent meg *Takur Ghar. The SEAL's and Rangers on Roberts Ridge, Afghanistan 2002* címmel Leigh Neville műve, amely a Takur Ghar-i ütközet eseményeit mutatja be Chun művéhez hasonló alaposággal.

Az általam vizsgált esettanulmányok közül a legnehezebb helyzet a Vörös Szárnyak hadművelet alatti CSAR bevetéssel kapcsolatban állt elő, mivel itt mindössze két mű áll rendelkezésre. Az egyik Ed Darack *Victory Point: Operations Red Wings and Whalers - the Marine Corps' Battle for Freedom in Afghanistan* című műve, amely 2009-ben jelent meg. A mű igyekszik a Tengerészgyalogság 2005-ös afganisztáni szerepvállalását bemutatni a címben is említett hadműveletek alatt, azonban jelentős információkkal szolgál a végrehajtott mentőakcióról is.

A másik mű, ami ezzel a művelettel foglalkozik, Peter Nealen és Brandon Webb 2013-as könyve, amely az *Operation Red Wings: The Rescue Story Behind Lone Survivor* címmel jelent meg. A könyv a CSAR bevetést végrehajtó PJ-k szemszögéből mutatja be az eseményeket, és így jelentősen árnyalja az akciót körülvevő pátoszt, amit nagyrészt Marcus Luttrell 2007-es *Lone Survivor* (magyarul *A túlélő*) című visszaemlékezése, majd az ebből készült, 2013-ban bemutatott, azonos című film generált.

Végül, de nem utolsósorban fontos megemlíteni három kiemelkedő újságíró, Mark Bowden, Michael Hirsh és Sean Naylor munkásságát. Mindhárom szerző majdhogynem tudományos alaposágú művet írt az általa választott témában, ami jelentősen megkönnyíti a kutatók dolgát.

Mark Bowden 1999-es *A Mogadishu-ügy* (eredeti címén *Black Hawk Down*) című műve igen pontos és érzékletes betekintést nyújt a mogadishui csata eseményeibe. A műből készült *A sólyom végveszélyben* című, nagysikerű film.

Michael Hirsh 2004-es *None Braver. U. S. Air Force Pararescuemen in the Afghanistan War* című könyve az afganisztáni háború korai szakaszába kalauzol el minket, s bemutatja a PJ-k itt végzett munkáját, többek közt a Takur Ghar-i ütközet során. A szerző a résztvevőkkel beszélt, maga is elutazott Afganisztánba és a környező országokba, ahol amerikai csapatok állomásoztak.

Sean Naylor 2006-os könyve, melynek címe *Not a Good Day to Die. The Untold Story of Operation Anaconda* az Anakonda hadművelet eseményeit igyekszik bemutatni. A mű hasonló stílusú és alaposágú, mint Bowden 1999-es könyve.

III. 3. A disszertáció és a szakirodalom megközelítései közti különbség

Ahogy az a fentiekből is látható, a szakirodalmi megközelítés első sorban az eseménytörténetre fókuszál, illetve a CSAR bevetések különleges műveleti beágyazottságával foglalkozik. Ennek megfelelően a műveletek végrehajtását nem a CSAR doktrínák szerint vizsgálják, hanem a különleges műveletek egészének és a különleges műveleti képességek egy kivételének szempontjából. Elméleti téren szintén elhanyagolt területnek tekinthetők az önálló CSAR vizsgálatok.

Disszertációm abban a tekintetben újítónak tekinthető, hogy komplex módon, a doktrínákban megfogalmazott alapelvek tükrében vizsgálom a CSAR bevetéseket, nem pusztán eseménytörténeti megközelítésből. Az elméleti megközelítés tekintetében szintén újító, hogy a CSAR bevetéseket önállóan kezelem, és igyekszem azokat elhelyezni a nagy, általános műveletvégrehajtási doktrinális környezetben.

IV. *Források*

IV. 1. Az elérhető források

A téma kutatás során felhasználható primer források alapvetően három csoportba oszthatók: katonai kézikönyvek és doktrínák; visszaemlékezések és memoárok; valamint a törvények és a törvényhozási vizsgálóbizottságok jelentései.

Ezek közül a legfontosabbnak a katonai szabályzatok és kézikönyvek csoportját tartom. Ezek a dokumentumok szabályozzák a küldetésvégrehajtást és a műveletek rendjét, azonban inkább szolgálnak általános elvek gyűjteményeként, mint kőbe vésett parancsoknak. Vizsgálatukkal megállapítható, hogy az egyes frissítések, változtatások idején mit tartottak a legfontosabb céloknak, illetve hogy miként gondolkodtak egyes bevetéstípusok végrehajtásáról, valamint az is megállapítható, hogy a korábbi műveleti tapasztalatok mennyire épültek be a doktrínákba. A dolgozat V. fejezete során megvizsgálom a Hadsereg, a Légierő, illetve az egységesített doktrínák változásait, illetve az esetpéldák vizsgálatánál bevonok majd más, az adott ütközet vagy hadjárat elemzéséhez szükséges más kézikönyveket is. Vizsgálatomat azért e két haderőnemre, illetve az egyesített doktrínákra szűkítettem, mert a Tengerészgyalogság és a Haditengerészet doktrínái nehezen hozzáférhetők, illetve sok esetben eltérő elvek és gyakorlati megfontolások mentén működnek.⁶⁸

Az egyes bevetéseket vizsgáló esetpéldák vizsgálata során fontos forráscsoportot jelentenek a visszaemlékezések és a memoárok. Ezek esetében a helyzet változatos, mivel nem minden vizsgált esetpéldánál érhető el vagy jelentek meg visszaemlékezések (például öbölháború), míg más esetekben a tényleges mentőakció részleteiről nem jelent meg olyan memoár, ami a mentést végző csapatok szempontjából mesélné el a történeteket (Vörös Szárnyak I. és II.). Itt érdemes kiemelni a visszaemlékezések egy különleges típusát: a szándékoltan, oktatójelleggel készülteket. Ez a típus a mogadishui csata esetén érhető tetten. Több, az akcióban részt vett ranger altiszt és tiszt emlékirata elérhető a Donovan Kutatói Könyvtár oldalán. Ezeket magyar fordításban és jegyzetekkel ellátva közreadtam a *Documenta Historica* 101. kötetében.

A vizsgálatba bevont harmadik forráscsoportot a kongresszusi és elnöki vizsgálóbizottságok jelentései, valamint az ezek nyomán elfogadott törvények és rendeletek képezik. A bizottságok célja rendszerint valamilyen működési probléma feltárása volt. A vizsgálatok eredményeit, javaslatait gyakran törvények formájában rögzítették és vezették be

⁶⁸ Bővebben lásd: VI. 6. fejezet.

– máskor pedig figyelmen kívül hagyták. Ezek közül érdemes kiemelni az 1986-os védelmi minisztériumi átszervezési törvényt, valamint az ahhoz szorosan kapcsolódó *Nemzeti védelmi engedélyezési törvény az 1987-es pénzügyi évre* elnevezésű törvényt. Ezen dokumentumok elfogadása olyan szervezeti változásokat indított el, melyek jelentős hatást gyakoroltak a különleges műveleti képesség, ezen keresztül pedig a CSAR képességek 1990-es, 2000-es évek folyamán történt fejlődésére.

A fenti három forráscsoport alkotja a dolgozat gerincét, azonban ahol lehetett, más rendelkezésre álló forrásokat – katonai és politikai vezetők hivatalos nyilatkozatait, hivatalos alakulattörténeteket vagy egyidős újságcikkeket, beszámolókat – is bevontam.

IV. 2. Hozzáférhetőség

A források hozzáférhetőségével szemben felmerülhet az információ érzékenységének problémája, mivel különleges műveleti bevetésekről van szó, amik esetében sokszor titkosak az akciók részletei. Kutatásom során ennek különböző formáival találkoztam.

A titkosítás legenyhébb formája az úgynevezett „*redacted documents*”. Ez annyit tesz, hogy a dokumentumból egyes szavakat, kifejezéseket, mondatrészeket vagy mondatokat kikapartak, olvashatatlanná tettek. Titkosítás alól feloldott alakulattörténeteknél vagy belsőhasználatos memoárok esetében gyakran találkozhatunk ezzel a módszerrel, mely rendszerint kényes, minősített információkat vagy személyeket leplez (lásd 2. ábra). Érdekesség a mellékelt esetben, hogy a kikapart információk jelentős része más, hivatalos forrásból, például a bevetés után nyilvánosságra hozott adatokból kinyerhető.

A titkosítás másik formája az, amikor egy dokumentumot elérhetetlenné tesznek. A téma kutatása során ezzel szerencsére csak egyszer szembesültem, amikor a Légierő egyik korábbi, a '80-as évek során alkalmazott CSAR doktrínáját akartam elolvasni, de nem sikerült elérnem. A LeMay Doktrínafejlesztési és Oktatási Központtal történt kapcsolatfelvétel során kiderült, hogy az általam keresett dokumentum egy korábbi, valószínűleg harcászati szintű kézikönyv lehetett, amelyet titkosítottak, és a Légierő irattáraiban sincs róla elérhető – értsd: titkosítás alól feloldott – másolat.⁶⁹

⁶⁹ Robert Christensen vezető elemző és Andy Konhauser alezredes szíves közlése alapján.

2. ábra. A 160th SOAR alakulattörténetének 35. oldala, ami a mogadishui csata eseményeit tárgyalja.

and rocket propelled grenade (RPG) fire. During the month of September, the force conducted several successful missions to arrest Aideed sympathizers and to confiscate arms caches. The aircraft also made frequent flights over the city to desensitize the public to the presence of military aircraft and to familiarize themselves with the narrow streets and alleys of the city.⁵⁹

On the afternoon of 3 October 1993, informed that two leaders of Aideed's clan were at a residence in central Mogadishu, the task force sent 19 aircraft, 12 vehicles, and 160 men to arrest them. During the mission, one of the rangers fast-roping from an MH-60 Blackhawk helicopter, missed the rope and fell 70 feet to the street below, badly injuring himself. The two leaders were quickly arrested, and the prisoners and the injured Ranger were loaded on a convoy of ground vehicles. Armed Somalis were converging on the target area from all over the city. In the meantime, another MH-60, call sign [b2 b2] and piloted by [b3/6 b3/6] and [b3/6 b3/6] was flying low over the street a few blocks from the target area, and was struck from behind by an rocket propelled grenade (RPG). The MH-60 crashed to the street below. The convoy and the Somali crowds immediately headed for the crash site. An MH-6 Little Bird, call sign [b2 b2] piloted by [b3/6 b3/6] and [b3/6 b3/6] landed in the street next to the downed MH-60 and attempted to evacuate the casualties. Both [b3/6 b3/6] and [b3/6 b3/6] had been killed in the crash. [b3/6 b3/6] went to assist survivors, successfully pulling two soldiers into the Little Bird, while [b3/6 b3/6] laid down suppressive fire from the cockpit with his individual weapon. Under intense ground fire, the MH-6 departed with its crew and survivors. In the meantime, Blackhawk [b2 b2] with pilot [b3/6 b3/6] copilot [b3/6 b3/6] and crewmembers [b3/6 b3/6] and [b3/6 b3/6] moved in to take [b2 b2] place in the formation. As [b2 b2] circled over the target area, an RPG suddenly struck it. The Blackhawk's tail rotor was severely damaged, and the air mission commander ordered it back to

⁵⁹ Interview with [b3/6 b3/6] 19 July 2001.

Forrás: A History of 160th Special Operations Aviation Regiment (Airborne). A Report Prepared by the Federal Research Division, Library of Congress Under an Interagency Agreement with the 160th Special Operations Aviation Regiment (Airborne). October 2001. Titkosítás alól feloldva: 2010. https://www.governmentattic.org/2docs/Army_160thSOAR_Histories_1991-2001.pdf (Utolsó letöltés: 2020. május 30.). 35.

Az Egyesült Államok esetében a források hozzáférhetőségét nagy mértékben javítja két törvény: az 1967-es *Freedom of Information Act*, illetve az 1996-os *Electronic Freedom of Information Act*. A két törvénynek köszönhetően az Egyesült Államok – a legtöbb államhoz viszonyítva – transzparens módon működik, s nagy számú politikai és katonai jellegű forrás érhető el hivatalos úton. A '90-es évek során a Bill Clinton vezette adminisztráció jelentős lépéseket tett a már addig is nagymértékű információs szabadság további tágítása, és elektronikus úton történő elérhetővé tétele felé. Ennek köszönhetően az Egyesült Államok irat- és levéltáraiban igen magas a digitalizáció szintje. Ettől függetlenül természetesen továbbra is léteznek minősített, nem elérhető anyagok.

A kutató munkáját segíti, hogy – személyes tapasztalataim szerint – az irat- és levéltárak vezetői és munkatársai igen segítőkészek és támogatóak a hozzájuk fordulók irányába. Többször kerestem meg a korábban említett katonai irat- és levéltárakat, valamint könyvtárakat, s minden esetben pozitív, segítő választ kaptam – többek között a koronavírus-járvány miatti 2020. tavaszi leállások alatt is.

IV. 3. Hitelesség

Hitelesség tekintetében az általam felhasznált források három csoportba oszthatók: törvényekre és doktrínákra, döntéselőkészítő anyagokra, illetve szubjektív forrásokra.

Az első kategóriába tartoznak a katonai kézikönyvek és a törvények. Ezek esetében nem szükséges megkérdőjelezni a források hitelességét. Keletkezésük okából és céljából kifolyólag ezek az anyagok közvetlen módon nem egy adott történelmi esemény leírásával foglalkoznak, így alapvetően a forráskritika sem alkalmazandó velük szemben.

A szubjektív források körébe tartoznak a visszaemlékezések, illetve az egyidős újságcikkek, valamint az interjúk. Ezek esetében a legszigorúbb tényellenőrzésre és forráskritikára van szükség, mivel ezek minden esetben a szerző vagy az interjúalany egyéni véleményét és meglátásait tükrözik.

Köztes állapotot képeznek az olyan döntéselőkészítő anyagok, mint az AirLand Battle doktrínát megelőző belsőhasználatú pamflet, vagy a különböző elnöki, kongresszusi vizsgálóbizottságok. Ezek esetében előfordulhat olyan történelmi eseményekkel kapcsolatos tévedés, vagy politikai okokra visszavezethető érvelés, melyek kiszűrése érdekében a forráskritika alkalmazása elengedhetetlen.

V. *Történelmi előzmény*⁷⁰

A harci kutatás-mentés „tényleges” előfutára már az első világháborúban megjelent.⁷¹ Igaz, még nem intézményesített formában, hanem inkább egyéni bátorság és hősiesség képében. A háború a repülőgépek tömeges bevetésével és robbanásszerű fejlődésével is együtt járt, így – értelemszerűen – ekkor került sor az első, ellenséges vonalak mögött lelőtt pilóták légi úton történő evakuációjára is. Az első ilyen akció egy brit tengerészeti pilóta, Richard Bell-Davis nevéhez fűződik, aki egy lelőtt társát mentette ki gépével a bolgár hadszíntéren 1915-ben. Tettéért Viktória-keresztben részesült.⁷² Emellett szintén az első világháború során kezdték CASEVAC célra használni a repülőgépeket: a franciák például 1915-ben a beteg katonákat légi úton evakuálták Szerbiából.⁷³

A két világháború között a repülés komoly technológiai fejlődésen ment át. A többfedeles gépeket leváltották a monoplánok, a fát és a vásznat pedig könnyűfémekre cserélték a repülőeszközök borításában. Ezzel együtt a repülőgépek szerepe is kibővült, megjelentek a nagy utas- és teherszállító repülőgépek, illetve továbbfejlesztették a víz felszínére is leszállni képes hidroplánokat.⁷⁴

A két világháború között, ahogy egyre inkább elterjedt a repülés, felmerült az igény a gépükkel lezuhant, vagy annak elhagyására kényszerült pilóták és személyzet kimentésére. A repülőgépeket kezdetben csak a földi mentési műveletek koordinálására használták. Jó példa erre az Egyesült Államok Tengerészgyalogságának bevetései Nicaraguában, ahol 1927 és 1933 között több olyan mentőakcióval is próbálkoztak, amiket ugyan földi egységek hajtottak végre, de felderítőrepülőgépek igyekeztek irányítani azokat – a rádiók hiánya miatt általában a gépből ledobott kis üzenetekkel. A nicaraguai beavatkozás érdekessége, hogy itt használták

⁷⁰ Az alábbi alfejezet a Debreceni Egyetemen megjelent *Történelmi tanulmányok XXVIII.* című kötetben általam közölt *Biplánoktól forgószárnyasokig – A harci kutatás-mentés rövid története az első világháborútól napjainkig* című tanulmányon alapszik, részben megegyezik azzal. (Lengyel Ádám: *Biplánoktól forgószárnyasokig – A harci kutatás-mentés rövid története az első világháborútól napjainkig*. In: Bárány Attila: *Történelmi Tanulmányok XXVIII.* Debrecen: Debreceni Egyetem, 2020. 286–301)

⁷¹ Az 1996-os CSAR kézikönyv egy bizonyos L. B. Taylor Jr. *That Others May Live* című, 1967-ben kiadott könyvére hivatkozva azt állítja, az első légi úton történő, hasonló evakuációs bevetésre a francia–porosz háború során került sor, 1870-ben, amikor 160 sebesültet evakuáltak megfigyelésre és felderítésre használt hőlégballonokkal – a történetet megerősítő más forrást, vagy művet, ami nem Taylorra hivatkozik, nem találtam. Felettlőbb valószínűtlennek tartom, hogy olyan megbízhatatlan, a működésükben és hatékonyságukban széljárásnak és időjárásnak kitett eszközökkel, mint a korai hőlégballonokkal, végre lehessen hajtani komplex és koordinált, CSAR, vagy akár MEDEVAC/CASEVAC műveleteket.

⁷² *Second Supplement to The London Gazette of Friday, the 31st of December, 1915.* 1916. január 1. Supplement: 29423. 79–92. <https://www.thegazette.co.uk/London/issue/29423/data.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. május 19.) 86.

⁷³ Earl Tilford Jr.: Seenotdienst: Early Development of Air-Sea Rescue. *Air University Review*, vol. 28 (1977), no. 2, 37.

⁷⁴ A repülés „aranykoráról” bővebben lásd: Christopher Chant: *Aviation. An Illustrated History.* Secaucus: Chartwell Books, 1978. 103–202.

először éles környezetben az autogyrot,⁷⁵ ami a modern helikopterek elődjének is tekinthető.⁷⁶

A lezuhant, vagy gépüket elhagyó pilóták kimentése főként a nagyobb vízfelületek – például tengerek – esetében okozott problémát, mivel a szerzaföldön a pilóta – baráti területen – szimplán elsétálhatott a roncsból egy közeli faluba, vagy ha esetleg rádióval vészjelzést adott le, a keresésére indulhattak a rendészeti és egészségügyi szervek, míg a tengerek esetében erre nem volt lehetőség. Ráadásul a vízbe érkező személyzetre nemcsak a lezuhanással járó sérülés kockázata, de az időjárás is komoly veszélyt jelentett – a hideg vízben könnyen kihűlhetett a pilóta.

Az újjászülető német légierőnél, a *Luftwaffen*ál merült fel először egy tengeri mentőalakulat (Air-Sea Rescue, ASR) létrehozása, mely a *Seenotdienst* néven működött. Az alakulatot vezető Konrad Goltz alezredes elégedetlen volt a rendelkezésre álló felszereléssel, ami főként öreg csónakokat jelentett. Így más megoldást keresett, s végül a Heinkel He-59-es hidroplán változatát választotta. A gépeket jelentősen átalakították, többek közt elsősegély készletekkel, fűthető hálósákokkal és lélegeztető gépekkel szerelték fel. Az alakulat komoly szerepet játszott az angliai légi csata során a lelőtt német – és néhány esetben szövetséges – pilóták kimentésében a La Manche csatornából.⁷⁷ A bevetések koordinálására a *Seenotdienst* felállított több mentés-koordinálási központot (Rescue Coordination Center, RCC), melyek mind rendelkeztek saját felelősségi körzettel (areas of responsibility, AOR) és alárendelt alegységekkel – két repülőgéppel és két mentőhajóval – a sikeres, önálló feladatvégrehajtás végett.⁷⁸ Ezt a szervezeti rendszert tekinthetjük a modern kutatás-mentés elméleti alapjának is.

⁷⁵ Az autogyro, vagy gyrocopter egy olyan repülő eszköz, amit bár hagyományos módon elhelyezett légszárny hajt, de a felhajtóerőt részben vagy teljesen egy forgószárny adja. Az Egyesült Államok Tengerészgyalogsága Nicaraguában a Pitcairn OP-1-es típust használta, azonban később nem rendszeresítették.

⁷⁶ George Galdorisi – Tom Phillips: *Leave No Man Behind: The Saga of Combat Search and Rescue*. Kindle Edition. Motorbooks International, 2009. 25–27.

⁷⁷ Tilford Jr.: *Seenotdienst*, 39–48.

⁷⁸ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 31.

Ezek a mentőbevetések vitát is generáltak a hadviselő felek közt. A 1929-es genfi egyezmény 3.⁷⁹, 6.⁸⁰ és 17.⁸¹ cikkére hivatkozva a németek sértetlenséget kértek a mentést végző repülőgépeknek, ezt azonban a brit kormány megtagadta.⁸² Winston Churchill kijelentette, hogy nem ismerik el, „*hogyan joguk van háborítatlanul megmenteni a bevetés közben lelőtt ellenséges pilótákat*”, mivel azok a pilóták alakulataikhoz visszatérve újra bombáznák Nagy-Britanniát. Churchill azt is megjegyzi, hogy „*a genfi konvenció azonban ehhez hasonló esetekre nem tartalmaz előírást, mert szerzői nem is számoltak a légi hadviselés lehetőségével.*”⁸³

A *Seenotdienst* és a *Luftwaffe* nevéhez több újítás is fűződik, amit a mai napig használnak.

⁷⁹ „Minden ütközet után a csatateret birtokában tartó hadviselő fél köteles intézkedni, hogy a sebesültek és a halottak felkutattassanak és ezek a fosztogatással és a kegyetlenkedéssel szemben megvédelmeztessenek. Valahányszor a körülmények megengedik, helyi fegyverszünetben vagy a tüzelés megszakításában kell megállapodni, hogy a harcvonalak közt maradt sebesültek elvitele megengedtesse.” (1936. évi XXX. törvény a hadrakelt seregek sebesültjei és betegei helyzetének javítása és a hadifoglyokkal való bánásmód tárgyában Genfben 1929. évi július hó 27. napján kelt egyezmények becikkelyezéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=93600030.TV> Utolsó letöltés: 2020. május 25.)

⁸⁰ „A mozgó egészségügyi alakulatokat, vagyis azokat, amelyeknek rendeltetése, hogy a hadrakelt sereget kövessék, valamint az egészségügyi szolgálat helyhez kötött intézeteit a hadviselő felek tiszteletben fogják tartani és védelmükbe veszik.”

(1936. évi XXX. törvény a hadrakelt seregek sebesültjei és betegei helyzetének javítása és a hadifoglyokkal való bánásmód tárgyában Genfben 1929. évi július hó 27. napján kelt egyezmények becikkelyezéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=93600030.TV> Utolsó letöltés: 2020. május 25.)

⁸¹ „Az egészségügyi szállításokra berendezett, s egyenkint vagy oszlopban közlekedő járművek úgy kezelendők, mint a mozgó egészségügyi alakulatok, a következő különleges rendelkezések szemmel tartásával:

A hadviselő fél, amely egyenkint vagy oszlopban haladó egészségügyi szállító járműveket fog el, ha katonai szempontokból szükséges, az ilyen járműveket megállíthatja, az oszlopot feloszlathatja, magára vállalván minden esetben a benne levő sebesülteket és betegeket. Az ilyen járműveket csak abban a körzetben használhatja, ahol elfogják és kizárólag egészségügyi célokra. Ezek a járművek, amint helyi jellegű használatuk megszűnt, a 14. Cikkben jelzett körülmények között visszaadandók.

A szállítmány mellé rendelt és erre vonatkozólag szabályszerű igazolvánnyal ellátott katonai személyzet az egészségügyi személyzetre vonatkozólag a 12. Cikkben jelzett körülmények között és a 18. Cikk utolsó bekezdésének tekintetbevételével visszaküldendő.

A szállításokra különlegesen szervezett összes szállítóeszközök és az ily szállítóeszközöknek az egészségügyi szolgálathoz tartozó felszerelési anyaga a IV. fejezet rendelkezései szerint adandók vissza.

A nem az egészségügyi szolgálathoz tartozó katonai szállítóeszközök fogataikkal együtt elfoghatók.

A polgári személyzet és a rekvirálásból származó összes szállítóeszközök a nemzetközi jog általános szabályai alá tartoznak.”

(1936. évi XXX. törvény a hadrakelt seregek sebesültjei és betegei helyzetének javítása és a hadifoglyokkal való bánásmód tárgyában Genfben 1929. évi július hó 27. napján kelt egyezmények becikkelyezéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=93600030.TV> Utolsó letöltés: 2020. május 25.)

⁸² Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 32.

⁸³ Churchillnek technikailag igaza van, a genfi egyezmény nem tartalmazott a légi hadviselésre és a légi kutatás-mentésre, illetve (MED)EVAC-ra vonatkozó passzusokat, ez azonban nem menti fel a briteket az erkölcsi felelősség alól. A második világháború során emellett gyakran a felcserekre és más egészségügyi feladatot ellátó, légénységi állományba tartozó katonákra vonatkozó előírásokat is kölcsönösen megszegtek a különböző frontokon a hadviselő felek. Bár a genfi egyezmény későbbi kiegészítései szigorúbban rendelkeznek az egészségügyi személyzet megkülönböztetéséről és védelméről, a modern hadszíntereken a vöröskeresztes megkülönböztető jelzést gyakran elhagyták, mivel az az ellenséges, nem konvencionális csapatok (gerillák, felkelők) céltáblájává tette az ilyen jelzést nyíltan viselő légénységet és eszközöket. A modern CSAR bevetések esetén a vöröskeresztes jelzést teljesen elhagyják, mivel a végrehajtó alegységek feladata egyszerre az egészségügyi evakuálás és a fegyveres behatolás ellenséges területre.

Winston S. Churchill: *A második világháború I.* Budapest: Európa Könyvkiadó, 1989. 344–345.

Ilyen újítás a már említett, egészségügyi evakuációra/mentésre optimalizált repülőgépek használata, melyből később az alakulat állományában a He-59 mellett megjelent a Dornier Do-24-es átalakított változata is. Technológiai szinten emellett a németek kezdtek először a pilótáiknak – egy- és többüléses repülőgépeken, illetve vadászgépeken és bombázókon repülőknél egyaránt – kompakt tengeri túlélő csomagot. A csomag tartalmazott egy felfújható csónakot, valamilyen festékanyagot – zöldet vagy sárgát –, hogy jól láthatóan jelezhesse a helyzetét, fáklyát és füstgránátot – szintén helyzetjelzéshez – és egy automatikus SOS vészhelyzeti jeladót. Emellett a La Manche csatornán elhelyeztek olyan, rögzített csónakokat,⁸⁴ melyekben a pilóták menedékre lelhettek, amíg a mentőcsapatok nem találják meg őket.⁸⁵

Emellett a mentés elméleti hátterére is jelentős hatást gyakoroltak. Először a *Seenotdienst* rendelt dedikált mentőgépeket a nagyobb bombázó formációk mellé, hogy azok azonnal rendelkezésre álljanak, amikor szükség lesz rájuk. Később a bombázóstratégia megváltozása okán létrehozták a már említett mentési körzeteket és RCC-eket. Ezen felül szintén ők látták el először vadász kísérettel a harci kutató-mentő bevetésen résztvevő repülőgépeiket.⁸⁶

A britek jelentős lemaradással követték csak a németeket. Először az egyes repülőszázadok a saját pilótáik mentéséért feleltek, ami – lássuk be – illogikus és kivitelezhetetlen feladat volt. 1940. júliusának végén a 11. Group⁸⁷ parancsnoka, Keith Park helyettes légi marsall Westland Lysander repülőgépeket szerzett, amikkel az összecsapások után túlélő pilóták után kutathattak, és egy ledobható gumicsónakot⁸⁸ is magukkal tudtak vinni – ezen a téren a britek komoly fejlesztéseket végeztek, és egyre jobb és praktikusabban szállítható, levegőből ledobható gumicsónakokat fejlesztettek ki. Emellett 1940 őszére a britek is elkezdtek használni a németek által már bevetett eszközöket: feltűnő színű festékek a víz megfestésére, illetve elkezdtek a pilóták mentőmellényét is feltűnő színűre festeni. Azonban ezen új eszközök és fejlesztések ellenére a britek inkább a pilóták vízi úton történő evakuálását alkalmazták, s nem használtak repülőgépeket erre a célra egészen 1941. végéig.⁸⁹

Az amerikaiak kezdetben a britekre támaszkodtak, ami a mentést illeti, de később ők is elkezdtek saját alegységeket létrehozni. Ehhez először a britek és a németek fix

⁸⁴ A csónakokat élénk sárga színűre festették, és elhelyeztek bennük tiszta, száraz ruhát, élelmet, vizet és takarókat.

⁸⁵ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 34–35.

⁸⁶ Uo. 31–35.

⁸⁷ Az amerikai *Wing*-el megegyező méretű formáció. Megfelelő magyar fordítása nincs.

⁸⁸ A britek csak később kezdték a pilóták személyi túlélőfelszerelésének is a részévé tenni a németek által már használt eszközöket.

⁸⁹ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 38–40.

mentőcsónakos megoldást használták, majd megkezdték a vízre szállni képes gépek használatát. Erre a célra az OA-10 Catalina hidroplánokat vetették be. 1943 decemberében az Egyesült Államok hazarendelte a mentőalakulatok személyzetét, hogy instruktorként dolgozzanak az Egyesült Államok Hadseregének Légierője Légi-Tenger Mentő és Vészhelyzeti Mentő Iskolájában (U. S. Army Air Force Air-Sea Rescue and Emergency Rescue School, USAAFASRERS). Az első csoport 1944 februárjában végzett, mely az 1. Vészhelyzet Mentő Század (Emergency Rescue Squadron, ERS) néven állt szolgálatba.⁹⁰ A háború alatt a légénységi állomány kiképzése folyamatosan változott, idővel nagyobb hangsúlyt kapott benne az elsősegély, bár az erre szánt idő sosem lépte túl a 13 órát.⁹¹

Azonban a második világháború alatt az Egyesült Államok végrehajtott egy olyan akciót, ami később alapot jelentett az ellenséges vonalak mögötti mentőakciókhoz. 1943 augusztusában egy C-46 repülőgép meghibásodott Burma felett, és a fedélzeten tartózkodók ejtőernyővel kiugrottak a gépből. Donald Flickinger alezredes, a repülőezred orvosa és két önkéntes ejtőernyővel kiugrott, hogy segítsen a bajba jutottakon – köztük Eric Sevareidnek, a CBS haditudósítójának.⁹² Az ilyen célú ejtőernyős bevetéseket ez idő tájt nem hagyták jóvá hivatalosan az Egyesült Államok Légierőjénél, azonban megrovás helyett inkább a három önkéntes hősiességét emelte ki a hadvezetés. Az *The Air Surgeon's Bulletin* 1944. februári számában a Légierő főorvosa jegyezte nyílt levél jelent meg, melyben a három fős csoport vezetőjének szervezőképességét és diplomáciai képességét méltatta – Flickinger alezredes a helyi törzsszel is jó kapcsolatot teremtett, és segített az ő egészségügyi problémáikon is.⁹³

Szintén a második világháborúhoz kapcsolódik a helikopterek első, jelentős számú használata. Az Egyesült Államok Haditengerészete és Légierője ráadásul ezen eszközöket mentési célokra is bevetette. 1944-ben a Haditengerészet felállított hat mentőszázadot, mindegyikben helyet kaptak az R-4D helikopterek – ezek elsődleges feladata a MEDEVAC volt.⁹⁴ Az első harci kutató-mentő helikopterbevetést is az USA hadereje hajtotta végre 1944 áprilisában: egy YR-4 helikopter mentette ki egy lezuhant gép pilótáját és a rajta tartózkodókat egy olyan pontra, ahol már konvencionális repülőgépek is képesek voltak

⁹⁰ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 42–45.

⁹¹ Mae Mills Link – Hubert A. Coleman: *Medical Support of the Army Air Forces in World War II*. Washington D. C.: Department of the Air Force, 1955. 218–219.

⁹² Jacob Blair: *Don Flickinger Became a Jungle Adventure to Save Crashed WW2 Airmen*. <https://www.adventure-journal.com/2019/01/don-flickinger-became-a-jungle-adventurer-to-save-crashed-ww2-airmen/> (Utolsó letöltés: 2020. május 25.)

⁹³ A Message from the Air Surgeon. *The Air Surgeon's Bulletin*, vol. 1 (1944), no. 2.

⁹⁴ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 88.

leszállni, és elszállítani őket.⁹⁵

A háború lezárultával az Egyesült Államok hadereje is békeállapotra váltott, megkezdődtek a leszerelések. A légi kutató-mentő (Search and Rescue, SAR) képességből is mindössze két, gyengén felszerelt század maradt, és azokat is a Légiszállító Parancsnokság (Air Transport Command, ATC) alá rendelték. A századokat főleg a Távols-Keletre telepítették, Japánban és Korában állomásoztak. A koreai háború kitörésekor a Légimentő Századok (Air Rescue Squadron, ARS) még a békeidős feladataik ellátására sem voltak kellően felszerelve⁹⁶ és az alegységek személyi állományának feltöltöttsége körülbelül 70%-os volt.⁹⁷

A koreai háború előtt azonban történt egy fontos változás az Egyesült Államok haderejénél, ami komoly hatást gyakorolt annak kutató-mentő képességére is, ez pedig nem más, mint az 1947-es Nemzetbiztonsági Törvény, ami önálló szervezeti egységként leválasztotta a Hadseregről a Légierőt, illetve létrehozta a Légierő Minisztériumát.⁹⁸ Ez az alapvetően pozitív döntés megadta az önállóságot a Légierőnek, azonban jelentős csapást mért a kutató-mentő alakulatokra. Mint fentebb említettem, ezek az alegységek az ATC alá kerültek, ami azonban mostohagyermekként tekintett rájuk – ezen persze nem segített az sem, hogy a SAR feladatok messze nem illettek a parancsnokság általános profiljába.

A koreai háború során az Egyesült Államok Légierője, Haditengerészete és Tengerészgyalogsága hajtott végre SAR, CSAR és MEDEVAC bevetéseket, jórészt korai helikopterekkel, de akadnak példák merevszárnyú eszközzel végrehajtott akciókra is. Ezek alatt kidolgozták azokat az eljárásokat és technikákat, amiket később, a vietnámi háborúban felhasználtak a hatékonyabb mentéshez. A Tengerészgyalogság helikopterei összesen 33 főt mentettek ki, a Haditengerészet 364, míg a Légierő 340 főt mentett meg.⁹⁹

Azonban, ha az impresszív számok mögé nézünk, láthatjuk, hogy csak a bevetések töredéke irányult az ellenséges vonalak mögé. Azt is érdemes megjegyezni, hogy a koreai háború során lelőtt gépek személyzete a legtöbb esetben életét vesztette – a lezuhanás, vagy

⁹⁵ John T. Correll: Bring 'Em Back Alive. *Air Force Magazine*, 2019. március 22. <https://www.airforcemag.com/article/bring-em-back-alive/> (Utolsó letöltés: 2020. május 25.)

⁹⁶ A repülőeszközök igen vegyes képet festettek: leginkább a mentési, felderítési célra átalakított bombázók – például SB-17-esek – és teherszállító repülőgépek kavalkádjaként írhatók le. A háború kitörése előtt nem sokkal kezdtek érkezni a Légierő más alegységeitől kivont Stinson L-5 Sentinel könnyű felderítő-repülőgépek és a Sikorsky H-5 helikopterek.

⁹⁷ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 108–110.

⁹⁸ Eredeti, teljes címén: *An Act To promote the national security by providing for a Secretary of Defense; for a National Military Establishment; for a Department of the Army, a Department of the Navy, and a Department of the Air Force; and for the coordination of the activities of the National Military Establishment with other departments and agencies of the Government concerned with the national security*. Rövidített, angol címe: *The National Security Act of 1947*.

⁹⁹ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 198–204.

a gépet ért találat következtében – vagy hadifogságba került.

A koreai háború arra is bizonyítékkal szolgált, hogy a helikopterek alkalmasak a mentési műveletekre. A háború előtt a szakértők azt jósolták, hogy mivel a helikopterek különösképp ki vannak téve az ellenséges tűznek, a harci és harci kutató-mentő bevetésekben résztvevő egységek komoly veszteségeket szenvednének. Ez a jóslat nem vált valóra – a 17 elveszített helikopterből mindössze 7 zuhant le ellenséges tűz következtében, míg a többi rossz időjárás, rossz súlyelosztás vagy pilótahiba miatt veszett oda.¹⁰⁰ A háború rávilágított a helikopterekkel együttműködni képes, mentési kíséretként (rescue escort, RESCORT) használható repülőgépek hasznosságára is – olyannyira, hogy a vietnámi háborúban önálló századokat állítottak fel erre a célra.¹⁰¹

A koreai háborúval párhuzamosan zajlott egy másik konfliktus is: Franciaország a gyarmatait, Indokínát és Algériát próbálta megtartani. Ezekben a háborúkban tűnt ki egy sebész, Valérie André százados, aki a francia egészségügyi csapatoknál szolgált – többek közt – Vietnámban.¹⁰² A hölgy – aki egy rövid szolgálat után hazatérve civil helikopterpilóta jogosítványt szerzett – 1950-ben visszatért Indokínába, ahol MEDEVAC bevetések kidolgozásában és végrehajtásában vett részt.¹⁰³

Érdeemes kiemelni egy bevetést 1951. december 11-ről: André százados egyedül, ellenséges tűzben repült egy tűzharcba került, súlyos veszteségeket szenvedő alegységhez, ellátta a sebesülteket, osztályozta a sérüléseik súlyosságát, majd a legsúlyosabb sebesülteket evakuálta a hanoi kórházba.¹⁰⁴ Ez a bevetés gyakorlatilag már a mai CSAR bevetések első megnyilvánulásának tekinthető.

Korea után a következő nagy változást a vietnámi háború hozta az Egyesült Államok számára. Itt kezdték alkalmazni a helikoptereket széles körben, a csapatok és felszerelés mozgatásától kezdve, egészen a széleskörű felderítési, támadási és evakuálási feladatokig.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Ennek azonban csak részben a helikopter mint eszköz az oka. Az alacsony veszteségek nagyban köszönhetők annak is, hogy az észak-koreai és kínai erők nem fókuszáltak légelhárító tüzet a mentést végző helikopterek megsemmisítésére, illetve nem használták a mentésre váró pilótákat csaliként. (Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 211.)

¹⁰¹ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 207–211.

¹⁰² Thierry Dubois: Fighting Girl: Valérie André. *Vertical*, 2017. június 15. <https://www.verticalmag.com/news/fighting-girl-valerie-andre/> (Utolsó letöltés: 2020. május 26.)

¹⁰³ John Haag: André, Valerie (1922–). *Encyclopedia.com* <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/andre-valerie-1922> (Utolsó letöltés: 2020. május 26.)

¹⁰⁴ Ventilators: *Helicopters in Indochina (1950–1954)*. <https://web.archive.org/web/20110811103742/http://members.multimania.co.uk/Indochine/cefeo/helicopt.html> (Utolsó letöltés: 2020. május 26.)

¹⁰⁵ Bár az „első helikopterháború” jelzőt rendszerint az algériai háborúra használják, és valóban ott kezdték használni a helikoptereket nagyobb számban azokban a feladatkörökben, amikben majd később az amerikaiak is fogják, azonban a valóban tömeges, kimondottan helikopteres csapatmozgatásra és helikopterek extenzív és

Ehhez kapcsolódóan megjelent a Hadseregnél a *légiroham*¹⁰⁶ koncepciója, amelynek alapvetése, hogy a csapatok felszerelésének és utánpótlásának mozgatása is helikopterrel történik, továbbá a tűztámogatást is a helikopterek biztosítják, s a helikopterező alegységek a bevetett erők integráns részét alkotják. Az első széleskörű légiroham bevetésre 1965-ben került sor, amikor az amerikai 1. lovassági hadosztály¹⁰⁷ a Ia Đräng-i csatában tisztán erre az elméletre alapozva vetették be.¹⁰⁸

1962-ben a Légierő HH-43 helikoptereit vezényelték mentési feladattal a régióba, azonban a metodika még mindig nem forrott ki eléggé, így az elindított bevetések nagyrésze – ötből három – kudarccal végződött, ráadásul a vietnámiak – a koreaiakkal ellentétben – már célzottan támadták a mentőalakulatokat. Azonban a sikertelenségből tanultak a CSAR feladattal megbízott alakulatok: megszületett a ma is használt két helikopteres formáció, ahol az egyik helikopter a mentést végrehajtó, míg a másik támogató szerepkörben működött. Az első feladata – értelemszerűen – a mentés végrehajtása volt, míg a másik biztosította a zavartalan kommunikációt¹⁰⁹ a bázissal és a baráti csapatokkal, illetve tartalékként funkcionált arra az esetre, ha az első helikopter meghibásodna vagy lezuhanna.¹¹⁰

1965-ben technológiai téren történt előrelépés. A mentőcsapatok megkapták az első H-3 helikoptereiket, amik a zöld festésük¹¹¹ és nagy méretük után hamarosan megkapták a Jolly Green Giant becenevet. A HH-3 jóval több sebesültet tudott befogadni, mint a HH-43, a hatósugara pedig körülbelül a duplája volt. Szintén ebben az évben kezdte a Haditengerészet is kiterjeszteni saját kutató-mentő bevetéseit a szárazföld fölé, illetve az A-1 Skyraider és A-

intenzív használatára épülő hadviselési forma a vietnámi háborúban jelent meg. Ennek persze az is oka, hogy a technológiai fejlődés következtében az Egyesült Államok már rendelkezett kellő számú és minőségű helikopterrel a terveik kivitelezéséhez.

¹⁰⁶ Baráti rohamcsapatok mozgatása helikopterrel vagy konvertiplánnal, hogy felvegye a harcérintkezést és elpusztítsa az ellenséget, vagy elfoglaljon és megtartsa kulcs terepszakaszt. (*DOD Dictionary of Military and Associated Terms*, 9.)

¹⁰⁷ Az 1. lovassági hadosztály (1st Cavalry Division) egy 1921-ben alapított amerikai hadosztály, melyet eredetileg lovassági alakulatként hoztak létre. Nevében a *lovassági* szó már csak hagyománytiszteletből szerepel. A hadosztály csapatait az 1950-1960-as évek során légiroham célra képezték át és szerelték fel. Az alakulat mai struktúrája alapján páncélos hadosztálynak nevezhető, azonban jelentős helikopterező alegységekkel rendelkezik, melyeket egy dandárszintű parancsnokság (1st Cavalry Division Combat Aviation Brigade) alá vontak össze.

¹⁰⁸ *Warrior Training Center Air Assault School. Handbook*. 2013. <https://semo.edu/pdf/showmegold-AA-guide.pdf> (Utolsó letöltés: 2022. június 22.) 8–11.

¹⁰⁹ A korai rádiótechnológia és a műholdas kommunikáció előtt a sűrű dzsungel gyakran nehezítette a zökkenőmentes kommunikációt, ám a magasabban repülő második helikopter ezt kiküszöbölhette azzal, hogy „kommunikációs reléként” biztosította az összeköttetést.

¹¹⁰ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 220–223.

¹¹¹ A korábbi helikopterek a második világháborús és koreai háborús amerikai vadászgépekhez hasonlóan csillogó, ezüstös szürke festést kaptak, citromsárga „dekorációs” elemekkel. A személyzetek kérvényezték, hogy más színre festhessék a gépeket, mivel az ezüstösen csillogó gépeket még rossz időjárási viszonyok közt is könnyű volt kiszúrni az ellenség számára.

4 Skyhawk könnyű csapásmérő repülőgépei számára egyre gyakoribbá váltak a RESCORT bevetések. Az év során 87 végrehajtott CSAR bevetésből 23-szor kerültek tűz alá a mentőcsapatok, azonban mindössze 4 gépet, és egyetlen, a bevetésekhez rendelt katonát sem vesztek el.¹¹²

1966-ban megkezdődött a légi kutatás-mentés átszervezése, a századok elkerültek az ATC-től, és létrehozták az Légtéri Mentő és Visszaszerző Szolgálatot (Aerospace Rescue and Recovery Service, ARRS), az alegységeket pedig Légtéri Mentő és Visszaszerző Csoportokká¹¹³ (Aerospace Rescue and Recovery Group, ARRG) nevezték át. Ezen felül a 602. Légi Kommandó Század A-1 Skyraider gépeit kinevezték dedikált RESCORT alegységgé, így ők szorosan együtt működtek az ARRS-al a bevetések előkészítésében és végrehajtásában, továbbá kifejlesztették azokat a képességeket, amelyekre szükségük volt a feladatok végrehajtásában.¹¹⁴

1968-ban¹¹⁵ megkezdődött a HH-3 helikopterek cseréje a típus továbbfejlesztett változatára, a HH-53-ra, ami jelentős előrelépést jelentett. Lehetővé vált a repülés közbeni üzemanyag-vételezés, így a típus hatósugarát jócskán ki lehetett tolni. Emellett jelentősen fejlődött az elődökhöz képest az avionika,¹¹⁶ a beépített rádiók, a helikopter túlélőképessége,¹¹⁷ valamint kompatibilissé vált az éjjellátó-készülékekkel való repüléshez, valamint a tisztán műszeres repülésre is alkalmassá tették. A cél az volt, hogy egy hosszútávon bevethető, időtálló¹¹⁸ típust kapjanak, ami megfelel a CSAR minden igényének, napszaktól és időjárástól függetlenül – ezt a helikoptert gyártó Sikorsky maradéktalanul teljesítette.¹¹⁹

Vietnám mérlegéhez nem állnak rendelkezésre pontos statisztikák. Ennek részben az az oka, hogy a Pentagon minden elveszített repülőgépet harci veszteségként¹²⁰ írt le. A másik probléma a statisztikákkal, hogy nem sorolják a CSAR bevetések közé a sebesült katonák harci zónából való evakuálását, illetve azokat a bevetéseket sem, amikor különleges műveleti

¹¹² Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 228–240.

¹¹³ Az ARRG-ok nagyjából zászlóalj méretű műveleti csoportok voltak, melyek alá két Légtéri Mentő és Visszaszerző Század (Aerospace Rescue and Recovery Squadron, ARRSq) tartozott.

¹¹⁴ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 234.

¹¹⁵ Az első helikoptereket „próbaképp” 1967-ben szállították ki, de a tömeges típusváltás csak '68-ban indult meg, s egészen 1970-ig tartott, mire széles körben elterjedt és bevethetővé vált. Ettől függetlenül már 1967-től aktív szerepet vállaltak a típus hajózáói a vietnami háborús CSAR bevetésekben.

¹¹⁶ A repülőeszközök fedélzeti és navigációs rendszereinek összessége.

¹¹⁷ Ez a típusnál erősebb páncélozást, masszívabb vázszerkezetet és elektronikai ellentevékenységi és elhárító eszközök beépítését is jelenti.

¹¹⁸ A gép időtállóságát bizonyítja, hogy csak 2008-ban vonták ki a szolgálatból, ekkor cserélték le teljesen a HH-60 Pave Hawk helikopterekre.

¹¹⁹ Darrell D. Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride: A History of the MH-53 Pave Low Helicopters in War and Peace*. Maxwell AFB: Air University Press, 2012. 11–21.

¹²⁰ A nem-harci, tehát meghibásodásból vagy más problémából adódó gépvesztések aránya valószínűleg 25-35% között lehetnek, de ennek pontos felderítése szinte lehetetlen kihívás.

alegységeket kellett kivonni ellenséges vonalak mögül. Ezek szintén jelentősen módosíthatnák a statisztikákat.

George Galdorisi és Tom Phillips *Leave No Man Behind* című műve rendelkezik a legpontosabb adatokkal. A szerzőpáros kutatásai során megállapította, hogy 930 pilótát menekítettek ki a Légierő vagy a Haditengerészet mentőalegységei ellenséges vonalak mögül, a körülbelül 1450 harci körülmények között lelőtt pilótából. Sajnos sikerességi ráta itt nem állapítható meg, ugyanis az 1450 lelőtt pilóta nem jelenti, hogy mindannyiójukért indítottak mentőakciót is.¹²¹

Érdekes megnézni azt is, hogy a sikeres bevetések milyen áldozatokkal jártak. Galdorisi és Phillips megállapították, hogy a CSAR bevetések során 102, a mentésben résztvevő repülőgépet vagy helikoptert lőttek le, ez számításuk szerint 9,2 megmentett ember minden kilőtt gépért. Érdekesebb azonban megvizsgálni a CSAR bevetésekkel járó emberveszteségeket, ugyanis ez az ilyen akciók legkritikusabb pontja. A szerzőpáros azt állapította meg, hogy 94, a mentésekben résztvevő vesztett életét a Haditengerészet vagy a Légierő kötelékéből. Ha ehhez hozzávesszük a hozzávetőlegesen 211 CSAR bevetést, ahol a mentőalakulatokat tűz alá vették, azt kapjuk, hogy 2,24 bevetésenként¹²² elvesztettek egy embert, hogy mások életét megmentésük.¹²³

A vietnámi háború vége nagy csapást mért az amerikai fegyveres erőkre. Sorait a háború negatív megítélése, a sorozás, illetve a faji ellentétek egyaránt szabdalták, éppúgy, ahogyan az Egyesült Államokat magát.¹²⁴ Ráadásul a közhangulaton és a helyzeten az sem javított, hogy az amerikai csapatok Dél-Vietnámból való kivonása után szinte azonnal lerohanta az országot az észak-vietnámi haderő, és gyors győzelmet aratott – gyakorlatilag egy szempillantás alatt feleslegessé téve az amerikai erőfeszítéseket és emberveszteségeket.¹²⁵

Az 1970-es években a fegyveres erők a korábbi, sorozott legénységi állományról egy teljesen önkéntes alapú szervezetre álltak át. Emellett megindult egy igen jelentős hatású gondolkodási felfogás is. Az évtized második felében az Egyesült Államok Hadseregének Parancsnoki és Vezérkari Főiskolájában (U. S. Command and General Staff College)

¹²¹ Erre vonatkozó hivatalos adat nincs, egyes szerzők a mentési hatékonyságot (elindított bevetések és sikeres bevetések aránya) 90% fölé becsüli, azonban véleményem szerint ez túlságosan magas szám, figyelembe véve a vietnámi háború veszteségi arányait. Vö. Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 445–448.

¹²² Az arányszám nem írja le tökéletesen az arányokat, ugyanis azokkal a bevetésekkel, amik bár CSAR bevetésnek minősülnek, nem vették a mentőalakulatokat tűz alá, nem számol. A pontos arányok megadásához azonban nem állnak rendelkezésre elégséges adatok.

¹²³ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 448–454.

¹²⁴ Richard W. Stewart (ed.): *American Military History. Volume II: The United States Army in the Global Era, 1917–2008*. Washington D. C.: Center of Military History, 2010. 373.

¹²⁵ Paul Johnson: *Az amerikai nép története*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2016. 899.

megszületett a később AirLand Battle¹²⁶ néven ismerté vált doktrína, ami az első, hivatalos kísérlet volt arra, hogy a különböző fegyvernemek azonos elvek mentén, együttműködve vívják a jövő háborúját.¹²⁷

A CSAR képességet – szerencsére – nem sújtotta komoly csapásként a háború vége, ugyanis a harcok során bizonyította a létjogosultságát. Ennek köszönhetően az ARRS HH-53 helikopterei és az azokat repülő alegységei megjelentek a világ minden táján. Ráadásul egy modernizációs program is elindult, hogy a HH-53 egy kifejezetten különleges műveleti¹²⁸ feladatokra és CSAR bevetésekre optimalizált variánsát hozzák létre. A típus meg is született HH-53H Pave Low néven, és az 1970-es évek közepén állt szolgálatba a Légierőnél.¹²⁹

A CSAR alegységek azonban hátrányokat is szenvedtek. A helikopterek sokoldalúsága miatt folyamatos volt a verseny a gépekért a különböző alegységek és fegyvernemek között, s ez a szűkös fiskális keretek közt nem mindig kedveztek a légimentő alakulatoknak. Ennek következtében az ARRS mindössze 9 HH-53H helikoptert tudott rendszeresíteni 1980-ra.¹³⁰

Az egyik legkomolyabb változás, ami a CSAR képességet illeti, az 1980-as Saskarom hadművelet (Operation Eagle Claw) okozta. A művelet során a Delta Force, a 75. Ranger ezred egyes alegységei, illetve a Haditengerészet helikopterei¹³¹ és Légierő repülőgépei kapták feladatul, hogy behatoljanak Iránba, és kiszabadítsák az ott fogva tartott¹³² amerikai polgárokat. Az akció során több komplikáció is fellépett, azonban a legsúlyosabb problémát az okozta, hogy az egyik RH-53 helikopter a *brownout*¹³³ miatti navigációs hibából adódóan nekiütközött az egyik földön álló EC-130 teherszállító repülőgéppel. Az akciót ezután lefűjték, a csapatokat pedig kivonták az ellenséges területről a megmaradt EC-130-assal, a

¹²⁶ A terv kidolgozásában jelentős szerepet vállalt Huba Wass de Czege dandártábornok (cegei Wass Huba, Wass Albert magyar író fia), aki az Egyesült Államok Hadseregének Parancsnoki és Vezérkari Főiskoláján belül működő Felsőfokú Katonai Tanulmányok Iskolájának (School of Advanced Military Studies) alapító-igazgatója.

A kifejezést megfelelő magyar szinonima és a nehéz lefordíthatóság miatt angolul használom a dolgozat során. A doktrína az V. fejezetben bővebben bemutatására és elemzésére kerül.

¹²⁷ Stewart: *American Military History, Volume II*, 374–383.

¹²⁸ Az új modellel szembeni fő követelmények közt szerepelt az ellenséges vonalak mögé történő kismagasságú behatolás, valamint a navigációs rendszerek javítása.

¹²⁹ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 91–102.

¹³⁰ Uo. 134.

¹³¹ Bár a Légierő mentő és különleges műveleti HH-53-asai rendelkezésre álltak, ráadásul hosszútávú, szárazföld felett végrehajtott bevetésekben igen gyakorlottak voltak, mégsem őket vetették be. Ennek az oka, hogy a tervezők attól tartottak, hogy a csapatmozgások felkeltenék az irániak figyelmét egy esetleges mentőakcióra.

¹³² 1979-ben, az iráni iszlám forradalom során az Egyesült Államok teheráni nagykövetségének munkatársait túszul ejtették, és fogva tartották. Az ő kimentésükre indult a Saskarom hadművelet, ám annak kudarca miatt a túszok egészen 1981. január 20-ig fogságban maradtak.

¹³³ Általában homokos, poros vagy hóval (hó esetén *whiteout*) borított területen fellépő jelenség, mely során a helikopter főrotorja által felvert por/hó olyan sűrű felhőt eredményez a jármű körül, hogy az nullára csökkenti a látótávolságot, meggátolva ezzel a pilótákat a vizuális módon történő navigációban.

helikoptereket pedig hátra hagyták.¹³⁴

A tragikus kimenetelű bevetésnek súlyos következményei voltak: Carter elnök felállította a Holloway admirális vezette vizsgálóbizottságot, ami komoly hibák sorozatát tárta fel.¹³⁵ Ezeket is felhasználva, de még a jelentős végleges formájának benyújtása előtt megkezdődött a *Task Force 160* kódnévre keresztelt projekt, melynek keretében a 101. légideszant hadosztály¹³⁶ helikopterező csoportjából megkezdtek egy elit ezred felállítását, melynek célja a különleges műveleti bevetések támogatása. Igen komoly hangsúlyt fektettek például az éjjellátó készülékkel való repülésre, és olyan technikák és taktikák kifejlesztésére, melyek maximálisan kihasználják a repült típusok képességeit a sikeres feladatvégrehajtás érdekében. A 160. Különleges Műveleti Repülő Ezredet (160th Special Operations Aviation Regiment, 160th SOAR) végül 1981. október 16-án aktiválták.¹³⁷

A Légierőre a kudarc – mivel nem vettek részt benne – nem gyakorolt nagy hatást, azonban változás így is történt. Az ARRS-et és a Légierő más különleges műveleti alakulatait összevonták a Katonai Légiszállítási Parancsnokság (Military Airlift Command, MAC) alá. Ezzel senki sem volt elégedett – az eddigre főként hagyományos SAR bevetéseket végrehajtó ARRS félt, hogy forrásokat vonnak el tőlük a különleges műveleti képesség javára, míg a különleges műveleti századok¹³⁸ (Special Tactics Squadron, STS) attól tartottak, hogy még annyira se becsülik meg a munkájukat a teherszállító parancsnokságnál, mint amennyire a főként vadászgépekkel operáló TAC-nál.¹³⁹

Az 1990-es és 2000-es évek amerikai hadseregére – és ezzel együtt a CSAR képességre – a legnagyobb hatást mindenekelőtt az 1983. október 25–29. között lezajlott *Sürgető Düh* hadművelet (Operation *Urgent Fury*) gyakorolta. A művelet a második világháború óta az első valódi, közös, a különböző haderőnemek együttműködésén alapuló bevetés volt, ráadásul a Hadsereg új, 1982-es, nagyobb haderőnemközi együttműködést ösztönző doktrínájának is

¹³⁴ Isaac G. Lee: *Operation EAGLE CLAW: Pioneer of Modern Aviation Tactics, Techniques and Procedures*. Quantico: Marine Corps University, 2010. <https://pdfs.semanticscholar.org/7a3f/a527a47a11edf859a293c6ce7ef73b7001dc.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. május 19.) 17–19.

¹³⁵ [Iran Hostage] *Rescue Mission Report*. August 1980. IV-V.

¹³⁶ A hadosztály csak a nevében őrizte az ejtőernyős hagyományokat, a '60-as évek során légiszállítási, majd légiroham hadosztállyá alakították át.

¹³⁷ *A History of 160th Special Operations Aviation Regiment (Airborne)*. A Report Prepared by the Federal Research Division, Library of Congress Under an Interagency Agreement with the 160th Special Operations Aviation Regiment (Airborne). October 2001. Titkosítás alól feloldva: 2010. https://www.governmentattic.org/2docs/Army_160thSOAR_Histories_1991-2001.pdf (Utolsó letöltés: 2020. május 30.) 1–5.

¹³⁸ Az amerikai Légierő különleges műveleti alegységei. Állományukba tartoznak a PJ-k, illetve a harcászati légiirányítók. Bevetésre rendszerint kisebb formációkba, néhány fős rajokban vagy tűzcsoportokban más különleges műveleti alegységek támogatására rendelve kerülnek.

¹³⁹ Galdorisi – Phillips: *Leave No Man Behind*, 470.

az éles teszthe. A művelet, bár sikerrel zárult, hemzsegett a hibáktól, amelyek főként a rossz koordinációból és a gyakran egymással nem kompatibilis doktrínákból és működési elvekből fakadtak.¹⁴⁰

A problémák kivizsgálására létrehozták a Packard Bizottságot, mely a nevét vezetője, David Packard utána kapta. A bizottság súlyos működési hibákat és az egységesítés szinte teljes hiányát tárta fel a Fegyveres Erőkön belül, továbbá javaslatot tett a különleges műveleti erők (Special Operation Forces, SOF) önállóságának¹⁴¹ megteremtésére.¹⁴² A javaslatok 1986 októberében manifesztálódtak, amikor kétpárti javaslatra az Egyesült Államok törvényhozásának mindkét háza elfogadta az *1986-os Goldwater-Nichols Védelmi Minisztérium Reorganizációs Törvényt*¹⁴³ – rövidebb nevén a *Goldwater-Nichols* törvény – és az ehhez kapcsolódó kiegészítő rendelkezéseket, melyek átszervezték a Védelmi Minisztériumot (Department of Defense, DoD) és létrehozták az Egyesült Államok Különleges Műveleti Erőinek Parancsnokságát (United States Special Operations Command, USSOCOM, röviden SOCOM).¹⁴⁴

¹⁴⁰ Az invázióról bővebben lásd: Richard W. Stewart: *Operation Urgent Fury: The Invasion of Grenada, October 1983*. Washington D. C.: Center of Military History, 2009.

¹⁴¹ Ennek a gyökerei már a Holloway-féle jelentésben is szerepeltek. Holloway admirális javaslatot tett egy Terrorizmusellenes Egyesített Harci Kötelék (Counterterrorist Joint Task Force) létrehozására, melynek célja a különleges műveleti erők működésének koordinálása lett volna.

¹⁴² *A Quest of Excellence. Final Report to the President's Blue Ribbon Commission on Defense Management*. XVII–XXX.

¹⁴³ A Goldwater-Nichols törvény részletes tárgyalására az V. fejezetben kerül sor.

¹⁴⁴ *Goldwater–Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986.*; *United States Special Operations Command History, 1987–2007*. MacDill AFB: USSOCOM/SOCS-HO, 2007. 6–7.

VI. Az Egyesült Államok harci kutató-mentő képességének fejlődése 1980-as évektől 2007-ig

John R. Galvin tábornok¹⁴⁵, az Egyesült Államok Európai Parancsnokságának (United States European Command, EUCOM) későbbi parancsnoka egy, a *Parameters*ben megjelent 1986-os tanulmányában a következőket írta: „*Minket a fegyveres erőkhöz gyakran vádolnak azzal, hogy »a következő háború helyett az előző háborúra készülünk.« A kritika nem a leghelyénvalóbb: ... de talán még valami ennél is rosszabbat csinálunk. Amikor a lehetséges konfliktusokról gondolkodunk, hajlamosak vagyunk kitalálni magunknak egy kényelmes nézőpontot a háborúról, egy hadszínteret olyan csataterekkel, amiket ismerünk, konfliktusokkal, amik illenek a stratégiáról és taktikáról vallott nézeteinkbe, egy harci környezetet, ami állandó és kiszámítható [...] Ez a kényelmes konceptualizáció vált a dolgok elfogadott látásmódjává...»¹⁴⁶*

A következőkben bemutatom, hogy miként készültek fel az Egyesült Államok fegyveres erői harci kutató-mentő bevetések végrehajtására ebben az elképzelt és ideális környezetben, majd megvizsgálom az egy-egy esemény vagy eseménysorozat által kiváltott változásokat. A fejezetben tárgyalom az összefegyvernemi műveleti képesség megjelenését és a háborúról vallott gondolkodás változását az AirLand Battle doktrínán keresztül, bemutatom a különleges műveleti erők önállóságának problematikáját és változásait, az egységesített doktrínarendszer létrejöttét és lehetőségeit, valamint azt, hogy változott meg a különleges erők és a kisebb méretű csapatok vezetésének elmélete és gyakorlata a 21. század hajnalára.

VI. 1. A harci kutatás-mentés a '80-as évek elején

Ahogy azt már a történelmi bevezetőben jeleztem, a '70-es és a '80-as évek fordulóján több komoly, a harci kutatás-mentést érintő változás is történt az Egyesült Államok Fegyveres Erőinél. A különleges műveleti erők alkalmazása egyre inkább teret nyert, s elkezdtek felállni azok a harctámogató egységek, mint például a 160th SOAR.

Mivel – ahogy azt majd a későbbiekben látjuk – az Egyesült Államoknál a korszakban a PR, és ezen belül a CSAR feladatok ellátását minden haderőnemnek magának kellett

¹⁴⁵ Az Egyesült Államokban a „tábornok” rendfokozatot gyakran említik „négy csillagos tábornok”ként. A magyar rendfokozatok közt ez a vezérezredesnek felel meg. A disszertációm során végig tartom magam az amerikai rendszerhez, s tábornokként fogom nevezni ezt a rendfokozatot, illetve amikor a tábornok kifejezést használom, akkor erre a rendfokozatra utalok. Az Egyesült Államok által használt rendfokozatok listáját és az alkalmazott fordítást lásd a II. függelékben.

¹⁴⁶ John R. Galvin: Uncomfortable Wars: Toward a New Paradigm. *The US Army War College: Parameters*, vol. 16 (1986), no. 4, 2.

megoldania, megszülettek a különböző módszerek a feladat ellátására – több-kevesebb sikerrel. Eközben a Légierőnél a TAC alá betagozott, dedikált CSAR alakulatok képességeit még nem használták ki, ugyanis az elsődleges feladatukat továbbra is a lelőtt pilóták kimentésében látták.

A jelentős változás az évtized végére állt be, részben a Hadsereg és a Légierő együttműködése révén, részben pedig a Védelmi Minisztérium átszervezése kapcsán.

VI. 2. Összfégyvernemi műveleti képességek az AirLand Battle doktrínában¹⁴⁷

A valódi összfégyvernemi műveleti képesség (angolul combined arms) elérése szempontjából az Egyesült Államok legfontosabb doktrínája az 1982-es FM 100-5-ös jelzetű kézikönyv, vagy közismert nevén az AirLand Battle. Ez a doktrína fektette le az USA fégyveres erőinek mai műveleti működéséhez szükséges alapokat, s mivel a CSAR bevetéseket rendszerint több fégyvernem együttműködésében hajtják végre, a téma szempontjából megkerülhetetlen a kézikönyv és az előzmények vizsgálata.

Az összfégyvernemi műveleti képességek megteremtésére a hadtörténet során folyamatosan voltak kísérletek. Már a rómaiak is kiegészítették a legiókat különböző auxiliákkal,¹⁴⁸ támogató szakcsapatokkal, és igyekeztek ezeket integráns részként kezelni a harcban.¹⁴⁹ A modernkorban különböző csapat- és fégyvernemek, mint a gyalogság, tüzérség és lovasság kombinálása egyre magasabb szintre ért, míg végül a rádiótechnológia fejlődésének köszönhetően a második világháborúra megjelent a ma ismert, modern összfégyvernemi műveleti képesség közvetlen előfutára is. Ennek egyik első képviselője a *Wehrmacht*, azon belül is a *Panzerwaffe*¹⁵⁰ volt, mivel a jól koordinált, gyors manőverezés volt a *Blitzkrieg*¹⁵¹ alapja.¹⁵² Nem véletlen, hogy az összfégyvernemi műveletekkel

¹⁴⁷ Az alábbi részben a *Bleveder Meridionale* 2023. 2. számában megjelent tanulmányomon alapszik, részben megegyezik azzal. (Lenyel Ádám: Auftragstaktik in the United States' AirLand Battle Doctrine. *Belvedere Meridionale*, 35. évf. (2023) 2. sz. 158–165.)

¹⁴⁸ Ide tartoztak a Rómával szövetséges csapatok, függetlenül fégyverzetüktől. Általában lovasságot, könnyűgyalogságot, és előcsatározókat adtak a sereghöz.

¹⁴⁹ Bővebben lásd: Harry Sidebottom: *Ancient Warfare: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2004.

¹⁵⁰ McCarthy és Syron meg is jegyzi, hogy Guderian „Eredeti elképzelése szerint minden páncélosadosztálynak egy miniatürizált hadseregnek kellett volna lennie, vagyis önálló összfégyvernemi egységnek...” (Peter McCarthy – Mike Syron: *Panzerkrieg. A német páncélosadosztályok története a II. világháborúban*. Debrecen: Gold Book, 2009. 39.)

¹⁵¹ Más néven villámháború. A németek által a második világháború első szakaszában alkalmazott stratégia, melynek célja az ellenséges összekötő vonalak támadása és elvágása, ezáltal a csapatok elszigetelése és bekerítése. Jelentős mértékben támaszkodott a légierő támogató szerepére, a mobil csapatokra – páncélosok, gépkocsizó lövészek stb. – és a modern rádiótechnológiára.

¹⁵² McCarthy – Syron: *Panzerkrieg*, 33–39.

foglalkozó szakértők és kutatók is a legtöbbször második világháborús példákhoz nyúlnak vissza. Természetesen a háború végére többé-kevésbé minden jelentős – és kevésbé jelentős – fegyveres erő adoptálta az összefegyvernemi műveletek elveit, azonban a gyakorlati alkalmazás nem mindig ment zökkenőmentesen. Ezen felül igyekeztek is azokat a saját lehetőségeikhez is igazítani.

A hidegháborús fegyverkezési verseny a hagyományos fegyverekkel vívott háború lehetőségét háttérbe szorították, a védelmpolitikai agytrösztök¹⁵³ és a katonai tervezők is inkább – újfent – a Légierő dominanciájában és a nukleáris fegyverek elrettentő és pusztító képességében látták a jövőt. Ez egy olyan tüzérré és manőverezésre alapozó „szervezeti kultúrát”¹⁵⁴ hozott létre, ami nem volt képes megbirkózni a koreai háborúban az elsöprő túlerővel, majd megbukott¹⁵⁵ a vietnámi gerillaharcok során is.

Az Egyesült Államok politikai és katonai vezetése a vietnámi fiaskó, és az azt követő katonai beavatkozások hatására revideálta korábbi álláspontját, és új irányokat jelölt ki a fegyveres erők számára a '80-as évek közepére. Politikai téren ez az 1984-ben megfogalmazott Weinberger-doktrína¹⁵⁶ képében öltött testet, mely igyekezett egyértelmű

¹⁵³ Angolul „think tank”. Stratégiai, taktikai elemzéssel foglalkozó tanácsadó szervezetek, irodák, amelyek az Egyesült Államokban jelentős hatással vannak a politikai irányvonalakra, és az egyes pártok politikai döntéseire – nemcsak katonai témákat illetően.

¹⁵⁴ A szervezeti vagy intézményi kultúra rendszerint a vállalatirányításban és vezetélméletben használt fogalom. Davide Ravasi és Majken Schultz ezt úgy határozta meg mint a szervezet tagjainak kollektív értékeinek, meggyőződéseinek és elveinek összessége. (Davide Ravasi – Majken Schultz: Responding to Organizational Identity Threats: Exploring the Role of Organizational Culture. *Academy of Management Journal*, vol. 49 (2006), no. 3, 433–458.)

¹⁵⁵ A vietnámi háború esetében bár a vereség nem katonai értelemben következett be, az a merev rendszer, amit a korábbi doktrínákkal és működési elvekkel létrehoztak, ellehetetlenítette az alkalmazkodást az új harctérhez és ellenséghez. Az amerikai fegyveres erők továbbra is az ellenséggel szemben alkalmazott elsöprő tüzérré, és az ellenséges csapatok manőverezéssel számukra előnytelen pozícióba kényszerítésével próbálkoztak. Sikertelenül.

¹⁵⁶ Caspar Weinberger védelmi miniszterről elnevezett „doktrína”, a névadó miniszter 1984. november 28-i „*The Uses of Military Power*” című beszédében fogalmazott meg nyilvánosan. Hat feltételt tartalmaz, melyek meglétéhez kötötte a miniszter a katonai erő alkalmazását. A hat feltétel a következő: Az Egyesült Államok nem vet be harcoló alakulatokat, hacsak az ország vagy szövetségeseinek alapvető nemzeti érdekei nincsenek veszélyben. Az amerikai haderők csakis teljes politikai támogatás birtokában vethetők be, kimondottan győzelmi szándékkal. Az amerikai haderők egyértelműen kijelölt politikai és katonai célok birtokában vethetők csak be és csak akkor, ha rendelkeznek ezen célok eléréséhez szükséges kapacitással. A bevetett erők mérete, illetve összetétele igazodjon a célokhoz, ezt folyamatosan felügyelni kell és szükség esetén kiigazítani. Az amerikai haderőket nem szabad harcba vetni az amerikai közvélemény és a kongresszus elfogadható mértékű támogatása nélkül.

Később Colin Powell vezérkari főnökként átdolgozta kérdésekké, és kibővítette a Weinberger-doktrínát. Innentől Powell-doktrínaként emlegették. A kérdések a következők: Alapvető nemzeti érdek van-e veszélyben? Egyértelmű és elérhető célt tűztünk-e ki? Teljes mértékben és őszintén kielemeztük-e a kockázatokat és az árat? Az összes békés megközelítésű lehetőséget kimerítettük már? Van-e elfogadható kivezető (exit) stratégia egy végeérhetetlen beavatkozás elkerülésére? Döntésünk következményeit jól megfontoltuk-e? Döntésünket támogatja-e az amerikai közvélemény? Széleskörű nemzetközi támogatásra számíthatunk-e? („Választóvonal az amerikai történelemben” Interjú Dr. Magyarics Tamással. *A vietnámi háború blog*, 2018. október 2. https://vietnamihaboru.blog.hu/2018/10/02/valasztovonal_az_amerikai_tortenelemben [Utolsó letöltés: 2020. augusztus 20.]

csapásirányokat kijelölni a politikai döntéshozók számára, hogy mikor „éri meg” és mikor nem a katonai beavatkozás egy konfliktusba. Katonai téren a változásokat egy potenciális, a Szovjetunió ellen vívandó háború és a szovjetek hagyományos fegyverzetben mutatkozó erő- és létszámfölénye motiválta. Fő hadszíntérként Európával számoltak.

Ennek a fenyegetésnek az elhárítására született meg az 1980-as évek elejére az új doktrína, az AirLand Battle. A doktrína 1993-as, felülvizsgált változatának előszava megjegyzi, hogy már 1976-ban megfogalmazódott a fegyvernemek közti együttműködés fontossága, és ez öltött testet az 1982-es FM 100-5 jelű doktrínában, ami a „*Hadsereg alap-doktrínája, [...] a leirata annak, ahogy a Hadsereg gondolkodik a műveletvégrehajtasról*”.¹⁵⁷

Maga a doktrína az 1973-ban felállított Egyesült Államok Hadseregének Kiképzési és Doktrinális Parancsnokságán¹⁵⁸ (U.S. Army Training and Doctrine Command, TRADOC) született meg. Az intézmény a Légierő és a Hadsereg vietnami háború utáni, egyre szorosabb együttműködésében is komoly szerepet vállalt, és közvetlen kapcsolatot alakított ki a TAC¹⁵⁹-al, nem sokkal az 1976-os aktív védelem doktrína kiadása előtt. A doktrína 8. fejezete az AirLand Battle címet kapta.¹⁶⁰

Maga a fejezet nem túl hangsúlyos, mindössze hét oldal, és hadtörténeti szemszögből vizsgálva nem jelenik meg benne különösebben új megközelítés: alapvetően a második világháborús *Blitzkrieg* elevenedik meg a szemünk előtt, ahol a Légierő elsődleges feladata a légifölény¹⁶¹ biztosítása, a szárazföldi csapatok közvetlen légitámogatása (close air support, CAS), valamint felderítési információk biztosítása a szárazföldi csapatok számára. Az egyetlen jelentős különbség a légiszállítás megjelenése, azonban harcászati szinten erre a Hadsereg is képes volt saját helikopterflottájának köszönhetően.¹⁶² Emellett a doktrína

¹⁵⁷ *Field Manual (FM) 100-5 Operations*. Washington D. C.: Department of the Army, 1993. (V. (Idézet is innen.)

¹⁵⁸ 1973-ban aktivált parancsnokság, melynek feladata a Hadsereg kiképzési irányelveinek és a harcok megvívásához szükséges doktrínáknak az elkészítése, az ezekhez szükséges gyakorlati és elméleti tudományos vizsgálatok lefolytatása. Mottója: „*A győzelem itt kezdődik!*” („*Victory Starts Here!*”) Az első doktrína, amit a központ kiadott, az 1976-es aktív védelem doktrína volt, mely a szovjetek elleni harc megvívásában az ellentámadások és a rugalmas védelem elveit kívánta alkalmazni. Ezt követte az AirLand Battle doktrína. Érdekes megnézni, hogy mindkét esetben a Wehrmacht által a második világháborúban alkalmazott stratégiai és taktikai elvekhez nyúltak vissza az amerikai katonai gondolkodók.

¹⁵⁹ A TAC rendelkezett a Légierő taktikai csapásmérő képessége felett.

¹⁶⁰ Harold R. Winton: *Partnership and Tension: The Army and Air Force Between Vietnam and Desert Shield. The US Army War College: Parameters*, vol. 26 (1996), no. 1, <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1770&context=parameters> (Utolsó letöltés: 2020. augusztus 21.)

¹⁶¹ A baráti légierő olyan fölénye, amikor az ellenséges légierő repülő eszközeinek megsemmisítésével vagy lekötésével biztosítják az egyéb légi támogató műveletek végrehajtását, valamint a szárazföldi és vízi erők akadálytalan manőverezését egy adott térségben.

¹⁶² *Field Manual (FM) 100-5 Operations*. Washington D. C.: Department of the Army, 1976. 8-1 – 8-7.

komoly hátránya volt, hogy abban bízott, sikerül a háború legelső csatáját egy olyan döntő ütköztetévé változtatni, amiben a NATO győzedelmeskedni tud, s a háború ezzel véget is ér. A fegyverek tűzerejének és hatékonyságának növekedésében bízva a doktrína maga kijelenti, hogy „a következő háború első csatája egyben az utolsó is lehet”.¹⁶³

A koncepció lényegi része, hogy komolyabb összehangolt működést sürgetett az egyes haderőnemek között, ellenben számos koncepcuális hibával¹⁶⁴ „büszkélkedett”, amire szinte azonnal rá is világítottak a szakértők. Amikor 1977-ben a TRADOC vezetését Donn Starry tábornok vette át, szinte azonnal felülvizsgálatot rendelt el – főként saját, németországi parancsnoki beosztása során szerzett tapasztalatai alapján. Ennek a vizsgálatnak az eredményeiből született meg 1981-re az AirLand Battle doktrína és a Corps '86, a Hadsereg új szervezeti alapjainak a vázlata.¹⁶⁵

A koncepció vázlata 1981. március 25-i dátummal, TRADOC Pamphlet 525-5 kódnévvel jelent meg. Az AirLand Battle koncepciót a pamflet 22 oldalon tárgyalja. A koncepció itt a mélységi hadműveletekre helyezi a hangsúlyt, ezzel próbálva ellensúlyozni a szovjetek elsöprő számbeli fölényét. A koncepció „első fázisa” nem tér el az aktív védelem logikájától, azonban ezt kiegészíti egy összefegyvernemi légi-földi – innen a név – támadással az ellenséges, felfejlődő második lépcső ellen. Ehhez a koncepció már a különleges erőket is használni kívánta. A tervezett ellenséges második lépcső elleni támadások célja első sorban, hogy „lehetőséget teremtsen [...] támadásra, ellentámadásra vagy a védelem áthelyezésre kedvező terepszakaszra a harctéren mélyen előre”.¹⁶⁶

A koncepció a mellékletek között több helyen is jelzi a Légierő és a Hadsereg közti szoros együttműködés szükségességét, azonban CSAR bevetéseket egyszer sem említi. Ez már csak azért is érdekes, mivel kiterjedt légihadműveletek végrehajtására készültek, és ekkorra a CSAR-koncepciók már biztos nem voltak ismertelenek a Hadsereg tisztjei számára – részben a vietnámi háborús aktív harci tapasztalat, de legfőképpen a TRADOC és a TAC szoros együttműködése révén. MEDEVAC vagy PR szintén nem szerepel az 525-5 jelzetű koncepcióban.

A koncepció – némi átdolgozást követően – 1982-ben vált doktrínává, FM 100-5 jelzettel, felváltva a korábbi, hasonló jelzetű doktrínát. Ahogy azt John Romjue is megfogalmazta a

¹⁶³ FM 100-5 1976. 1-1. (Idézet is innen.)

¹⁶⁴ Az egyik legjelentősebb, hogy nem számol azzal, hogy a Szovjet Hadsereg több lépcsőben támadna, és csak egy, grandiózus, központi ütköztetéssel számol.

¹⁶⁵ John L. Romjue: The Evolution of the AirLand Battle Concept. *Air University Review*, vol 35. (1984), no. 4. 6–9.

¹⁶⁶ TRADOC Pamphlet 525-5 *US Army Operational Concepts. The AirLand Battle and Corps 86*. Washington D. C.: Department of the Army, 1981. 4–11. (Idézet is innen.)

doktrínáról szóló 1984-es cikkében, az új doktrína szerzői lényegében kombinálták Clausewitz¹⁶⁷ elsőprő tüzérőről szóló gondolatait Basil Liddell Hart¹⁶⁸ manőverezésről és „indirekt megközelítéséről”¹⁶⁹ szóló elveivel, és kiegészítették azokat a mélységi hadviseléssel és a bevetésre kerülő erők szinkronizálásával.¹⁷⁰

Bár CSAR bevetésekkel a doktrína sem számol¹⁷¹, az AirLand Battle megkerülhetetlen a téma szempontjából. Fontossága a disszertáció témájának szempontjából leginkább három területen érhető tetten: összefegyvernemi műveleti működés; vezetés és vezetési szintek önállósága; egyesített szervezet és irányítás. Emellett érdemes megemlíteni azt is, hogy a csatateret mélységében „megnövelte” az új doktrína, illetve – pont a mélységi bevetések okán – alpból számolt a különleges erők alkalmazásával. A vezetési önállóság vizsgálatának külön alfejezetet szentelek, így itt csak az egységesített irányítást és az összefegyvernemi műveleteket mutatom be részletesen.

Az összefegyvernemi műveleti működés tekinthető az AirLand Battle legfontosabb fundamentumának. A doktrína műveletek végrehajtásáról szóló fejezetében (Chapter 7 – Conduct of Operations) kiemeli, hogy a „*Győzelem a harcmezőn a harcoló erők teljes összehangoltságán fog múlni.*”¹⁷² Érdekes azonban megjegyezni, hogy a fegyvernemek felsorolásából hiányoznak a különleges műveleti erők – a doktrína nem-konvencionális erők néven említi őket más helyeken –, illetve hiányozik a Légierő különleges műveleti képessége.¹⁷³

Ennek ellenére a légtér koordinálásáról szóló rész kiemeli, hogy fontos az információcsere és átadás a konfliktusok kerülése végett, azonban szintén ezen rész okán merülnek fel komoly kérdések azzal kapcsolatban is, hogy vajon mennyire összefegyvernemi is az AirLand Battle? Itt a doktrína jelzi, hogy minden haderőnem szabadon működhet a harci zónában, és saját parancsnoki láncsal kapcsolódik a megfelelő haderőnemi parancsnoksághoz.¹⁷⁴ Ez azonban

¹⁶⁷ Carl von Clausewitz (1780. június 1. – 1831. november 16.). porosz katonatiszt, katonai gondolkodó. Szolgált a napóleoni háborúk során a porosz és az orosz seregben is. A háború után a *Kriegsakademie* – a porosz katonai akadémia – igazgatójaként dolgozott. Fő műve a *Vom Kriege* (legutóbbi megjelenés magyarul: *A háborúról*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2013.) az egyik legjelentősebb hadelméleti munka.

¹⁶⁸ Sir Basil Henry Liddell Hart (1895. október 31. – 1970. január 29.), brit katonatiszt, katonai gondolkodó. Az első világháborút követően a gyorsan mozgó, gépesített és páncélos formációk gondolatának egyik korai kidolgozója. Munkája jelentős hatással volt olyan tisztekre, mint a német páncélosfegyvernem (*Panzerwaffe*) atyja, Heinz Guderian.

¹⁶⁹ A *Blitzkrieg*ben is megjelenő logika, mely célja a főerővel való frontális összecsapás kerülése.

¹⁷⁰ Romjue: The Evolution of the AirLand Battle Concept, 13.

¹⁷¹ MEDEVAC-ot tartalmaz, de elsősorban a betegek légimozgatásával számol, azonban sebesültek harcból történtű evakuálásával nem.

¹⁷² *Field Manual (FM) 100-5 Operations*. Washington D. C.: Department of the Army, 1982. 7-3.

¹⁷³ FM 100-5 1982. 7-1 – 7-7.

¹⁷⁴ FM 100-5 1982. 7-21.

egyértelmű gátja a valódi együttműködésnek.

A doktrína a különleges erőket a nagyobb stratégia részeként képzelel el. Elsődleges feladatuk a „klasszikusnak” tekinthető, az ellenséges háterszágban végzett diverziós, lélektani hadviselési és hírszerzési műveletek végrehajtása. Náluk jelentősebb szerep hárulna a Ranger alakulatokra, akiknek az a feladata, hogy időérzékeny¹⁷⁵ bevetéseket hajtsanak végre, csak az akcióhoz dedikált légi alegységekkel. A doktrína kiemeli, hogy a rangerek számára szükséges a naprakész információk azonnali átadása a bevetések végrehajtása során.¹⁷⁶ Itt érdemes megjegyezni, hogy ebben az esetben a Ranger alegységek a gyorsreagálású erő (Quick Reaction Force, QRF) szerepét töltik be, s akár a PR/CSAR feladatokat is elláthatják¹⁷⁷ – habár erre külön a doktrína nem tér ki.

Az egységesítés tekintetében a doktrína 4. szakasza (Part 4) érdekes, mely az „*Egyesített, kontingens és összhaderőnemi műveletek*” címet kapta. A szekció nyitómondata, mely szerint „*a Hadsereg ritkán fog egyedül harcolni*”¹⁷⁸, közhelynek hangozhat, mégis igen fontos megállapítás. A korban az egyes haderőnemek közti együttműködés nem volt éppen zökkenőmentes, igyekezett mindenki a maga feladatával foglalkozni, és a többiekkel csak minimálisan együttműködni. Az együttműködés hiánya olyan rosszul végrehajtott műveleteket eredményezett, mint az Operation Eagle Claw¹⁷⁹ esetében, 1980-ban.

Az együttműködés mikéntjéről gyakorlatilag a doktrína nem tesz említést, szimplán a meglévő vezetés és irányítás gyakorlatát említi – ezt egy későbbi alfejezetben tárgyalom.

VI. 3. Parancsnoki lánc

Az AirLand Battle doktrínában jól tetten érhető az a hozzáállás, ami megakadályozta a valódi egyesített műveleti működést. A doktrína kifejti, hogy a vezetés (command) és irányítás (control) élesen elválik, és míg a vezetésért az egyes haderőnemi parancsnokok a felelősek, addig az irányítás az alárendelt, egyesített harci kötelékek (Joint Task Force, JTF) parancsnokánál összpontosul. Azonban a vezetés összpontosulhat a JTF-ekkel párhuzamosan

¹⁷⁵ A *Katonai terminológiai értelmező szótár* szerint: „Az a rövid időre felbukkanó (alkalmi) harcrendi elem, amely azonnali reagálást/megsemmisítést igényel, mert [...] elpusztítása jelentős előnnyel jár. [...] a rendelkezésre álló idő nem teszi lehetővé a szabványos célkezelési eljárást.” Fontosnak tartom ezt kiegészíteni még azzal, hogy a műveleti célnak nem feltétlenül kell a célpont elpusztításának lennie, lehet szó fogolyszerző, hírszerző, felderítő vagy visszaszerző bevetésekről is.

¹⁷⁶ FM 100-5 1982. 7-23 – 7-24.

¹⁷⁷ Ennek ellentmond ugyan, hogy az 1987-es Ranger műveletek kézikönyv (Field Manual 7-85 Ranger Unit Operations. Washington D. C.: Department of the Army, 1987.) említi, hogy a ranger alegységek nem rendelkeznek a sebesültek evakuálásához szükséges technikai és kiképzési felkészültséggel, ugyan akkor ahogy később majd látni fogjuk, a műveleti parancsnokok többször is a rangereket vetették be, mint QRF, ha mentőakciót kellett végrehajtani.

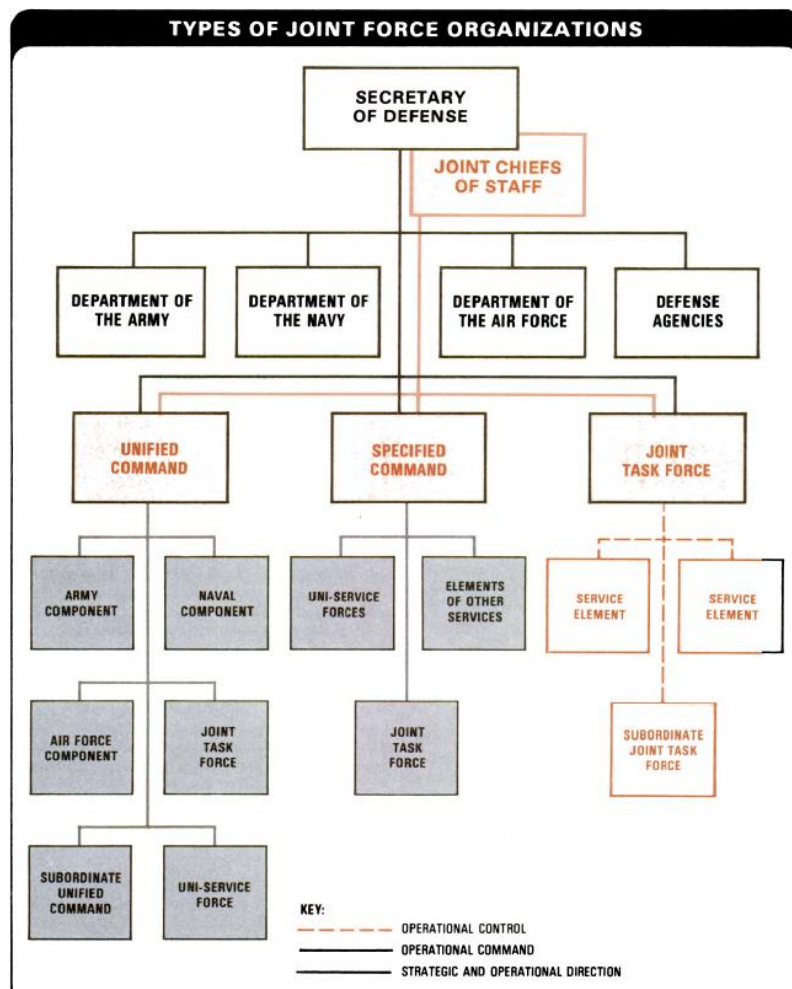
¹⁷⁸ FM 100-5 1982. 15-1.

¹⁷⁹ Lásd V. fejezet.

létező haderónemi parancsnokságoknál. A képletből az egyesített harci parancsnokság parancsnoka hiányzik, aki azonban ebben a rendszerben pusztán egy összekötő szervet képvisel a Védelmi Minisztérium és a haderónemi parancsnokságok között.¹⁸⁰ Ez gyakorlatilag párhuzamosított parancsnoki láncot hozott létre.

Ahogy az látható az alábbi, a doktrínából vett ábrából (3. ábra) is, mind a hadszíntér, mind a haderónemi, mind pedig a JTF parancsnokok közvetlenül feleltek az Egyesített Vezérkarnak (Joint Chief of Staff, JCS), és ez komoly problémákat okozott a gyakorlati működésben. Ráadásul a több irányból érkező parancsok jelentősen túlterhelték a parancsnokokat, arról nem is beszélve, hogy a doktrína egyik fundamentuma lett volna, hogy lazítson a szigorú parancsutasítási rendszeren¹⁸¹, azonban a fenti parancsnoki lánc pont ellentétes hatást váltott ki.

3. ábra. Az Egyesített Erők szervezetének típusai

Forrás: *Field Manual (FM) 100-5 Operations*. Washington D. C.: Department of the Army, 1982. 15-2.

¹⁸⁰ FM 100-5 1982. 15-1 – 15-4.

¹⁸¹ Erre azért volt szükség, hogy a parancsnoki lánc és ezzel a feladatvégrehajtás rendszere sokkal kevésbé legyen kitéve az ellenséges aktív elektronikai ellentevékenységeknek, például a rádió forgalmazás zavarásának.

Emellett, bár az AirLand Battle doktrína nagy előrelépést jelentett a Hadsereg számára, illetve részben a Légierő számára is, a valódi összehaderőnemi működést és a parancsnoki lánc teljes működését továbbra is az 1947-es Nemzetbiztonsági Törvény szabályozta – némi kiegészítéssel és módosítással.

Az Operation Eagle Claw kudarcát és az Operation Urgent Fury nehézségeit látva az amerikai törvényhozás felismerte, hogy a problémák a DoD-n belüli jelentős változtatások nélkül nem oldhatók meg. 1985 őszén Barry Goldwater arizonai republikánus szenátor és William Flynt Nichols alabamai demokrata képviselő közös, kétpárti javaslatként beterveztették az „1986-os Goldwater-Nichols Védelmi Minisztériumi Újjászervezési Törvényt”,¹⁸² mely a Védelmi Minisztérium átszervezését, a haderőnemek közti egységesítést és a parancsnoki struktúrák racionalizálását célozta.¹⁸³ Érdekes látni, hogy mennyire gyorsan kezdtek örölni a törvényhozás malmai, illetve, hogy mennyire is szorosan dolgoznak együtt az Egyesült Államokban a szenátusi bizottságok a szenátusi és elnöki vizsgálóbizottságokkal, ugyanis a Packard-vizsgálat végleges jelentése csak 1986-ban került benyújtásra, azonban a javaslatai már megjelennek szűk egy évvel korábban a benyújtott törvényjavaslatban.

A Goldwater-Nichols törvény több téren is jelentős változást hozott az Egyesült Államok Fegyveres Erőinek életébe, a témám szempontjából a legfontosabb azonban a parancsnoki láncban beállt változások. A törvény megszünteti a korábban bemutatott párhuzamos parancsnoki láncot. A törvény 6. fejezet, 162. paragrafus, „b” szakasza szerint a parancsnoki lánc az elnöktől – mint az Egyesült Államok Fegyveres Erőinek főparancsnokától – a védelmi miniszteren át közvetlen fut az egyesített harci parancsnokságok (Unified Combatant Command, UCC)¹⁸⁴ parancsnokához. Ezekon felül a törvény felhatalmazza az Egyesült Államok elnökét, hogy speciális feladattal megbízott, alkalmi harci kötelékeket (Task Force, TF) hozzon létre, s azokat akár közvetlenül a Pentagon, vagy valamelyik területi/funkcionális

¹⁸² Eredeti nevén „*The Goldwater–Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986*”. A törvényjavaslatról 1985. november 11-én szavazott a Képviselőház, 383-27 (igen–nem) arányban ment át. A Szenátus 1986. május 7-én 95 igen szavazattal, ellenszavazat nélkül fogadta el. 1987-ben lépett hatályba, a csatolt kiegészítésekkel, függelékekkel és a végrehajtási utasítással.

¹⁸³ Lengyel Ádám: *From Fractured to Whole: The Effect of the Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act to the Armed Forces of the United States of America*. In: Szabó Csaba (szerk.) *Tavaszi Szél 2020 Konferencia. Tanulmánykötet*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2020. 377.

¹⁸⁴ Az Egyesült Államok az egyszerűbb feladatvégrehajtás érdekében úgynevezett egyesített harci parancsnokságokat hozott létre a második világháborút követően. Ezek lehetnek geográfiai alapon szervezett parancsnokságok, mint például a már említett EUCOM, vagy funkcionális parancsnokságok, mint a már szintén említett USSOCOM. Jelenleg (2024) hét geográfiai, és négy funkcionális alapon szervezett parancsnokság működik. A parancsnokságot egy tábornok vagy admirális („négy csillagos” tábornok, az amerikai rendszer szerint szimplán tábornok, magyar rendfokozatok között vezérezredes) vezeti.

UCC alárendeltségébe vonja.¹⁸⁵

A JCS és annak elnöke a törvény 5. fejezete, illetve a 6. fejezet 163. paragrafusa szerint a továbbiakban a UCC parancsnokok és a politikai vezetés közti összekötőként funkcionál, azonban a feladata a UCC-k igényeit továbbítani az elnök és a védelmi minisztérium felé, s nem a parancstovábbítás, mivel azokat a parancsnokok közvetlenül az elnöktől, vagy a védelmi miniszteren keresztül kapják. Emellett a JCS elnöke az Egyesült Államok elnökének és a védelmi miniszterének elsődleges, a Fegyveres Erők ügyeit érintő tanácsadójaként¹⁸⁶ jelenik meg. A JCS feladata lett továbbá a UCC-k által elkészített háborús előzetes műveleti tervek felülvizsgálata is. Emellett az 5. fejezet 154. paragrafusa létrehozta az alelnök pozíciót a JCS elnöke mellé, hogy támogassa utóbbi munkáját, illetve abban az esetben, ha utóbbi akadályoztatva volna, vagy a pozíció betöltetlen lenne, ellátsa annak feladatait.¹⁸⁷

A Goldwater-Nichols Törvény, mint az a fentiekből látható, jelentős módosításokat hajtott végre az Egyesült Államok Fegyveres Erőinek szervezetében azzal, hogy egyértelműsítette a parancsnoki láncot. Az átalakítások következtében a UCC-k parancsnokai számára világossá vált az alárendeltségi viszony, s így hatékonyabbá válhatott a katonai erők működése.

Az elnökök számára egyúttal megnyílt az út az alkalmi harci kötelékek létrehozása felé, s ez alapvetően a különleges erők számára volt jelentős, mivel az így létrehozandó, feladatorientált harccsoportok leginkább a „*light footprint*” bevetések¹⁸⁸ és a LIC hadszínterek során voltak hatékonyak.

A fenti változások azért is jelentősek, mert komoly önállóságot teremtettek a UCC-k számára, ezzel megnyitva az utat egy önálló SOF parancsnokság létrehozása felé.

VI. 4. A USSOCOM létrehozása

Az Operation Eagle Claw kudarca után a DoD létrehozta az Egyesített Különleges Műveleti Parancsnokságot¹⁸⁹ (Joint Special Operations Command, JSOC), azonban ez egy teljesen súlytalan parancsnokság maradt, részben a haderőnemek közti széthúzás, részben pedig az

¹⁸⁵ *Goldwater–Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986.*

¹⁸⁶ Fontos külön választani a nemzetbiztonsági tanácsadótól, aki civil kinevezett, s az elnök elsődleges tanácsadója a nemzetbiztonsági területen, beleértve a külpolitikát és a védelmpolitikát is. Egyes nemzetbiztonsági tanácsadók – például Henry Kissinger Richard Nixon elnöksége alatt vagy Zbigniew Brzezinski Jimmy Carter elnöksége idején – nagyobb „hatalommal” és befolyással bírtak, mint a védelmi minisztere vagy a külügyminisztere az adott kormánynak, holott hivatalosan nem is tagjai annak.

¹⁸⁷ *Goldwater–Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986.*

¹⁸⁸ Olyan bevetések, ahol a cél a lehető legkisebb erővel és a lehető legkisebb látható nyommal – infrastrukturális rombolás, áldozatok száma – kell végrehajtani a kívánt célt.

¹⁸⁹ A parancsnokság feladata volt, hogy koordinálja a terrorizmus ellenes műveleteket, ennek ellenére sem az ehhez szükséges infrastruktúrát, sem pedig a személyi állományt nem rendelték alá, arról már nem is beszélve, hogy önálló doktrinális háttér sem állt rendelkezésre.

JCS ellenállása miatt. A JSOC közvetlen a JCS alá tartozott.¹⁹⁰

A Grenadában tapasztalt nehézségek hatására a Szenátus Fegyveres Erők Bizottsága (Senate Armed Services Committee, SASC) vizsgálatot kezdeményezett, s 1985-re elkészült a jelentésük¹⁹¹ is. A vizsgálat kiderítette, hogy a JCS és a különböző haderőnemek gyakran irányítják át a különleges erőkre szánt költségkeretet más célokra. A Sam Nunn demokrata, és William Cohen republikánus szenátorok vezette Bizottság változást sürgett, s a Goldwater-Nichols Törvény vitája közben erőteljesen kezdtek kampányolni egy önálló, az UCC-kkel egyenjogú, de a funkcionalitásukból eredően azoknál szélesebb jogkörökkel rendelkező Különleges Műveleti Parancsnokság létrehozásáért.¹⁹²

Ez a terv nem nyerte el a Pentagon tetszését. A Védelmi Minisztérium – amit ekkor a már korábban említett Caspar Weinberger vezetett¹⁹³ – úgy gondolta, hogy az 1984 januárjában felállított Egyesített Különleges Műveleti Ügynökség (Joint Special Operation Agency, JSOA) létrehozásával már mindent megtett a különleges erők hatékonyságának növeléséért.¹⁹⁴ A JCS vezetése¹⁹⁵ szintén nem volt elragadtatva az önálló különleges erők gondolatáért – ők felajánlották egy alacsonyabb szintű parancsnokság létrehozását, amit egy altábornagy vezetne.¹⁹⁶ Ez a terv gyakorlatilag a hadseregek szintjére emelte volna a különleges erőket, amik azonban az Egyesült Államok katonai parancsnoklási rendszerében alárendelt szerepet töltenek be – rendszerint az egyik UCC alá beosztva – és elsődleges feladatuk a kiképzésre és a mozgósításra korlátozódik. Emellett önálló jogkörrel sem rendelkeznek és az alárendelt egységekből és alegységekből rendszerint feladatorientált

¹⁹⁰ Steven Emmerson: *Secret Warriors: Inside the Covert Military Operations of the Reagan Era*. New York: G. P. Putnam's Son, 1988. 26., 39., 47–49.

¹⁹¹ Ez a munka párhuzamosan folyt a Packard-vizsgálattal, több ponton együttműködve azzal, azonban fókuszáltan a SOF problémáira kereste a választ, míg a Packard és társai a teljes DoD-ot vizsgálták felül.

¹⁹² *United States Special Operations Command History*, 5–6.

¹⁹³ Weinberger, ahogy a korábban már említett „doktrínájából” is látszik, nem igazán viszonyult jó szívvel a LIC és MOOTW jellegű műveletekhez, s legszívesebben a lehető legmesszebb tartotta volna az amerikai csapatokat az összes „kis lányommal” rendelkező bevetéstől, amiben a különleges erők kiemelkedőek. Ez részéről nem a különleges erőkkel, hanem alapvetően a katonai erő alkalmazásával szembeni ellenérzés volt, azonban tartott tőle, hogyha a különleges erők túl nagy szerephez jutnak a vezérkaron vagy a Pentagonon belül, akkor – saját fontosságuk bizonyítása érdekében – szorgalmaznák az ilyen bevetéseket.

¹⁹⁴ Valójában kevesebbet nehezen tehetett volna. Az Ügynökséget gyakorlatilag azért hozták létre, hogy Nunnhoz és Cohenhez hasonló, a különleges erőket pártoló politikusoknak megmutathassák egy kirakatszervezettel, hogy a Pentagonban mennyire szívükön viselik a különleges erők sorsát. Az Ügynökség nem rendelkezett se a kellő jogkörökkel, se a kellő hatalommal vagy befolyással, és haderőnemek köztinek se tekinthető.

¹⁹⁵ A Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának elnöke ekkor William J. Crow admirális volt, aki maga is elég szokatlan pályát járt be a Haditengerészetnél: tengeralattjáró parancsnok volt, majd naszádokból álló köteléket vezetett a Mekong folyó torkolatánál, ezt követően pedig a magasabb beosztást visszautasítva inkább a Princetone Egyetemene folytatott tanulmányokat, tehát egyáltalán nem az admirálisok „klasszikus” életpályáját járta be. Ennek ellenére a különleges erőkhöz és a háború nem konvencionális módjaihoz igen maradi módon és rigiden viszonyult.

¹⁹⁶ *United States Special Operations Command History*, 5–6.

kötélékeket hoznak létre. A különleges erők számára ez gyakorlatilag azt jelentette volna, hogy az eddig is fennálló függő viszony talán még inkább erősödött volna.

Végül a Fegyveres Erők Bizottság egy meghallgatást rendezett, ahol több aktív és már leszerelt tiszt tanúskodott. A legnagyobb hatású beszámolót Richard Scholtes vezérőrnagy tette. Scholtes volt Grenada inváziója során a JSOC parancsnoka, és érzékletes beszámolót nyújtott arról, hogy milyen problémákkal találkozott, és miért szükséges a különleges erőknek nagyobb önállóságot biztosítani. A formális után Scholtes vezérőrnagy informálisan is találkozott néhány szenátorral. A vezérőrnagy beszámolója és az általa elmondottak nagyon nagy hatást gyakoroltak mind a Bizottság tagjaira, mind a képviselőkre – Cohen szenátor odáig merészkedett, hogy kijelentse, Scholtes tanúvallomása nélkül a USSOCOM talán sohasem jött volna létre.¹⁹⁷

A Goldwater-Nichols törvényhez csatolták a *Nemzeti Védelmi Engedélyezési Törvény az 1987-es Pénzügyi Évre*¹⁹⁸ elnevezésű törvényt, ami felhatalmazza az elnököt, hogy létrehozson egy, a különleges erőkért felelős UCC-t.

A törvény A fejezet, XIII. cím, B rész, 1311. szakasz, 167. paragrafusa szerint a létrehozásra kerülő különleges műveleti UCC alá kerül betagozásra az összes, az Egyesült Államok területén állomásozó különleges műveleti egység és alegység. A parancsnokság kinevezett parancsnoka az elnök utasítására átveheti egyes, meghatározott küldetések irányítását, azonban alapesetben a földrajzilag megfelelő UCC az illetékes. A parancsnokság mellett a különleges erők politikai képviselétéről is rendelkezik a törvény, mivel létrehozza a *különleges műveletekért és alacsony intenzitású konfliktusokért felelős helyettes védelmi miniszter* posztját.¹⁹⁹

Azonban a legfontosabb része, hogy jelentősen kibővíti a különleges műveleti parancsnokság jogköreit a területi alapon szervezett UCC-khez képest. Az előbbieket feladata alapvetően a felségterületükön végrehajtott műveletek koordinálása és irányítása lett, addig a különleges műveleti erők parancsnokságától főleg ezt a jogkört vonták meg – ez alapvetően

¹⁹⁷ Joseph Coslett: Maj. Gen. Richard Scholtes: 2005 Bull Simon Award Winner. *Tip of the Spear* June 2006. 21-22.

¹⁹⁸ Eredeti címén: An Act To authorize appropriations for fiscal year 1987 for military activities of the Department of Defense, for military construction, and for defense activities of the Department of Energy, to prescribe personnel strengths for such fiscal year for the Armed Forces, to improve the defense acquisition process, and for other purposes. Rövidített angol címe: *National Defense Authorization Act for Fiscal Year 1987*.

¹⁹⁹ *Public Law 99-661 To authorize appropriations for fiscal year 1987 for military activities of the Department of Defense, for military construction, and for defense activities of the Department of Energy, to prescribe personnel strengths for such fiscal year for the Armed Forces, to improve the defense acquisition process, and for other purposes.* <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-100/pdf/STATUTE-100-Pg3816.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. szeptember 22.)

továbbra is a területi alapú UCC-khez tartozik. Cserébe a jövőbeni SOCOM hasonló jogköröket kapott, mint amiket a Goldwater-Nichols törvény a haderőnemeknek adott.

A SOCOM jogkörei a következők:

- A. *„Stratégiai, doktrinális és taktikai fejlesztés.*
- B. *Alárendelt csapatok kiképzése.*
- C. *Speciális tanfolyamok szervezése tisztek és altisztek számára.*
- D. *Követelmények validálása.*
- E. *A követelményi prioritások meghatározása.*
- F. *Harckészültség biztosítása.*
- G. *Különleges műveleti-sajátosságokkal rendelkező felszerelések fejlesztése és beszerzése és különleges műveleti-sajátosságokkal rendelkező anyagok, készletek és szolgáltatások beszerzése.*
- H. *Felszerelés és erők interoperabilitásának biztosítása.*
- I. *Hírszerzési támogatás megfogalmazása és benyújtása.*
- J. *A különleges műveleti tisztek előléptetésének, megbízásainak, pályán tartásának, kiképzésének, és professzionális katonai oktatásának nyomon követése.”*²⁰⁰

Ezen felül a törvény szövege önálló költségvetést is rendel a parancsnokságnak, melyet a szükséges felszerelések fejlesztésére és beszerzésére, valamint a különleges műveletekhez szükséges szolgáltatások és készletek beszerzésére költhet. A törvény emellett rendelkezik a CH-47 Chinook helikopter különleges műveleti variánsának létrehozásáról (MH-47 Chinook), valamint az UH-60 Black Hawk különleges műveletekre és harci kutatás-mentésre optimalizált variánsának létrehozásáról (MH/HH-60 Black Hawk/Pave Hawk), illetve ezen típusok – sikeres fejlesztés után – történő beszerzéséről. Szintén elérhetővé teszi a létrehozandó SOCOM számára az akkor fejlesztés alatt álló CV-22 Osprey konvertiplánt²⁰¹ – az MH-47 helikopterek büdzséjének rovására.²⁰²

A különleges műveleti UCC-t végül az Egyesült Államok Különleges Műveleti Erőinek Parancsnoksága (United States Special Operations Command, USSOCOM) nevet kapta, s

²⁰⁰ *National Defense Authorization Act for Fiscal Year 1987.*

²⁰¹ Olyan repülőeszközök, melyek ötvözik a helikopterek és a turbólégsaváros repülőgépek előnyeit. A – rendszerint – a szárnyégre erősített légsaváros generálják mind a felhajtóerőt, mind a toló- és vonóerőt a jármű számára, amivel képes a levegőben maradni. Ennek a megoldásnak köszönhetően a nagyobb terhelhetőség mellett gyorsabban és magasabban képesek repülni ezek a repülőeszközök, mint a helikopterek. Ugyanakkor a karbantartási költségek jelentősen nagyobbak, miközben a sebességük is valamelyest nő a helikopterekhez képest – a nagyobb méretnek megfelelően. Részben emiatt az Egyesült Államok új helikopterek bevezetését célzó tenderére nevező cégek már koaxiális forgószárny-profilú megoldásokban gondolkodnak.

²⁰² *National Defense Authorization Act for Fiscal Year 1987.*

1987. április 16-án aktiválta az Egyesült Államok akkori elnöke, Ronald Reagan. Az első parancsnoka James Lindsay tábornok lett.²⁰³

A USSOCOM alárendeltségébe tartozó, haderőnemenként bontott alárendelt parancsnokságok létrehozása azonban nem ment zökkenőmentesen. Az aktiválási ceremónián Crow admirális is részt vett, és a következőket mondta: „*Először is, bontsa le a falakat, amik többé-kevésbé a különleges műveleti erők és a fegyveres erők más részei között húzódnak, a falat, amit pár ember megpróbál magasabbra építeni. Másodsorban, tanítsa a fegyveres erők többi részét – terjessze a megismerését és megértését, hogy mit is csinálnak, miért csinálják és mennyire is fontos ez. Végül, integrálja az erőfeszítéseit a fegyveres erők képességeinek teljes spektrumába.*”²⁰⁴ A ceremónián Caspar Weinberger védelmi miniszter nem vett részt.

Crow utolsó mondata tartalmazza a lényegét. Bár úgy tűnhet, hogy Weinberger és ő is elfogadták a Szenátus döntését, a valóságban inkább figyelmeztették a különleges erőket, hogy ne „különutaskodjanak”, és rendeljék magukat alá az eddig is alkalmazott rendszernek, azaz fogadják el, hogy a konvencionális képességek élveznek prioritást, akkor is, ha ez a különleges műveleti képességek romlásával jár. Lindsey tábornok azonban felvette az elé dobott kesztyűt.

A JSOC²⁰⁵ fölötti ellenőrzést minden probléma nélkül megkapta az új UCC. A legkönnyebb dolga Lindsey tábornoknak a Hadsereggel volt: a haderőnem vezetése korábban a legnagyobb mértékben támogatta a különleges erőket a haderőnemek közül, s ezúttal is így tettek, átadták az összes SOF alegység feletti ellenőrzést – ez tartalmazta az összes Különleges Egységet²⁰⁶ valamint a 160th SOAR-t. Ennek ellenére Weinberger megpróbálta visszatartani az aktív állományú lélektani hadviselési (Psychological Operations, PSYOPS) és a civil kapcsolati (Civil Affairs, CA) alegységeket – ezek csak 1993-ban kerültek a SOCOM alá.²⁰⁷

A Légierő esetében is Weinberger szólt közbe. Mivel a Légierő SOF alegységei a MAC alá tartozó 23rd Air Force alárendeltségébe tartoztak, a védelmi miniszter csak a szigorúan vett SOF csapatok átadását engedélyezte, a hozzájuk tartozó támogató és kiszolgáló alegységeket – például a helikoptereket és azok legénységét – visszatartotta. Lindsey tábornok és a MAC közti egyeztetéseknek köszönhetően azonban 1990-re a SCOM alá kerültek ezen eszközök és legénységük is, megteremtve a lehetőséget a teljes kapacitásuk kihasználására.²⁰⁸

²⁰³ *United States Special Operations Command History*, 7.

²⁰⁴ Uo. 7–8.

²⁰⁵ A JSOC alárendeltségében működött korábban már a Delta Force mint elsődleges terrorelhárító alakulat. Jelenleg ide tartozik a 160th SOAR, a 24th STS, és a DEVGRU (közismert nevén Navy SEAL Team Six) is.

²⁰⁶ Special Forces, köznapi nevükön „zöldsapkások”.

²⁰⁷ *United States Special Operations Command History*, 18–19.

²⁰⁸ Uo. 19–20.

Ez különösen a dedikált CSAR alegységek számára volt fontos, mivel így nem kellett haderőnemek és parancsnokságok közötti koordinálással vesződni egy-egy küldetés előtt.

A Haditengerészet egy érdekes eset. Crow támogatásával a Haditengerészet vezérkara csak a kiképzést adta át, a különleges műveleti csapatokat nem, arra hivatkozva, hogy azok elengedhetetlenek a haderőnem feladatának végrehajtásához. Weinberger miniszter ebben az esetben a SOCOM mellé állt, és utasította a Haditengerészetet, hogy az összes SEAL Team-et és a hozzájuk tartozó kiegészítő alegységeket is engedje az új UCC alárendeltségébe. Erre 1988. március 1-jével került sor hivatalosan.²⁰⁹

Utoljára a Tengerészgyalogság „mondott” le különleges erőiről, ennek azonban az oka az, hogy korábban nem rendelkeztek ilyen csapatokkal. 2006-ban létrehozták a Tengerészgyalogság Különleges Műveleti Parancsnokságát (Marine Forces Special Operations Command, MARSOC), azonban – ellentétben a többi, haderőnemi alárendelt parancsnoksággal – a MARSOC parancsnoka „csak” egy vezérőrnagy.²¹⁰

Mint az a fentiekből is látszik, a különleges műveleti UCC létrehozásakor az amerikai törvényhozás törekedett arra, hogy egy valóban jelentős jogkörökkel és magasfokú autonómiával rendelkező szervezetet hozzon létre a Védelmi Minisztériumon és a katonai hierarchián belül. Ezáltal a korábban bemutatott rendszerben „vergődő” különleges erők számára létrejött egy olyan szervezeti egység, ami tényleg az ő érdekeiket képviselte, és maximálisan azt tartotta szem előtt, hogy a különleges műveleti képességek a lehető legmagasabb színvonalon és leghatékonyabb kihasználtság mellett működhessenek.

2020. november 18-án újabb komoly előrelépés történt a különleges műveleti erők önállóságának kérdésében. Az ügyvivő védelmi miniszter, Christopher Miller utasításának értelmében a *különleges műveletekért és alacsony intenzitású konfliktusokért felelős* államtitkár közvetlenül a védelmi miniszternek tartozik elszámolási kötelességgel – ezzel az államtitkárságot *de facto* egy szintre emelte a haderőnemek minisztériumaival. Emellett Miller kifejezte abbéli igényét, hogy a törvényhozás hivatalosan is megerősítse a döntését, és hivatalosan is a miniszter közvetlen irányításába helyezze a posztot.²¹¹ A döntés tovább növelné a különleges erők agilitását, emellett hatékonyabb érdekérvényesítést tenne lehetővé a különleges erők számára.

²⁰⁹ *United States Special Operations Command History*, 19.

²¹⁰ Uo. 20.

²¹¹ David Vergun: Special Operations Leader to Report Directly to Acting Defense Secretary. *Defense.gov*, 2020. november 18. <https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/2419154/special-operations-leader-to-report-directly-to-acting-defense-secretary/> (Utolsó letöltés: 2020. november 29.)

A USSOCOM létrehozásának vesztesei a haderőnemek voltak, akik ezáltal szinte teljesen elvesztették a kontrollt a különleges műveleti csapatok felett. A Légierő ezáltal elvesztette harci kutató-mentő kapacitását is, mivel a Légierő SOF alegységei is a USSOCOM alá kerültek. Azonban, ha a nagy képet nézzük, a CSAR alegységek számára ez egy komoly előrelépés volt, mivel a különleges műveleti csapatok között a megérdemelt helyre kerültek.

VI. 5. Vezetés és irányítás²¹²

A vezetést és az irányítást²¹³ (Command and Control, C2) mindenképpen meg kell vizsgálnunk, ha a különleges műveleti bevetéseket akarjuk elemezni. A C2 foglalja magába a döntéshozatali folyamatot, annak minden elemével együtt, s bár a két fogalom sok hasonlóságot mutat, azok szintjében eltérés mutatkozik.

A vezetés fogalma a *Katonai terminológiai értelmező szótár* szerint „*a fegyveres erők irányítása, vezetése, koordinálása és felügyelete céljából egy személyre ráruházott felelősség*”.²¹⁴ Ezzel szemben az irányítás „*a parancsnok az alárendelt szervezet v. más, ideiglenesen az alárendeltségébe utalt szervezetek tevékenységének egy része fölött gyakorolt jogköre, mely kiterjed a parancsok v. direktívák végrehajtásának felelősségére*”.²¹⁵ A különbség a kettő között, hogy míg utóbbi az effektív csapatvezetést testesíti meg, előbbi a parancsnokságok autoritását fogalmazza meg. A kettő együtt egy rendszert alkot, ami magában foglalja általában – az Egyesült Államok esetében – a UCC parancsnokságtól egészen az alárendelt egység és alegység-parancsnokokig terjedő vezetési és kommunikációs (szolgálati) utat.

A modern vezetéselmélet történetében folyamatosan azt az egyensúlyt keresték a katonai teoretikusok, amikor a beosztott tisztek a hatékony feladatvégrehajtáshoz szükséges jogkörökkel és autonómiával úgy vannak felruházva, hogy a vezetés, de főként az irányítás nem kerül ki teljesen a magasabbegység-parancsnokok kezéből. Ez kötődik az első fejezetben bemutatott háborús szintekhez, mivel minden szinten a parancsnokoknak más jellegű és fokú autoritásra van szükségük a feladatok végrehajtásához.

A C2 a különleges műveleti erők megjelenésétől kezdve vitás kérdés volt. A SOF alegységek hatékony működéséhez elengedhetetlen a döntéshozatali jogok kiszélesítése, hogy

²¹² Az alábbi részben a *Bleveder Meridionale* 2023. 2. számában megjelent tanulmányomom alapszik, részben megegyezik azzal. (Lenyel Ádám: Auftragstaktik in the United States' AirLand Battle Doctrine. *Belvedere Meridionale*, 35. évf. (2023) 2. sz. 158–165.

²¹³ A C2 a *DOD Dictionary of Military and Associated Terms* szerint: „*A fennhatóság és irányítás gyakorlása egy megfelelően kijelölt parancsnok által az alárendelt és kijelölt erők fölött a küldetés végrehajtása érdekében*”.

²¹⁴ Berkáné: *Katonai terminológiai értelmező szótár*, 699.

²¹⁵ Uo. 288.

a parancsnokok megbízzanak a műveleti alegységek tisztjeinek és altisztjeinek ítélőképességében. A műveletek gyakran időérzékeny mivolta miatt különösen fontos, hogy a döntéseket a lehető legrövidebb idő alatt, a lehető legpontosabb információk birtokában lévőkhöz hozzák meg – ezek pedig gyakran a „fronton” levő csapatoké.

Mivel az AirLand Battle doktrína az inspirációt a porosz–német katonai gondolkodásból merítette, így a következőkben bemutatom, hogy miként változott a vezetéselmélethez való hozzáállás Carl von Clausewitz és Helmuth von Moltke elméleti munkáiban, majd ezt követően azt, hogy az ezekben felállított elvek hogyan jelennek meg az *AirLand Battle* doktrínában. Végül bemutatom Stanley McChrystal tábornok modern vezetéselméleti munkáját, s levonom a szükséges konzekvenciákat.

A csapatok vezetéséről alkotott „mainstream” elképzelések általában a közvetlen irányítást és a szigorú, a parancsnoki láncon végigfutó vezényletet tartották fontosnak. A modern hadtudomány – csak úgy, mint a legtöbb társadalomtudomány – a felvilágosodás korában alakult ki, így a legfontosabb alapművei az 1800-as évek első felében keletkeztek. Az egyik legtöbbször tartott katonai gondolkodó Antoine-Henri Jomini,²¹⁶ aki lefektette a hadtudomány tudományos alapjait. Ezzel párhuzamosan azonban a háborút teljes mértékben tudományosan vizsgálható jelenségként kezelte, kivonva abból az olyan tényezőket, amik felett nem lehet kontrollt gyakorolni.

Ezzel a felfogással szembe ment Jomini kortársa, a – Szun-ce²¹⁷ mellett – valószínűleg legtöbbet idézett hadelméleti gondolkodó, Carl von Clausewitz. A porosz hadtudós a háborút sokkal inkább kiszámíthatatlannak és változónak gondolta, alapelvei arra épültek, hogy miként lehet abban a kiszámíthatatlan, állandóan változó környezetben, amelyet ő „háborús ködnek” nevez, sikeresen felvenni a harcot az ellenséges csapatokkal. Eszmefuttatásai párhuzamosíthatók Szun-ce filozófiai gondolataival – csak sokkal inkább annak egy modern, német filozófiának megfelelő verziójában.

Clausewitz nagyrészt a mentorától tanulta azt, amit a vezetésről vallott. A Gerhard von

²¹⁶ 1779. március 6. – 1869. március 24.; Francia–svájci származású katonatiszt, Clausewitz kortársa. 1805-től Ney marsall törzsében szolgált ezredesként, azonban sok ellenséget is szerzett magának Napoleon vezető tisztjei közt, így 1807-ben elhagyta Franciaországot, és orosz szolgálatba állt. Több művet írt a hadtudomány és a hadművészet témakörében, hatással volt Clausewitzre is. Alapelvei főként a háborús geometriával és térképészettel foglalkoznak, emellett őt tartják a modern logisztika elméleti megalapítójának. (Jomini elveiről bővebben lásd: Baron Antoine Henri de Jomini: *The Art of War: Restored Edition*. Kingston, Ontario: Legacy Books Press, 2008.)

²¹⁷ I. e. 544 – i. e. 496. Ókori kínai hadvezér, katonai gondolkodó. Leghíresebb műve a *Háború művészete*. A mű i. sz. 760-ban került Japánban, ahol népszerű lett a katonai vezetők körében, azonban a nyugati világban csak a 20. században vált ismertté. Alapvetően a kínai filozófia stílusában fogalmazva fejti ki a háború alapelveit.

Scharnhorst²¹⁸ által vezetett Katonai Akadémia nagy hangsúlyt fektetett a fiatal tisztek képzésére. Az általa vezetett iskola megszüntette a társadalmi státuson alapuló tiszti kinevezéseket, és bátorította a fiatal tiszteket, hogy önálló döntéseket hozzanak. A cél az volt, hogy az innen kikerülő tisztek hosszú távon átalakítsák a porosz hadvezetést, és egy decentralizáltabb és hatékonyabban működő hadvezetési struktúrát hozzanak létre.²¹⁹

A téma szempontjából Clausewitz fő művének, *A háborúról*nak a legfontosabb eredménye az, hogy mivel a háborút nem egzakt, mérhető fogalomként kezeli, a parancsnokláshoz is lazábban viszonyul. Clausewitz a jó parancsnokra megalkotja a „háborús géniuszt” fogalmát, ami szerinte egyfajta érzék, tehetség, mivel a hadviselés művészetének komplex megértése nem tanítható, s nem elég egy jó parancsnoknak bátornak lenni, szüksége van még lelki tartásra, illetve arra, hogy a rábízott felelősséget elbírja. Clausewitz azt is megállapítja, hogy „hatalmas szakadék tátong a hadvezér [...] és az utána következő parancsnoki szint között...”, azonban kiemeli, hogy ezekre a beosztásokra is nagyon fontos, hogy megfelelő képességű alárendeltek kerüljenek: „...a kiváló háborús teljesítményhez, alulról felfelé haladva, sajátosságos géniuszt tartozik.”²²⁰

Noha elsőre úgy tűnhet, hogy Scharnhorst fiatal tisztek iránti elhivatottsága ütközik Clausewitz elveivel, koránt sincs így! Clausewitz ugyanis Scharnhorst elveit követte, és ezek oktatása tovább folyt a tiszti akadémián a vezetése alatt. A berlini Hadiakadémián tanult Helmuth von Moltke²²¹ is. Az ő nevéhez fűződik az a feladatorientált küldetésvégrehajtási rendszer, melyet *Auftragstaktik*nek neveznek.

Az *Auftragstaktik* lényege, hogy decentralizálja a küldetésvégrehajtást, nagyobb önállóságot adva a parancsnoki láncon lefelé haladva, egészen a századok vagy akár a szakaszok szintjéig.²²² Ez alapvetően egyszerűnek hangzik, azonban a valóságban igen magas szintű bizalmat igényel a főparancsnok és a magasabbegység-parancsnokok részéről, továbbá az információ széles körű megosztását az alacsonyabb rendfokozatú és beosztású tisztekkel,

²¹⁸ Gerhard Johann David von Scharnhorst (1775. november 12. – 1813. június 28.). Német–porosz katonatiszt, a porosz Katonai Akadémia megalakítója, a modern katonai edukáció egyik úttörője.

²¹⁹ Bővebben lásd: Charles Edward White: *The Enlightened Soldiers. Scharnhorst and the Militärische Gesellschaft in Berlin, 1801–1805*. Praeger Publishers, 1989.; Walter Görlitz: *History of the German General Staff 1657–1945*. Whitefish: Kessinger Publishing, 2010. 23–57.

²²⁰ Clausewitz: *A háborúról*, 71–87.

²²¹ Helmuth Karl Bernhard von Moltke (1800. október 26. – 1891. április 24.) német–porosz katonatiszta, katonai teoretikus, a porosz erők főparancsnoka az 1866-os porosz–osztrák, és az 1870–1871-es porosz–francia háborúk során.

²²² Az elmélet alapelveit Moltke az *Aus den Verordnungen für die höheren Truppenführer vom 24. Juni 1869* (angol fordításban olvasható: Daniel Hughes (compiled): *Moltke on the Art of War. Selected Writings*: New York, Presidio Press Books, 2009. 171–224.) címet viselő utasításában fektette le a porosz–osztrák háborút követően. Ez tekinthető az első olyan német katonai kézikönyvnek, ami kimondottan a csapattiszteknek készült.

illetve sok esetben altisztekkel. Fontos emellett, hogy az alárendelt tisztek és altisztek, akik majd a harcászati szinten irányítják a csapatokat az ütközetekben, teljesen és globálisan értsék a haditervet, illetve tisztában legyenek saját szerepükkel azon belül.

Moltke egy egyszerű és egyértelműnek tűnő megfigyelésre alapozta az elveit: a 18. század végén és a 19. század elején történt változások, főként a hadseregek létszámának megnövekedése következtében a csatateretek dimenziói kiszélesedtek, és gyakorlatilag lehetetlenné vált, hogy egy parancsnok a teljes frontot átláthassa. Így szükségessé vált a parancsnoklás felelősségének megosztása. A másik probléma, amit megfigyelt, hogy ha a főparancsnokok mereven ragaszkodnak saját elképzeléseikhez, függetlenül a szituációtól és a lehetőségektől, az katasztrófához vezethet. Moltke ezt a problémát foglalja össze a sokszor parafrázálva²²³ idézett mondatával: „Egy műveleti terv sem terjedhet [teljes] bizonyossággal az ellenség főerejével való első összecsapáson túlra.”²²⁴

A fentieknek megfelelően az *Auftragstaktik* nem egy stratégia, taktika, vagy egyszerűen átültethető módszer, hanem egy szervezeti kultúra.²²⁵ Ez a szervezeti kultúra határozta meg a német hadviselést a következő közel egy évszázadban. Az egyik legfontosabb dokumentum ebből az időszakból a *Truppenführung*, azaz a *Wehrmacht*²²⁶ tiszteknek összeállított kézikönyve.

A *Wehrmacht* sikerében szintén jelentős szerepet játszottak a *Kampfgruppen*,²²⁷ avagy *ad hoc* harccsoportok. Ezek is a decentralizált C2-ből erednek, mivel a fronton tartózkodó parancsnokoknak megvolt a lehetőségük és a jogkörük, hogy az alárendelt alegységekből önálló feladatvégrehajtásra képes, valamilyen cél érdekében összeállított harccsoportot hozzanak létre.²²⁸ Érdemes megjegyezni, hogy részben ezek az *ad hoc* harccsoportok

²²³ Rövidített változata: „Egy terv sem éli túl az ellenséggel való első találkozást.”

²²⁴ Hughes: *Moltke on the Art of War*, 45.

²²⁵ Czeglédi Mihály: Moltke's Legacy: (The Origin of Mission Command). *Hadtudományi Szemle* 11. évf. 4. szám, 2018. 224–225.

²²⁶ A *Wehrmacht* sikerei 1939 és 1942 között nagyban múltak azon is, hogy milyen szellemiségben képezték a tisztjeiket és milyen szervezeti kultúra uralkodott. Minél inkább elkezdte Adolf Hitler átvenni a harcok irányítását, annál jobban esett vissza a csapatok teljesítménye is. (Természetesen nem kívánom visszavezetni a náci Németország második világháborús vereségét egy tényre, pusztán egy érdekes megfigyelést állapítok meg. A hanyatlásban és a bukásban kétségtelenül jelentős szerepe van az utánpótlás és emberanyag végességének is.)

²²⁷ Ennek gyökerei is megjelentek már az első világháborúban. Többek közt Erwin Rommel is többször vezetett *ad hoc* harccsoportokat, például Romániában, vagy a Monarchia és a német csapatok közös caporettoi áttörése során is. (Az eseményekről bővebben lásd: Rommel, Erwin: *Gyalogság előre! Élmény és tapasztalat*. Kalocsa: Luxor Stúdió, 1999.)

A rohamcsapatok harcmódora az Osztrák-Magyar Monarchia számára sem volt ismeretlen, a német mintára szervezett rohamcsapatok 1916-tól részt vettek a harcokban. Bővebben lásd: Baczoni Tamás – Kiss Gábor – Sallay Gergely Pál – Számvéber Norbert: *Halálfejes katonák. Az Osztrák-Magyar Monarchia rohamcsapatai 1916–1918*. Debrecen: Püedlo Kiadó, 2006.

²²⁸ Michael Haskew: *World War II Data Book: The Wehrmacht, 1935–1945: The Essential Facts and Figures for Hitler's Germany*. London: Amber Books, 2011. 55.

szolgáltak mintául később az Egyesült Államok által gyakran alkalmazott Task Force-ok²²⁹ számára.

Az Egyesült Államok fegyveres szervei egy sokkal konzervatívabb szemlélettel²³⁰ vannak a C2-t és az egyéni vezetést illetően. Stanley McChrystal könyvében a hadseregek működését a taylorizmus,²³¹ vagy más néven tudományos menedzsment-elmélet redukcionista szervezeti gondolkodásához vezeti vissza.²³² A szerzőnek egyértelműen igaza van, ugyanis elég csak megnézni egy redukcionista szervezet felépítési ábráját és egy katonai parancsnokság parancsnoki láncát. (4. ábra)

Ez nem azt jelenti, hogy a német hadseregek a történelem során ne ugyanarra az alapvető strukturális felépítésre alapoztak volna – ugyanúgy megvan náluk is a raj-szakasz-század-zászlóalj-ezred-dandár-hadosztály-hadtest-hadsereg struktúra. A modern történelem során végig ehhez hasonló rendszerben épülnek fel a fegyveres erők világszerte. Ugyanakkor azt fontos látni, hogy a németek decentralizált rendszere nem tette elengedhetlenné a parancsnoki lánc folytonosságát a legalsó szinttől a legfelsőig, mivel a beosztott tiszteket is döntési lehetőség elé állította. Ezzel szemben az amerikai vagy más, kortárs fegyveres erők rövid, tömör, ugyanakkor szigorú utasítások szerint működnek, melyek fentről lefelé haladnak, és igyekeznek a háború káoszát és a potenciális változók számát azzal is redukálni, hogy az egyes, alsóbb szintekre beosztott tisztek döntési jogkörét szinte a nullára csökkentik.

Az AirLand Battle doktrína valamelyest szakít ezzel a felfogással. A szerzők – számolva az elektronikai hadviselés jelentette egyre erősebb fenyegetéssel – kiemelték, hogy a „*kisebb*

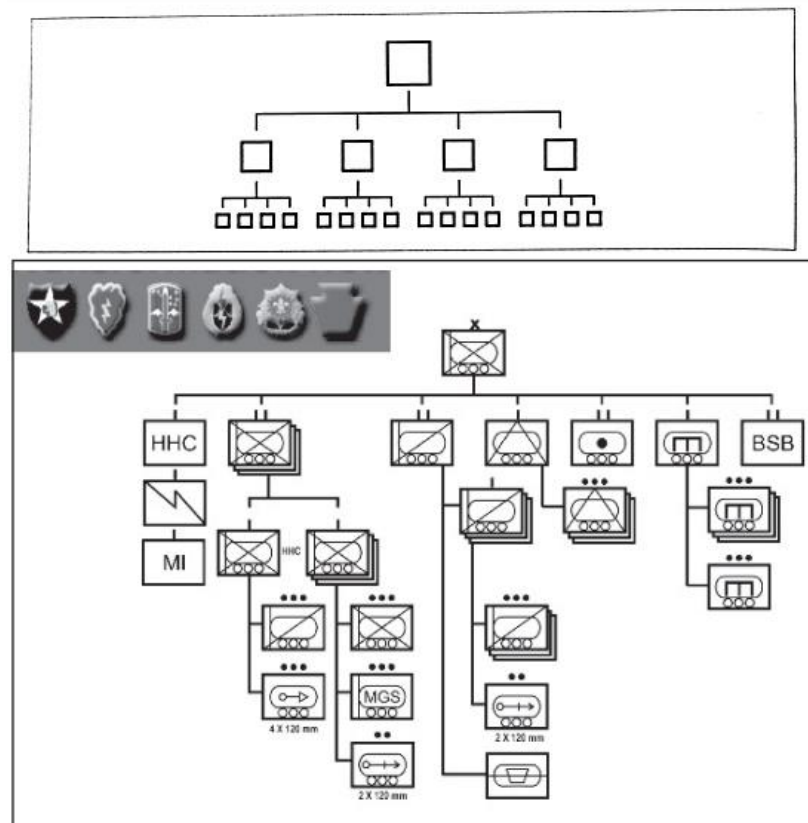
²²⁹ A *Kampfgruppe* és a Task Force fogalmakat mindkét esetben harccsoportnak fordítjuk, közös tulajdonságuk, hogy több alakulat alegységeiből hozzák létre egy meghatározott cél végrehajtása érdekében. A méretük is hasonló, általában zászlóalj, vagy ezred méretű (létszámban, a vezetési szintben eltérhet, lásd Task Force Ranger a VI. fejezet Operation Gothic Serpent alfejezetében). Jelentős különbség azonban, hogy az Egyesült Államokban ezeket a harccsoportokat a védelmi miniszter, vagy egyenesen az elnök utasítására hozzák létre, végig haladva a parancsnoki láncon, míg a *Wehrmacht* esetében a harcászati szinten lévő parancsnokok számára is adva volt a lehetőség az önálló harccsoportok létrehozására.

²³⁰ Érdemes megjegyezni, hogy az *Auftragstaktik*hoz hasonló felfogással próbálkoztak a nyugati szövetségesek is a második világháború során. A normandiai partraszállás előtt az ejtőernyősök felkészítésében jelentős szerepet kapott a beosztott tisztek – század és szakasz szintű – bevonása a tervezésbe, a szükséges célinformációk megosztása, s az önálló, kis csoportos feladatvégrehajtás gyakorlása. Ennek is köszönhető, hogy a célterületet elvétő, teljesen szétszórt ejtőernyősök sikeresen végrehajtották feladatukat. (Bővebben lásd: Stephen E. Ambrose: *D Nap. 1944. június 6. A partraszállás története*. Budapest: Gabo, 2002.; Stephen E. Ambrose: *Elit alakulat. Az amerikai 101. légiszállítású-hadosztály 506. ezrede Easy századának útja Normandiától Hitler Sasfészkéig*. Budapest: Gabo, 2001.)

²³¹ Fredrick Winslow Taylor (1856. március 20. – 1915. március 21.) a tudományos management-elmélet megalkotója. A róla elnevezett felfogás (taylorizmus) lényege, hogy minden szervezeti egység racionalizálható, a működése hatékonyra tehető olyan módon, hogy a feladatokat kisebb részekre bontják, s feladatokat végrehajtókat csak a lehető leghatékonyabb információkkal és tudással látják el. Alapvetően erre az elvre épül a vállalatok és állami szervek (bürokratikus) szerkezete, valamint a hadseregek parancsnoki láncja is.

²³² Stanley McChrystal – Tatum Collins – Dave Silverman – Chris Fussell: *Csapatok Csapata. Szervezeti együttműködés és elköteleződés felsőfokon*. Budapest: HVG Kiadó Zrt., 2016. 50–63.

4. ábra. Felül: redukcionista szervezet ábrája; alul: egy Stryker dandár szervezeti felépítése

Források: Stanley McChrystal – Tantum Collins – Dave Silverman – Chirs Fussell: *Csapatok Csapata. Szervezeti együttműködés és elköteleződés felsőfokon.* Budapest: HVG Kiadó Zrt. 2016. 66. és John J. McGrath: *The Brigade: A History: Its Organization and Employment in the US Army.* Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press, 2013. 109.

alegységeknek gyakran kell majd harcolniuk anélkül, hogy információval rendelkeznének az erőik egészéről.” Ennek megfelelően szükséges a „hatékony, független műveletek” vezetése.²³³

A doktrína a 2., *A harc alapjai (Combat Fundamentals)* című fejezetben hat oldalon át foglalkozik a vezetők és vezetés kérdésével, és ad tanácsokat a parancsnokoknak. A vezetést a doktrína szerzői a „harc erő döntő elemének” tartják. A parancsnokok feladata az erőik felkészítése a harcra, illetve a célok világos lefektetése. Moltke elveihez hasonlóan az AirLand Battle is olyan rutinok²³⁴ megteremtését célozza, amelyek standardizálhatják a

²³³ FM 100-5 1982. 1–3.

²³⁴ A doktrína hét „harc alaptézist” (az eredeti kifejezés *imperatives of combat*) jelöl ki, ezek a következők:

- Biztosítani az erőfeszítések egységét;
- A baráti erősségek az ellenséges gyengeségek elleni irányítása;
- A fő erőfeszítések kijelölése és fenntartása;
- A harc fenntartása;
- Mozogj gyorsan, csapj le erősen, fejezd be gyorsan;
- Használd ki a terepet és az időjárást;
- Védeld meg a (baráti) erőket.

feladatvégrehajtást.²³⁵

A doktrínában kiemelik, hogy azok a „parancsnokok, akik (inkább) rugalmasak, mint mechanikusak” érhetik el a döntő győzelmet,²³⁶ ennek ellenére beépít „fékeket”, korlátozó tényezőket a vezetésbe. Az alárendelteknek – a doktrína szöveg nem specifikálja, hogy tisztekre vagy altisztekre vonatkozik – a parancsnok utasításainak megfelelően kell eljárniuk, s egyéni döntési körüket is korlátozzák, mivel a megváltozott környezet esetén, ha a korábbi parancsokat nem vélik helytállónak, először értesíteniük kell a parancsnokukat, s csak annak engedélyével és felhatalmazásával változtathatnak a korábbi terven. Amennyiben az alárendelt nem tudja elérni parancsnokát, hozhat önálló döntést – azonban a lehető legjobban követnie kell parancsnoka gondolatmenetét, és a lehetséges legrövidebb időn belül jelentést kell tennie. Szintén a parancsnok „kiváltságává” teszik az információk begyűjtését és összegzését, majd a megfelelő parancsnok kiadását – még ha ösztönzi is, hogy azok rövidek legyenek.²³⁷

Ugyanakkor John T. Nelsen II is megjegyzi 1987-es, az *Auftragstaktik*ről és a decentralizált harcirányítás előnyeiről írt cikkében, hogy az *AirLand Battle* koncepciót hibásan kötik az *Auftragstaktik*hoz. Kiemeli továbbá, hogy hiába használják több helyütt, például a *Bundeswehr*nél²³⁸ a kifejezést, azt nem annak eredeti értelmében teszik, holott a modern technológia lehetőségeivel kombinálva igen hatékony harcirányítási rendszerről lenne szó.²³⁹

A következő két jelentős módosítás 1993-ban, illetve 2001-ben történt. Utóbbi esetében a doktrína kódja is megváltozott FM 100-5-ről FM 3-0-ra.²⁴⁰

Az 1993-as doktrínára a legnagyobb hatást az öbölháborús tapasztalatok gyakorolták. Ennek nyomán gyakorlatilag kikerültek a csapatvezetésről és decentralizációról szóló passzusok az FM 100-5-ből. Emellett komoly hangsúlyt fektetett az együttműködéseken

²³⁵ FM 100-5 1982. 2-5 – 2-7.

²³⁶ Érdekes látni, hogy a korábban az egy, az ellenséget tarthatatlan pozícióba hozó döntő győzelem-koncepció mennyire megmaradt a 21. század hajnalán, holott az első és második világháború, de akár még a vietnámi háború is bizonyította, hogy képtelenség az ellenség fölött egy nagy, mindent eldöntő győzelmet aratni, s a háború sokkal inkább hosszú csatározássorozattá vált, amelynek a végén az egyik fél kimerülése vezet el a győzelemhez. Ellenpélda lehet a (második) öbölháború, ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a koalíciós erők ott egy korlátozott célú műveletet hajtottak végre az iraki csapatokkal szemben, melyet alaposan előkészített légihadjárat előzött és alapozott meg, s nem volt cél az ellenfél műveleti képességének teljes elpusztítása. Az *AirLand Battle* doktrína egy Szovjetunió elleni összecsapásra készülve íródott, ami ellen elképzelhetetlen a nagy döntő ütközet.

²³⁷ FM 100-5 1982. 2-4 – 2-8.

²³⁸ A Német Szövetségi Köztársaság (Bundesrepublik Deutschland) Fegyveres Erőinek megnevezése.

²³⁹ John T. Nelsen II: *Auftragstaktik: A Case for Decentralized Battle. The US Army War College: Parameters*, vol. 17 (1987), no. 1, 21–33.

²⁴⁰ Ezzel a hadsereg doktrínáinak kódrendszere igazodik az egységes doktrínák kódjához.

alapuló küldetésvégrehajtásra, illetve a NATO szövetségeseikkel való együttműködésre. A doktrína több ponton is visszatért a clausewitzi szóhasználatához, például a „*döntő pontok*” (*decisive points*), a „*műveleti vonalak*” (*lines of operation*) és a „*gravitációs középpont*” (*center of gravity*) mind a 19. századi katonai felfogás szerves részét képezték.

A 2001-es módosítás már sokkal érdekesebb a téma szempontjából. A Hadsereg FM 3-0 doktrínája a vezetést, és a vezető-katona kapcsolatot abszolút filozofikus síkra viszi. A „*képzelőerővel megáldott, rugalmas és merész*” vezetőket a siker kulcsának tekintik az új doktrína szerzői, továbbá a vezetőket a „*harcos ethosz*” megtestesítőjeként és remek motivátorként látják, akiknek elsődleges feladatuk a rájuk bízott csapatok valódi, példamutató vezetése.²⁴¹ Az egyesített doktrína ezzel szemben sokkal tényszerűbb, és nem igazán számol a kommunikációs vonalak megszakadásával vagy zavarával.²⁴²

Az 1999-es FM 22-100, és 2006-ban megjelent az FM 6-22 kódszámú *Vezetés* doktrína ellenben nem foglalkozik a vezetés gyakorlatával vagy a szintjeivel, sokkal inkább azt próbálja definiálni, hogy lesz egy katona jó vezető.

A 2000-es évek első felében az Egyesült Államok új kihívással került szembe – az iraki és afganisztáni intervenció utáni felkelésekkel. A felkelés egészen új, gyors dinamikával rendelkezett, és a korábbi elvek és szabályok mellett a különleges erők működése már nem tudott lépést tartani az ellenséggel. A helyzeten Stanley McChrystal²⁴³ tábornok változtatott, aki új elveket honosított meg a különleges erők működésében, melyek jelentősen fokozták a bevetési hatékonyságot.

McChrystal alapvetően három területen vezetett be jelentős változást: decentralizált vezetés; információmegosztás; együttműködés.

Az együttműködés megteremtése tűnik ebből a legegyszerűbb feladatnak, azonban ez is igen komoly problémákba ütközött. Az AirLand Battle szerzői nem – illetve egyetlen doktrína szerzői sem – számoltak a versengő szervezeti kultúrával. A különböző haderő- és fegyvernemek közt általános a versengés, elég csak olyan egyszerű dolgokra gondolni, mint

²⁴¹ *Field Manual (FM) 3-0 Operations*. Washington D. C.: Department of the Army, 2001. 1-18.

²⁴² *Joint Pub (JP) 3-0 Operations*. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2001. II-17 – II-19.

²⁴³ Stanley Allen McChrystal (szül. 1954. augusztus 14.) amerikai katonatiszt, vezetéselméleti szakértő. 2003 szeptemberében vette át az Egyesített Különleges Műveleti Parancsnokság vezetését mint vezénylő tábornok, majd 2006 februárjától mint parancsnok. A parancsnokság iraki működését személyesen irányította, itt dolgozta ki vezetéselméleti elveit. 2008 augusztusa és 2009 júniusa között az Egyesített Vezérkar igazgatója volt – a pozíció a legjelentősebb poszt, amit „három csillagos” tábornok betölthet. 2009 júniusától az afganisztáni Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők parancsnoka volt, amíg lemondásra nem kényszerült 2010 júniusában egy, a Rolling Stone magazinban megjelent portré miatt, amiben Barack Obama amerikai elnököt bírálta. Leszerelését óta a Yale University-n oktat vezetéselméleti kurzusokat.

a különböző fegyverkezési programok, vagy az éves védelmi költségvetés.²⁴⁴

A versengés a különböző különleges műveleti alakulatok közt szintén gyakori és intenzív. A különböző SOF egységek és alegységek hajlamosak saját kultúra kialakítására, amely gátolhatja az együttműködést.²⁴⁵ McChrystal az alegységek saját identitásának lebontása – ami szinte lehetetlen feladat – helyett az együttműködni kényszerülő csoportok közötti bizalom megteremtését, illetve a többi csoport működési elveinek megismerését helyezte előtérbe. Hogy ez kivitelezhető legyen, a különböző, a JSOC alá tartozó alegységek között „csereprogramot” indítottak, hogy megismerjék egymás eljárásait és kiépüljön a kölcsönös bizalom.²⁴⁶

A decentralizáció és az információmegosztás kéz a kézben járt a JSOC-ban. McChrystal felismerte, hogy a dinamikus változó stratégiai és taktikai helyzetben nem mindig van lehetőség a szokásos szolgálati utak szigorú betartására, és ahelyett, hogy a bevetést végrehajtó katonák csak eligazításokon hallanák a friss helyzetképeket – amik menet közben akár meg is változhatnak –, folyamatosan tisztában legyenek a legfrissebb információkkal a bevetési környezetről és a parancsnokok céljairól. Ha a bevetést végrehajtó alegységek parancsnokai vagy az operátorok megkapják a rendelkezésre álló információkat, akkor az jelentősen növeli a műveletvégrehajtás hatékonyságát. A magasabbegység-parancsnokok részéről – ez esetben a JSOC és az alárendelt egységek parancsnokai – azonban az is szükségeltetik egy ilyen rendszer működtetéséhez, hogy teljesen megbízzanak a beosztottaikban.²⁴⁷

A másik rész, a decentralizáció a bevetések esetén válik kritikussá. Egy különleges műveleti bevetés, legyen szó rajtaütésről vagy mentőakcióról, igen dinamikus változó környezet. Ha az akciót vezető tisztek vagy altisztek tisztában vannak a szükséges információkkal, képesek meghozni a stratégiai és taktikai szempontból is helyes döntéseket. Ehhez azonban szükség van arra, hogy a döntéshozatali jogkört a parancsnokok delegálják az alsóbb szintekre.²⁴⁸ Ez már csak azért is hatékony lehet, mert a harctéri parancsnokok rendelkezhetnek olyan taktikai információkkal is, melyekkel a parancsnokság nem.

²⁴⁴ A versengés egy hagyományos formája az éves egyetemi amerikai futball mérkőzés a Haditengerészet, a Hadsereg és a Légierő akadémiaja közt, melynek sokszor része a másik csapat kabalájának elrablása. Ez annyi problémát okozott, hogy hivatalosan megtiltották, ennek ellenére a kadétok szinte minden évben megkísérlik az akciót. (David Phillips: After a Bungled Theft of Navy’s Mascot Draws Fire, Goatnappers Strike Again. *The New York Times*, 2021. december 3. <https://www.nytimes.com/2021/12/03/us/west-point-cadets-goats-theft.html> Utolsó letöltés: 2022. június 14.)

²⁴⁵ Jack Murphy: The Cults of Special Operations. *SOFREP.com*, 2014. június 8. <https://sofrep.com/news/cults-special-operations/> (Utolsó letöltés: 2020. november 5.)

²⁴⁶ McChrystal et al.: *Csapatok Csapat*, 168–170., 227–229.

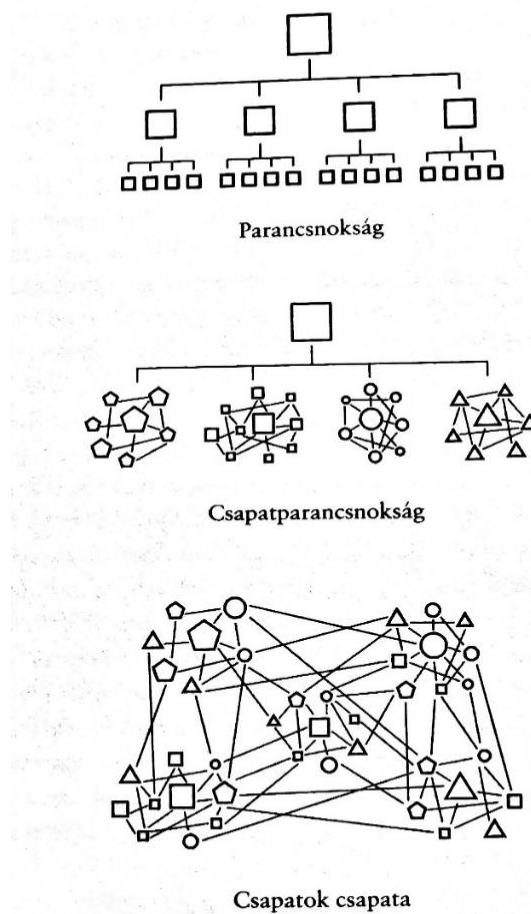
²⁴⁷ Uo.

²⁴⁸ Uo.

Az így létrehozott szervezeti rendszer merőben eltért a klasszikus, piramis szerkezetű redukcionista modelltől. A „Csapatok Csapata” – ahogy a szervezeti rendszert McChrystal elnevezte – egy merőben új elgondolás volt, amely igen komoly horizontális és vertikális kapcsolatokat épített ki, s a kiscsoportokra jellemző működési dinamikát ültette át egy hadosztály-szintű vezetési egységre (5. ábra).

McChrystal elveiben visszaköszönnek az *Auftragstaktik*nak és Moltkének az alapelvei – habár maga McChrystal nem hivatkozik ezekre. Bár a tábornok által a JSOC-nál létrehozott vezetési rendszer nem képezi az Egyesült Államok hivatalos doktrínáinak részét, érdemes a benne foglaltakat is figyelembe venni a vezetésemélet vizsgálatánál. Az általa létrehozott szervezet véleményem szerint igen újító, és – ahogy azt a JSOC működésének javulása is példázza az iraki háború során – hatékonyan segítheti elő a különleges műveleti erők működését.

5. ábra. Különbség a klasszikus parancsnoki lánc, a csapat/csoportparancsnokságok és a "Csapatok Csapata" közt.

Forrás: Stanley McChrystal – Tatum Collins – Dave Silverman – Chirs Fussell: *Csapatok Csapata. Szervezeti együttműködés és elköteleződés felsőfokon*. Budapest: HVG Kiadó Zrt. 2016. 169.

Mint az a fentiekből is látszik, a nyugati hadművészet vezetés tekintetében két iskolára bontható – egy német típusú, decentralizált vezetésre, illetve egy „klasszikus”, angolszász/francia típusú, redukcionista elgondolásra. Utóbbi előnye egyértelműen jelentkezik, ha nagylétszámú, sorozott seregről van szó, nem véletlen, hogy a tömeghadseregek ezen elvek mentén szervezték működésüket. Ilyen esetben sokkal biztosabb a koordinált feladatvégrehajtás, ha az irányítás központosított, és mindenki csak a számára feltétlen szükséges kis szelet ismeretével rendelkezik a teljes egész képből.

Azonban a különleges műveletek esetében a helyzet igen más. Először is, a különleges műveleti csapatok tagjai, az operátorok²⁴⁹ nem nevezhetők átlagos sorkatonáknak, mivel hosszú évek tapasztalata és kiképzése van mögöttük – az igen komoly, fizikai, mentális és kognitív képességeket egyaránt merő szelektációs folyamatról nem is beszélve. Másrészt a különleges erők egyik legfontosabb tulajdonsága a magasfokú alkalmazkodókészség – ami csorbul, vagy teljesen elvész, ha szigorú ellenőrzés alá vonják a feladatvégrehajtást. Harmadrészt pedig a különleges műveleti bevetések egyik legfontosabb eleme a gyorsaság – mind fizikailag, mind pedig döntéshozatal szempontjából.

Ezeknek az elveknek megfelelően azt gondolom, hogy a különleges műveletek esetében érdemes kialakítani a decentralizált feladatvégrehajtás szervezeti kultúráját, illetve a potenciálisan együttműködő csapatok között a bizalmat.

Ilyen irányú előrelépés történt a 2010-es évek során, amikor az Egyesült Államok Hadserege a decentralizált harcirányítás egy modern formáját, a *küldetésorientált vezetést* (angolul *mission command*) tette alap vezetéselméleti filozófiájává.²⁵⁰

VI. 6. A CSAR doktrínák evolúciója 1982 után²⁵¹

A CSAR doktrínák vizsgálata előtt érdemes megnézni, hogy mely haderőnemek rendelkeznek ilyen doktrínával a vizsgált időszakban. Az Egyesült Államok Fegyveres Erői a vizsgált időszakban négy haderőnemre, Hadseregre, Légierőre, Haditengerészetre, valamint

²⁴⁹ Az operátor kifejezést az Egyesült Államok Fegyveres Erőiben első sorban a Hadsereg használja saját különleges műveleti egységei tagjainak megjelölésére. A kifejezés azonban átszivárgott az angolszász szaknyelvbe és civil nyelvzetbe is, ahol minden – amerikai – különleges műveleti egység katonájára alkalmazzák, így a dolgozat során én ennek megfelelően használom.

²⁵⁰ Bővebben lásd: *Army Doctrine Publication (ADP) 6-0, Mission Command: Command and Control of Army Forces*. Washington D. C., Department of the Army, 2012.; Martin E. Dempsey: *Mission Command. White Paper*. 2012.

²⁵¹ Az alábbi alfejezet a *Tavaszi Szél 2020.* konferencia tanulmánykötetben általam közölt PR, CSAR, MEDEVAC, CASEVAC? – *Combat Search and Rescue And Personnel Recovery in the Light of Manuals in the United States* című tanulmányon alapszik, részben megegyezik azzal. (Lengyel Ádám: PR, CSAR, MEDEVAC, CASEVAC? Combat Search And Rescue And Personnel Recovery in the Light of Manuals in the United States. In: Szabó Csaba (szerk.) *Tavaszi Szél 2020 Konferencia. Tanulmánykötet*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2020. 381–387.)

Tengerészgyalogságra oszlik. A négy haderőnem 2019. december 20-án ötre bővült, önállóvá vált U.S. Space Force (Űrhaderő), mely korábban a Légierő részét képezte Air Force Space Command (Légierő Űrparancsnokság) néven.

Ezekon felül még az Egyesült Államok Fegyveres Erejének részét képezi a Partiőrség és a Nemzeti Gárda. Ezek külön kategóriát képeznek, mivel előbbi polgári ellenőrzés alatt áll, háború esetén pedig a Haditengerészetbe tagozódik, utóbbinak pedig a légi és a szárazföldi egységei a Hadsereg és a Légierő szervezeti és működési szabályzatait használja, s háborús helyzetben lényegi²⁵² különbséget nem tesznek a Gárda és a hivatásos alakulatok között. A Partiőrség alapvető feladata a tengeri határok őrzése, s feladatából kifolyólag nem rendelkezik CSAR doktrínával.

A Haditengerészet és a Tengerészgyalogság a Haditengerészeti Minisztérium alá tartozik, így egy költségvetésen osztoznak, ugyanakkor önálló vezérkari főnökkel rendelkeznek. A Haditengerészet jelenleg rendelkezik ugyan CSAR doktrínával, azonban esetükben a titkosítás komoly problémát okoz. Ez esetben a dolog igen érdekes, ugyanis – bár minden haderőnem a saját csapatainak mentéséért felel – a Haditengerészet nem rendelkezett kimondottan CSAR kézikönyvvel és doktrínával. A vietnámi háború után folyamatosan vizsgálat tárgyát képezte a téma, s a 2000-es évek végén megkezdődött a dedikált CSAR képesség fejlesztése – 2009-re már rendelkezésre is álltak ezek az alegységek és helikopterek, nagyrészt a Légierőtől „kölsönözött” elvek mentén.²⁵³ Ennek ellenére a Haditengerészet története során többször is hajtott végre CSAR bevetéseket.

A Tengerészgyalogság szintén érdekes helyzetben van, mivel egy, a CSAR-hoz meglehetősen hasonló képességgel rendelkezik, melyet *repülőeszköz és személyzet taktikai visszaszerzésének* (Tactical Recovery of Aircraft and Personnel, TRAP) neveznek. A TRAP alapvető célja a bajba jutott tengerészgyalogosok kimentése az ellenséges vonalak mögül – ez gyakorlatilag megegyezik a CSAR küldetésekkel. További hasonlóság, hogy a Tengerészgyalogság a harci kutató-mentő harccsoportokhoz (Combat Search and Rescue Task Force, CSARTF) hasonló módon gondolkodik TRAP harccsoportokban (TRAP Task Force, TTF).²⁵⁴

Azonban jelentős különbségek is fellelhetők: a TRAP esetében, ha lehetséges, fontos az

²⁵² Az egyik különbség a külföldre vezénylés időtartamában van – nem totális háborús helyzetben az egyes hivatásos alakulatok tagjai rendszerint 12 hónapos rotációval kerülnek felváltásra, míg a Nemzeti Gárdánál ez az időtartam a legtöbb esetben 6 hónap.

²⁵³ Kreisher: Is CSAR Really Nothing “Special”?

²⁵⁴ Paul A. Fortunato: *Tactical Recovery of Aircraft and Personnel: A Relevant Capability for a Moral Obligation*. Quantico: Marine Corps University, 2001. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404913.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. február 9.) 1, 9–12.

előerő mellett a technika mentése vagy javítása is²⁵⁵, a keresés nem képezi a bevetés részét, minden esetben csak tűpontos célinformációk esetén indítják meg azt. Akkor sem indítanak TRAP bevetést, ha a bajbajutott katona potenciálisan az ellenség fogságába eshet az akció időtartama alatt.²⁵⁶ Emellett a Tengerészgyalogság is gyakran hangoztatja, hogy a TRAP nem CSAR²⁵⁷ – ezzel az állítással én is egyetértek, s így a disszertáció során nem szentelek külön figyelmet ennek a bevetés-típusnak.

A Légierő rendelkezett CSAR doktrínával a vizsgált időszak előtt is, azonban az 1990-es évek előtti időszak alatt alkalmazott doktrínák nem publikusak. Hogy ennek az okát kiderítsem, felvettem a kapcsolatot az amerikai Légierő irattárával és a Curtis E. LeMay Doktrínafejlesztési és Oktatási Központtal, akiktől azt a tájékoztatást kaptam, hogy a korábbi eljárások valószínűleg harcászati szinten léteztek csak, s ezért írásos forrás nem áll róluk rendelkezésre. Emellett az sem kizárható, hogy a doktrinális dokumentumokat titkosították, s azért nem érhetők el.²⁵⁸

A Hadsereg, a Légierőhöz hasonlóan rendelkezett CSAR doktrínával. A legrégebbi, a Hadseregtől elérhető, s a kutatás szempontjából számomra is releváns dokumentum 1985-ös. Érdekessége, hogy a Hadsereg, a Légierő és a Haditengerészet közös munkájának eredménye, így következtethetünk belőle mindhárom haderőnem fejlődésére és elképzeléseire. Azonban az 1985-ös dokumentumot – ami inkább egy döntés-előkészítő irat volt, mintsem tényleges regula²⁵⁹ – követően az 1991-es dokumentum a következő, s egyben utolsó CSAR kézikönyv a Hadsereg részéről. Ezt követően a kézikönyv beolvadt a PR kézikönyvbe – leszámítva a különleges erők számára fenntartott, önálló kézikönyvet.

Kijelenthető, hogy a vizsgálati időszakban a CSAR doktrínák valódi, széles körben alkalmazott kézikönyvként csak a '90-es évek során jelentek meg. A '80-as évekből a korábban is használt taktikai utasítások, feljegyzések, a vietnámi háború továbbélő gyakorlati tapasztalata és a döntés előkészítő iratok álltak csak rendelkezésre. A harci kutatás-mentés doktrinális hátterének megalkotásában és jelentős átalakulásában az egyesített doktrínák

²⁵⁵ Erre külön kifejezésként a „mechanical TRAP” használatos.

²⁵⁶ Fortunato: *Tactical Recovery of Aircraft and Personnel*. 9–12.

²⁵⁷ Emellett a Tengerészgyalogság azt is szereti kiemelni, hogy ők nem hajtanak végre CSAR bevetéseket, ami azért is különös, mert a 21. század eddig eltelt időszakában, valamint a 20. század második felében – mióta a CSAR intézményesült – az elfogadott amerikai álláspont szerint minden haderőnem maga felel az egységeit érintő CSAR bevetések végrehajtásáért és koordinálásáért. Bár ez a gyakorlatban nem feltétlen így néz ki – rendszerint egy adott területért felelős mentési parancsnokságot hoznak létre, a küldetésnek megfelelő vezetési szinttel – elméletben a Tengerészgyalogságnak is készen kell állnia saját embereinek mentésére.

²⁵⁸ Robert Christensen vezető elemző és Andy Konhauser alezredes szíves közlése alapján.

²⁵⁹ A kézikönyv azon szakasza, amely jelöli, hogy milyen dokumentumokat helyez hatályon kívül, és ír felül az új dokumentum, „pamphletként” hivatkozik a dokumentumra.

megjelenésének és fejlesztésének lesz jelentős hatása a '90-es évek második felétől.

Mivel a dolgozat vizsgálati időtartama alatt a Hadsereg és a Légierő játszott aktív szerepet a CSAR doktrínafejlesztésében, elsősorban ez a két haderőnem vesz részt ilyen bevetésekben, illetve ez a két haderőnem használja a CSAR fogalmát leginkább annak kiterjesztett vonatkozásában, valamint a választott esetpéldák is nagyrészt ennek a két haderőnemnek a tevékenységét elemzik, így az egyesített doktrína mellett ennek a két haderőnemnek a kézikönyveit vizsgálom.

VI. 6. 1. Egyesített doktrínák

Mivel a doktrínák közti virtuális hierarchia csúcsán az egyesített doktrínák állnak, érdemes ezek bemutatásával kezdeni. Ezen doktrínák célja a teljes fegyveres erők számára általános alapelvek elfogadtatása és elterjesztése. A doktrínákat kóddal látták el, amely azt mutatja meg, hogy milyen céllal íródtak: a disszertáció szempontjából a JP 3-as jelölésű doktrínák érdekesek, amelyek az „Operational”, az az „hadműveleti/műveleti” kategóriába tartoznak.

Az egyesített kézikönyveket 1996-tól – tíz évvel a Goldwater-Nichols törvény elfogadása után – vezették be, s eddigre már rendelkezésre álltak az öbölháború során szervezett tapasztalatok is. A széria három kézikönyvből állt: a JP 3-50.2 kódszámú *Doctrine for Joint Combat Search and Rescue* című, illetve a JP 3-50.3 kódú *Doctrine for Evasion and Recovery* című doktrína 1996-ban, míg a *Joint Tactics, Techniques and Procedures for Combat Search and Rescue* nevű, JP 3-50.21 kóddal ellátott kézikönyv 1998-ban jelent meg.

A JP 3-50.2 doktrína célja a korábbi tapasztalatok alapján egy egységes, a haderőnemek számára összeállított kézikönyv létrehozása volt, ennek megfelelően sokszor inkább nagy általánosságokat fogalmaz meg. Az anyag 5 fejezetre,²⁶⁰ illetve függelékre²⁶¹ osztható – ez utóbbi A-tól M-ig tartó jelöléssel van ellátva.

Az első fejezet újfent megerősíti a korábban már általam is említett elvet, miszerint minden haderőnem a saját alárendelt egységeivel és alegységeivel szemben CSAR felelősséggel tartozik – ideértve a Partiőrséget is! Ezután azonban azt is említi, hogy az egyesített erők parancsnoka (Joint Forces Commander, JFC), azaz a műveleti terület kinevezett parancsnoka rendelkezik az „elsődleges hatáskörrel és felelősséggel a CSAR[bevetések]ért az amerikai

²⁶⁰ A fejezetek címei a következők: *Felelősségek (Responsibilities)*; *Egyesített harci kutató-mentő eljárások (Joint Combat Search and Rescue Procedures)*; *Vezetés, irányítás, koordináció és kommunikáció (Command, Control, Coordination, and Communications)*; *Egyesített harci kutató-mentő [bevetés] tervezés[e] (Joint Combat Search and Rescue Planning)*; *Hírszerzési követelmények (Intelligence Requirements)*; *Szükséges támogatás (Support Requirements)*.

²⁶¹ Ebben a részben felsorolják az egyes haderőnemek CSAR képességeit és a rendelkezésre álló felszerelést, valamint főként formanyomtatványok találhatók jelentések készítéséhez.

erők támogatása érdekében a saját felelősségi körzetében/egyesített műveleti területén”.²⁶² Ezen felül gyakorlatilag megerősíti a hibás öbölháborús gyakorlatot: a parancsnokokat utasítja egyesített kutató-mentő központok (Joint Search and Rescue Center, JSRC) létrehozására, s azok alárendeltségébe haderőnemenként elkülönített RCC-k létrehozására. Továbbá megerősíti a gyakorlatot, miszerint a JFC gyakorolja a jogot a bevetések megindítása és a szükséges komponensek felett – azonban a JSRC-n keresztül a bevetésre az egyik, illetékes RCC-t jelöli ki.²⁶³

A doktrína ezen a ponton alapvető konfliktusba keveredik a modern C2 elvekkel: az összhaderőnemi és összefegyvernemi bevetéseknél nem lehet ilyen élesen elhatárolni az egyes haderő- és fegyvernemeket egymástól.²⁶⁴ Emellett ellentétes a Goldwater-Nichols törvény céljával is, ami valódi egységesített működést volt hivatott létrehozni az Egyesült Államok Fegyveres Erői között. Szintén elavult működési elv, hogy bár bevezeti a légi bevetéspancsnok (Airborne Mission Commander, AMC) fogalmát, azonban azt csak mint egy plusz összekötő láncszemet kezeli a JSRC/RCC és a helyi/helyszíni parancsnok (On-Scene Commander, OSC) között. A vietnámi gyakorlat továbbélésének tudható be, hogy az OSC feladatára a RESCORT feladatot ellátó kötelék parancsnokát jelöli ki.²⁶⁵

A bevetések megindításához egy igen hosszadalmas és alapos ellenőrzőlistát állítottak össze, de emellett leszögezték, hogy általános terveket mindenképpen készíteni kell a bevetések esetére, előretolt állásokat kell létrehozni a szükséges alegységekkel, valamint naprakész információkat kell begyűjteni a lehetséges ellenséges fenyegetésről a potenciális bevetési térségben, hogy a tervezés és a végrehajtás közti idő minimálisra csökkenhessen. Továbbá a döntéshozásnál a szerzők szerint számításba kell venni, hogy a bevetés milyen előnnyel jár, és hogy a potenciális veszteség meghaladja-e a várható „nyereséget”, illetve a CSAR bevetés nem sodorhatja fölöslegesen veszélybe a végrehajtó csapatokat és nem okozhatja további baráti csapatok vagy személyek izolációját.²⁶⁶

²⁶² *Joint Publications (JP) 3-50.2 Doctrine for Joint Combat Search and Rescue*. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 1996. I-1. (idézet is innen)

²⁶³ JP 3-50.2 1996. I-1 – I-2.

²⁶⁴ Ezt, illetve a C2-rendszer bonyolultságát kritizálja Moentman, Holland és Wolver is. (Lásd: James E. Moentman – Edward E. Holland – Gary A. Wolver: *Joint Combat Search and Rescue: Operational Necessity or Afterthought*. *Joint Force Quarterly* 1998 Spring, 44–51.)

²⁶⁵ JP 3-50.2 1996. III-9.

²⁶⁶ A pontos megfogalmazás az alábbi: „*The benefit to be gained from a CSAR operation should equal or outweigh the cost (actual or potential) associated with executing the operation. CSAR operations should not unduly risk isolating additional personnel, preclude execution of higher priority missions, routinely expose certain unique assets to extremely high risk, divert critically needed forces from ongoing operations, or allow the overall military situation to deteriorate. Regardless of the situation, commanders must balance the value of retrieving isolated personnel against potential costs.*” (JP 3-50.2 1996. IV-6.) JP 3-50.2 1996. IV-1 – IV-6.

Értekezésem első fejezetének *Erkölcsei háttér* című alfejezetében már említettem, hogy szerintem nem lehetséges a CSAR bevetéseket pusztán matematikai alapon mérni. A JP 3-50.2 kézikönyv szerzői megpróbálják valahogy racionalizálni egy semmilyen matematikai egyenlettel nem mérhető folyamat döntési mátrixát – s így a megfogalmazásuk merevnek hat. Természetesen én sem állítom, hogy mindig minden körülmények között lehetséges és szükséges egy CSAR bevetés megindítása, azonban ahogy az esetpéldáknál majd szemléltetem, a végrehajtás elsődleges szempontjainak sokkal inkább kell absztrakt helyzetanalízisnek és a rendelkezésre álló szakcsapatok és OSC-ktől beszerezhető információkon alapuló döntésnek lennie, mint egy, ehhez hasonló, költséghatékonyság alapú, „gazdasági” döntésnek.

A kézikönyv annyiban azonban előrelépést jelent, hogy a „klasszikus” felfogással szemben megjelennek a CSAR bevetések mint az elszigetelődött baráti csapatok, vagy tűzvonalban tartózkodó sebesültek evakuálására használható módszer.

A JP 3-50.2 kiegészítésére jelent meg, szinte azzal egyidőben, a JP 3-50.3 *Doctrine for Evasion and Recovery*. A kézikönyv szerkezetén is látszik, hogy egy másik anyag kiegészítéséül szánták, mert mindössze 3 fejezetre tagolódik: egy általános bevezetőre, egy *Elkerülés* és egy *Visszaszerzés* fejezetre.

Az első fejezet megerősíti a JP 3-50.2 kézikönyvben is olvasható JSRC-RCC rendszerű mentésirányítást, annyival kiegészítve, hogy a JSRC kötelékében lennie kell túlélési és elkerülési²⁶⁷ szakértőnek. A második fejezet teljes egészében a menekülés és elkerülés kérdését járja körül filozófiai, jogi és gyakorlati szempontból.²⁶⁸ Érdekesnek tartom megjegyezni, hogy az Magatartási Kódex második pontja szinte tiltja az önkéntes megadást, illetve a parancsnokokat felszólítja a harc folytatására, amíg az alárendeltjeik többsége támogatja azt.²⁶⁹

A II. fejezet emellett egy érdekes és fontos kiegészítéssel is szolgál: a 7. számú alfejezetben leszögezi a kézikönyv, hogy a potenciál elszigeteléssel fenyegetett személyeknek és alegységeknek előre fel kell készülniük a menekülésre – mind kiképzéssel, mind előzetes tervezéssel. A II/7/f alfejezet szerint minden olyan katonának egy elkerülési/menekülési

²⁶⁷ Angol kifejezéssel: Survival, Evasion, Resistance, and Escape, SERE. A pilóták számára biztosított képzés- és eljárásrend, ami felkészíti őket az ellenséges területen történő túlélésre és menekülésre. A különleges erőknél is végeznek hasonló kiképzéseket a kvalifikációs és specializációs kiképzési szakaszok során. A téma fontosságáról bővebben lásd: Lengyel József: SERE-kiképzés egy változó világban. *Honvédségi Szemle*. 149. évf. (2021) 5. sz. 86–100.

²⁶⁸ *Joint Pub (JP) 3-50.3 Doctrine for Evasion and Recovery*. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 1996. I-1 – II-8.

²⁶⁹ *Executive Order 10631: Code of Conduct for Members of the Armed Forces of the United States*. Article II.

tervet (evasion plane of action, EPA) kell készíteni a hírszerző/felderítő személyzet bevonásával, aki „*ellenséges területen, vagy afölött működik*”.²⁷⁰ A terv segít az elszigetelődött katonának a menekülésben, mivel az elkészítés alatt részletesen megismerkedik az ellenséges erők helyzetével, felkészültségével, felszereltséggel, illetve segít a mentőcsapatoknak is, mivel fix támpontokat ad számukra, hogy milyen módon, és hogy fog cselekedni a mentésre váró személy.

A harmadik fejezet a visszaszerzésről szól, azonban nem szolgál extra információval a korábbi kézikönyvhöz képest.

Két évvel az első két CSAR doktrína után adták ki a JP 3-50.21 kódszámú, *Joint Tactics, Techniques and Procedures for Combat Search and Rescue* című kézikönyvet, amelynek célja – ahogy a címéből, illetve a kódból is látszik – a JP 3-50.2 kézikönyv kiegészítése, részletesebb definiálása. A kézikönyvhöz az alapot feltehetőleg a délszláv háború első szakaszába való beavatkozás, az ott szerzett tapasztalatok kiértékelése adhatta, s a változások főleg a szervezeti szintet érintik.

A JSRC-k és RCC-k szerepét bővebben kifejtik, és némiképp meg is változtatják. Az új kézikönyv összhaderónemi műveletek esetén az egyik haderónem RCC-ét jelöli ki a JSRC feladatkörére – a harccsoport vagy UCC parancsnokának döntése alapján –, illetve a JSRC-hez hozzárendel minden haderónemtől összekötőt. Szintén megjelenik, hogy az egyes RCC-knek közös eljárásokat kell létrehozniuk, illetve meg kell teremteniük az egymás közti hatékony kommunikáció és együttműködés minden formáját. A doktrína szintén leszögezi, hogy minden tisztnek és altisztnek, akit a JSRC vezetéséhez és operatív működésének irányításához rendelnek, lehetőség szerint rendelkeznie kell valamilyen szintű CSAR képesítéssel.²⁷¹

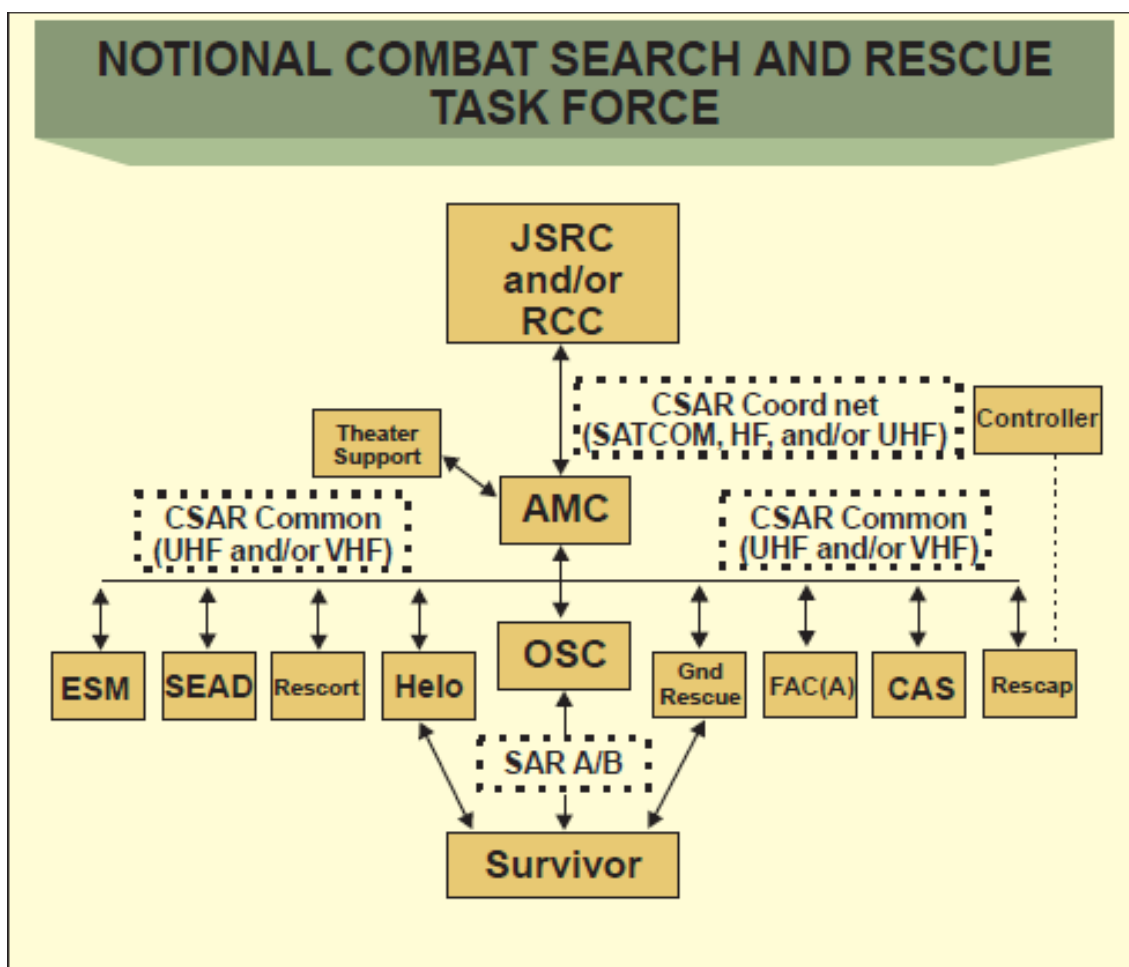
A műveletek végrehajtását a legtöbb esetben a kézikönyv szerzői alapvetően harccsoportok formájában, CSARTF-ek keresztül látják kivitelezhetőnek. Ezek gyakorlatilag több alegységből összeállított harccsoportok, melyek tartalmazznak CSAR és RESCORT elemet is. Az ilyen esetekben egy újfajta mentési koordinációs rendszert is bevezet (lásd 6. ábra). Eszerint a rendszer szerint a bevetésért az AMC a felelős, s az OSC feladata az izolált személy megtalálása és a kapcsolat tartása vele.²⁷²

²⁷⁰ JP 3-50.2. 1996. II-9.

²⁷¹ *Joint Pub (JP) 3-50.21 Joint Tactics, Techniques and Procedures for Combat Search and Rescue*. Washington D. C., Joint Chiefs of Staff, 1998. II-1., II-5., II-7.

²⁷² JP 3-50.21 1998. V-1.

6. ábra. Egy CSARTF felépítése és a parancsnoki lánc

Forrás: *Joint Pub (JP) 3-50.21 Joint Tactics, Techniques and Procedures for Combat Search and Rescue*. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 1998. V-1.

A szabályzat szerint a bevetés szempontjából az AMC feladata számít kritikusnak, mivel az ő felelőssége a teljes bevetés koordinálása és irányítása, a szükséges taktikai döntések meghozatala, épp ezért az AMC védelme is fontos – olyan pályán kell repülnie, ahol nem fenyegeti ellenséges támadás. Az OSC szerepe teljesen átalakul, mivel az AMC hatásköre, hogy egyáltalán delegál-e erre a pozícióra valakit a taktikai szituációnak megfelelően. Amennyiben a pozíciót létrehozzák, feladata a konkrét kiemelési akció koordinálása lesz. Emellett megjelenik a RESCORT mellett a mentési légibiztosítás (rescue combat air patrol, RESCAP) is, ám ennek – kézikönyv szerinti – feladata²⁷³ gyakorlatilag megegyezik a RESCORT-tal, és ahhoz hasonlóan szükség esetén OSC-ként is működhet.²⁷⁴

²⁷³ A gyakorlatban a különbség abban lehet fel, hogy míg a RESCORT elsődleges feladata a mentést végző alegységek – legyen az helikopteres vagy szárazföldi járműves – biztosítása és közvetlen légi támogatása, addig a RESCAP alapvetően légtérbiztosítási feladatokat lát el, hogy az ellenséges légierő ne zavarhassa a mentést. A két feladat azonban teljesen egybe moosható, mivel egy RESCORT kötelékben is lehetnek CAS-képességű és légifölény biztosítására képes repülőeszközök is egyszerre, s ugyanígy lehetséges, hogy a RESCORT kötelékben csak légifölény vadászgépek legyenek, s az effektív mentő-kötélékhez csatolnak olyan támadóhelikoptereket (például AH-1 Cobra vagy AH-64 Apache típusokat) amelyek képesek a CAS feladatkör ellátására.

²⁷⁴ JP 3-50.21 1998. V-2 – V-3.

A RESCORT által adott OSC kiváltására megjelenik egy másik koncepció is, az előretolt légiirányító²⁷⁵ (Forward Air Controller – airborne, FAC[A]). A FAC(A) pozíciót betöltő személynek olyan, képzésben korábban részt vett katonának kell lenni, aki képes a légiműveletek koordinálására, légicsapások tűzvezetésére és irányítására, emellett szükség esetén az OSC feladatait is elláthatja.²⁷⁶ Ebből két következtetés is levonható: először is, a FAC(A) nagy valószínűséggel egy SOF operátor, aki vagy rendelkezik harcászati légiirányítói (Joint Terminal Attack Controller, JTAC) kvalifikációval, vagy a Légierő harcászati légiirányítói (Combat Controller, CCT) közé tartozik. A másik logikusan levonható következtetés, hogy mivel nagy valószínűséggel az OSC szerepét is betölti, tiszti rendfokozatot kell viselnie.

Érdekesség, hogy az összes, a dokumentumban szereplő RESCORT/RESCAP ábrán, illetve a tűztámogatási és repülési mintázati ábrán a HH-60 helikoptertípus sziluettjét használták a szerzők. Ez azért is érdekes, mert bár az elsődleges CSAR helikopter a HH/MH-53 volt az öbölháborúban, a különleges erők és összeségében a különböző haderőnemek nagyobb számban rendelkeznek a Black Hawk típusal és annak variánsaival, s a Légierő és a USSOCOM is nagyszámú HH/MH-60 típusú, CSAR és SOF célokra optimalizált helikoptert rendszeresített. A sziluett használata az ábrákon arra enged következtetni, hogy a döntéshozók egyre nagyobb szerepet, s rövid távon a HH/MH-53 napi (C)SAR feladatokból való kiváltását célozták meg – az Afganisztáni háborúban már leginkább az újabb, Black Hawk-alapú típusok kerültek bevetésre.

A koncepciónak az 1998-as „frissítés” után is megmaradt az a sarkalatos pontja, hogy leginkább ellenséges terület fölött katapultáló pilóták mentésével számol. Ennek következtében a logikai, szervezeti felépítés és a taktikai működés mind légihadjáratokkal kalkulál, és ebből kifolyólag azzal is, hogy rendelkezésre áll jelentős számú merevszárnyas támogatórepülőgép – a levegőben vagy a készenléti légibázisokon egyaránt. Ez pedig olyan koncepcionális jellegzetességnek számít, ami figyelmen kívül hagyja a modern háborús harci környezet dinamikáját.

Az „új típusú” vagy irreguláris hadviselés nem újkeletű a hadművészetben, részben erre adott válasz maga a LIC koncepciója is. Ennek ellenére az egyesített CSAR doktrína egyáltalán nem készült fel az ilyen jellegű harctereken történő alkalmazásra. Ez annak dacára külön érdekes, hogy az USA egy SOF harci köteléke – a Task Force Ranger – már 1993-ban

²⁷⁵ Magyarul nehéz átadni a kifejezés mögötti jelentéstartalmat, ugyanis az angolban a kifejezés végére kerülő „Airborne” kifejezés jelöli, hogy az ilyen feladatot ellátó személy a levegőben tartózkodik.

²⁷⁶ JP 3-50.21 1998. V-2 – V-3.

szembesült ilyen jellegű kihívással. Végül a végső lökést az afganisztáni és az iraki beavatkozás adta a változásokhoz, amelyeknek során teljességgel egyértelművé vált, hogy újféle háborús környezethez kell alkalmazkodni.

Az új doktrínát, amelynek célja a JP 3-50 sorozat egyesítése, egységesítése és modernizálása volt, már az afganisztáni és iraki tapasztalatokat felhasználva készítették elő. Az új doktrínát 2007-re véglegesítették, s egyesítette a tíz évvel korábban kiadott JP 3-50.2, JP 3-50.3 és JP 3-50.21 kódú kézikönyveket.

Érdekes változás, hogy a kézikönyv szerzői megváltoztatták a CSAR definícióját. A korábban általam is idézett meghatározást²⁷⁷ az alábbira módosítja: „*Taktikák, technikák és eljárások a harc közben izolált személyes visszaszerzésére [katonai] erők által.*”²⁷⁸ Az új definíció sokkal inkább célozza azt, hogy a CSAR a modern harctéri feladatok részévé váljon, és egy általánosabb gondolkodás részét képezze, és ne csak a lelőtt gépek katapultált pilótáinak mentését jelentse.

Az új kézikönyv sok esetben szimplán csak új terminológiákat vezetett be, mint például a JSRC felváltása az Egyesített Személyi Visszaszerzési Központtal (Joint Personnel Recovery Center, JPRC). Ezek funkcionális változást sem jelentettek a legtöbb esetben: a JPRC szerepe és felelősségi köre például teljes egészében megegyezik a JSRC-vel.²⁷⁹ A névváltozás azonban jelzésértékű, CSAR és a PR fogalmak összeolvadását predesztinálja.

Ezzel szemben az RCC-t felváltó Személyi Visszaszerzési Koordinációs Sejt (Personnel Recovery Coordination Cell, PRCC) már jelentősebb változást hozott. A PRCC képében létrejön az egyesített, összhaderőnemi koordinációs központ, melynek feladata a mentésirányítás és az effektív feladatvégrehajtás.²⁸⁰ Ennek ellenére az előrelépés továbbra sem teljes, ugyanis a PRCC nem áll egyik haderőnemi komponens felett sem, sőt, azoknak felel a bevetések végrehajtása során – újra előidézve a párhuzamos parancsonki láncok problémáját, mivel a PRCC parancsnoka egyszerre felel az UCC közvetlen alárendeltségébe tartozó JPRC-nek, illetve a szintén az UCC-nek alárendelt haderőnemi komponensparancsnokok felé is beszámolási és felelősségi kötelezettséggel bír.

A dokumentum 2., illetve 3. fejezetéből (*Chapter II. Functions and responsibilities* és *Chapter III. Command and control*) egyértelműen látható, hogy a szerzők megpróbáltak egy adaptációképes, rugalmasan és funkcionálisan alakítható rendszert létrehozni, azonban nem

²⁷⁷ „A harci kutatás és mentés (CSAR) a mentő erők által háború, vagy nem háborús katonai művelete során a bajbajutott személyek visszaszerzése céljából végrehajtott specifikus feladat.” (JP 3-50.21 1998. GL-4.)

²⁷⁸ *Joint Pub (JP) 3-50 Personnel Recovery*. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2007. GL-9.

²⁷⁹ JP 3-50 2007. III, XII.

²⁸⁰ Uo.

rugaszkodhattak el a megszokott, zárt C2 rendszertől és az egyértelmű felelősségi és hatásköri területektől. A doktrína C2 fejezete leszögezi, hogy a JPRC-nek komoly együttműködésre és stabil kapcsolatra van szüksége az Egyesített Légiműveleti Központtal (Joint Air Operations Center, JAOC), a különleges erőkkel, a hírszerzőszervekkel és adott esetben más, nem-kormányzati szervezetekkel (non-governmental organization, NGO). Szintén kiemeli a kézikönyv, hogy szükséges összekötőket kihelyezni az egymással együttműködő parancsnokságokhoz.²⁸¹

A 4. fejezet (*Preparation*) alapvetően a kimentéshez és az elkerüléshez szükséges képességeket és képzéseket sorolja fel azok fókuszával, valamint a parancsnokság tagjainak szükséges képességeit, képesítéseit. Emellett felsorolja a túléléshez szükséges felszereléseket, amik közt szerepel egy érdekes tétel is, az úgynevezett *blood chit* (lásd 7. ábra). Ez a dokumentum arra szolgál, hogy a helyiek számára igazolja az amerikai katonát, és a túlélésében és baráti területre való visszajutásában nyújtott segítségért cserébe jutalmat ajánljon.²⁸²

Az utolsó, számozott fejezet (*Personnel Recovery Joint Procedures and Techniques*) alapvetően a korábbi gyakorlatokat foglalja össze a Report-Locate-Support-Recover-Reintegrate²⁸³ logika mentén. A fejezet nagyon sematikus, alapvetően inkább tanácsokat, ötleteket ad a működésre. A korábbi pozíciókat az új rendszer megtartja, a feladatkörök nem változnak számottevő mértékben – átnevezések itt is megfigyelhetők, a CSARTF-ből személyi visszaszerzési harccsoport (personnel recovery task force, PRTF) lesz. Az eszközök közt megjelennek a billenőrotoros repülőeszközök, mint opcionálisan a mentéshez használható típusok.²⁸⁴

Érdekes megjegyezni, hogy az izolált személy támogatásáról szóló alfejezetben nemcsak magáról az izolációt elszenvedő támogatásáról, de a családjának nyújtandó támogatásról is szó esik. Szintén fontos kiemelni, hogy megjelenik a doktrínában a visszaintegrálás is mint hangsúlyos cél, s itt nemcsak a fizikai egészségügyi ellátásról és kezelésről esik szó, de a pszichológiai károk felmérésének és kezelésének fontosságáról is.²⁸⁵ Ez teljes összhangban áll a Bevezetés fejezetben általam megadott PR definícióval.

²⁸¹ JP 3-50 2007. III-1 – III-6.

²⁸² JP 3-50 2007. IV-1 – IV-11.

²⁸³ „Jelentés”, „megtalálás”, „támogatás”, „visszaszerzés”, „visszaintegrálás”.

²⁸⁴ JP 3-50 2007. VI-1 – VI-29.

²⁸⁵ JP 3-50 2007. VI-14 – VI-15., VI-29 – VI-39.

7. ábra. Egy „blood chit” mintája. A sarokban látható számok, letéphető/levágható arra szolgálnak, hogy igazolja azokat a civileket, akik segítettek a katonák túlélésében.

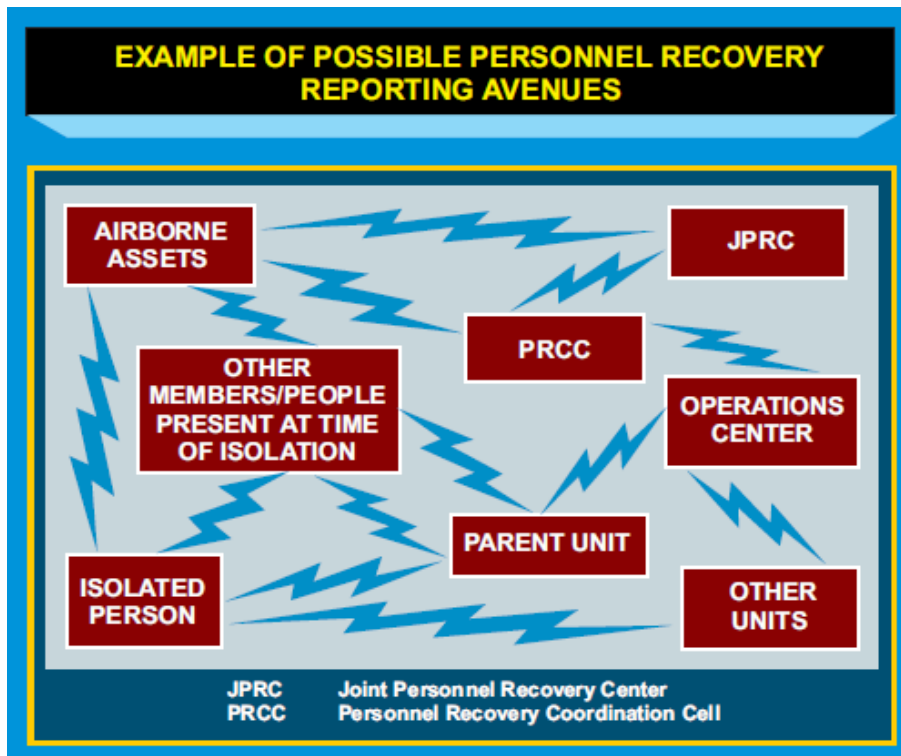

Forrás: Joint Pub (JP) 3-50 Personnel Recovery. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2007. IV-9.

A 2007-es doktrína szellemisége jelentősen eltér a korábbiaktól. Bár próbál a lehető legtöbb aspektusra kitérni, inkább tanácsadó jellegűként értelmezhető, mint kötelezvényként. Egyértelmű, hogy a cél egy új szemlélet bevezetése volt a CSAR bevetésekkel szemben. Korábban említettem, hogy a Tengerészgyalogság a mai napig ragaszkodik ahhoz, hogy az ő általuk vallott TRAP koncepció az nem CSAR – azonban a PR mint ernyőkifejezés minden haderőnem számára elfogadható.

Emellett figyelemre méltó a változás, ami a kommunikációs elgondolások terén jelenik meg. Mint a mellékelt ábrán látható, sokkal kiterjedtebb és komplexebb kommunikációs háló (8. ábra) szerint képzelik el a kommunikációt az izolált személy és a mentésben résztvevő alegységek közt. Ez részben elmozdulás a *mission command* elgondolás felé.

8. ábra. Kommunikációs háló a CSAR bevetések során

Forrás: *Joint Pub (JP) 3-50 Personnel Recovery*. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2007. VI-2.

Ugyanakkor továbbra is megmaradnak hátráltató tényezők, mint például, hogy a doktrína a CSAR bevetés vezetésére továbbra is a RESCORT/RESCAP kötelék parancsnokát jelöli ki. Itt azt is érdemes kiemelni, hogy a bevetés parancsnokát a „Sandy” hívójellel különböztetik meg. Éles harci helyzetben a hívójelek előre eldöntött, fix használata komoly problémát okozhat, amennyiben az ellenség képes lehallgatni a kommunikációt. Szintén érdekes, hogy a különleges erők bevonása és kijelölése nem egyértelmű és automatikus, sokszor inkább önálló, nem-konvencionális visszaszerző (nonconventional assisted recovery/unconventional assisted recovery, NAR/UAR) bevetésként hivatkozik az ő bevetésükre – szintén nem említi a potenciális bevetések között a rajtaütéseket, mint hadifogságba esett bajtársak kimentésére indított bevetéseket.

VI. 6. 2. Összhaderőnemi doktrínák a JCS-en kívül

Az 1980-as években több, haderőnemek közti együttműködésre is sor került, amelyek célja a koordináció javítása volt. Ennek következtében létrejött több olyan pamflet és kézikönyv is, mely több haderőnem összefogásának eredményeként született meg.

1985-ben készült el a Hadsereg, a Légierő és a Haditengerészet együttműködésének

keretében az Army Regulation (AR) 525-90²⁸⁶ jelölésű pamflet. A dokumentumban megjelenik minden olyan koncepció, ami végül az 1996-os FM 3-50.2-ben is megjelent, azaz a harccsoportban gondolkodás, illetve az AMC, az RCC és a RESCORT alkalmazása. Emellett azonban megjelenik két érdekes koncepció: az első az egyetlen helikopteres *kíséretnélküli behatolás* (unescorted penetration), ami gyakorlatilag a környezet – terepadottságok, sötétség – adta lehetőségek, és a helikopterek és legénységük képességeiben – alacsony magasságú, nagy sebességű repülés – bízva végrehajtott mentőakciót jelenti. A másik módszer a *nem hagyományos hadviselési csapatok* – értsd: különleges erők – alkalmazása, hogy az izolált legénységet megvédjék, és baráti területre vezessék.²⁸⁷

A *kíséretnélküli behatolás* alapvető képesség a különleges erők bevetésére, hogy a lehető legkisebb profilú manővernek köszönhetően észrevétlen maradjon a bevetett alegység. A SOF alegységek bevetése – különösen, ha alapvetően is a területen tartózkodnak, például mélységi felderítő bevetés keretében – szintén logikus megoldás. Érdekes, hogy mindkét metodika kimaradt a későbbi egyesített kézikönyvsorozatból – a különleges erők alkalmazása részben megjelenik, de csak mint segítő, támogató csapat az izolált személy kiemeléséig, nem mint elsődleges evakuációs „eszköz”.

A másik, összehaderőnemi kézikönyv a Hadsereg, a Légierő, a Tengerészgyalogság és a Haditengerészet közös munkájának gyümölcse, így elmondható, hogy minden, önálló, vezérkari főnökkel rendelkező haderőnem képviseltette magát a kidolgozásában. Az FM 21-76-1²⁸⁸ kódú *Survival, Evasion, and Recovery Multiservice Procedures For Survival, Evasion, And Recovery* című kézikönyvet 1999-ben vezették be, fókuszában inkább a fogságba esés elkerüléséhez szükséges gyakorlati tanácsok állnak. Emellett azonban a kiemeléshez szükséges információkat is tartalmaz az izolált személyek számára, mint például a kimenekítési pont szükséges paramétereit,²⁸⁹ vagy hasznos gyakorlati tanácsokat²⁹⁰ ad mind harc közbeni, mind harchelyzetén kívüli kiemelés esetére.²⁹¹

²⁸⁶ A Légierőnél Air Force Regulation (AFR) 64-3, míg a Haditengerészetnél Naval Warfare Publication (NWR) 19-2 kóddal látták el.

²⁸⁷ *Army Regulation (AR) 525-90 Combat Search and Rescue Procedures*. Washington D. C.: Department of the Army, the Air Force, and the Navy, 1985. 1-3.

²⁸⁸ A Légierőnél AFTTP(I) 3-2.26, míg a Haditengerészetnél NWP 3-50.3, míg a Tengerészgyalogságnál MCRP 3-02H kóddal látták el.

²⁸⁹ Ha leszállási zónát kell kialakítani, lehetőleg 150 láb (nagyjából 45-46 méter) sík, akadályoktól (például fáktól, nagyobb bokroktól, szikláktól, épületektől) mentes területre van szükség, nem lakott területen.

²⁹⁰ Ilyen tanács, hogy amíg erre nem szólítják fel, az izolált személy ne közelítse meg a mentő alegységet – elkerülve a baráti tűz okozta veszteségeket –, vagy, hogy helikopterrel végrehajtott mentés esetén kerülje el a farokrotort, illetve a főrotor(oka)t.

²⁹¹ *Field Manual (FM) 21-76-1 Survival, Evasion, and Recovery. Multiservice Procedures for Survival, Evasion, And Recovery*. Air Land Sea Application Center, 1999. IV-1 – IV-2.

VI. 6. 3. A Hadsereg doktrínái

A Hadsereg, bár elsődleges feladatai közt nem szerepel a CSAR bevetések végrehajtása, a helikopteres fegyvernem megjelenése óta jelentős hangsúlyt fektetett a képesség fejlesztésébe. Ez tetten érhető például a vietnámi műveletekben, és az azok alatt végrehajtott CASEVAC és MEDEVAC bevetéseken. Éppen ezért röviden érdemes a Hadsereg MEDEVAC kézikönyvét is megvizsgálni.

A MEDEVAC bevetéseket a Hadsereg FM 8-10-6 jelzésű *Medical Evacuation in a Theater of Operations* kézikönyve szabályozza, amit a vizsgálati időszak során utoljára 2000-ben frissítettek.²⁹² A kézikönyv már a bevezetőjében is jelzi, hogy a változó világ új fenyegetésekkel szolgál: kisebb, ugyanakkor képzetesebb és felszereltebb haderők terjednek el, illetve a különböző felkelőcsoportok és gerillák okozta fenyegetés is növekszik.²⁹³

Az igen hosszú, közel 500 oldal terjedelmű MEDEVAC doktrína alapvetően a sebesült katonák evakuálására és egészségügyi ellátására összpontosít, s bár alapvetően nem koncentrálna a harcmezőkre és az azok közben végrehajtott műveletekre, mégis tartalmaz olyan érdekes koncepciókat, amelyek a CSAR bevetésekhez kötik.

A disszertáció témája szempontjából különösen érdekes a kézikönyv 5. fejezete (*Medical Evacuation in Specific Environments*²⁹⁴), mely a speciális helyzetekben és környezetben végrehajtott MEDEVAC akciók előkészítéséhez és végrehajtásához ad tanácsokat. A dolgozat szempontjából négy alfejezeti pont érdekes: az ejtőernyős és légiroham műveletek; a különleges műveletek; a városi terepen végrehajtott műveletek; valamint a CSAR bevetések.

A légiroham és különleges műveleti bevetések közt hasonlóságokat fedezhetünk fel. Rendszerint az ellenséges vonalak mögötti műveletekről van szó, ami megnehezíti az evakuációt. A doktrína a légiroham-bevetéseknél a hadosztály saját repülőeszközeinek és egészségügyi személyzetének a használatát javasolja, előre tervezett és előkészített módon – integráns részként, vagy kérésre készenlétben álló, elkülönített alegységként.²⁹⁵ Emellett azt is kijelenti, hogy a biztonságos közlekedéshez biztosítani kell a repülési útvonalakat. A SOF bevetéseknél azt emeli ki, hogy sokkal önállóbbaknak kell lenniük az alegységeknek, mivel a hagyományos evakuációs procedúrák sok esetben nem alkalmazhatók a bevetéseik során. Ugyanakkor azt is kiemeli, hogy a különleges erők is nagymértékben támaszkodnak az

²⁹² Korábbi frissítések 1983-ban és 1991-ben készültek, azonban ezek nem érhetőek el teljes formájukban. Az 1991-esnek ugyanakkor rendelkezésre áll a tartalomjegyzéke.

²⁹³ *Field Manual (FM) 8-10-6 Medical Evacuation in a Theater of Operations. Tactics, Techniques, and Procedures.* Washington D. C.: Department of the Army, 2000. 1-1 – 1-2.

²⁹⁴ A fejezet címében az *environments* angol kifejezés annak kiterjesztett értelmében használandó.

²⁹⁵ Hasonló elveket állít fel a doktrína a mélységi rajtaütések esetére is.

egészségügyi harctámogató rendszerre (Combat Health System, CHS), azonban a hatékony feladatvégrehajtáshoz szükség van integráns taktikai légiműveleti tervekre, illetve a parancsnokok innovatív gondolkodására.²⁹⁶

A CSAR-ral foglalkozó rész olyan szempontból is érdekes, hogy új összefüggésekre világít rá a bevetések elméleti háttere kapcsán. A genfi egyezmény értelmében a légimentők²⁹⁷ szabadon hajthatnak végre egészségügyi kimenekítést harcterületről is, sérthetlenséget élveznek – ezt szavatolja a vörös kereszt, vörös félhold vagy vörös kristály motívum, amit az ilyen repülőeszközökre festenek – azonban az ilyen jelzéssel ellátott repülőeszközök nem vehetnek részt az effektív kutatás és mentés fázisában. Ha mégis erre a célra használnák ezeket, akkor a bevetést megelőzően el kell távolítani a jelzéseket róluk.²⁹⁸ Ez első ránézésre nem tűnik különösebben érdekes vagy fontos információnak, azonban alaposabban megvizsgálva sok mindent elárul arról, hogy az Egyesült Államok Hadserege – és tágabban a Fegyveres Erői – hogyan gondolkodnak a CSAR bevetésekről. A vöröskereszt eltávolítása az 1899-es hágai, valamint 1949-es genfi egyezmények értelmében szükséges, ami a hadviselő felek, valamint az egészségügyi csapatok egyértelmű identifikációját írja elő, ugyanakkor tiltja ezen jelvények megtevesztő alkalmazását.²⁹⁹ A fenti gondolatmenet értelmében a CSAR bevetések egyértelműen harci bevetésnek minősülnek, nem pedig egészségügyi

²⁹⁶ FM 8-10-6 2000. 5-21 – 5-22.

²⁹⁷ Eredeti angolban *air ambulance*, ami gyakorlatilag a repülő mentőszolgálat jelenti, hasonlóan a civil légimentőkhöz.

²⁹⁸ FM 8-10-6 2000. 5-38.

²⁹⁹ „A háborúra vonatkozó törvények, jogok és köteleességek nem csupán a hadseregre, hanem a néphadra (miliciára) és az önkéntes csapattestekre is irányadók, ha ezek a következő feltételeknek megfelelnek:

1. ha élükön oly személy áll, aki alárendeltjeiért felelős;
2. ha meghatározott megkülönböztető jelvényt viselnek, amely messziről felismerhető;
3. ha fegyvereiket nyíltan viselik, és
4. ha a hadműveleteikben a háború törvényeihez és szokásaihoz alkalmazkodnak.

Azokban az országokban, ahol a hadsereg vagy annak egy része néphadból (miliciából) vagy önkéntes csapattestekből áll, a hadsereg elnevezés ezekre is vonatkozik.”

(1913. évi XLIII. Törvény az első két nemzetközi békeértekezleten megállapított több egyezmény és nyilatkozat becikkelyezése tárgyában. Az Egyezmény melléklete. Szabályzat a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól, I. Rész. I. Fejezet. I. Cikk. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=91300043.TV> Utolsó letöltés: 2020. március 8.)

„Az illetékes hatóság rendelkezésének megfelelően a vöröskereszt, vörös félhold vagy vörös oroszlán és nap fehér alapon megkülönböztető jelvénnel kell ellátni az egészségügyi és egyházi személyzetet, valamint az egészségügyi alakulatokat és szállítmányokat. Ezek minden esetben tiszteletben tartandók. Megtevesztő módon történő alkalmazásuk tilos.”

(1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről. Az 1949. augusztus 12-én kötött genfi egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv (II. Jegyzőkönyv), III. cím, 12. cikk. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98900020.TVR> Utolsó letöltés: 2020. március 8.)

A szerző megjegyzése: bár a fent idézett – valamint további, az egyezményekben szereplő – rendelkezések a harcoló csapatok egyértelmű megkülönböztetéséről és az egészségügyi (szak)csapatok és civil támogató szervezetek védelméről rendelkeznek, a modern harctereken ennek betartása és betartatása szinte lehetetlen, így e rendelkezéseket rendszeresen megsértik.

beavatkozásnak, és ahogy a doktrína is említi, a végrehajtókat nem illeti meg a mentőegységeknek kijáró védelem.

A beépített (városi) környezetben végrehajtott MEDEVAC bevetések szintén megfontolásra érdemes tanulságokkal szolgálnak. A kézikönyv meglepő módon nem említi Mogadishut, pedig 2000-ben, a kézikönyv kiadásakor a bevetés részletei is ismertté váltak – ellenben említi Huet, Panama Cityt és Beirutot. A kézikönyv sok gyakorlati tanáccsal szolgál az ilyen környezetben végrehajtott mentésekhez, azonban ezek főként az egyéneknek, vagy a kisebb, raj- vagy szakaszszintű alegységeknek szólnak. Ábrákkal is ellátták a kézikönyv ezen részét, amik a különböző akadályok kikerülését vagy az evakuáció számára biztosítást adó személyzet és alegységek manőverezését taglalják. A helikopterek bevetését abban az esetben javasolja a doktrína, ha rendelkeznek csörlős emelővel, vagy ha már van olyan, már biztosított pont – például egy lapos tető –, amelyen keresztül végre lehet hajtani az evakuációt, illetve, ha lehetséges biztonságos, biztosított leszállási zóna (landing zone, LZ) kialakítása.³⁰⁰

A Hadsereg részéről a MEDEVAC mellett még a SOF doktrínákban jelenik meg a CSAR és kapcsolódó fogalmak. A vizsgált időszakban szintén a 2000-es évek eleji doktrínasorozat hozzáférhető, ami tartalmazza a 2001-es FM 3-05.20 kódú *Special Forces Operations*, valamint a 2003-as FM 3-05.201 *Special Forces Unconventional Warfare Operations* és FM 3-05.231 *Special Forces Personnel Recovery* kézikönyveket. Ezek közül kivételt képez az ezt a sorozatot megelőző, 1990-es FM 31-20 *Doctrine for Special Forces Operations*.

Az FM 31-20 alapvetően a különleges műveleti képességeket és a különleges erőkhöz kapcsolódó szervezeti, kommunikációs, elméleti és gyakorlati taktikai elveket foglalja össze. A doktrína a disszertáció tárgyával kapcsolatban nem tartalmaz jelentős információkat – feltehetőleg az azt kiegészítő taktikai doktrínák miatt –, de felsorolja a képességeket, a funkciókat és a szervezeti felépítést.

Érdemes kiemelni, hogy már az 1990-es kézikönyvben is megjelenik az az elv, hogy a különleges erők alegységei számára jelentős önállóságot biztosítanak a műveleti területre történő megérkezés pillanatától, és ennek érdekében az előretolt műveleti bázis³⁰¹ (Forward Operation Base, FOB) és az előretolt műveleti támaszpont³⁰² (Advanced Operation Base,

³⁰⁰ FM 8-10-6 2000. 5-22 – 5-36.

³⁰¹ A hadszíntér közelében működő, C2 és támogató feladatokat ellátó támaszpont, nagyjából zászlóalj vezetési szintű parancsnoki feladatkörrel. Működhet önálló feladatvégrehajtó egységként, vagy magasabbegység alárendeltségében is. Szükség esetén több AOB az alárendeltségébe utalható, azok feladatát koordináló szervként üzemelhet.

³⁰² Előretolt támaszpont a műveleti területen vagy annak közvetlen közelében, bevetések kiinduló-, illetve visszatérési pontjaként, kommunikációs reléként vagy küldetés támogatóbázisként üzemelhet.

AOB) fogalmát is bevezetik.³⁰³

A CSAR az 1990-es kézikönyvben járulékos tevékenységként szerepel, és az is kiderül, hogy a Hadsereg SOF alegységei nem hagyományos eljárásokat³⁰⁴ alkalmaznak az ilyen bevetések során.³⁰⁵

Az FM 3-05.20 kézikönyv felváltotta és kibővítette az FM 31-20 jelzetűt. Az volt a célja, hogy lefedtesse a különleges erők számára szükséges alapvető elméleti háttérrel – ez a különleges erők alapvető doktrínája. Az első fejezet ennek megfelelően a SOF Hadseregben, Fegyveres Erőkben, nemzetbiztonságban betöltött helyét, a SOF alegységek képességeit és a bevetések feltételeit, valamint a háború törvényszerűségeinek és a különleges erőknek a viszonyát, illetve a különleges erők által vallott „*alapvető értékeket*”³⁰⁶ és „*alapvető igazságokat*”³⁰⁷ foglalja össze.³⁰⁸

A második fejezet, amely a bevetéstípusokat taglalja, külön jelzi a nem hagyományos hadviselésen (unconventional warfare, UW) belül az elkerülés és visszaszerzést (evasion & recovery, E&R), valamint a UAR külön rövid ismertetést kap. Előbbinél kiemeli a kézikönyv, hogy a SOF csapatok izolált baráti erők vagy személyzet támogatására, továbbá saját maguk védelmében is végrehajthatnak E&R műveleteket, míg az UAR-nél vázolja, hogy a cél a baráti izolált személyzet vagy alegység(ek) baráti területre történő menekülésének támogatása.³⁰⁹

A második fejezetnek a közvetlen akciókat taglaló részénél kiemelt hangsúlyt kapnak a személyi visszaszerző bevetések. A személyi visszaszerzést³¹⁰ mint célt már a tipikus DA bevetések felsorolásánál említették, illetve külön alfejezet formájában is kiemelték, hogy a PR az egyik fontos DA bevetés, melynek célja lehet „...szövetséges hadifoglyok kiszabadítása [...] *harc kutató-mentő bevetések végrehajtása*”. Emellett a CSAR bevetéseket külön kiemeli

³⁰³ *Field Manual (FM) 31-20 Doctrine for Special Forces Operations*. Washington D. C.: Department of the Army, 1990. 5-8 – 5-9.

³⁰⁴ Ez utalás a több kézikönyvben is szereplő nem hagyományos módon támogatott visszaszerzés metodikára – ez alapvetően csak támogató szerepkört jelent, főként az ellenséges fogság elkerülésére az izolációtól a kiemeléig.

³⁰⁵ FM 31-20 1990. 3-6.

³⁰⁶ Ezek az „értékek” a következők: harcos ethosz (warrior ethos); professzionalizmus (professionalism); innováció (innovation); sokoldalúság (versatility); összetartás (cohesion); jellem (character); kulturális tudatosság (cultural awareness).

(*Field Manual (FM) 3-05.20 Special Forces Operations*. Washington D. C.: Department of the Army, 2001. 1-19).

³⁰⁷ Az alapvető „igazságok” a következők: „Az ember fontosabb az eszköznél.”; „A minőség a mennyiség felett.”; „A Hadsereg Különleges Erőit nem lehet tömegesen képezni.”; „Kompetens Hadsereg Különleges Erőket nem lehet a vészhelyzet kibontakozása után létrehozni.” FM 3-05.20 2001. 1-19.

³⁰⁸ FM 3-05.20 2001. 1-1 – 23.

³⁰⁹ FM 3-05.20 2001. 2-8.

³¹⁰ „Meghatározott személyzet vagy anyag elfogása, kimentése vagy visszaszerzése...” (FM 3-05.20 2001. 2-13.)

a kézikönyv mint olyan DA bevetési típust, amire a különleges erőknek alapvetően rendelkezésre állnak a szükséges képességek, és így „*unilaterális* [módon] *vagy harccsoport részeként*” is végrehajthatják. Érdemes megjegyezni, hogy a dokumentum ennek ellenére nem mozdul el a „klasszikus” CSAR koncepciótól.³¹¹

A doktrína negyedik fejezete, amely a C2-t járja körül, ismét megerősíti a korábbi kézikönyv megállapításait a különleges erők laza parancsnoki láncáról és önálló feladatvégrehajtásról. A bevezetőben külön kiemelik, hogy minden „*szükségtelen HQ-rétegek*³¹² [parancsnokság] *az SF parancsnoki láncban csökkenti a gyors reagálási képességet és veszélyezteti az OPSEC-et* [műveleti biztonság]”.³¹³

Azt érdemes még megjegyezni, hogy a kézikönyv a SOF bevetéseket mindenképpen és minden körülmények között mint összhaderőnemi műveletet vízionálja. Ennek megfelelően az összekötő tiszteknek (liaison officer, LNO) is komoly szerepet szán a dokumentum – alapvető feladatuk, hogy a JTF parancsnokságán képviseljék az (al)egységet, és koordinálják a többi (al)egységgel a működésüket.³¹⁴

A 2003 áprilisában³¹⁵ érvénybe lépő FM 3-05.201 jelzetű kézikönyv a nem hagyományos hadviseléssel foglalkozik. Sok új információt nem tartalmaz az általános célú FM 3-05.20 kézikönyvhöz képest, leginkább annak elveit erősíti meg a C2-ről, illetve az UAR-ról. Amit érdemes és fontos még kiemelni, hogy igen gyakran hangsúlyozza az E&R szerepét: a kézikönyv kiemeli, hogy fontos előre elkészíteni a menekülési tervet, illetve, hogy a baráti izolált személyzet vagy a csapatok szempontjából fontos lehet a vonalak mögött bevetett SOF egységek támogatása.

Ezzel egy időben jelent meg az FM 3-05.231 kóddal ellátott *Special Forces Personnel Recovery* kézikönyv. A kézikönyv célja, hogy a Hadsereg Különleges Műveleti Erői számára áttekintést nyújtson a személyi visszaszerzésről.

³¹¹ FM 3-05.20 2001. 2-8., 2-14 – 2-15., 2-22.

³¹² Ezzel a doktrína arra utal, hogy a különleges műveleti egységeknek/alegységeknek a lehető legrövidebb módon kell csatlakozniuk a műveletért felelős legnagyobb hatáskörrel bíró parancsnoksághoz, azaz a szükséges minimálisra kell csökkenteni a szolgálati utat a végrehajtó alegység és a főparancsnokság között.

³¹³ FM 3-05.20 2001. 4-1.

³¹⁴ FM 3-05.20 2001. 4-6.

³¹⁵ Érdekesnek tartom megjegyezni, hogy ez az időpont a 2003-as iraki háború (*Operation Iraqi Freedom*) idejére esett. Ez persze nem jelenti azt, hogy a SOF alegységek ne kapták volna már meg korábban az anyagot. A rajta szereplő évszám és hónap mindössze azt jelöli, hogy a széles körben való terjesztés mikor kezdődik. Mindkét 2003 áprilisi SOF doktrína előszavában szerepel, hogy egy, a John F. Kennedy Különleges Hadviselési Központ és Iskola (John F. Kennedy Special Warfare Center and School) keretében korábban létező doktrínát vált fel. Ez feltehetőleg azt is jelenti, hogy olyan, harcászati szintű kézikönyvekről van szó a felváltott dokumentumok esetében, melyek nem terjeszthetők, ennek megfelelően viszont az új kézikönyv már akár hónapokkal a hivatalos disztribúció kezdete előtt elkészülhetett, és az a SOF alegységek számára megküldésre kerülhetett, mivel szinte kizártnak tartom, hogy egy ilyen jelentős változást ne előzne meg komoly előkészítés, különösen, egy akkor már közel egy éve tervezett és mind politikai/diplomáciai, mind katonai téren előkészített háború előtt.

A C2 fejezet azt a bonyolult alárendeltségi hálót vázolja fel, amit a korábbi kézikönyvek is lefektettek. Megerősíti azt is, hogy az összhaderőnemi parancsnokságokon belül az egyes haderőnemek (komponensek) felelnek a saját csapataik feletti CSAR-ért. Leszögezi azt is, hogy a végrehajtási és bevetésindítási hatásköröket szigorúan és egyértelműen ki kell jelölni!³¹⁶

A kézikönyv az eddigiek mellett egy érdekes kiegészítéssel szolgál a CSAR bevetésekhez: a bevezetőben kijelenti, hogy a SOF csapatoknak rendelkezniük kell az „önvisszaszerzés” (*self-recovery*) képességével. A 3. fejezetben, mely a lehetséges PR bevetések körét taglalja, 15 oldalon foglalkozik azzal az eshetőséggel, amikor egy SOF alegységnek kell elkerülnie a fogságba esést külső támogatás nélkül.³¹⁷

A kézikönyv ezen felül megerősíti a korábbi feladatokat és képességeket a CSAR bevetésekben való részvételben, azok támogatásában és a korábban említett UAR bevetések végrehajtásában. „Új” fogalomnak tekinthető, hogy az az unilaterális CSAR-t, vagyis, amikor a saját haderőnemükhöz – ez esetben a USSOCOM-hoz – tartozó izolált személy(ek) kimentésére indítanak bevetést. Ezt azonban részletesen nem tárgyalja a kézikönyv.³¹⁸ Azt viszont röviden megemlíti, hogy a SOF alegységek rajtütéseket és túsmentő akciókat is végrehajthatnak, s ezek is a PR ernyőfogalma alá tartoznak.³¹⁹

VI. 6. 4. A Légierő doktrínái

A vizsgálati időszakban a Légierő két mentési doktrínával rendelkezett: az AFDD 2-1.6 *Combat Search and Rescue* című 1998-as kézikönyvvel, majd ennek 2005-ben frissített változatával, amelynek kódja már igazodott az egyesített doktrínákhoz.

Az AFDD 2-1.6 kézikönyv nagyrészt megegyezik a vele egyidős JP 3-50.2 és 3-50.21 kézikönyvekkel, de néhány ponton kiegészíti ezeket. Például kiemeli, hogy a Légierő CSAR alegységei a Légiharcászati Parancsnokság (Air Combat Command, ACC) alárendeltségébe tartoznak, vagy hogy általában az összhaderőnemi műveleteknél a kötelékhez rendelt Légierő csapatok parancsnoka (Commander of Air Force Forces, COMAFFOR) a JSRC-ért és így a CSAR bevetésekért felelős parancsnok is.³²⁰

Új fogalomként, illetve beosztásként megjelenik a kutató-mentő szolgálati tiszt (Search

³¹⁶ *Field Manual (FM) 3-05.231 Special Forces Personnel Recovery*. Washington D. C.: Department of the Army, 2003. 2-1 – 2-7.

³¹⁷ FM 3-05.231 2003. 1-6., 3-3 – 3-15.

³¹⁸ FM 3-05.231 2003. 3-16 – 3-38.

³¹⁹ FM 3-05.231 2003. 4-1 – 4-3.

³²⁰ *Air Force Doctrine Document (AFDD) 2-1.6 Combat Search and Rescue*. Maxwell AFB: LeMay Center for Doctrine, 1998. 5–8.

and Rescue Duty Officer, SARDO), akinek az a feladata, hogy biztosítsa a kommunikációt az RCC és a légiműveleti központ (Air Operations Center, AOC) között. A kézikönyv megerősíti a CSARTF-ben való gondolkodást, illetve az AMC/OSC, valamint RESCORT és RESCAP szerepköröket, azonban külön kiemeli a PJ-k szerepét a bevetésekben mint mentési specialistákét, illetve opcionális támogató elemként említi a különleges taktikai csoportokat (Special Tactics Teams STT)³²¹ mint a Légierő különleges műveleti csapatait.³²²

Emellett érdekes, hogy a kézikönyv végén röviden arról is írnak, hogy fontosnak tartják a gyakorlatozást és a személyzet felkészítését a CSAR bevetésekben való részvételre.³²³

A 2005-ös, frissített doktrínát már AFDD 3-50 kód alatt, új címmel, *Personnel Recovery Operations* néven vezették be. Erről is elmondható, hogy jelentős mértékben megegyezik az egyidős JP 3-50 dokumentummal. Lényegében annak egy kivonatolt, a Légierő számára „optimalizált” változatának is tekinthető. Ezt megerősítik a lábjegyzetes formában hozzáadott hivatkozások is a JP 3-50 módosítási tervezetre.

Jelentős változás a CSAR esetében sem történt. Az egyesített doktrínában is megtalálható terminológiai cseréket és módosításokat ide is bevezették. A SARDO-t lecserélték az azonos feladatokat ellátó személyi visszaszerzési szolgálati tisztre (personnel recovery duty officer, PRDO). Új szolgálati beosztásként megjelent a PRCC-hez beosztott „igazgató”, akinek az volt a feladata, hogy irányítsa és koordinálja a napi rutint. Szintén új szolgálati beosztás a személyi visszaszerzési műveleti tervező tiszté (personnel recovery planning officer, PRPO), akinek az volt a feladata, hogy összehangolja a CSARTF-ek működését a légitámadásokkal.³²⁴

A bevetéstámogatás esetén megjelent a különböző FOB-ok használata. Ezeknek három szintjét különböztették meg. Az elsődleges műveleti bázist (Main Operating Base, MOB), amelynek az volt a feladata, hogy fő központként szolgáljon a bevetések irányításához és azok végrehajtásához; a FOB-t mint előretolt műveleti bázist a bevetési idő lerövidítéséhez és a harcászati szintű reagáláshoz; illetve az előretolt műveleti pozíciókat (Forward Operating Locations, FOL), amelyek nem kiépített bázisok, inkább eseti készenléti helyszínek. Emellett megemlíti a doktrína az úszó „bázisok” – hajók – használatát is, amennyiben a szárazföldi

³²¹ A dolog érdekessége, hogy az STT-k rendszerint PJ-kből és JTAC operátorokból tevődnek össze, így a PJ-ket gyakorlatilag a doktrína kétszer is kiemeli, egyrészt mint szükséges bevetési elemeket, másrészt mint opcionálisan szükséges támogató elemeket.

³²² AFDD 2-1.6 1998. 10–16.

³²³ AFDD 2-1.6 1998. 33–35.

³²⁴ *Air Force Doctrine Document (AFDD) 3-50 Personnel Recovery Operations*. Maxwell AFB: LeMay Center for Doctrine, 2005. 12.

állomásozás nem megoldható. Ezek célja, hogy csökkentse a bevetési és reagálási időt.³²⁵

VI. 7. Összegzés

Mint az a fentiekből látható, az Egyesült Államok CSAR képessége komoly fejlődésen ment át elméleti téren a 20. század utolsó évtizedeiben, valamint a 21. század elején. Ugyanakkor ez a fejlődés nem volt egyenletes.

Jelentős szerepet játszottak a fejlődésben a vietnámi háború tapasztalatai, valamint a '80-as évek során megindult átszervezési folyamat. Ennek legfontosabb lépései a Goldwater-Nichols törvénynek és kiegészítéseinek a megalkotásai, valamint a USSOCOM létrehozása voltak. Ezek jelentős mértékben segítettek a különleges erők elismertségének javításán és képességeik teljesebb körű kiaknázásában.

A vizsgált időszakban a CSAR mint fogalom is változó meghatározás alá esett. Ez alapvetően nem a fogalmi változásban, hanem az ilyen jellegű műveletekhez való hozzáállásban érhető tetten. A különleges műveleti képességek közt is vegyes megítélés alá esett, főleg abban a tekintetben, hogy mi az ilyen bevetések elsődleges célja – lelőtt, ellenséges területen földet ért pilóták vagy bármilyen izolált baráti erő kimentése –, azonban a fontossága a különleges erők közt nem volt kérdéses, s így, különösképp a Légierő és a Hadsereg a képesség fejlesztésébe is energiát és időt ölt.

Ezen fejlődés egyik kritikus pontja az összefegyvernemi műveleti képesség volt, ami, bár nem új koncepció az Egyesült Államok Fegyveres Erőinél, mégis csak a '80-as években kapott jelentős figyelmet, és az évszázad végére dolgozták ki és vették effektív használatba.

A másik, CSAR bevetések esetén kritikus kérdés a parancsnoki láncé és a hatásköröké volt. Ez a kérdéskör alapvetően egybeesik a különleges műveletek autoritásával, mely az autonómia különböző fokai között mozog. A CSAR bevetések doktrínáiban is megfigyelhető az a kettősség, ahogy egy olyan rugalmas parancsnoki és műveleti szervezetet, mint a különleges alakulatok bevetési csoportjait, megpróbálnak egy olyan merev szervezeti piramisba integrálni, mint a katonai hierarchia.

Személy szerint én a McChrystal tábornok által felvázolt és a „rég” német *Aufstragtaktik* elméletek közötti hibrid megoldást preferálom. Ennek oka, hogy mind az *Auftragstaktik*, mind pedig McChrystal *csapatok csapata* elképzelése azon alapszik, hogy a teljes szervezeti kultúrát gyökeresen átalakítsa, és ez hosszú folyamat, mely ellenállásba is ütközhet a különböző vezetési szinteken. A *csapatok csapata* esetében külön problémát okoz, hogy

³²⁵ AFDD 3-50 2005. 21–22.

olyan képességek meglétét feltételezi, ami a különleges műveleti csapatokkal szemben elvárás, azonban ez nem várható el egy hadsereg minden tagjától.

Működőképes köztes megoldást jelenthet a *mission command* szemlélet, melyet az Egyesült Államok Hadserege 2012-ben tett hivatalos C2 doktrínájává. Ennek előnye, hogy rövidebb idő alatt bevezethető és alkalmazható, s hosszú távon a mélyebb szervezeti változások számára is alapot teremthet.

A CSAR doktrínák fejlődése esetében megfigyelhető egyfajta tanulási (*lesson learned*) folyamat. A doktrínákba folyamatosan bedolgozták a bevetési tapasztalatokat, azonban érdekes látni, hogy a különleges műveletek során szerettek milyen kevésbé jelennek meg a CSAR, majd később a PR doktrínában, s hogy azok még mindig inkább a hadszíntér – de legalább hadosztály- vagy hadtest-szintű – parancsnoki és koordinációs rendszerekben gondolkodnak.

A terminológiai változás a másik, számomra érdekes, ugyanakkor logikus kérdés, ugyanis mint ahogy korábban jeleztem, a CSAR bevetésekkel kapcsolatban fennállt a vita, hogy mi is ezen bevetések célja. Ezen vita eldöntésére a PR fogalmának alkalmazása a megfelelő választás, mivel egy tágabb fogalmat testesít meg. Érdekes azonban megfigyelni, hogy a vizsgált időszakban jelentős változást és eltolódást az új fogalom használata nem okozott, s a PR bevetések esetén továbbra is kiterjedt, nagylétszámú, eseti célra létrehozott harccsoportokban (CSARTF → PRTF) gondolkodtak a döntéshozók. Jelentős változásra a vizsgálati időszak végét követően került sor, különösképp Robert Gates védelmi miniszteri működése során.

VII. Esetpéldák és részlelemzések

VII. 1. Operation Desert Storm³²⁶

VII. 1. 1. A bevetés előtti általános helyzet

Az 1980 szeptembere és 1988 augusztusa közt dúló iraki–iráni háború során a szunnita arab országok, köztük Kuvait jelentős anyagi támogatást nyújtott Iraknak kölcsönök formájában. A háborút végül egyik ország sem tudta megnyerni, ám mindkét fél a végletekig eladósodott.³²⁷

Irak nem tudta fizetni az adósságát, és ezért diplomáciai konfliktusba keveredett Kuvaittal: azzal vádolta a kisebb országot, hogy nem tartja be a Kőolaj-exportáló Országok Szervezete (Organization of the Petroleum Exporting Countries, OPEC) által meghatározott kitermelési kvótákat, így megkárosítja Irakot. Irak csapatmozgásokat is kezdett, hogy fegyveres erővel adjon nyomatékot szavának. Az irakiak által végrehajtott átcsoportosítás a Pentagont is megijesztette, azonban a Perzsa-öbölben nem állomásozott amerikai katonai erő, s az öbölmenti országok nem akarták, hogy amerikai katonák állomásozzanak a területükön. 1990. július 25-én Szaddam Husszein iraki elnök közölte April Glaspie amerikai nagykövettel, hogy Irak hajlandó rá, hogy folytassa a tárgyalásokat Kuvaittal.³²⁸

Eközben az iraki erőket a kuvaiti határon összpontosították, s 1990. augusztus 2-án Szaddam Husszein parancsára lerohanták a szomszédos államot.³²⁹ Az ENSZ több határozatban elítélte Kuvait megszállást, azonban egyik sem változtatott a helyzeten.³³⁰

Az Egyesült Államokban már korábban elkezdtek a meglévő háborús terv (OPLAN 1002-90)³³¹ átvizsgálását és alapos kidolgozását, illetve tárgyalásokat kezdtek Szaúd-Arábiával,

³²⁶ Az alábbi alfejezet a „*Sapere Aude*” A Szegedi Történezhallgatók Egyesületének Első Konferenciája tanulmánykötete című tanulmánykötetben általam közölt „Rendben, maga mondja meg az elnöknek...” Kutató-mentő bevetések előkészítése az öbölháborúban című tanulmányom alapján, részben megegyezik azzal. (Lengyel Ádám: „Rendben, maga mondja meg az elnöknek...” Kutató-mentő bevetések előkészítése az öbölháborúban. In: Dávid Benjámin – Kiss Gábor Ferenc – Lengyel Ádám (szerk.): „*Sapere Aude*” A Szegedi Történezhallgatók Egyesületének Első Konferenciája tanulmánykötete. Szeged: Belvedere Meridionale, 2019. 75–84.)

³²⁷ Részletesen lásd: Babos László – Papp Tamás: *A modern kor háborúi és csatái*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2009. 103–171.

³²⁸ Bob Woodward: *A parancsnokok*. Budapest: Osiris Kiadó, 1996. 201–208.

³²⁹ Stewart, Richard W.: *War in the Persian Gulf: Operation Desert Shield and Desert Storm, August 1990 – March 1991*. Washington D. C.: Center of Military History, 2010. 1.

³³⁰ Torma Béla Gyula – Wagner Péter: *Homokvihar Bagdadban. Magyar katonák az iraki válságkezelésben, 1991–2011*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2014. 81.

³³¹ Műveleti terv 1002-90: a hadműveleti terv, ami alapján a *Desert Shield (Sivatagi Pajzs)* és a *Desert Storm (Sivatagi Vihar)* műveleti terveit elkészítették. A hadműveleti kódban a második szám az utolsó frissítési időpontot jelöli, amikor átdolgozták. Hogy mennyire is érte készületlenül a Perzsa-öbölben kialakult konfliktus az Egyesült Államokat jól mutatja, hogy ezen a terven korábban csak alacsonyabb beosztású tisztjeik dolgoztak.

hogy amerikai csapatok állomásozhassanak az ország területén. A tárgyalások végén – Dick Cheney védelmi miniszter és Norman Schwarzkopf személyes látogatása nyomán – a szaúdi király megadta az amerikaiaknak az engedélyt, hogy bevonulhatnak.³³² Ezzel párhuzamosan elindult az ENSZ-felhatalmazással rendelkező nemzetközi koalíció létrehozása és Szaúdi Arábiába telepítése.³³³

A hadműveleti terv három fázisból állt:

- Az első fázis az elrettentő erő telepítése és a diplomáciai módszerek alkalmazása (fedőneve: *Sivatagi Pajzs*),
- A második fázis a légi hadjárat, mialatt a csapatok telepítése folytatódik (fedőneve: *Sivatagi Vihar*),
- A harmadik fázis a kuvaiti területek visszafoglalása (amennyiben az iraki erők nem vonulnak ki korábban; a *Sivatagi Vihar* hadművelet kiterjesztése és folytatása).³³⁴

VII. 1. 2. A szemben álló erők

Mivel a dolgozat fókuszában az Egyesült Államok harci kutató-mentő képessége áll, így nem kívánom a teljes koalíciós erőt bemutatni. Ehelyett az amerikai CSAR alegységekre, a konvencionális és különleges erők közti feszültségre, illetve a mentéssel megbízott csapatok, valamint a pilóták morális helyzetére koncentrálok. Az iraki erők esetében igyekszem átfogó képet adni az Iraki Fegyveres Erők helyzetéről és védelmi képességeiről.

VI. 1. 2. 1. Az amerikai csapatok

A különleges műveleti erők a SOCOM létrehozását követően minden UCC-nél rendelkeztek egy parancsnoksággal, így volt ez a CENTCOM esetében is. A parancsnokság a SOCCENT (Különleges Műveleti Parancsnokság – Központi [régió], Special Operations Command – Central) nevet viselte, parancsnoka Jesse Johnson ezredes volt.³³⁵

A SOCCENT alárendeltségébe tartoztak a CSAR feladatra elsődlegesen kijelölt 1. Különleges Műveleti Wing³³⁶ (1st Special Operations Wing, 1st SOW) alegységei. Az egység parancsnokát, George Gray ezredest nevezték ki az AFSOCCENT (Légierő Különleges Műveleti Parancsnoksága – Központi [régió], Air Force Special Operations Command –

³³² Woodward: *A parancsnokok*, 219–278.

³³³ Torma – Wagner: *Homokvihar Bagdadban*, 2014. 81–82.

³³⁴ James A. Winnefeld – Dana J. Johnson – Preston Niblack: *A League of Airman. U. S. Air Power in the Gulf War*. Santa Monica: RAND Corporation, 1994. 7.

³³⁵ Darrell D. Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*. Maxwell AFB: Air University Press, 2006. 45.

³³⁶ A Wing az amerikai Légierő alapvető szervezeti egysége, magyar fordítása nincs, méretében és vezetési szintjében a Hadsereg dandárjának feleltethető meg.

Central) parancsnokává is. A hadműveletre a 8., a 9., a 20. és az 55. Különleges Műveleti Századot (Special Operations Squadron, SOS) és a 1720. Különleges Taktikai Csoportot (1720th Special Tactics Group, 1720th STG³³⁷) jelölték ki. A négy SOS felelt a mentési műveletek járműves – ez esetben helikopteres és repülőgépes – támogatásáért, míg az 1720th STG biztosította a SOF-kvalifikált a JTAC és PJ-eket.³³⁸ Ettől függetlenül, ahogy látni fogjuk, a háború későbbi szakaszában más különleges műveleti alegységeket és más haderőnemek alakulatait is bevonták a feladatvégrehajtásba.

Repülőeszközök tekintetében igen változatos képet festett a kivezényelt eszközpark. A 8th és a 9th SOS HC-130 és az MC-130³³⁹ merevszárnyas teherszállító repülőgépekkel volt felszerelve, melyek a tényleges harci ejtőernyős ugrással végrehajtott mentések végrehajtására, valamint a mentésben résztvevő repülőegységek légi utántöltésében vehettek részt. A 20th SOS MH-53J helikopterekkel volt felszerelve, míg a 55th SOS pilótái az új HH-60 helikopterekkel repültek. Az 1720th STG nem rendelkezett saját repülőeszközökkel.³⁴⁰

Amikor az öbölháború előkészületei megkezdődtek, a Légierő épp fegyverzetváltáson ment át, amelynek során a régebbi HH-3 helikoptereket modern, HH-53 és HH-60 helikopterekre kezdték cserélni. Ennek következtében több egységet deaktiváltak az átfegyverzés idejére. Amikor a terv végrehajtása megkezdődött, az eredetileg hozzárendelt alakulatok nagy része átszervezés alatt állt vagy külföldi szolgálatot látott el³⁴¹. Ennek köszönhetően vonták be az 1st SOW alárendeltségébe tartozó alegységeket.³⁴²

A fegyverzetváltás alapvetően pozitív hatással kellett volna, hogy legyen a mentések hatékonyságára és szervezésére. Mind az MH/HH-53, mind pedig az MH/HH-60 helikoptertípusok jelentősen fejlesztett avionikával, túlélőképességgel és kommunikációs rendszerekkel rendelkeztek, amelyek lehetővé tették számukra a közvetítő kommunikációs csatornák mellőzését. Ezeket az új és fejlesztett képességeket azonban az öbölháborúban még nem használhatták ki.

VI. 1. 2. 1a A különleges erők helyzete az öbölháború során

Az együttműködést jelentős mértékben nehezítette a konvencionális parancsnokságok és az SOF között feszülő bizalmatlanság és versengés.³⁴³

³³⁷ Minden STG több STS-ből áll, amik további alegységekre bonthatók tovább.

³³⁸ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 46.

³³⁹ A C-130 teherszállító repülőgép különleges műveletekre, illetve légiutántöltésre specializált változatai.

³⁴⁰ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 46.

³⁴¹ Az Egyesült Államok Pararescue alakulatai látják el a légimentési feladatokat többek közt Izlandon és Okinawa szigetén, valamint az azokhoz tartozó tengereken.

³⁴² Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 46–47.

³⁴³ *United States Special Operations Command History*, 5.

A konvencionális erőknél sokan pazarlásnak tekintették a SOF alakulatok működtetését és bevetésüket, a CSAR bevetések helyzete pedig különösen mostohának számított, mivel még a SOCOM-on belül is többen elleneztek ezeket. Sokan szkeptikusak voltak azzal kapcsolatban, hogy bevetnének-e éles helyzetben a Pararescue vagy más, CSAR feladattal megbízott alegységeket. A Légierő vezérkari főnöke, Merrill McPeak tábornok meg is jegyezte: „Nem akarok 3-az-1-hez³⁴⁴ cseréket.” Schwarzkopf tábornok maga is kételkedett ezen az akciók hatékonyságában, és biztosra akart menni abban, hogy a Légierő vagy a SOF tisztek nem indítanak vakmerő akciókat. Így minden CSAR bevetést a személyes jóváhagyásához kötött.³⁴⁵

Emellett a Hadsereg kötelékéből jött SOF tisztek meg is jegyezték az előkészítés folyamán, hogy a Panamában³⁴⁶ már bizonyított, új MH-53 és MH-60³⁴⁷ helikoptereket kár lenne visszatartani az akcióktól olyan bevetésekért, amiket talán el sem indítanak.³⁴⁸ Az engedélyeket végül megkapták ezeknek a helikoptereknek a CSAR bevetésekre való használatára és visszatartására.³⁴⁹

További problémát okozott az egységes doktrinális háttér hiánya. Az érvényes szabályzatok szerint minden haderőnem a saját CSAR bevetéseiért felelt, s ez a végül létrehozott mentésirányítási rendszerben is tükröződött.

VI. 1. 2. 1b A csapatok morálja

Mire az öbölháborús terv elérte a harmadik fázisát – Kuvait visszafoglalását –, addigra úgy tűnt, hogy a CSAR képesség jól megalapozott és működő modellé vált. Gyakorlatokat hajtottak végre, hogy a végrehajtással megbízott alegységek „összeszokjanak”. Ennek során AC-130-as és A-10-es repülőgépek gyakorlatoztak együtt közvetlen légitámogatási

³⁴⁴ A tábornok feltehetőleg a helikopterek alapvető legénységére gondolt, ami 2 fő pilótából és egy fedélzeti mérnököt áll. Egy CSAR bevetésre induló helikopteren ezen felül még legalább 2-3 fő pararescueman tartózkodik, adott esetben további, típustól függően akár 10 fő, „hagyományos”, különleges műveleti operátor „társaságában”.

³⁴⁵ Ehhez minden joga megvolt, az 1986-os Goldwater-Nichols törvény értelmében a hadszíntérparancsnok belátása szerint rendelkezhet minden, alárendeltségébe tartozó egységgel és alegységgel, ugyanakkor merőben meggondolatlan és furcsa döntés egy igen időérzékeny bevetéstípust a(z) – éles harci helyzet esetén egyébként is túlterhelt – parancsnoki központ hatáskörébe rendelni és annak engedélyeihez kötni. Vö. Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 46–49.

³⁴⁶ 1989. december 20. és 1990. január 31. között zajlott Panama inváziója (*Operation Just Cause; Igaz Ügy hadművelet*) Manuel Noriega hatalmának megdöntésére.

³⁴⁷ A CH-53 és az UH-60 helikopterek különleges erők számára kifejlesztett változatai. Nagyrészt megegyeznek a HH-53 és HH-60 modellekkel, melyeket a Pararescue alegységek számára fejlesztettek ki.

³⁴⁸ Egyes visszaemlékezők szerint Stovall tábornok azzal zárta rövidebbre a vitát, hogy kijelentette: „Rendben, maga mondja meg az elnöknek, hogy vissza akarta tartani ezeket [a helikoptereket] különleges műveleti bevetésekre, amiket jellen pillanatban nem repülünk, ahelyett, hogy kiküldené őket, hogy felvegyenek valakit, akit lelőttek. Mondja meg neki.” (idézi: Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 48.)

³⁴⁹ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 48.

bevetésekre, illetve augusztusban megkezdődtek a különböző helikopteres és merevszárnyú gépekkel végrehajtott mentési gyakorlatok is. Hibákra és hiányosságokra is fény derült ezen gyakorlatok során, főleg a kommunikációs rendszerek terén. Ezeket a parancsnokságok javították.³⁵⁰

A parancsnokságokhoz hasonlóan a pararescuemanek között is optimizmus uralkodott. A hangulatuknak jót tett a gyakorlatozások közötti kikapcsolódás lehetősége: pihenőket hoztak létre, ahol a katonáknak lehetőségük volt biliárdozni, videofilmeket nézni, pingpongozni. Az is javított a hangulaton, hogy az alakulatok feltöltöttsége decemberre már lehetővé tette a „tartalékok” létrehozását, így ha valaki betegség vagy más ok miatt nem volt képes felvenni a szolgálatot, helyettesíteni tudták.³⁵¹

A pilóták morálja is magas volt, ugyanakkor aggódtak is; jóérzésüknek ez volt az első éles bevetése karrierje során. Az alakulatok parancsnokait és a pilóták jelentős részét tájékoztatták a CSAR procedúrákról is – eligazításokat tartottak számukra a bevetések végrehajtásával megbízott helikopterek pilótái. A pilóták egy része kételkedett abban is, hogy 40-50 mérföld³⁵² mélyen az ellenséges vonalak mögé indítanának egy mentőakciót egyetlen emberért. Emellett sokszor a parancsnokok is rontottak a helyzeten. Egy tengerészgyalogos pilóta például úgy emlékezett, hogy a parancsnoka azt mondta, hogy ha elhagyja a gépet, egyedül lesz, és senki sem indul a segítségére.³⁵³

A pilóták egy részét, különösen a Haditengerészetnél az is frusztrálta, hogy tartalékban tartották őket RESCORT-ra, miközben a megfelelő felkészítéssel nem estek át ilyen műveletek végrehajtására, illetve társaik ellenséges célpontokat támadhattak. Szintén a Haditengerészetnél jelentett problémát, hogy a pilóták nem sokkal a tényleges bevetések kezdete előtt kapták meg az új, túlélő rádiókat,³⁵⁴ ennek következtében nem sikerült teljesen elsajátítani a használatát. Emellett az új rádióból nem is jutott minden pilótának, így egyszerre használták a korábbi típussal együtt.³⁵⁵

³⁵⁰ Randy G. Bergeron: *DESERT SHIELD/DESERT STORM: Air Force Special Operations Command (AFSOC) in the Gulf War*. Hurlburt AFB: US Air Force, 2001. 50-63.

³⁵¹ Bergeron: *DESERT SHIELD/DESERT STORM*, 73-75.

³⁵² Hozzávetőlegesen 65-80 kilométer. 1 szárazföldi mérföld körülbelül 1,61 kilométer.

³⁵³ Ennek oka feltehetőleg, hogy a saját mentési doktrínájukból (TRAP) indult ki, azonban a hadszíntér mentési koordinálásáért a Légierő egy tisztje volt a felelős.

Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 81-84.

³⁵⁴ A rendszeresített túlélő rádió (PRC-90) könnyen lehallgatható, bemérhető, kódolatlan adó-vevő volt, míg az újabb típus (PRC-112) már egy kódolt adással működő típus.

³⁵⁵ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 84-89.

VI. 1. 2. 2. Az iraki haderő és légvédelem

Az öbölháború idején Irak haderejét az egyik legnagyobbnak³⁵⁶ és legjobban felszereltnek tartották – nem véletlen, hogy Szaddam Husszein is az erő alkalmazásához nyúlt, hogy Kuvaittal szembeni konfliktusát megoldja. Az előkészületek megkezdésekor több amerikai vezető – például Colin Powell tábornok, vezérkari főnök – aggodalmát fejezte ki a csapatok védtelenségére is Irak hadereje miatt.

Az iraki hadsereg állományában 1960-as és 1970-es években készült járműveket használtak az öbölháború idején, amelyek jelentős modernizáción estek át, hogy a lehető legközelebb kerüljenek a kor technológiai színvonalához. Az iraki erőket hozzávetőlegesen 5500 páncélossal és több, mint 8000 páncélozott harcjárművel (armoured personnel carrier, APC) és gyalogsági harcjárművel (infantry fighting vehicle, IFV) szerelték fel. Bár a fegyverzet elsősorban szovjet eredetű volt, különösen az APC-k közt megtalálhatók voltak nyugati eszközök is, például francia Panhard és AMX-10 típusú járművek, melyeket nagyrészt az Iránnal vívott háború idején szereztek be. A több, mint 4000 tüzérségi löveg nagyrésze nem volt képes az önálló helyzetváltásra.³⁵⁷

Az iraki erők ezeken felül még – természetesen – használtak teherautókat és feltehetőleg jelentős számú, átalakított civil terepjárót is, úgynevezett *technical*okat³⁵⁸ alkalmaztak.³⁵⁹ A nagyszámú APC/IFV és *technical* jelentős mobilitást biztosított az iraki erők számára, így gyorsan tudtak reagálni az esetleges fenyegetésekre, vagy üldözőbe vehették a mentésre váró pilótákat.

A CSAR bevetések tervezőinek és a Légierőnek az iraki légvédelem a nagyobb fejtörés okozott. Az iraki erőket jelentős számú, szovjet gyártmányú légvédelmi rakétával, többek közt SA-6³⁶⁰ és SA-9³⁶¹ típusúakkal látták el, de rendszeresítették a francia–német Roland rakétarendszert is.³⁶² Ennek köszönhetően az iraki légvédelem rendelkezett radar- és infravörös irányítású légvédelmi fegyverzettel. Az előbbi hatótávolsága nagyobb volt, de

³⁵⁶ 1990-ben Irak birtokolta a világ negyedik legnagyobb haderejét az Egyesült Államok, a Szovjetunió és Kína után. Aktív állománya megközelítette az egymillió főt.

³⁵⁷ Gordon Rottman – Ronald Volstad: *Armies of the Gulf War*. Botley: Osprey Publishing, 1993. 48–49.

³⁵⁸ Az angol kifejezés magyar megfelelője hiányában nem fordítható le jól. A katonai szlengből eredő kifejezés a különböző civil, platós furgonokra és terepjárókra utal, amelyeket valamilyen fegyverrel szereltek fel. Ez a fegyverzet a könnyűgéppuskától akár a komolyabb légvédelmi gépágyúig terjedhet. A kifejezés feltehetőleg abból ered, hogy a különböző segélyszervezetek felbéreltek helyi fegyvereseket, akik ilyen járműveket használtak technikai segítségnyújtás (technical assistance) címen. Az angol katonai szaknyelvben használatos kifejezés a nem-standardizált taktikai jármű (non-standard tactical vehicle, vagy NSTV).

³⁵⁹ Erre utalhat az is, hogy az egyik pilóta teherautókat és más járműveket látott a pozíciójától nem messze a kimentése előtt.

³⁶⁰ A szovjet 2K12 Kub típusú légvédelmi rakétarendszer NATO kódja.

³⁶¹ A szovjet 9K31 Sztrela-1 típusú légvédelmi rakétarendszer NATO kódja.

³⁶² Rottmann – Volstad: *Armies of the Gulf War*, 49.

sebezhetősége is az olyan fegyverrendszerek számára, amelyeket az ellenséges radarrendszerek kiiktatására terveztek. Utóbbira, bár kisebb a hatótávolsággal bírt, nem jelentettek veszélyt a radarok kiiktatását célzó fegyverrendszerek.

A rakétás légvédelem mellett az iraki erők jelentős csöves légvédelmi fegyverzettel rendelkeztek. Ezek szovjet típusú, 23, 37 és 57 milliméteres gépágyúkat foglaltak magukba, melyek közt megtalálhatók voltak a komplett harcrendszerek – például a ZSU-23-4 Shilka típusú önjáró légvédelmi gépágyú –, illetve a vontatott, kézi irányítású lövegek, valamint a terepjárók vagy a teherautók platójára rögzített változatok is. A rendszeresített eszközök sorát a vállról indítható, Igla típusú rakéták zárták, amelyek – illetve az azokkal „rokon”, amerikai Stinger típus – addigra már Afganisztánban bizonyították a hatékonyságukat.³⁶³ Az iraki légierő nem gyakorolt számottevő hatást a CSAR bevetésekre, mivel a hadművelet korai stádiumában a koalíciós csapatok kivívták a légifölényt.³⁶⁴

A légvédelem szervezése szempontjából az iraki erők igen komoly veszélyt jelentettek, mivel rendelkeztek hadosztályközvetlen csapatlégvédelemmel. Ez a gépesített hadosztályok esetében több, önjáró légvédelmi gépágyúval, vagy Sztrela-üteggel felszerelt zászlóaljat jelentett, míg a gyalogsági hadosztályoknál egy vagy kettő vontatott vagy járműre szerelt légvédelmi gépágyús zászlóaljat takart.³⁶⁵

Az iraki csapatok legelszántabb és legjobban képzett részét a Köztársasági Gárda 25 dandárja jelentette. Ezek állományát és parancsnokait a leghűségesebb katonák közül válogatták össze, s magasabb fizetést, fejadagot, valamint jobb felszerelést kaptak, mint a fegyveres erők többi alakulata.³⁶⁶ Az iraki hadsereg többi részéről azonban elmondható, hogy nagyrészt alulképzett és motiválatlan sorkatonák alkották, s ez a harci teljesítményüket is jelentősen befolyásolta. Nem véletlen, hogy a Gárda csapatait Kuvait megszállása után visszavonták az iraki–szaúdi határ, valamint Irak mélységi védelmére. A csapatok megbízhatóságát az is jól példázza, hogy állandó megfigyelés alatt tartották őket a különböző iraki hírszerző csoportok és belsőelhárítási szervezetek.³⁶⁷

VII. 1. 3. Stratégiai és taktikai elképzelések

Az öbölháború során a CSAR bevetések szervezését az Egyesített Különleges Műveleti Parancsnokság (Joint Special Operations Command, JSOC) kapta. Ez okozott némi

³⁶³ Rottmann – Volstad: *Armies of the Gulf War*, 49.

³⁶⁴ Winnefeld – Johnson – Niblack: *A League of Airman*, 123.

³⁶⁵ Rottmann – Volstad: *Armies of the Gulf War*, 52.

³⁶⁶ Uo. 51.

³⁶⁷ Ibrahim Al-Marashi – Sammy Salama: *Iraq's Armed Forces. An Analytical History*. London–New York, Routledge, 2008. 177–178.

feszültséget, ugyanis így olyan feladatok kerültek a különleges erőkhöz, amik – a Légierő gondolkodásmódja szerint – az ő hatáskörükbe tartoztak volna.³⁶⁸

A problémák oldására Schwarzkopf tábornok elrendelte, hogy utalják az Egyesített Mentési Koordinációs Központot (Joint Rescue Coordination Center, JRCC) a JSOC alárendeltségébe. Ez azonban azt eredményezte, hogy minden, valamilyen szintű kutató-mentő képességgel rendelkező haderőnemnek, mint például a Haditengerészet, Tengerészgyalogság vagy a brit és francia koalíciós erők, megvolt a maga alárendelt mentési központja (RCC), és az egyesített parancsnokságokon csak összekötő tisztek tartózkodtak. Emellett ezek a központok rendelkeztek hatáskörrel az akciók megindításához, így, ha nem látták megfelelőnek a helyzetet, megtagadhatták az erre adott utasításokat.³⁶⁹

A mentési bevetések koordinálásával Schwarzkopf tábornok a légi egységek parancsnokát, Horner tábornokot bízta meg, s így az egyesített parancsnokság részben az ő felügyelete alá került. Ezzel a döntéssel a parancsnoki láncot megosztotta a különleges műveleti erők, a Légierő és a főparancsnokság között.³⁷⁰

A főtiszték vitái ellenére azonban a helyszínen tartózkodó tisztek igyekeztek együttműködni. George Grey ezredes és Jesse Johnson ezredes, a CENTCOM különleges műveleti bevetésekért felelős operatív parancsnoka kidolgoztak egy követelményrendszert a bevetések végrehajtásához. Az általuk megadott három feltétel együttes teljesülése esetén lehetett elindítani a CSAR bevetést. Ez a három feltétel a következő volt:

- a túlélők helyzetének ismerete;
- egyértelmű vizuális (ejtőernyő) és rádiós megerősítés (a pilóta segélyhívása) a gépelhagyásról és a sikeres földet érésről;
- valamint kedvező fenyegetés-analízis.³⁷¹

A CSAR alegységeket alapvetően két támaszpontonra helyezték – a szaúdi Arar Légibázisra, illetve a törökországi Batman Légibázisra, azonban más bázisokról, illetve a Haditengerészet helikopter- és repülőgép-hordozóiról is indítottak bevetéseket. A batmani bázisra csak 1991 januárjában települtek ki, miután Törökország engedélyezte az amerikai csapásmérő kötelékek telepítését, s így lehetővé vált egy SOF CSAR alegység létrehozása – ehhez a 39th SOW és az 10. Különleges Erő Csoport (10th Special Forces Group, 10th SFG) alegységeiből hoztak létre egy TF-et.³⁷²

³⁶⁸ Winnefeld – Johnson – Niblack: *A League of Airman*, 115.

³⁶⁹ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 54–62.

³⁷⁰ Uo. 267–268.

³⁷¹ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 292–293.

³⁷² Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 74., 85.

VII. 1. 4. A mentőakciók

Mivel az öbölháború során több mentést is végrehajtottak, így nem lehetséges csak egy, kiemelt bevetésre fókuszálni. Ennek megfelelően bemutatok hat, az öbölháború során az amerikai erők által helikopterekkel végrehajtott CSAR bevetést.

A válogatás során figyeltem rá, hogy legyen a bevetések között sikeres és sikertelen is. Azt is fontosnak tartottam, hogy a Sivatagi Vihar bombázóhadjáratainak szempontjából kritikus első hétről több bevetést is bemutassak, ugyanis ebben az időszakban volt leginkább aktív az iraki légvédelem, s még a bevetésvégrehajtás rendszerei is változóban voltak, folyamatosan alkalmazkodva a taktikai és stratégiai helyzethez. Végül, de nem utolsó sorban mindenképpen teret akartam engedni az öbölháború egyik titkosítás alól feloldott³⁷³ és megfelelően dokumentált³⁷⁴ különleges műveleti erők kimenekítését feladatául kitűző akció számára is, mivel ezt a CSAR evolúciójának szempontjából kiemelten fontosnak ítéltam.

VII. 1. 4. 1. Stroke 65

Amikor elindult az Irak elleni bombázó hadjárat, az első két műveleti napon nyolc repülőgépet lőttek le. Ekkor még nem indítottak CSAR bevetést, mert vagy azonnal fogságba esett a pilóta, vagy életét vesztette.³⁷⁵

1991. január 19-én – a bombázóhadjárat harmadik napján – egy F-16-os csapásmérőkből, F-15-ös légitámaszpályaszakaszokból és F-4G típusú, az ellenség telepített légvédelmét és radarjait lefoglaló³⁷⁶ repülőgépekből álló kötelék támadott célpontokat Bagdad közelében. Ismeretlen okokból kifolyólag,³⁷⁷ mire az utolsó négy gépből álló F-16-os kötelék a célpont fölé ért, az F-4-esek már kifogytak a HARM³⁷⁸ rakétákból, és elhagyták a légteret. Az egyik SA-3³⁷⁹ üteg tüzet nyitott a vezérgépre, s a rakéta kárt tett annak hajtóművében. Az F-16-os pilótája, Jeff

³⁷³ Whitcomb 2006-os könyvében kétszer is kiemeli, hogy más hasonló bevetésekre is sor került az öbölháború során hasonló módszerekkel

³⁷⁴ A másik eset az ODA 532 kimenekítése, azonban arról sokkal kevesebb információ áll rendelkezésre.

³⁷⁵ Több esetben is a katapultáló pilóta olyan mélyen az ellenséges vonalak mögött kényszerült gépelhagyásra, hogy nem nyílt lehetőség a mentésre, mivel az iraki csapatoktól nem messze ért földet. Emellett a pilóták életüket veszthették a gépet ért találat következtében a repeszek hatására, vagy akár a katapult-szekvencia hibás működése következtében is, például, ha nem nyílt ki az ejtőernyő a gép elhagyása után.

³⁷⁶ Az angol kifejezés a Suppression of Enemy Air Defenses, röviden SEAD. Az ilyen célra épített repülőgépek egyszerre vannak felszerelve különböző elektronikus harcászati rendszerekkel, amelyek zavarják az ellenséges célfelderítést és céllelküzdést, illetve közvetlenül az ellenséges radarok megsemmisítésére kifejlesztett fegyverzetet.

³⁷⁷ Whitcomb szerint az időjárás miatt késtek az F-16-osok, azonban én elképzelhetőnek tartom, hogy a nagyszámú célpont miatt fogytak ki a rakétákból a támogató kötelék gépei.

³⁷⁸ AGM-88 HARM (High-speed Anti-Radiation Missile). A Texas Instruments által gyártott rakéta, melyet arra terveztek, hogy az ellenséges radarok sugárzását keresve, a radar jelet visszakövetve megsemmisítse az ellenséges célkereső és tűzvezető radarokat, illetve a hozzájuk kapcsolódó rakétás és csöves légvédelmi ütegeket.

³⁷⁹ Az Sz-125 Nyeva légvédelmi rakétarendszer NATO kódja.

Tice őrnagy (hívójele Stroke 65), megpróbált visszatérni a baráti légtérbe, azonban végül katapultálni kényszerült nagyjából 150³⁸⁰ mérföld mélyen az iraki vonalak mögött.³⁸¹

Tice őrnagy ereszkedés közben jelentette a pozícióját egy, a térségben repülő légtérelenőrző és irányító (Airborne Warning and Control System, AWACS) repülőgépnek, azonban a földet érés után azonnal elfogták a térségben lakó beduin törzs tagjai, s később átadták őt az iraki fegyveres erőknek. Ez az információ nem jutott el a mentést végrehajtó alegységig, így az megkezdte a célterület fölött a pilóta keresését. A mentési kísérletben a 20th SOS két MH-53 helikoptere vett részt, de a 160th SOAR két MH-60 helikopterét is elindították.³⁸²

A térségben harci légi őrjáratot (combat air patrol, CAP) ellátó F-15-ös kötelék vezérgépének pilótája látta el az OSC feladatát. Az érkező CSAR alegységet is tájékoztatta a térség ellenséges légvédelmének helyzetéről és erejéről. A két helikopter többször is átrepült beduin táborok felett, feltehetőleg afölött is, amelyben fogva tartották Tice őrnagyot, azonban mivel nem tudtak vele kapcsolatot teremteni, kénytelenek voltak felhagyni a kutatással.³⁸³

Az akciónak az volt a pozitív hozadéka, hogy az MH-53-asok bizonyították, rossz időjárási körülmények között is képesek alacsony magasságon sikeresen navigálni.³⁸⁴

VII. 1. 4. 2. Corvette 03

A Stroke 65-össel egyazon napon egy F-15E típusú repülőgépet (hívójele Corvette 03) is találat ért, és két fős legénysége a gép elhagyására kényszerült. A földön a két pilóta – David Eberley ezredes és Tom Griffiths őrnagy – találkozott, s megpróbáltak kapcsolatba lépni a baráti csapatokkal. Nem jártak sikerrel. A bajtársaik, és más, a térségben repülő gépek hallották őket, azonban kapcsolatba lépni nem tudtak velük.³⁸⁵ A JRCC-t értesítették a gépkilövésről, s azonnal megkezdték a mentés tervezését, azonban a pilóták pontos helyzete nélkül nem indíthatták el az akciót. A helyzetet súlyosbította, hogy Eberley ezredes és Griffiths őrnagy az erős légvédelemmel ellátott Al Qa'im térségében értek földet.³⁸⁶

Január 20-án több, légicsapást végrehajtó kötelék is átrepült a térségen, s némelyik hallotta őket, vagy kapcsolatba is tudott lépni az eltűnt pilótákkal, azonban a helyzetükre vonatkozó információkat nem tudták tisztázni. Az információ áramlásának problémáit jelzi, hogy az

³⁸⁰ Hozzávetőlegesen 241 kilométer.

³⁸¹ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 114–116.

³⁸² Uo. 116–117.

³⁸³ Uo. 117.

³⁸⁴ Uo. 118.

³⁸⁵ Uo. 124–125.

³⁸⁶ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 312.

egyik F-16-os pilótája, Ed Houle alezredes csak a támaszpontra visszatérve tudta meg, hogy a Corvette 03 hívójel, amivel kapcsolatba próbáltak lépni vele, egy előző nap lelőtt F-15-öshöz tartozik.³⁸⁷

A mentési bevetés előkészítése a pontos helyzetinformációk híján is megkezdődött, s a Batman Légibázison tartózkodó alegység elkülönített a feladatra két MH-53-as helikoptert, illetve egy MH-130-as tankert. A bevetési útvonal a szír légtéren át vezetett volna, a szír hatóságok azonban megtagadták az átrepülést.³⁸⁸ A CSAR bevetés halogatása komoly ellentéteket szült a JRCC és a Taktikai Légiirányítási Központ (Tactical Air Control Center, TACC) között. Az eltűnt pilóták parancsnoka egyenesen inkompetensnek vagy gyávának titulálta a CSAR alegységeket.³⁸⁹

Végül január 22-én hajnalban indult meg a tényleges akció a szír légtéren át. A felszálláskor még nem kapták meg az engedélyt a légtér használatára, erre csak repülés közben került sor, ám addigra a két pilótát elfogták.³⁹⁰ Az iraki erők csapdát állítottak a mentést végző köteléknek, s amint a helikopterek megpróbáltak kapcsolatba lépni a Corvette 03-mal, az iraki légvédelmi gépágyúk pásztazó tüzet zúdítottak az irányukba, s a kötelék kénytelen volt elhagyni a légtér.³⁹¹

VII. 1. 4. 3. Slate 46

Az első sikeres bevetésre január 20-án került sor.

Egy F-14 Tomcat típusú repülőgép két fős személyzete – Devon Jones és Larry Slade sorhajóhadnagyok – kényszerült gépelhagyásra, miután egy SA-2-es³⁹² rakéta eltalálta a repülőgép farokrészét. Miután a pilóta nem tudta visszaszerezni az irányítást a repülőgép fölött, katapultáltak helyi idő szerint hajnali 3 óra 20 körül.³⁹³

A gépkilövés okozott némi kavardást a JRCC-nél, ugyanis jelentések szerint egy A-6 Intruder repülőgépet is lelőttek a térségben, így először tisztázniuk kellett, hogy hány mentésre szoruló személy tartózkodik a körzetben. Végül egy AWACS jelezte, hogy az A-6-os visszatért baráti légtérbe, s megerősítette, hogy a USS Saratoga repülőgéphordozó kötelékéből hiányzik a Slate 46 hívójelű F-14-es.³⁹⁴

A két pilóta megpróbált kapcsolatba lépni a térségben repülő AWACS-szal, azonban ez

³⁸⁷ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 128–129.

³⁸⁸ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 313.

³⁸⁹ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 129.

³⁹⁰ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 313–314.

³⁹¹ Bergeron: *DESERT SHIELD/ DESERT STORM*, 89–90.

³⁹² AZ SZ-75 Dvina légvédelmi rakétarendszer NATO kódja.

³⁹³ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 142.

³⁹⁴ Bergeron: *DESERT SHIELD/ DESERT STORM*, 92.

csak Jones sorhajóhadnagynak sikerült. Ráadásul a két pilóta³⁹⁵ egymással sem tudott kapcsolatot teremteni.³⁹⁶

A mentési előkészületeket megkezdte az Ararban állomásozó alegység, azonban az egységes rendszer hiányai kisebb konfliktushoz vezettek. A Haditengerészet a saját mentő alegységét akarta bevetni a pilóták felkutatására, mivel a lelőtt gép és a személyzete a tengerészethez tartozott. A vitára az időjárás tett pontot: a légibázis környékén erős köd uralkodott, s az időjárás miatt csak a jobb repüléstámogató rendszerekkel – például talajkövető radarral – felszerelt MH-53-asok bevetése jöhetett szóba, így a Légierő indíthatott mentőakciót.³⁹⁷

A működési problémákat jól példázza, hogy a JRCC az arari alegység tagjait kezdte felkészíteni, illetve a Haditengerészet mentőalegysége is itt állomásozott, miközben a lelőtt gép pilótái az északi szektorban voltak, ami a Batman Légibázisra telepített alegység felelősségi köre volt. Erre csak a felszállás után, a koordináták „kézhezvételét” követően derült fény, de akkor már a bevetést végrehajtó kötelék nem fordult vissza.³⁹⁸

A két MH-53 helikopterből álló CSAR kötelék (hívójelük Moccasin 04 és 05) 8.05 órakor szállt fel, CAP szerepben két F-15-össel, RESCORT-ként két A-10 csatarepülőgép kísérte őket. Az AWACS-tól kapott koordinátákra érve több, mint húsz percen keresztül keresték a pilótákat, azonban nem jártak sikerrel, s a helikoptereknek vissza kellett térniük üzemanyagért a bázisra.³⁹⁹

9.00 óra után nem sokkal az egyik A-10-es RESCORT-nak sikerült kapcsolatot teremtenie Jones sorhajóhadnaggal, és meghatározta a pontos tartózkodási helyét. Érdeemes kiemelni, hogy az A-10 pilótája rendkívül kreatívnak bizonyult a pontos helymeghatározás során. Amikor elég közel került Jones sorhajóhadnagyhoz, a pilóta egy infravörös csalit⁴⁰⁰ oldott ki, aminek segítségével pontosabban meghatározhatta a hadnagy pozícióját. A tehetetlenségi navigációs rendszer (Inertial Navigation System, INS) segítségével pontos információkat biztosíthatott a CSAR helikopterek számára.⁴⁰¹

A Moccasin 04 és 05 gépeit feltöltötték Ararban, és készen álltak az indulásra. Eddigre az idő kitisztult, és a Haditengerészet szerette volna a saját gépeit a pilótákért küldeni, azonban

³⁹⁵ Larry Slade sorhajóhadnagyot a CSAR bevetés megindítása előtt nagyjából fél órával elfogta két iraki fegyveres.

³⁹⁶ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 143.

³⁹⁷ Uo. 143.

³⁹⁸ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 317.

³⁹⁹ Bergeron: *DESERT SHIELD/ DESERT STORM*, 93.

⁴⁰⁰ Angolul flare. Nagy hőjellel, fényesen égő, fákly szerű eszköz, melynek célja a repülőgépet célzó infravörös keresővel ellátott rakéták megzavarása. Légibemutatókon, parádékon látványelemként is használják.

⁴⁰¹ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 147.

ezt arra hivatkozva elutasították, hogy a korábban bevetett pilóták ismerik a helyzetet és a megközelítési útvonalat.⁴⁰² Véleményem szerint az is közrejátszott, hogy Jones sorhajóhadnagy és az A-10 pilótája nyílt frekvencián kommunikáltak, és a parancsnokság feltételezhette, hogy iraki csapatok igyekeznek a pilóta elfogására. Ebben az esetben az MH-53-ason nagyobb létszámú SOF operátorokból álló különítmény tartózkodhatott, mint a Haditengerészet SH-60 Seahawkjain.⁴⁰³

A célterületre érve a Moccasin 05 felvette a kapcsolatot a pilótával – az öbölháború alatt erre először került sor CSAR bevetés alatt. Ezzel egyidőben egy iraki teherautó is a helyszínre érkezett, azonban azt a RESCORT A-10-es egy rácsapással megsemmisítette. Devon Jones sorhajóhadnagyot a helikopterre segítette, s a gép visszatért baráti légtérbe, ezzel végrehajtva az első sikeres mentést az öbölháborúban. Érdeemes kiemelni, hogy Jones sorhajóhadnagy sikeresen kerülte el a fogságba esést a mentőakciót várva.⁴⁰⁴

VII. 1. 4. 4. Benji 53

Gyakran megfélekedünk róla, hogy a háborúban nem minden gépvesztést okoz ellenséges tűz, történhet váratlan műszaki meghibásodás is. Ez történt Scott Thomas századossal, egy F-16-os kötelék vezérgépének pilótájával is.

1991. február 17-én két F-16-os repülőgépből álló kötelék – hívójelük Benji 53 és Benji 54 – az Eufrátesz folyó fölött hajtott végre felderítő bevetést, amikor a Benji 53 hajtóműve meghibásodott – bár a műszerek nem jelezték, a pilóta érezte, hogy tolóerőt veszít, a kötelék másik tagja pedig értesítette, hogy valószínűleg a repülőgépből szivárog az üzemanyag. Thomas százados értesítette a helyzetről a levegőben tartózkodó AWACS-ot. Az AWACS értesítette a JRCC-t, hogy készüljenek, mert valószínűleg Thomas százados gépelhagyásra kényszerül.⁴⁰⁵ Ez végül be is következett. A Benji 54 felvette a kapcsolatot Thomas századossal, és jelentette az AWACS-on keresztül a JRCC-nek pozíciójukat, és hogy a pilóta sértetlenül ért földet. További 15 percig OSC-ként működött, amíg fel nem váltotta egy F-15E repülőgépből álló kötelék.⁴⁰⁶

A mentéssel a 160th SOAR 3. zászlóaljának MH-60⁴⁰⁷ helikoptereit bízták meg, mert a

⁴⁰² Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 148–149.

⁴⁰³ Az UH-60 Black Hawk Haditengerészeti variánsa.

⁴⁰⁴ Bergeron: *DESERT SHIELD/ DESERT STORM*, 93–94.

⁴⁰⁵ Scott Thomas: Ejecting out of a flaming F-16 over Iraq. *My San Antonio*, 2011. május 13. <https://www.mysanantonio.com/sports/article/Scott-Thomas-Ejecting-out-of-a-flaming-F-16-over-1379132.php> (Utolsó letöltés: 2022. június 10.)

⁴⁰⁶ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 196–197.

⁴⁰⁷ Bár a bevetést végrehajtó helikopterek típusát a szakirodalom nem említi, a 160th SOAR alakulattörténetében pedig redactelve szerepel csak, az általuk repült három típus közül csak az MH-60 Black Hawkot használták (és

zászlóalj nem sokkal korábban CSAR gyakorlaton vett részt. Tom Montgomery vezető altiszt (CW3) dolgozta ki a mentési tervet, majd az ő vezetésével indult meg a bevetés is. A géppár másik tagja műszaki hiba miatt nem tudott azonnal felszállni, így csak az iraki légtérben kezdték meg a kötelékrepülést.⁴⁰⁸

Az időjárási viszonyok miatt – komoly viharok dúltak akkor a térségben⁴⁰⁹ – és mivel éjszaka hajtották végre a bevetést, az éjjellátókban sem tudtak a pilóták tájékozódni. Így a helikopter GPS navigációs rendszerére, illetve az AWACS-tól kapott vektorokra hagyatkoztak.⁴¹⁰

Thomas százados pozíciójának megközelítés során a helikopterek legénysége ellenséges mozgást látott,⁴¹¹ illetve az egyik helikopter besugárzásjelzője ellenséges légvédelmi aktivitást is jelzett. Ez elől a pilóták kitértek, az iraki légvédelem nem nyitott tüzet rájuk.⁴¹² Amikor Thomas százados meghallotta a helikoptereket, megpróbált kapcsolatba lépni velük. Nem járt sikerrel, mivel azok nagyon alacsonyan repültek. Ezután aktiválta az infravörös villanófényét, amit a helikopterek legénysége észrevett. Az egyik helikopter a pozíciója fölött kezdett lebegni, míg a másik 20 yarddal⁴¹³ arrébb landolt. A legénység a fedélzetre vette a századost, majd felszálltak, és visszarepültek a szaúdi-arábiai légibázisra.⁴¹⁴

A szaúdi légtérbe tartó út során – ahogy a megközelítés során is – a pilóták 15-20 láb⁴¹⁵ magasan repültek, hogy elkerüljék az iraki légvédelmet. Ennek ellenére egyszer tüzet nyitottak a helikopterekre, azonban az nem tudta követni a célt, és elvettette a helikoptereket. Thomas századost épségben és sértetlenül visszaszállították Szaúdi-Arábiába.⁴¹⁶

használgják ma is) CSAR bevetések végrehajtására, így valószínűsíthető, hogy ezzel a típussal hajtották végre a bevetést. Ezt megerősíti Thomas százados cikke is.

⁴⁰⁸ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 197.

⁴⁰⁹ Thomas százados saját cikkében meg is jegyzi, hogy a felszerelésének részét képező túlélőrádió alá húzódott az eső elől, amit „*alig tudtam megtartani [a szélben]*”, és túlélő rádiójával a kezében úgy érezte, hogy „*mérföldeken belül az egyetlen fém villámhárítót tartom a kezemben*”. (Thomas: *Ejecting out of a flaming F-16 over Iraq*)

⁴¹⁰ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 197.

Érdekes megjegyezni, hogy a 160th SOAR hivatalos történetében a bevetést végrehajtó legénységek neve, illetve a GPS-ek alkalmazása is redactelve van, azonban a műszaki hiba ténye látható, illetve azt is írja, hogy az éjjellátók is használhatatlanok voltak az „*extrém sötétség*” miatt. (*A History of 160th Special Operations Aviation Regiment (Airborne)*. 31.)

⁴¹¹ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 198.

⁴¹² *A History of 160th Special Operations Aviation Regiment (Airborne)*, 31.

⁴¹³ Hozzávetőleg 18 méter.

⁴¹⁴ Thomas: *Ejecting out of a flaming F-16 over Iraq*.

⁴¹⁵ Hozzávetőlegesen 4-6 méter.

⁴¹⁶ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 198.

VII. 1. 4. 5. ODA 532

Az ODA (Alfa Műveleti Egység, Operational Detachment Alpha⁴¹⁷) 532 kimenekítése különleges kategóriába esik. Az amerikai Hadsereg az ilyen bevetéseket rendszerint a „*vészhelyzeti kimenekítés*” (angolul emergency exfiltration) kifejezéssel illeti, ennek a bevetési elvei azonban nagyrészt megegyeznek a CSAR bevetéseknél használt elvekkel és módszerekkel, így érdemes bevonni a vizsgálatba. Emellett a *vészhelyzeti kimenekítés* nem rendelkezik saját kézikönyvvel és szabályzattal, feltehetőleg a Hadsereg CSAR bevetéseinél használt kézikönyveket veszik alapul.

1991. február 22-én az éjszakai órákban az ODA 532 jelzésű alegység egy három fős csoportját Jeffrey Sims főtörzsőrmester vezetése alatt a XVIII. légideszant hadtest parancsnoksága felderítési céllal⁴¹⁸ Bagdadtól kevesebb, mint 100 mérföldre⁴¹⁹ vetette be. Az alegység álcázott lövésgödröket ásott, és megkezdte a terep felderítését. Február 23-án napfelkeltekor a helyiek – főként földművesek és birkapásztorok – előjöttek otthonaikból, és mozgolódni kezdtek az ODA 532 álcázott állásai közelében. Az alegységet nyolc órán keresztül nem fedezték fel, azonban délután egy gyerek és egy idősebb férfi megtalálta a rejtkehelyet. Sims főtörzsőrmester menekülni hagyta a civileket, és azonnali evakuációt kért.⁴²⁰

A csoport 500 méterrel arrébb foglalt új állást, fél órával később pedig nagyszámú iraki gyalogság érkezett, hogy átkutassa a terepet. Tűzharc bontakozott ki az operátorok és az iraki katonák közt. Az ODA 532 állásainak szárnyán fegyveres civilek kezdtek gyülekezni, miközben újabb erősítések érkeztek.⁴²¹

A bevetést a 160th SOAR egyetlen Black Hawk helikoptere hajtotta végre, a bevetés során 5-15 láb⁴²² közti magasságon repülve, 185 mérföld⁴²³ mélyen behatolva Irak területére. A bevetés megkezdése előtt azonban az egyik helikopter – feltehetőleg műszaki hiba miatt – nem volt képes felszállni, így mindössze egy MH-60 Black Hawk indult az ODA 532 felderítő

⁴¹⁷ Teljes nevén Special Forces Operational Detachment-Alpha. Az Egyesült Államok Hadserege Különleges Műveleti Erőinek egyik alapvető bevetési alegysége, létszáma nagyjából egy rajnak felel meg, általában 8–12 fő.

⁴¹⁸ A szárazföldi hadműveletek 1991. február 24-én kezdődtek, a Légierő azonban a bombázással volt elfoglalva, így a pontos felderítési adatokhoz a Hadsereg a különleges műveleti operátorokra támaszkodott.

⁴¹⁹ Hozzávetőlegesen 160 kilométer.

⁴²⁰ William M. Johnson: *U.S. Army Special Forces in DESERT SHIELD/DESERT STORM: How Significant an Impact*. Fort Leavenworth, Kansas: U.S. Army Command and General Staff Collage, 1996. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA312864.pdf> (Utolsó letöltés: 2022. június 10.) 66–67.

⁴²¹ Johnson: *U.S. Army Special Forces in DESERT SHIELD/DESERT STORM*, 67–68.

⁴²² Hozzávetőlegesen 1,5 – 4,5 méter.

⁴²³ Hozzávetőlegesen 298 méter.

csoportjának kimentésére.⁴²⁴

Sims főtörzsőrmester felderítő csapata másfél órával a lebukást követően támogatást kapott egy F-16-ostól, ami kazettás és hagyományos, ezerfontos bombákkal támadta az iraki gyalogságot.⁴²⁵ Arra vonatkozólag nincs adat, hogy a 160th SOAR helikopterének megérkezésekor CAS szerepkörű repülőgép rendelkezésre állt volna, de valószínűsíthető, hogy nem. A visszavonulásukat fedező repülőgép is valószínűleg úgy támogathatta az operátorokat, hogy az ODA 532 felderítő csoportjához beosztott JTAC operátor⁴²⁶ ért el egy köteléket, ami bombázóbevetésre tartott, vagy a támaszpontul szolgáló bázisra tért épp vissza, és még maradt bombája a fedélzeten.

A kimenekítést végrehajtó Black Hawk 14.00 órákor érkezett az ODA 532 pozíciójához, és rögtön egy kitérőmanővert kellett végrehajtaniuk egy elektromos felsővezeték miatt. A manőver után a két pilóta, Randy Stephens és John Crisufulli vezető altisztek,⁴²⁷ landoltak a különleges műveleti operátoroktól nem messze. A helikopter komoly ellenséges tüzet kapott az iraki gyalogságtól, amit a fedélzeti forgócsöves géppuskákkal viszonztak. A földön valamivel több időt töltöttek a szükségesnél, ugyanis a légénység egy hat fős csoportot várt, azonban miután tisztázták a helyzetet, felszállhattak, és visszatértek Szaúdi-Arábiába. A helikopter komoly károkat szenvedett, azonban képes volt maximális utazó sebességgel repülni a rafhai bázisig. A földi személyzetnek egy hétbe telt újra biztonságos repülőképes állapotba hozni a helikoptert.⁴²⁸ Ez volt az egyetlen, nappali fényviszonyok közt, ellenséges tűz alatt végrehajtott *vészhelyzeti kimenekítés* az öbölháború során.⁴²⁹

VII. 1. 4. 6. Mutt 41

Ahogy a doktrínák és az elméleti részek bemutatásánál is írtam, egy CSAR bevetéshez szükséges az egyértelmű parancsnoki lánc és a világos döntéshozatali háló éppúgy, mint a bevetési terület lehető legpontosabb ismerete. Ezeknek semmibe vétele katasztrofális eredménnyel járhat. Az öbölháború 1991. február 27-i eseményei sajnálatos módon erre is példával szolgálnak.

A földi hadjárat február 24-i megindítását követően a harcászati helyzet jelentősen átalakult a térségben. A front folyamatos mozgásban volt, ahogy az amerikai és koalíciós

⁴²⁴ *A History of 160th Special Operations Aviation Regiment (Airborne)*, 31

⁴²⁵ Johnson: *U.S. Army Special Forces in DESERT SHIELD/DESERT STORM*, 68.

⁴²⁶ Ha a három fős csoport tagjai közt nem volt képzett JTAC operátor, akkor a pusztá szerencsének köszönhetik, hogy sikerült kapcsolatba lépniük egy épp a közelben repülő repülőgéppel.

⁴²⁷ A pilóta nevét kihúzták az ezredtörténetben. Nevüket Johnson közli, a pontos rendfokozatot nem adja meg. (Johnson: *U.S. Army Special Forces in DESERT SHIELD/DESERT STORM*, 68.)

⁴²⁸ *A History of 160th Special Operations Aviation Regiment (Airborne)*, 32.

⁴²⁹ Johnson: *U.S. Army Special Forces in DESERT SHIELD/DESERT STORM*, 68.

gépésített csapatok betörték Irak területére, és viaszorították a Köztársasági Gárda és más iraki alakulatok egységeit. Folyamatos CAS támogatással repülő kötelékek voltak a levegőben a különböző haderőnemek részéről, illetve élénk helikopter-forgalom volt – mind a támadó-, mind pedig a csapatokat vagy az utánpótlást mozgó járművek részéről.

Ebben a nehezen követhető, és némileg kaotikus helyzetben történt, hogy egy F-16-os köteléknek (hívójelük Mutt 41, 42, 43 és 44) bombázó bevetést kellett végrehajtania iraki gépésített alakulatok ellen. Az F-16-osokat megelőzően két A-10 csatarepülő is támadta az iraki csoportosítást. Az F-16-osok parancsnoka (Mutt 41, pilótája Bill Andrews százados) és párja a felhőréteg alá ereszkedett, hogy célpontokat keressen, azonban csak fekete füstöt láttak mindenütt, és épp visszatértek volna a felhővonal fölé, amikor Mutt 41 gépe találatot kapott. Andrews százados katapultálni kényszerült, és a földet éréskor eltörte a jobb lábát. Ereszkedés közben iraki légvédelmi gépágyúk pásztázták az eget, illetve az irakiak a századosra is tüzet nyitottak, miután földet ért, azonban nem találták el. Mielőtt elfogták volna, a százados rádióon figyelmeztette a tőle nem messze köröző OA-10⁴³⁰ repülőgéppilótáját, hogy az iraki légvédelem célba vette, és egy rakétát indítottak ellene. Ennek köszönhetően a gép el tudott menekülni a légtérből. A százados ezt követően megadta magát. Az iraki katonák a felszerelését elpusztították, őt pedig egy *technicallal* hadifogságba szállították.⁴³¹

Az OA-10 pilótája értesítette a légtérben tartózkodó AWACS-ot. Azt is jelezte, hogy a helyzet szerinte túlságosan veszélyes egy CSAR bevetés indítására. Az AWACS az információkat továbbította a JRCC-hez, ami delegált a döntés jogkörét a SOCCENT-hez. Az ekkor a különleges erők parancsnokságán tartózkodó Gray ezredes Johnson ezredessel úgy döntött, hogy az akciót nem indítják meg, mivel a térségben élénk harc dúl. A helyzet folyamatosan változott, ráadásul komoly légitevékenység is zajlott, ami veszélyeztethette volna az alacsonyan, ellenséges terület fölött repülő helikoptereket és legénységüket. A helyzetet súlyosbította, hogy fényes nappal kellett volna végrehajtani a bevetést.⁴³²

Andrews százados bajtársai megkeresték a velük egy légibázison állomásozó 160th SOAR 3. zászlóaljának tagjait is. Steve Rogers vezető altiszt (CW2) a helyzet áttekintése után kidolgozott egy kockázatos, de végrehajtható repülési tervet, viszont közölte a Légierő pilótáival, hogy a SOCCENT engedélye nélkül nem hajthatja végre a bevetést. A XVIII. légideszant hadtest parancsnoksága azonban úgy döntött, saját kezébe veszi Andrews

⁴³⁰ Az A-10 csatarepülő módosított változata, amit első sorban csapásmérő bevetések koordinálására használnak.

⁴³¹ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 224–226.

⁴³² Uo. 226–227.

százados sorsát, és a 101. légideszant hadosztályhoz rendelt 229. repülő ezred 2. zászlóaljának (229/2) egy előretolt állásban tartózkodó alegységét utasították, hogy készítsenek elő egy tervet. A SOCCENT ezután jelezte a 160th SOAR pilótáinak, hogy a XVIII. hadtest felel a mentésért, és hagyjanak fel az előkészületekkel.⁴³³

A 229/2 AH-64 Apache helikoptereinek feladata a menekülő iraki erők zaklatása lett volna. Az alegység a támadóhelikoptereken kívül kis számú UH-60 helikopterrel rendelkezett, melyek elsősorban a kiszolgáló személyzetet szállították. Ahogy a parancs végighaladt a 101. légideszant hadosztály-parancsnoki láncán, és az 1. zászlóalj parancsnoka – aki alá beosztották a 229/2-öt jelezte, hogy nem javasolja, hogy bárki is megpróbálkozzon a bevetés végrehajtásával, mivel az túl veszélyes. Hasonlóan járt el a 229/2 parancsnoka és parancsnokhelyettese is, mielőtt felszálltak volna a harci bevetés végrehajtására az első két hullám helikoptereivel. Azonban a dandárparancsnokság egy magas beosztású tisztje⁴³⁴ hívatta a harmadik támadóhullám szervezésével megbízott Al Flood főhadnagyot, hogy rendelkezik e bevethető CSAR alegységgel. A főhadnagy jelezte, hogy a Bengal 15 hívójelű Black Hawk helikoptert épp most töltik fel. Ezután a tiszt hívatta a helikopter pilótáit, és közölte velük, hogy egy F-16-os pilótáját kell kimenekíteni, akit a Köztársasági Gárda egy egységének állásai fölött lőttek le. A pilóták csak általános felderítési információkkal rendelkeztek, friss térképeket és helyzetjelentéseket sem kaptak a térségben dúló ütközetről. RESCORT feladatra a 229/2 A századának két Apache helikopterét a Bengal 15 pilótái kérték meg, hogy tartsanak velük – a századparancsnok, Mike Thome százados beleegyezett, hogy kíséretet biztosítson. Emellett, miután megtudta, hogy az F-16 pilótája sérült lehet, a Bengal 15 pilótája, Philipp Garvey vezető altiszt (CW4) kérte meg Rhonda Cornum őrnagyot, az egység repülőorvosát, hogy tartson velük a bevetésre, hátha szükség volna az orvosi szaktudására. Az ad hoc legénységhez csatlakozott három felderítő⁴³⁵ önkéntesként.⁴³⁶

A bevetési terület fölött tartózkodó AWACS eközben igyekezett merevszárnyas vadászbombázókból is RESCORT-ot biztosítani a CSAR bevetés számára. Az elsőként érkező F-16-osok megpróbálták légicsapásokat végrehajtani, de 8ezer láb alatt szinte azonnal

⁴³³ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 227–231.

⁴³⁴ Whitcomb szerint sem a 101. légideszant hadosztály feladatért felelős dandárját, sem a tisztet nem említik név szerint a szakirodalomban. Michael Wormley szerint nem kizárható, hogy a tiszt egy kérést értett félre, és interpretált parancsként. (Michale A. Wormley: *Combat Search and Rescue: Searching the History; Rescuing the Doctrine*. Maxwell AFB: School of Advanced Air and Space Studies Air University, 2003. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a425580.pdf> [Utolsó letöltés: 2021. január 19.]

⁴³⁵ Az angol kifejezés pathfinderek. Olyan ejtőernyősök, akiknek feladata a főerők előtt az ellenséges vonalak mögött ejtőernyős ugrást végrehajtani, és az ejtőernyősöket szállító repülőgépek számára az irányjeladókat felállítani és az LZ-eket megjelölni.

⁴³⁶ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 231–233.

erős ellenséges tűzzel találkoztak. A kötelék parancsnoka, Mark Hebein százados jelezte is az AWACS felé, hogy a helyzet „túl forró” egy CSAR végrehajtásához. A Hebein százados helyét átvevő másik kötelék parancsnoka már 30 000 láb magasságból igyekezett koordinálni a bevetéseket, de a besugárzásjelzője – elmondása szerint – folyamatosan jelzett. A helyzetet súlyosbította, hogy vihar kezdett kialakulni a térségben.⁴³⁷

Amikor a CSAR kötelék megérkezett a célterület közelébe, a látási viszonyok jelentősen romlottak az égő olajkutak füstje és a gyülekező viharfelhők miatt. Amikor Andrews százados korábban megadott pozíciójának körzetébe értek, szinte azonnal komoly légvédelmi tűzbe kerültek, a Bengal 15 számos találatot kapott, kigyulladt és lezuhant. A két Apache megpróbált kitérni, de erős ellenséges tűz zúdult rájuk, és az egyik helikopter baloldali gázturbinája és üzemanyagtankja is megsérült. Mivel Thome százados nem gondolta, hogy az égő helikopterből bárki élve kijuthatna, és mivel a helikoptereik erős ellenséges tűzben repültek, a bevetési terület elhagyását rendelte el.⁴³⁸

A SOCCENT-hez befutott az akció eredményének híre. A 160th SOAR-t értesítették, hogy készüljenek fel egy éjszakai bevetésre, de végül az akciót lefűjták. A mentőakcióban öten vesztették életüket, három túlélő – köztük a repülőorvosnő – iraki hadifogságba került, s csak a háború végeztével szabadult.⁴³⁹

A bevetés kapcsán fontos megjegyezni, hogy a SOCCENT kockázatelemzésének megfelelően nem szabadott megindítani a bevetést, azonban ezt a XVIII. ejtőernyős hadtest parancsnoksága – vagy annak egyes tisztjei – felülbírálták. A kérdés, hogy miért? Véleményem szerint azért, mert meg akarták mutatni a hetek óta tartó légihadjárat, és pár nappal korábban a hagyományos gépesített csapatokkal megindított szárazföldi hadjárat közben, hogy az ő erőik is hasznosak és értékesek, és nemcsak harctámogató szerepben vethetők be.

VII. 1. 5. Értékelés, következmények

A bevetések harmadik napján, 1991. január 19-én indították az első két kutató-mentő bevetést, azonban ezeket nem koronázta siker. Grey ezredes a gépek legénységét hibáztatta az első bevetések kudarcáért.⁴⁴⁰

⁴³⁷ Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 234–236.

⁴³⁸ Uo. 236–238.

⁴³⁹ Uo. 237–238.

⁴⁴⁰ Bergeron idézi is: „Annyit kell tenniük, hogy fogják a koordinátákat, amiket nekik adunk, azokat, amiket az Egyesített Mentési Koordinációs Központ kap. Ez a legjobb információ, amit kapunk [...] és minden, amit tehetünk, hogy odamegyünk és remélhetőleg sikerül rádiókapcsolatot létrehozni vele [a pilótával].” (Bergeron: *DESERT SHIELD/ DESERT STORM*, 88.)

A háború végéig a koalíciós erők 43 repülőeszközt⁴⁴¹ lőtték ki, ez összesen 87 koalíciós pilóta kilövését jelenti. A pilóták közül 48-an életüket veszítették, egy főt bevetés közben eltűntnek minősítettek, és 38-an élték túl a lezuhanást vagy gépelhagyást – közülük mindössze 8-at sikerült megmenteni. Összesen huszonhárom kutató-mentő bevetést indítottak, melyek közül nyolc volt CSAR bevetés. Ezek közül hat volt sikeres, vagy részben sikeres. A CSAR bevetések közül hatban vettek részt az amerikai Légierő vagy Hadsereg helikopterei, ezek között azonban mindössze egy sikeres, illetve egy részben sikeres bevetés található.⁴⁴²

Érdekes, hogy a JRCC bevetési⁴⁴³ naplójában feltüntették a Bengal 15-öt, ami gyakorlatilag CSAR bevetés közben kapott találatot és zuhant le. Bár a túlélők kimentésére nem indítottak CSAR bevetését, mégis szerepel a bevetési naplóban. Emellett érdekes, hogy az ODA 532 nem szerepel, igaz erre logikus magyarázat a fentiekben vázolt fogalmi különbség.

Összeségében kijelenthető, hogy a mentési hatékonyság igen gyenge volt az öbölháború során: ha beleszámoljuk a nem helikopterrel, illetve a nem amerikai csapatok által végrehajtott mentéseket is, illetve a nem harcikörnyezetben végrehajtott mentéseket is, mindössze 1:3,75-höz az arány – azaz minden megmentett pilótára közel négy olyan jut, aki fogságba esett.

Ennek oka három tényezőn múlt: a rossz szervezésen, az összeszokottság hiányán és az elavult bevetési szabályzatokon.

Szervezés szempontjából a CSAR kötelekeket két légibázisra szervezni nem volt hatékony megoldás, mivel így gyakran nagy távolságokat kellett megtenni a helikoptereknek ellenséges terület fölött. Egy idő után ennek köszönhetően más, eredetileg nem CSAR célra kijelölt alegységeket is bevetettek ilyen műveletekre. A központosított műveleti irányítás gondolata működőképes lehetett volna, azonban bár közvetlen Schwarzkopf alá rendelték a SOCCENT-et, mégsem rendelkezett a hadszíntér feletti teljes autoritással a CSAR bevetések megindítása kapcsán. Ez katasztrofális következményekkel járt Mutt 41 kilövése esetében.

Másodszor, szintén problémát okozott, hogy a különböző, a mentésben résztvevő alegységek nem vettek részt olyan közös gyakorlatokon, ahol tapasztalatot szerezhettek volna az ilyen bevetések végrehajtásában. Végül, de nem utolsósorban, a bevetési szabályok kidolgozása közben nem vették figyelembe a megváltozott technológiai feltételeket, s még mindig a vietnámi háborúban bevetett helikopterek műszaki színvonalához igazították azokat.

⁴⁴¹ 38 merevszárnyas repülőgépet és 5 helikoptert.

⁴⁴² Whitcomb: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*, 258–260.

⁴⁴³ A teljes naplót lásd III-as függelékben.

Fontos kiemelni azt is, hogy olyan térségben kellett végrehajtani mentési bevetéseket, ahol komoly légvédelemmel kellett számolni, s ez megnehezítette a biztonságos repülési útvonalak kiválasztását is. A Slate 46 pilótájának kimentésével véget ért bevetés során nagy szerepet játszottak a térségben tartózkodó AWACS gépek, melyek figyelmeztethették a CSAR alegységet az újukba eső ellenséges légvédelmi ütegekre, illetve a RESCORT gépek is, melyek megsemmisítették, vagy lefogták azokat, míg a helikopterek tovább repültek.

Szintén fontos kiemelni a RESCORT gépek másik feladatát, ami a közvetlen légitámogatás (close air support, CAS), mivel olyan térségben, ahol aktív az ellenséges légvédelem, illetve annak földi erői, elengedhetetlen, hogy a mentést végrehajtó szakcsapatok szükség esetén légitámogatásban részesülhessenek. Emellett fontos kiemelni a GPS-ek szerepét, amik segítették a pilótákat a műszeres navigációban.

A háború második szakasza, amikor megindultak a szárazföldi hadműveletek, szintén érdekes tanulságokkal szolgál. Az egyik legfontosabb, hogy kiterjedt hadműveletek esetén a hadszíntér fölötti CSAR bevetések megindításának döntési jogát egy megfelelő parancsnoksághoz kell delegálni, és ettől nem szabad eltérni. Látható, hogy a Mutt 41 mentése során a JRCC és a SOCCENT elvégezte a kockázatelemzést és a bevetés késleltetése, vagy meg nem indítása mellett döntött, de ezt a parancsot a XVIII. ejtőernyős hadtest parancsnoksága felülírhatta, ami katasztrofális eredményhez vezetett. Itt fontos megjegyezni azt a tényt is, hogy a bevetést végrehajtó legénységeknek azonnali, naprakész felderítési információkkal kell rendelkezniük a bevetési térségről és az ott tartózkodó ellenséges erőkről. Ez különösen fontos, mivel ilyen esetben a telített légtér miatt az AWACS-ok koordináló hatékonysága is csökken.

VII.2. Operation Gothic Serpent⁴⁴⁴

VII. 2. 1. A bevetés előtti általános helyzet

1960 nyarán Brit-Szomáliföld és Olasz-Szomália függetlenné válásával és egyesülésével létrejött a Szomáli Köztársaság. 1969-ben Si'ad Barre vezérőrnagy katonai puccsal megdöntötte a kormány hatalmát. Az 1980-as évek végére a Barre-rezsim meggyengült, több lázadás tört ki ellene. A forrongás 1991-re polgárháborúhoz vezetett, s az ország kisebb, a szomáliai klánok által uralt részekre szakadt, melyek egymással is hadban álltak.⁴⁴⁵

Az ENSZ 1992-ben a beavatkozás mellett döntött, a misszió célja a béke elérése és fenntartása, valamint a humanitárius segélyek célba juttatása és védelme volt. A misszió sikertelensége nyomán helyét az amerikai vezetésű, Egyesített Harci Kötelék (Unified Task Force, UNITAF), majd az ennek a kibővítésével megalakult Egyesült Nemzetek Szomáliai Művelete (United Nations Operations in Somalia UNOSOM⁴⁴⁶ II) vette át. Ezek egyre nagyobb létszámmal és szabadabb bevetési szabályzattal komoly harcérintkezésekbe is bocsátkoztak a milíciákkal; ám a várt sikerek elmaradtak.⁴⁴⁷

1993. június 5-én Mohamed Farrah Aideed tábornok és pártja, az Somali National Alliance (SNA) milicistái egy rajtaütésben több ENSZ katonát megöltek. Ennek hatására augusztus 22-én az Egyesült Államok felállította a Task Force Ranger-t (TFR), melynek feladata Aideed tábornok elfogása volt. A TFR augusztus 28-án érkeztek meg Szomáliába, ahol a következő hetek folyamán több bevetést is végrehajtottak, s az egyik ilyen rajtaütés során sikerült elfogni Aideed tábornok egyik tanácsadóját. A helyzet Szomália fővárosában, Mogadishuban egyre súlyosabbá vált, és ezen helyzeten az amerikai rajtaütések sem javítottak.⁴⁴⁸

⁴⁴⁴ Az alábbi alfejezet a *Belvedere Meridionale* 30. évfolyam 2. számában megjelent, általam közölt „Senkit sem hagyunk hátra!” Amerikai harci mentőakciók Szomáliában és Afganisztánban című tanulmányon alapszik, részben megegyezik azzal. (Lengyel Ádám: “Senkit sem hagyunk hátra!” Amerikai harci mentőakciók Szomáliában és Afganisztánban. *Belvedere Meridionale*, 30. évf. (2018) 2. szám. 88–118.)

⁴⁴⁵ Kiss Álmos Péter – Besenyő János - Resperger István: *Országismertető: Szomália*. Budapest: Sereg Szemle Kiadvány, 2010. 41–50.

⁴⁴⁶ A kezdeti szomáliai ENSZ misszió megnevezése. Mandátuma megújítása után, átalakítva, UNOSOM II néven működött tovább.

⁴⁴⁷ Kiss – Besenyő – Resperger: *Országismertető: Szomália*, 50.

⁴⁴⁸ *United States Forces, Somalia After Action Report and Historical Overview: The United States Army in Somalia, 1992–1994*. Washington D. C.: Center of Military History, 2003. 9–10.

VII. 2. 2. A szemben álló erők

VII. 2. 2. 1. Az amerikai és ENSZ erők

VII. 2. 2. 1a UNOSOM II

Az ENSZ a sikertelen UNITAF misszió után annak kibővítése mellett döntött. A UNOSOM II misszió 1993 nyarára elérte a 16 000 fős harci létszámot, 21 nemzet részvétele mellett.⁴⁴⁹ A küldetés parancsnoka a török Cevik Bir vezérőrnagy, helyettese az amerikai Thomas M. Montgomery vezérőrnagy volt. Utóbbi egyben a USFORSOM⁴⁵⁰ parancsnoki tisztjét is ellátta.⁴⁵¹

Az ENSZ misszióban résztvevő országok közül többen páncélozott egységeket is küldtek a térségbe: páncélozott csapatszállítókkal rendelkezett az indiai, a maláj, a pakisztáni és az olasz kontingens is, valamint India T-72-es, míg Pakisztán a M48 Patton harckocsikat vethetett be. Ezen felül az olasz kontingens rendelkezett A-129 Mangusta támadóhelikopterrel.⁴⁵²

VII. 2. 2. 1b USFORSOM

A UNOSOM II misszió létrejöttével az Egyesült Államok megtehetette, hogy csökkenti a térségben állomásozó katonáinak létszámát. A létszámcsökkentés mellett az amerikai csapatok visszakerültek az amerikai parancsnoki lánc rendszerébe; épp ezért a USFORSOM a CENTCOM⁴⁵³ parancsnokának, Joseph P. Hoar tábornoknak az alárendeltségébe tartozott.⁴⁵⁴

Az amerikai csapatok fő célja az volt, hogy támogassák az ENSZ missziót. Éppen ezért, a USFORSOM létszámának jelentős részét – mintegy 2 600 főt – a logisztikai alakulatok tették ki, míg a harci erőt egy 1 100 fős, dandár vezetési szintű alakulat alkotta. Ezt az erőt a New York államban állomásozó 10. hegyi hadosztálytól különítették el, s ez az egység alkotta a QRF-et,⁴⁵⁵ amely rendelkezett AH-1 Cobra támadóhelikopterrel, OH-58 Kiowa felderítő

⁴⁴⁹ A misszió teljes létszáma jóval meghaladta a 16 000 főt, ám sok nemzet csak logisztikai vagy vezetési támogatást nyújtott, harcoló egységeket nem küldött.

⁴⁵⁰ U. S. Force in Somalia (Egyesült Államok Szomáliai Hadereje). Az Egyesült Államok által az ENSZ támogatására küldött csapatok parancsnokságának neve.

⁴⁵¹ Richard W. Stewart: *The United States Army in Somalia, 1992–1994*. Washington D. C.: Center of Military History, 2002. 15–16.

⁴⁵² Clayton K. S. Chun: *Gothic Serpent: Black Hawk Down, Mogadishu, 1993*. Botley: Osprey Publishing, 2012. 21. 61.

⁴⁵³ United States Central Command (Egyesült Államok Központi Parancsnoksága); az USA egyik állandó hadszíntér parancsnoksága, ennek felügyelete alá tartozik a Közel-Kelet, Közép-Ázsia, valamint Észak- és Kelet-Afrika partvidéki területei. Központja a floridai Tampa-ban van.

⁴⁵⁴ Kenneth Allard: *Somalia Operations: Lesson Learned*. CCRP Publications Series. http://www.dodccrp.org/files/Allard_Somalia.pdf (Utolsó letöltés: 2021. január 18.) 28.

⁴⁵⁵ Stewart: *The United States Army in Somalia*, 15–16.

helikopterekkel és MH-60 Black Hawk helikopterekkel, azonban nem rendelkezett páncélozott csapatszállítókkal vagy harcokocsikkal.⁴⁵⁶ A USFORSOM parancsnoksága kérte, hogy vezényeljének hozzájuk páncélosokkal és páncélozott csapatszállítókkal felszerelt alakulatokat, ám ezt a kérést Les Aspin hadügyminiszter elutasította.⁴⁵⁷

VII. 2. 2. 1c Task Force Ranger

1993. augusztus 22-én jelentette be Les Aspin hadügyminiszter a TFR létrehozását és Szomáliába vezénylését, az új különítmény parancsnokává William F. Garrison vezérőrnagyot nevezték ki. A különítmény közvetlenül a CENTCOM alárendeltségébe tartozott, így Garrison vezérőrnagy nem tartozott semmilyen kötelezettséggel a USFORSOM parancsnoka felé. Az egység azt a feladatot kapta, hogy rajtaütések végrehajtása során fogja el Aideedot és fő tanácsadóit.⁴⁵⁸

A köteléket az Egyesült Államok Hadseregének több alakulatából válogatták össze, így a hadsereg elitje alkotta. Mozgósították a Delta Force⁴⁵⁹ C századát, a 75. Ranger Ezred 3. zászlóalját, valamint a 160th SOAR 1. zászlóalját.⁴⁶⁰ Emellett a DEVGRU⁴⁶¹ kiküldött négy mesterlövészt különleges hírszerzési feladattal, akik csatlakoztak a túszokért induló konvojhoz a mogadishui akció során.⁴⁶²

A TFR nem rendelkezett páncélozott csapatszállítókkal, ahogy harcokocsikkal sem, ezek meglétét a feladat, amivel eredetileg megbízták az egységet, nem indokolta. A TFR leginkább gyors rajtaütések végrehajtásához szükséges járművekkel rendelkezett: MH-60 Black Hawk és MH-6 Little Bird típusú helikopterekkel, valamint teherautók és HMMWV⁴⁶³ könnyűpáncélzatú terepjárók álltak rendelkezésre.⁴⁶⁴ Bár a hadszíntéren korábban alkalmaztak AC-130 csatarepülőgépeket, ezek felett a TFR nem rendelkezhetett. A harci kötelék alárendeltségébe támadó helikopterek sem tartoztak.⁴⁶⁵

⁴⁵⁶ Chun: *Gothic Serpent*, 21.

⁴⁵⁷ Robert F. Baumann – Lawrence A. Yates – Versalle F. Washington: *My Clan Against the World: U.S. and Coalition Forces in Somalia*. Fort Leavenworth, Combat Studies Institute Press, 2004. 116.

⁴⁵⁸ *United States Forces, Somalia After Action Report and Historical Overview*, 10.

⁴⁵⁹ 1st Special Forces Operational Detachment-Delta (1. Különleges Erők Delta Műveleti-alegysége).

⁴⁶⁰ Chun: *Gothic Serpent*, 16–18.

⁴⁶¹ Rövidítés; magyarul Haditengerészeti Különleges Hadviselési Csoport. A Navy SEAL egyik különleges, elsősorban terrorizmus-ellenes műveletekre kiképzett csoportja. Ismert SEAL Team Six (hatos SEAL csoport) néven is.

⁴⁶² Bővebben lásd: Wasdin – Templin: *A 6. számú SEAL-csoport*, 202–260.

⁴⁶³ Közismertebb nevén Humvee, könnyűpáncélzatú katonai terepjáró.

⁴⁶⁴ Chun: *Gothic Serpent*, 20–21.

⁴⁶⁵ Marcus J. Hicks: *Fire in the City: Airpower in Urban, Smaller-Scale Contingencies*. Maxwell AFB: School of Advanced Airpower Studies, 1999. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a391830.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. június 12.)

VII. 2. 2. 1d A szomáliai missziók közti összeköttetés

Mint a fentebb leírtakból is látszik, a Szomáliában működő különböző katonai műveletek igen bonyolult kapcsolati és hatásköri rendszert alkottak. Ennek következményeképp az információáramlás nem volt mindig zavartalan, sőt, sokszor el se jutottak fontos információk egyik parancsnokságtól a másikig. Csak hogy egy példát említsek: 1993. szeptember 25-én egy Black Hawk helikoptert lelőtt az SNA milícia RPG használatával, illetve a hónap folyamán az ENSZ csapatok is jelentették, hogy RPG-vel és 106 milliméteres hátrasiklás nélküli ágyúkkal tüzelnek a repülő egységekre. Ezeket az információkat azonban nem hozták a TFR tudomására az október 3-i bevetés előtt.⁴⁶⁶

Az, hogy a TFR nem tagozódott be a már a hadszíntéren tartózkodó csapatok rendjébe, a művelet jellegéből adódott. A TFR-t stratégiai szintű erőként kívánták alkalmazni, és mint ilyen, a CENTCOM alárendeltségébe kellett kerülnie, azonban ennek következtében nem épült ki szoros taktikai együttműködés Montgomery vezérőrnagy és Garrison vezérőrnagy csapatai közt.⁴⁶⁷

VII. 2. 2. 2. Az SNA milícia

Az SNA milíciája⁴⁶⁸ volt Aideed tábornok fő fegyveres szerve. A milíciákat kézlőfegyverekkel felszerelt férfiak, nők és gyerekek alkották, létszámukat az ENSZ hírszerzése 1 000 főre tette, ám valószínűleg a 12 000 főt is elérhette. Mogadishu körzetekre osztották, minden körzet rendelkezett saját parancsnokkal – a körzetparancsnokok rádióon tartották a kapcsolatot egymással és Aideeddel.⁴⁶⁹

A milícia főként a Barre-rezim hadseregének fegyverzetéből szerelte fel magát; ez tartalmazott Kalasnyikov és M16 típusú gépkarabélyokat, különböző géppuskákat, páncéltörő fegyverzetet, valamint különböző rakétahajtású gránátvetőket – főként RPG-7-es típust – és kisszámú légvédelmi rakétát. Emellett a különböző klánok és milíciák rátették a kezüket a hadsereg nehézfegyverzetére is, ám az nem sokáig volt működőképes a politikai rendszer, a központi hadsereg összeomlása és az alkatrész-utánpótlás elapadása után. Az SNA katonai vezetői felkészültek az aszimmetrikus hadviselésre, kínai és vietnámi szerzők könyveit tanulmányozták a nem-konvencionális, gerilla hadviselésről, illetve érkeztek tapasztalt, Afganisztánban, a szovjetek elleni harcban edződött, feltehetőleg az al-Kaidával kapcsolatban álló mudzsahedín harcosok is tanácsadó céllal.⁴⁷⁰

⁴⁶⁶ *United States Forces, Somalia After Action Report and Historical Overview*, 10–11.

⁴⁶⁷ Allard: *Somalia Operations*, 51–52.

⁴⁶⁸ Értekezésemben a „szomáli milíciaként” jelölt szervezetek, egységek, alegységek az SNA milíciáját takarják.

⁴⁶⁹ Chun: *Gothic Serpent*, 23.

⁴⁷⁰ Uo. 23.

Az SNA emellett megfigyelés alatt tartotta az ENSZ és az amerikai csapatok bázisát is, ezáltal tudták, hogy azok mikor indultak bevetésre. Természetesen pontos célinformációkkal nem rendelkeztek, de a repülési irányokból vagy a szárazföldi járművek útjából következtethettek rá, és így előre felkészülhettek az egyes körzetek a várható támadásra.⁴⁷¹

Érdeemes még megjegyezni, hogy a milicisták jelentős része *khat*-függő⁴⁷² volt. Délutánra már a szer hatása alatt álltak, a hatás pedig később estig kitartott. Ettől a milícia tagjai izgalmi, eufórikus állapotba kerültek, és éhséget se éreztek, így pedig kitartóbban tudtak harcolni a délutáni, esti órák során.⁴⁷³

A fentiek ismeretében kijelenthető, hogy a somáli milícia parancsnokai felkészülten várták az ENSZ és amerikai csapatok rajtütéseit. Az általánosan elfogadott tévhittel ellentétben a milicisták nem „szedett-vetett csürhe” módjára mozogtak, hanem pontosan megkoreografált rendszer szerint működtek.⁴⁷⁴ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy harcértékük megközelítené a rendes reguláris hadseregek alakulataiét, mivel az átlag milicista képességei elmaradtak a képzett katonákétól, azonban olyan speciális körülmények között, mint a városi harc, igen veszélyes ellenfélle váltak.

VII. 2. 3. Műveleti terv

1993. október 3-án Garrison vezérőrnagy jelentést kapott egy somáliai ügynöktől, hogy Aideed két szárnysegédje, Omar Salad Elmi és Mohamed Hassan Awale összejövetelet szervez. A célépület az Olympic Hoteltől nem messze, a „*Fekete Tenger*”⁴⁷⁵ névvel illetett terület szívében volt. A célterület mindössze pár tömb távolságra volt Aideed fő fegyverelosztó és fegyverkereskedelmi helyszínétől, a Bakara piactól. Az épületet videó- és fotómegfigyelés alá vonták.⁴⁷⁶

A terv a gyorsaságra épített: a Rangerek 3. zászlóaljának B százada 4 MH-60 helikopterrel érkezik a műveleti területre – ezeket az egységeket a Chalk⁴⁷⁷ megnevezéssel és 1-4-ig tartó számmal jelölték – és a célépület körül védőzónát alakít ki, miközben a Delta Force különítmény MH-6 Little Bird helikopterrel érkezik a helyszínre, és elfogja a

⁴⁷¹ Chun: *Gothic Serpent*, 23–24.

⁴⁷² A Közel-Kelet és Kelet-Afrika hegyvidékes területein honos növény. Levelének fogyasztása izgalmi állapotot, eufóriát és étvágytalanságot okoz. Afrika több országában is fogyasztják. Az Egyesült Államok Kábítószer-ellenes Hivatala, több más ország hasonló szervezeteivel együtt, kábítószerként tartja nyilván.

⁴⁷³ Wasdin – Templin: *A 6. számú SEAL-csoport*, 264.

⁴⁷⁴ *Ambush in Mogadishu: Interview Captain Haad.*
<https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/ambush/interviews/haad.html> (Utolsó letöltés: 2018. 02. 24.)

⁴⁷⁵ Angolul: *Black Sea*; a katonák egymás közt nevezték így az Aideed milíciái által uralt területet.

⁴⁷⁶ Roger N. Sangvic: *Battle of Mogadishu: Anatomy of a Failure*. Fort Leavenworth: School of Advanced Military Studies, 1998. 14.

⁴⁷⁷ Légi szállítású, nagyjából szakasz méretű alegységet jelöl az amerikai zsargonban.

célszemélyeket. A foglyokat a 3. Ranger zászlóalj maradékából⁴⁷⁸ felállított konvoj teherautóira terelik, majd a Delta és a B század katonáit felvéve visszatérnek a kiindulási bázisra. Az akciót a rakétablokkal és géppuskákkal felszerelt Little Bird és a géppuskákkal ellátott Black Hawk helikopterek fedezik. Az akció tervezett időtartama 35-40 perc volt.⁴⁷⁹

A rangerek B századának parancsnoka Michael D. Steele százados volt, a konvoj parancsnoka Danny McKnight alezredes, a 3. zászlóalj parancsnoka. Az akcióban részt vevő Black Hawk helikopterek a „Super”, a Little Bird helikopterek a „Star” hívójelet használták.⁴⁸⁰

A műveleti tervben nem volt az esetleges váratlan helyzetek esetén bevethető tartalékként QRF, így szükség esetén kénytelenek voltak a USFORSOM készenléti alegységére támaszkodni. Az bevetési terv nem tartalmazott vészhelyzeti kimenekítési/harci kutató-mentő tervet sem, ennek ellenére a Super 68 hívójelű Black Hawk-ot jelölték ki CSAR feladatkörre.

VII. 2. 4. Mentőakció(k)

15.32-kor Garrison vezérőrnagy kiadta a parancsot az akció megkezdésére. A bevetésre induló katonák nem vittek magukkal éjjellátó készülékeket és extra ellátmányt, mivel a korábbi rajtaütések tapasztalatai és az eléjük tárt bevetési terv alapján úgy gondolták, hogy még sötétedés előtt visszatérnek a bázisra. Nem számítottak tehát elhúzódó harcra.⁴⁸¹

15.40-kor a Delta Force megkezdte a célépület biztosítását és a célszemélyek letartóztatását; ezzel egy időben a rangerek is földet értek és biztosították a célpontot. A gyorsköteles ereszkedés közben egy újonc közlegény kizuhant a helikopterből, sürgős orvosi ellátásra szorult. Eközben a milícia kezdte heves tűz alá venni a biztosító rangereket.⁴⁸²

A sérült katona evakuációjára McKnight alezredes elkülönített egy 3 HMMWV-ből álló különítményt. Nem sokkal az evakuáció megkezdése után elkezdték a foglyokat a teherautókra terelni.⁴⁸³ Ekkor már jó 10 perccel túllépték az akcióra szánt időt.

Az akció teljesen akkor változott meg, amikor 16.20 órakor a Super 61 hívójelű Black Hawk helikopter egy RPG találat következtében lezuhant, 300 yard⁴⁸⁴ távolságra a célépülettől.⁴⁸⁵

⁴⁷⁸ Egy részük hátramaradt a bázison, annak biztosítására.

⁴⁷⁹ Chun: *Gothic Serpent*, 38–39.

⁴⁸⁰ Uo. 39.

⁴⁸¹ Mark Bowden: *A Mogadisu-ügy*. Budapest: Athenaeum Kiadó, 1999. 14–15.

⁴⁸² Sangvic: *Battle of Mogadishu*, 14–15.

⁴⁸³ Uo. 15.

⁴⁸⁴ Hozzávetőleg 274 méter.

⁴⁸⁵ Sangvic: *Battle of Mogadishu*, 15.

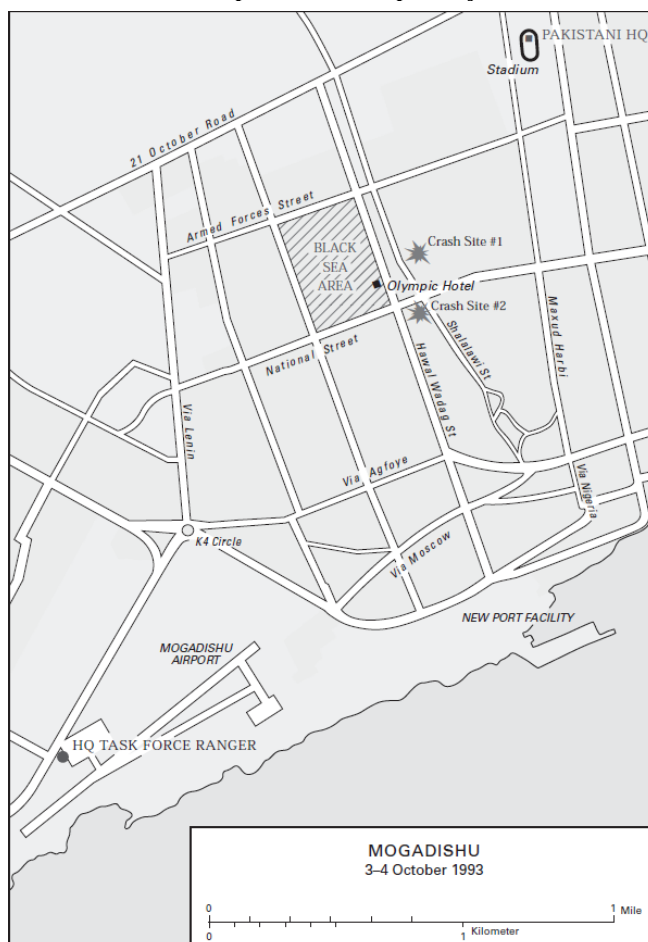
A Super 61 lezuhanása után egészen új helyzet állt elő. A TFR törzsének döntése alapján, elsődleges feladattá vált, hogy kimentse a sérülteket és halottakat a lezuhant helikopterből.

Garrison vezérőrnagy azonnal a helyszínre vezényelte a levegőben tartózkodó CSAR helikoptert (Super 68) és értesítette a QRF-et. Ők legott megkezdtek egy mentőakció szervezését, ám ez időbe telt számukra, mivel több mérföldet kellett megtenniük a lezuhant helikopterig – közben mindvégig ellenséges területen, tűz alatt haladva.⁴⁸⁶

Eközben a földi csapat, Steele százados vezényletével megkezdte az előnyomulást a terület biztosítására. A legközelebbi egység a Chalk 2 volt, ők indultak elsőnek, majd őket követte a Chalk 1 és 3. Utoljára a Chalk 4 kezdte meg a lezuhant helikopter megközelítését, amikor konvoj a foglyokkal elindult.⁴⁸⁷

A Star 41 hívójelű Little Bird helikopter még a CSAR egység érkezése előtt landolt a

9. ábra. Mogadishu térképe és a két lelőtt Black Hawk helikopter roncsának pozíciója.

Forrás: United States Forces, Somalia After Action Report and Historical Overview: The United States Army in Somalia, 1992–1994. Washington D. C.: Center of Military History, 2003. 11.

⁴⁸⁶ Chun: *Gothic Serpent*, 49.

⁴⁸⁷ Matt Eversmann – Dan Schilling (ed.): *The Battle of Mogadishu: Firsthand Accounts from the Man of Task Force Ranger*. New York: Balentine Books, 2004. Chapter *Through My Eyes*.

lezuhan Super 61 mellett. A másodpilóta segített a két sebesült Delta mesterlövésznek – akik túléltek az ütközést, és sérüléseik ellenére harcba bocsátkoztak a milicistákkal – a helikopterre jutni, miközben a pilóta személyi lőfegyverével fedezte őket. Amikor a CSAR osztag és a Chalk 2 megérkezett, elhagyták a harci zónát a két sebesülttel.⁴⁸⁸

A CSAR osztag 16.28-kor érkezett meg, nagyjából egyszerre a Chalk 2-vel. Erős ellenséges tűzben találták magukat, Super 68-at is RPG találat érte, de a helikopter irányítható maradt és biztonságban földre juttatta a mentőosztagot, majd elhagyta a helyszínt.⁴⁸⁹

McKnight alezredes konvoja folyamatos ellenséges tűzben haladt a városban, ám a barikádok, valamint az állandó lőfegyver és RPG tűz miatt eltévedt. Az akció koordinálására a levegőben lévő helikopter nem tudta pontosan nyomon követni a konvoj pozícióját, így ők se tudtak segíteni a pontos irányok meghatározásában.⁴⁹⁰ Miután újra az Olympic Hotelnél kötöttek ki, Garrison vezérőrnagy a kivonásuk mellett döntött.⁴⁹¹

A Super 61 elvesztése után a Super 64 vette át a helyét, és fedezte a földi csapatok előnyomulását a lezuhanási zóna irányába. 16.40-kor egy RPG találta el Super 64 farokrotorját, a pilóta megpróbálta a helikoptert visszavinni a bázisra, ám a rotor levált, a helikopter pedig egy lakóövezetre zuhan. A legénység megsérült, ám minden tagja túlélte a zuhanást. A Super 62-n tartózkodó két Delta mesterlövész önként jelentkezett, hogy biztosítja a helyszínt az agresszív helyiekkel és a milíciával szemben, míg a mentőosztag megérkezik.⁴⁹² A kísérletüket kezdetben a Super 62 fedélzeti géppuskái fedezték, ám a helikoptert hamar kivonták a fokozódó RPG-tűz miatt. Az ütközet során a két Delta lövész, valamint a legénység három tagja életét vesztette, a helikopter pilótája, Michael Durant vezető altiszt (CW4), Aideed fogságába esett.⁴⁹³

Garrison vezérőrnagy megpróbált a bázison rendelkezésére álló erőkből egy mentőosztagot szervezni a Super 64 sérültjeinek kimentésére, ez a csoport azonban nem tudott közel jutni a helikopterhez. Időközben a QFR is jelentette, hogy a készenléti C század

⁴⁸⁸ Chun: *Gothic Serpent*, 49–50.

⁴⁸⁹ Lee A. Rysewyk: A 75. Ranger ezred 3. zászlóaljának Bravo századának és a Ranger Harci Kötelék parancsnokhelyettesének tapasztalatai a feketei tengeri csata idején, 1993. október 3–4-én, Mogadishuban, Szomáliában. In: Lengyel Ádám (ford. bev.): *A „fekete tengeri” csata. Források az 1993. október 3–4-i mogadishui csata hadtörténetéhez*. Documenta Historica 101. Szeged: SZTE BTK Történelem Diákkör, 2019. 52.

⁴⁹⁰ Wasdin – Templin: *A 6. számú SEAL-csoport*, 268–276.

⁴⁹¹ Chun: *Gothic Serpent*, 52.

⁴⁹² Korábban Garrison vezérőrnagy úgy döntött, hogy először a Super 61-gyel kell foglalkozni, csak után lehet a Super 64-gyel. Ennek az az oka, hogy utóbbi messzebb volt a célzónától és a konvoj indulási pontjától, valamint útvonalától. A két mesterlövész – Gary Gordon főtörzsőrmester és Randy Shughart őrmester – ennek tudatában bocsátkozott harcba az ellenséggel, így önkéntességük még inkább figyelemre méltó és bátor tett volt – később mindketten posztumusz Medal of Honor (Becsület Érdemrend) kitüntetést kaptak – ez az Egyesült Államok legmagasabb katonai kitüntetése.

⁴⁹³ Chun: *Gothic Serpent*, 53–58.

bevethető; ők is megpróbálták elérni a lezuhant Super 64-et, ám komoly ellenállásba ütköztek, és a Cobra helikopterek támogatása ellenére úgy döntöttek, visszavonulnak a TFR bázisára.⁴⁹⁴

Az első helikopter roncsához először a Chalk 2 érkezett meg. Megpróbálták a sebesülteket az egyik közeli épületbe szállítani, ám az erős tűz miatt erre nem volt lehetőség, meg kellett várni a sötétedést. Eközben folyamatos lőfegyver és PRG tűznek, valamint a feléjük dobott gránátok robbanásainak voltak kitéve a nyílt területen.⁴⁹⁵

A Delta és a másik három Chalk alegység erős ellenséges tűzben, lassan haladt a lelőtt helikopter felé, amely alegységek eljutottak a roncsig, azokat is beszorította az erős, ellenséges tűz a környező épületekbe, a katonák jelentős része pedig megsebesült.⁴⁹⁶

Mivel a TFR és a QRF mentőakciói meghiúsultak, Garrison vezérőrnagy és stábjja az ENSZ erők bevonása mellett döntött, és segítséget kértek Montgomery vezérőrnagytól, aki a UNOSOM II erők helyettes parancsnokaként közelebbi kapcsolatban állt annak csapataival. Az ENSZ erői közül a legtöbb harci alakulat rendelkezett páncélozott járművekkkel, azonban csak a malajziai és pakisztáni alakulatok álltak készen egy esetleges bevetésre. Mivel időszükében voltak, úgy döntöttek, hogy csak ezeket az ENSZ csapatokat vetik be, kiegészítve a QRF erőivel és a még harcképes, a bázison lévő TFR egységekkel.⁴⁹⁷

Sötétedés után az első roncsnál lévő rangerek a környező épületekbe húzódtak; azonban ehhez először meg kellett tisztítani azokat. Miután ez megtörtént, a sebesülteket is bevihették azokba. A helikopterroncsnál is maradt egy kisebb biztosító csapat, mivel a pararescuemanek megpróbálták kiszabadítani a pilóta beszorult holttestét, ehhez azonban át kellett fűrészelni az üzemanyagtartályt. Miközben a mentőakciót tervezték, a Little Bird helikopterek folyamatosan tűzcsapásokat mértek a szomáli milíciára a lezuhant helikopter környékén, ezzel támogatva a rangereket. A támadásokat a pilóták egész éjjel folytatták.⁴⁹⁸

Idő közben a rangerek szembesültek azzal a problémával, hogy fogytán volt az ellátmányuk. Az ütközet hevessége miatt lőszerkészletük nagy részét felhasználták, s mivel rövid rajtaütésre készültek, nem vittek magukkal elegendő vizet és élelmet sem, a sebesültek nagy száma miatt pedig egészségügyi készleteik is hamar kimerültek. Az éjszaka folyamán

⁴⁹⁴ Chun: *Gothic Serpent*, 52–59.

⁴⁹⁵ Thomas Di Tomasso: A fekete tengeri csata. 75. Ranger ezred, 3. zászlóalj, Bravo század 1993. október 3–4. In: Lengyel Ádám (ford. bev.): *A „fekete tengeri” csata. Források az 1993. október 3–4-i mogadishui csata hadtörténetéhez*. Documenta Historica 101. Szeged: SZTE BTK Történelem Diákkör, 2019. 70–73.

⁴⁹⁶ Larry D. Perino: „A fekete tengeri csata” monográfia. In: Lengyel Ádám (ford. bev.): *A „fekete tengeri” csata. Források az 1993. október 3–4-i mogadishui csata hadtörténetéhez*. Documenta Historica 101. Szeged: SZTE BTK Történelem Diákkör, 2019. 109–113.

⁴⁹⁷ Chun: *Gothic Serpent*, 60–61.

⁴⁹⁸ Di Tomasso: *A fekete tengeri csata*, 73–74.

ezt egy, a Little Birdök fedezete alatt berepülő Black Hawk helikopterről ledobott ellátmánnyal igyekeztek pótolni.⁴⁹⁹ A fedező tűz ellenére a helikopter erős kézifegyvertűzbe került, és egy RPG-vel is eltalálták. A gép az akció során már nem hajthatott végre több bevetést.⁵⁰⁰

A TFR tervezői időközben elkészültek az új mentési tervvel. A QRF 14. gyalogezerede 2. zászlóaljának (2-14) A és C századát már korábban összevonták a TFR bázisául szolgáló reptéren. Az A század, megerősítve a TFR reptéren toborzott önkénteseivel, képezte a fő csapásmérő erőt, a C század feladata volt, hogy a Super 64 lezuhanásának helyszínére érve megállapítsa, mi történhetett ott. A 2-14 B század, ami csak később tudott elindulni, képezte a mentőexpedíció tartalékát.⁵⁰¹

A terv szerint ezek az erők New Portnál⁵⁰² egyesülnek a malajziai és pakisztáni erőkkel, a konvoj innen az Olympic Hotelhez hajt, ahol a C század leválik, és biztosítja a Super 64 lezuhanási zónáját, kimentti az esetleg még életben levőket, majd megsemmisítik a roncsot. A konvoj maradéka a Super 61-hez hajt, biztosítja a területet, berakodják a sebesülteket és a rangereket, majd a két csoport újra egyesülve visszatér New Porthoz. Az oszlopot a National Streetig a pakisztáni tankok vezetik, onnan a maláj páncélozott csapatszállítókkal az élen haladnak tovább. Az akció légi támogatásáról a TFR Little Bird, valamint a QRF OH-58 Kiowa és AH-1 Cobra helikopterei gondoskodnak.⁵⁰³

A mentőkonvoj 70 járművet számlált, köztük malajziai Condor és pakisztáni M113 páncélozott csapatszállítókkal, pakisztáni M48 harckocsikkal, továbbá a QRF és a TFR HMMWV terepjáróival.

Az akció megindítását sürgette, hogy 21 órakor a jelentések szerint a helikopterroncs körüli rangerek közül 13-an megsebesültek és 3-an elestek.⁵⁰⁴ A bevetésben részt vevő rangerek parancsnoka, Steele százados is jelentette, hogy nem tud tovább haladni és közvetlen kapcsolatot teremteni a roncs körüli többi Chalk egységgel, és sürgette a mentőakció megindítását. Ennek az volt az oka, hogy a sérültekkel éjjellátó készülék hiányában kockázatos lett volna tovább haladni, és Steele százados nem akarta megkockáztatni, hogy csapatát – melyben Delta operátorok is voltak – a nyílt utcán kényszerítsék tűzharcra, és lemészárolják.⁵⁰⁵

⁴⁹⁹ Di Tomasso: *A fekete tengeri csata*, 74.

⁵⁰⁰ *United States Forces, Somalia After Action Report and Historical Overview*, 12.

⁵⁰¹ Chun: *Gothic Serpent*, 61–64.

⁵⁰² Az „Új Kikötő”, Mogadishu part menti régiójának egyik főbb pontja.

⁵⁰³ Chun: *Gothic Serpent*, 64–65.

⁵⁰⁴ Mir Bahmanyar: *Shadow Warriors: History of the US Army Rangers*. Botley: Osprey Publishing, 2005. 155.

⁵⁰⁵ Chun: *Gothic Serpent*, 68.

23.23-kor a mentőakciót végrehajtó konvoj elhagyta a New Portot. A mentőakció parancsnoka a QRF 2-14 zászlóalj parancsnoka, William David alezredes közvetlenül a pakisztáni tankok mögött haladt egy HMMWV-ban.⁵⁰⁶

A mentőakció során is szinte azonnal komplikáció lépett fel, amikor a konvoj elhagyta az utolsó pakisztáni ellenőrzőpontot, és a National Streeten nyugati irányba kezdett haladni. A pakisztáni M48 harckocsik előre engedték a maláj Condorokat, azonban a járművek erős ellenséges tűzbe kerültek. Az élen haladó két maláj páncélozott csapat szállító lefordult az útról és továbbhajtott, míg a konvoj többi egysége, az élen David alezredessel folytatta útját. A két Condorban utazott az A század 2. szakasza is. A járműveket végül megállásra kényszerítették, amikor RPG találta érte őket – az első járműben a gránát megölte a sofőrt, míg a másik esetben a Condor motorteret találta el. Mivel a konvoj messze járt, a leszakadt szakasz azt a parancsot kapta, hogy alakítson ki védelmi állást, és várjon a felmentő erők érkezésére.⁵⁰⁷

A konvoj többi része megpróbált tovább haladni – ismét a pakisztáni tankokkal az élen – azonban az RPG-k és kézfegyverek tüzeiben a pakisztáni járművezetők megállították járműveiket, és csak a 2-14 zászlóalj A százada parancsnokának hosszas unszolása után voltak hajlandók tovább haladni.⁵⁰⁸

A konvoj a Hawladig úton megállásra kényszerült egy útzár miatt. Ezt az A század katonái szétszedték – erre azért volt szükség, mivel a maláj páncélozott csapat szállítók és a pakisztáni tankok vezetői attól féltek, hogy az útzár aknákat, vagy improvizált robbanószerkezeteket rejthet. Még mielőtt az útzárat teljesen megtisztították volna, Meyerowich százados, az A század parancsnoka úgy döntött, hogy megmaradt katonáival gyalog teszi meg a hátra lévő pár száz métert a Super 61 roncsáig. Szerencséjükre a konvoj gyorsan tovább tudott haladni, ugyanis az Olympic Hotelnél keresztűzbe kerültek.⁵⁰⁹

01.55-kor a mentőakciót végrehajtó csapatok elérték Steele százados csapatát, majd tovább haladtak a roncsához. A roncsnál védelmi zónát alakítottak ki a járművekből és a QRF helyszínen lévő katonáiból. A védőgyűrű⁵¹⁰ belsejébe húzódtak a TFR katonái, a súlyos sérülteket hordágyakra, majd a páncélozott csapat szállítóba rakodták, míg akik nem sérültek

⁵⁰⁶ Chun: *Gothic Serpent*, 65.

⁵⁰⁷ Uo. 69.

⁵⁰⁸ Baumann – Yates – Washington: *My Clan Against the World*, 152.

⁵⁰⁹ Uo. 153.

⁵¹⁰ A védőgyűrű ez esetben nem egy kör alakú védelmi állást jelent, mivel ez városi környezetben nem, vagy csak nehezen valósítható meg. A védőgyűrű kialakításához felhasználták a rangerek által már korábban „megszerzett” épületeket, valamint a lelőtt Black Hawk helikopter roncsát is – ami így a gyűrű szélére került.

meg, vagy csak kisebb sérülést szenvedtek, feltölthették készleteiket.⁵¹¹ A városban a közvilágítás hiánya miatt teljes volt a sötétség, ezért a mentőakciót végrehajtó katonák világítórakétákat lőttek fel, hogy jobban tájékozódhassanak. Ennek következménye azonban az lett, hogy a támogatásukra berepülő támadóhelikopterek pilótáit rövid időre elvakították ezek a rakéták, mivel ők éjjellátót viseltek.⁵¹²

Időközben a konvojról levált C század 02.10-kor elérte a Super 64 roncsát, azonban pár ruhafoszlányon, töltényhüvelyen és véres tócsákon kívül nem találtak semmit, ami a Delta lövészek vagy a legénység hollétére, állapotára utalhatott volna. A roncsot megsemmisítették.⁵¹³

03.00-kor a leszakadt 2. szakaszt a C század parancsnoka arra utasította, hogy próbáljon meg eljutni a lezuhant helikopterhez. A szakasz ezt folyamatos ellenséges tűzben meg is tette, közben a Little Bird és Cobra helikopterek fedezték őket. Miután a szakasz egyesült a C századdal, visszatértek a kiindulási bázisra.⁵¹⁴

05.37-ra sikerült kiszabadítani a Super 61 pilótájának holttestét, és a csoport elindulhatott a pakisztáni erők bázisra. A változtatást azért eszközölték, mert a milícia elkezdte lezárni az útvonalat New Port felé. Mivel több, mint 40 sebesült feküdt hordágyon a páncélozott csapat szállítók belsejében, így nem jutott mindenkinek hely. Az út jelentős részét a bázisig az egyik Chalk egység tagjai és a 2-14 A század több katonája gyalog tette meg, fedezékül használva a járműveket. Végül ezek az egységek is bekéredztek egy pakisztáni M113-asba és pár HMMWV-ba, és a túlsúfolt járművekben tették meg a hátra levő, nagyjából 10 percnyi utat.⁵¹⁵

A 14 órás akció során 18 amerikai és egy maláj katona esett el, 84 amerikai és 7 maláj katona pedig megsebesült. A szomáli veszteségek 300 és 500 fő közti halottra, valamint 700 és 1000 fő közti sebesültre tehetők.⁵¹⁶

VII. 2. 5. Értékelés, következmények

A mogadishui csata CSAR szempontból érdekes, mivel a lezuhant legénységeket meg sem próbálták helikopterrel evakuálni, az egész terv során szárazföldi bevetésre támaszkodtak. Az első mentési terv, miszerint a városban tartózkodó csapatokkal próbálják meg biztosítani a Super 61 roncsát és a rendelkezésre álló erőket logikus, azonban hibás döntés volt. A harctér

⁵¹¹ Chun: *Gothic Serpent*, 70.

⁵¹² Baumann – Yates – Washington: *My Clan Against the World*, 153.

⁵¹³ Uo. 154–155.

⁵¹⁴ Chun: *Gothic Serpent*, 69–70.

⁵¹⁵ Uo. 71.

⁵¹⁶ Uo. 71.

és az ellenséges erők ismeretében a rendelkezésre álló erők száma nem volt elégséges az eredeti rajtaütés és a CSAR bevetés végrehajtására.

Ennek egyik legfontosabb oka az időfaktor volt. Mivel a TFR az ellenséges terület szívébe, a „*Fekete Tengerbe*” készült, így kulcsfontosságú volt, hogy a rajtaütést a lehető legrövidebb idő alatt végrehajtsák, mivel minden másodperccel, amit a csapatok a harci zónában töltenek, megnő az szemben álló milicisták száma. A Super 61 lelovésekor már túllépték az előre meghatározott időkeretet, ráadásul a helikopter sikeres lelovése extra motivációt adhatott a milícia katonáinak, akik addig is elég elszántan harcoltak. Ebből kifolyólag a mentőakció megkezdésétől fogva egyre komolyabb ellenállással kellett számolni. Ezzel akkor szembesült Garrison vezérőrnagy is, amikor elkezdtek beérkezni a jelentések a Chalkoktól a növekvő ellenállásról, és a veszteségekről.

A feladat végrehajtásához ráadásul nem állt rendelkezésre kellő számú RESCORT sem – igaz a HUMMVW-k toronylövészei, illetve a helikopterek fedélzeti géppuskás és Delta Force lövészei igyekeztek mindent megtenni a városban harcoló csapatok fedezésére. Ezáltal azonban célponttá is váltak, és ez tehető felelőssé a Super 64 elvesztéséért.

A második helikopter elvesztése okozta sokk következtében, valamint annak hatására, hogy McKnight alezredes konvoja képtelen volt eljutni a Super 61 lezuhanásának helyére, Garrison vezérőrnagy megfelelő döntést hozott, és visszarendelte a konvojt a bázisra. Eddigre súlyos veszteségeket szenvedtek, és fogytán volt a lőszerkészletük is.

Itt érdemes megjegyezni, hogy az akció az eredeti célját elérte: a túsok közül ugyan hárman életüket veszítették a tűzharcok során, ám a két fő célpont, Omar Salad Elmi és Mohamed Hassan Awale élve az amerikaiak kezére került.⁵¹⁷

A városban rekedt csapatok kimentésére a TFR stábja a rendelkezésre álló erőket és a szűk időablakot figyelembe véve hatékony és végrehajtható tervet dolgozott ki, amelyben komoly támogató erőt jelentett a USFORSOM és a UNOSOM II kontingens támogatása. Míg a USFORSOM rendelkezett a bevetés koordinálására és a harctér megfigyelésére alkalmas OH-58 Kiowa helikopterekkel, valamint RESCORT-ot is képes volt biztosítani az AH-1 Cobra helikopterek segítségével, addig a maláj és pakisztáni erők páncélos és páncélozott csapat szállító támogatást biztosíthattak a földi erők számára. Ez jelentősen segítséget jelentett a bevetés során. A RESCORT feladatok végrehajtásába bevonták a TFR Little Bird helikoptereit is. További előnyt jelentett, hogy az OSC szerepét a konvojjal tartó David alezredes látta el.

⁵¹⁷ Chun: *Gothic Serpent*, 53.

A mentőakció megindításáig a TFR helikopterei igyekeztek támogatni a városban rekedt katonákat. A Little Bird helikopterek támadásai csökkenteni tudták a városban rekedt katonákra nehezedő nyomást és a Super 66-ról ledobott orvosi felszerelés, víz és lőszer segítségével normalizálhatták a helyzetüket egy időre a roncs körüli épületekben tartózkodók. A helikoptert ért erős ellenséges tűz miatt Garrison vezérőrnagy leállította a további ilyen jellegű műveleteket, ami kényszerű döntés volt részéről, mivel nem kockáztathatták meg, hogy még egy helikoptert elveszítsenek, és ezzel tovább bonyolódjon a már amúgy is komplikált helyzet. A ledobott utánpótlásból nem részesültek a Steele százados mellett harcoló rangerek és Delta operátorok, mivel ők a roncstól távolabb fedezékbe kényszerültek az ellenséges tűz miatt. Az ő esetükben így továbbra is kritikus volt a helyzet, ami az ellátmányt illeti, és így érthető, hogy sürgették a mentőakció megindítását.

A bevetés második szakasza sem volt problémamentes, azonban a hatékony RESCORT – mind földön, mind levegőben –, illetve az OH-58 helikopterek irányítása segített felülkerekedni a problémákon és a túlerőn. Az erős ellenséges tűz ellenére a rögtönzött CSARTF sikeresen hajtotta végre a feladatát. Ez a szakasz is bizonyítja, hogy a CSAR bevetések esetén a szükséges támogatás – akár szárazföldi, akár repülőcsapatok részéről – elengedhetetlen a hatékony műveletvégrehajtáshoz. Emellett szükséges egy egyértelmű és követhető műveleti terv kidolgozása is. Ezt a TFR és a 10. hegyi hadosztály stábjja jól abszolválta.

Fontos kiemelni, hogy a mogadishui csata is rávilágít, hogy milyen fontos a hadszíntéren tartózkodó csapatok közötti koordináció és az egyértelmű parancsnoki láncok kialakítása.⁵¹⁸ Azzal, hogy Mogadishuban több párhuzamos vezetési lánc futott, illetve, hogy ezek sok esetben nem voltak tisztában egymás bevetéseivel, komolyan befolyásoló tényezővel bírt. A TFR harcát a USFROSOM az első helikopter lelövésétől hatékonyan támogathatta volna, ha bevonják őket már korábban, és valódi QRF-ként álltak volna készenlétben a rajtaütéshez.

A doktrínális fejlődés szempontjából különösen fontos kiemelni, hogy a harcászati elvek megjelennek a második mentőakció során, annak ellenére, hogy a CSAR doktrína nem ilyen helyzetekkel számol elsődleges műveleti környezetként. Az itt és a később, Afganisztánban szerzett tapasztalatok jelentős szerepet játszottak abban, hogy a CSAR fogalmat kiterjesztették, és a PR fogalommal összeolvasztották a 2007 utáni doktrínákban.

⁵¹⁸ Ezesetben amerikai/kolaíciós erők parancsnoki láncára utalok. Az UNOSOM II kihagyása a TFR működésének ismeretéből helyes döntés volt, mivel veszélyeztette a műveleti biztonságot az által.

VII. 3. Operation Noble Anvil⁵¹⁹

VII. 3. 1. A bevetés előtti általános helyzet

Az öbölháború válsága mellett nem sok nemzetközi figyelem irányult egy, az Arab-öböltől nem is olyan messze eső régióra, a Balkánra. Jugoszlávia a szétesés peremére sodródott a felszín alatti etnikai konfliktusok miatt, a nemzetközi szervezetek pedig képtelenek voltak kezelni a válságot. Az események következtében a jugoszláv állam szétesett, s egy véres, sokszor helyi népiértásokba torkolló háború kezdődött. A daytoni békeszerződés⁵²⁰ után a háború egy időre csillapodni látszott.⁵²¹

Azonban a szerződés, bár a háború Bosznia-Hercegovina és Horvátország ellen dúló szakaszát lezárta, nem vetett véget egy másik, akkor már egyre erősödő konfliktusnak: Koszovó függetlenségi törekvésének. Már 1993-tól kezdve kisebb-nagyobb összecsapások voltak a Koszovó területén a helyi albánok és a szerbek között – ebben a szakaszban a harcokban főként a belbiztonsági csapatok, első sorban a rendőrség vett részt; a hadsereg szerepe nagyrészt az albán határ őrzésében merült ki. 1998 tavaszától azonban egyre inkább fokozódott a fegyveres ellenállás, s a helyi felkelő szervezet, a Koszovói Felszabadító Hadsereg (eredeti nevén Ushtria Çlirimtare e Kosovës, UÇK) egyre aktívabban lépett fel a szerb erők ellen.⁵²²

Az Egyesült Államok számára a végső lökést a račaki „incidens”⁵²³ adta meg. Az esemény után egyeztetésre hívták a szembenálló feleket a franciaországi Rambouillet-be, azonban ez nem vezetett pozitív eredményre.⁵²⁴ Az Egyesült Államok és a NATO, miután a szerb vezetők elutasították az általuk állított feltételeket – hivatalos indoklás szerint megakadályozandó a civilek elleni erőszakot –, a beavatkozás mellett döntött, és kezdetét vette az *Operation Noble*

⁵¹⁹ Az alábbi alfejezet a *Móra Akadémia: szakkollégiumi tanulmánykötet 8.* című kötetben általam közölt „Ez egy csapatjáték!” *A USAF Pararescue egységeinek integrációja a JSOC-ba az Operation Noble Anvil alatt* című tanulmányon alapszik, részben megegyezik azzal. (Lengyel Ádám: „Ez egy csapatjáték!” *A USAF Pararescue egységeinek integrációja a JSOC-ba az Operation Noble Anvil alatt.* In: Biró Gyöngyvér – Mohai Aletta: *Móra Akadémia: szakkollégiumi tanulmánykötet 8.* Szeged: 2020. 227–234.)

⁵²⁰ Az 1991. november 1–25. között tartott rendezési konferencia záróokmánya, mely beszüntette a harcokat a mai Bosznia területén, és lefektette a békés rendezés és a politikai átmenet alapjait.

⁵²¹ Bővebben lásd: R. Craig Nation: *War in the Balkans, 1991–2002.* Carlisle: U.S. Army War College – Strategic Studies Institute, 2003.

⁵²² Kiss Álmos Péter: *Háború a nép közt. Esettanulmányok a negyedik generációs hadviselés történetéből.* Budapest: Zrínyi Kiadó, 2016. 94–111.

⁵²³ Hivatkozni rá račaki mézszárlásként is. 1999. január 15-én Račak településen hajtottak végre hadműveletet a szerb erők, melynek nyomán 45-en életüket veszítették, köztük 3 nő és egy 12 éves gyermek. A szerb erők szerint a halottak ellenállók voltak, vagy az ellenállókkal folytatott tűzharcnak estek áldozatul, míg az UÇK azt állította, hogy civileket mézszároltak le a szerb csapatok. Az ügy a mai napig tisztázatlan.

⁵²⁴ Kiss: *Háború a nép közt*, 111.

Anvil.⁵²⁵

A bombázó hadjárat célja a szerb erők elszigetelése, megbénítása és harcképtelenné tétele volt Koszovó területén.⁵²⁶ Ennek megfelelően a bombázóhadjárat első fázisában főként a szerb erők légvédelmi képességét és katonai létesítményeit támadták, de a második fázisban is főként katonai célokat jelöltek ki a csapások célpontjául. Az első két fázisban ráadásul a célpontok mind a 44. szélességi kör⁵²⁷ alatt helyezkedtek el, s mindössze csak a harmadik fázisra jelöltek ki ettől a vonaltól északra fekvő célpontokat – többek közt Belgrádot és környékét.⁵²⁸

VII. 3. 2. A szemben álló erők

VII. 3. 2. 1. Az amerikai csapatok

A bombázóhadjáratért a NATO európai főparancsnoksága (Supreme Headquarters Allied Powers Europe, SHAPE) és annak parancsnoka, az amerikai Wesley Clark tábornok felelt. Ez a bevetések során nem okozott konfliktust, és nem hozott létre páthuzamos parancsnoki láncokat, mivel Clarke tábornok töltötte be az Egyesült Államok Európai Parancsnokságának (United States European Command, USEURCOM) parancsnoki tisztét is.

A CSAR alegységek a műveletek során a USERUCOM alárendeltségébe tartozó Európai Különleges Műveleti Parancsnokság (Special Operations Command – Europe, SOCEUR) alárendeltségébe kerültek. A légihadjárat támogatására a térségbe vezényelték a 21st és 20th SOS-t, kiegészítve négy helikopterrel az 55th SOS-tól. A két SOS mellé rendeltek még egy ODA csoportot is – az így létrejött formáció az Egyesített Különleges Műveleti Harci Kötelék (Joint Special Operations Task Force – 2, JSOTF-2) nevet kapta, a parancsnoki tisztséget a 21st SOS parancsnoka, Paul Harmon alezredes töltötte be.⁵²⁹

A JSOTF-2 a JSOTF-Noble Anvil alárendeltségébe tartozott, amit az összes, a hadműveletek alatti különleges műveleti bevetés koordinálására hoztak létre, s közvetlenül a SOCEUR parancsnoka, Eldon Bargewell dandártábornok alá rendelték, aki komoly figyelmet szentelt az előkészületeknek. Határkörét kihasználva MC-130P légiutántöltőket és AC-130H csatarepülőket rendelt a CSAR bevetések támogatására, valamint a már rendelkezésre álló PJ és JTAC operátorok számára is készenlétbe helyezték a Brit Király Légió (RAF) Mildenhall

⁵²⁵ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 445–446.

⁵²⁶ Kiss: *Háború a nép közt*, 111.

⁵²⁷ Nagyjából Kragujevac városon fut keresztül.

⁵²⁸ Benjamin S. Lambeth: *NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment*. Santa Monica: RAND, 2001. 13-14.

⁵²⁹ Darrell D. Whitcomb – Forrest L. Marion: *Team Sport. Combat Search and Rescue over Serbia, 1999*. *Air Power History*, vol. 61 (2014), no. 3, 30–31.

Légibázisán állomásozó 321st STS egyes alegységeit, hogy szükség esetén azonnal a térségbe vezényelhetők legyenek.⁵³⁰

A 21st és 20th SOS MH-53M és MH-53J Pave Low típusú helikopterekkel volt felszerelve, míg a kiegészítésként érkező négy helikopter a HH-60G Pave Hawk típus volt – utóbbira a kisebb mérete és jobb manőverezőképessége miatt volt szükség, míg a Pave Low-k fejlettebb kommunikációs és navigációs rendszerekkel voltak felszerelve. A JSOTF-2 parancsnokságát az olaszországi Brindisi Légibázison állították fel, azonban egy készenléti alegység mindig Tuzlában, Bosznia-Hercegovinában állomásozott.⁵³¹

VII. 3. 2. 2. A szerb légvédelem

Az ekkori szerb erőkről csak becsült adatokkal rendelkezünk. Az is nehezíti a helyzetet, hogy a legtöbb elérhető munka csak a Koszovó mintegy tizenegyezer négyzetkilométeres területén található szerb erőket igyekeznek számításba venni, holott a bombázóhadjárat összekötőútvonalakat is célzott Szerbia területén. Ennek megfelelően a CSAR alegységeknek is az ország teljes területén elhelyezett légvédelmi erőkkel kellett számolniuk a bevetések során.

A szerb légierő – bár komoly csapást mért rá a délszláv háború első szakasza – potenciáljával rendelkezett: 15 darab MiG-29 „Fulcrum” elfogóvadász és 64 darab MiG-21 „Fishbed” harcászati vadászrepülőgép állt rendelkezésre.⁵³² Ennek ellenére a Légierő kis szerepet játszott a NATO bombázások elleni védekezésben, mivel a hadjárat első szakaszában bebizonyosodott, hogy a légifölény egyértelműen az agresszorok számára biztosított – az első három éjjelen összesen öt MiG-29-est lőttek le amerikai és holland vadászgépek.⁵³³

A szárazföldi telepítésű légelhárítás elsődleges fegyverzete szovjet föld-levegő rakétaütegekből állt. Három zászlóalj SA-2 típusúval, tizenhat zászlóaljat SA-3 típusúval szereltek fel, míg öt ezredet az újabb, SA-6-os légvédelmi rendszerrel láttak el. A zászlóaljak esetében egy radarhoz rendszerint több indítóállvány is tartozott. Ezeket egészítette ki az SA-9 és SA-13⁵³⁴ járműre szerelt légvédelmi rendszerek, a hordozható légvédelmi rakéták – mint például az Igla –, illetve körülbelül 1850, különböző típusú légvédelmi gépágyú. A szerb légvédelmet jólképzettnek és jólfelszereltnek tartották a NATO elemzői. A szerbek számára rendelkezésre álltak a korábbi, 1993 áprilisa és 1995 decembere között zajló NATO

⁵³⁰ Uo. 31.

⁵³¹ Whitcomb – Marion: Team Sport, 31–32.

⁵³² Lambeth: *NATO's Air War for Kosovo*, 17–18.

⁵³³ Daniel L Haulman: The U.S. Air Force in the Air War Over Serbia, 1999. *Air Power History*, vol. 62 (2015), no. 2, 11.

⁵³⁴ A szovjet 9K35 Sztrela-10 légvédelmi rakétarendszer NATO által használt elnevezése.

légihadműveletek során gyűjtött adatok, ugyanakkor kapcsolatba léptek Irakkal is, hogy még több információt szerezzenek az amerikaiak által alkalmazott taktikákról, bevetési sémákról és módszerekről.⁵³⁵

A szerb erők képességeit és találékonyságát ennek ellenére is alábecsülték a NATO tervezők. Az egyik olyan dolog, amivel a tervezésnél nem számoltak, hogy a szerbek szimplán kikapcsolják a távolfelderítő és a tűzvezető radarokat, s így azokat az AWACS-ok, illetve a HARM-al felszerelt, az ellenséges légvédelmet lefogó (Suppression of Enemy Air Defenses, SEAD) repülőgépek nem képesek észlelni, zavarni és megsemmisíteni.⁵³⁶ A HARM-ok és a felderítők megzavarására más módszereket is alkalmaztak – hamis sugárzókat, például lelőtt vagy megrongált vadászrepülőgépekből kiszerelt tűzvezető radarokat helyeztek el és üzemelttek be, hogy a valódi komplexumokról eltereljek a figyelmet.⁵³⁷

Egy másik, komoly gondokat okozó problémát a szerb légvédelem által használt „elavult” radarok jelentették. A régebbi típusú, szovjet légvédelmi eszközök – de sok esetben az újabb típusok is – alacsony frekvenciájú, nagyobb hullámhosszal üzemelő radarok voltak. Ezeket elsősorban távolfelderítésre használják, ezért az amerikaiak nem számoltak velük számottevő fenyegetésként, így sem a zavaró, sem az azokat bemérő eszközök nem működtek ilyen tartományban.⁵³⁸ Érdeemesnek tartom megjegyezni, hogy ilyen radarokat használt az iraki légvédelem is, valamint – értelemszerűen – a hidegháborús nagy ellenfél, a Szovjetunió is, így az öbölháború aktív harci tapasztalata, és a szovjet légtérben történt titkos felderítő repülések információi is rendelkezésre álltak az Egyesült Államok katonai vezetői számára. Ezen felül az izraeli erők által az arab–izraeli háborúk során zsákmányolt, vagy más, szövetséges arab országoktól – az ekkor NATO csatlakozási tárgyalásokat folytató országokról, mint például Magyarország, nem is beszélve(!) – beszerezhettek, megszerezhettek ilyen radarkomplexumokat, és gyakorlati tapasztalatra is szert tehettek vele. Szürreális módon ignorálták ezt az információt a tervezés során, illetve nem készítettek, rendeltek olyan zavaró és elhárító eszközöket, amelyek ezen radarok zavarására vagy megsemmisítésére is alkalmasak voltak.

A műveletek tervezői azzal sem számoltak, hogy milyen nagy számú szerb rádióamatőr van, illetve Jugoszlávia területéről kivándorolt szerb kisebbség él Nyugat-Európában. A szerb

⁵³⁵ Lambeth: *NATO's Air War for Kosovo*, 17–19.

⁵³⁶ Haulman: *The U.S. Air Force in the Air War Over Serbia*, 12.

⁵³⁷ Sipos Gyula: Az F-117 „Lopakodó” sem láthatatlan. In: *Rádiótechnika Évkönyve, 2012*. Budapest: Rádióvilág Kft, 2012. 57.

⁵³⁸ Szabó Pál József: *Radarokkal a lopakodók ellen. A magyar katonai légtérelőző és radarrendszer története, 1917–2014*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2014. 218.

légvédelem jelentős információkkal rendelkezett a – főként az olaszországi Aviano Légibázisról felszálló – NATO repülőgépek bevetéseiről, a bevetésre induló gépek számáról és típusáról. A rádióamatőrök is nagy segítséget jelentettek, mivel ráhangolhatták rádióikat a repülőgépek személyzete által használt, kódolatlan frekvenciákra, s ebből is sok információt szereztek a bevetésen lévő gépekről és azok célpontjaikról.⁵³⁹ Emellett véleményem szerint az internet adta lehetőségeket is lebecsülték. Az internet és a repülőgéprajongók miatt sokszor akaratlan „szivárogtatások” is történhettek az úgynevezett „spotterek”⁵⁴⁰ által.

VII. 3. 3. A mentőakciók előkészítése

Mire a Noble Anvil hadművelet előkészítése megkezdődött, új, egységes mentési kézikönyv volt érvényben, mely főként az öbölháborús tapasztalatokat olvasztotta magába (lásd V. fejezet). Bargewell dandártábornok részben ennek használatával, ám bizonyos pontokon ettől eltérve alakította ki a CSAR alegységek működését és az általuk alkalmazott bevetési szabályokat (Rules of Engagement, ROE).

A szabályzatok szerint létre kellett volna hozni egy, a teljes hadszíntér vagy az adott küldetésért felelős parancsnok közvetlen irányítása alá tartozó JSRC-t, illetve annak alárendeltségébe egy, vagy több RCC-t. Mivel Michael E. Short vezérőrnagy, a NATO közös légi hadműveleteinek parancsnoka, illetve Wesley K. Clark tábornok, a NATO szövetséges csapatainak európai főparancsnoka (Supreme Allied Commander Europe, SACEUR) ledelegálták a feladatot az SOCEUR parancsnokának, Bargewell dandártábornok jelentős – majdhogynem példátlan – döntési szabadságot kapott. Véleményem szerint ennek az lehet az oka, hogy a terv kidolgozására rövid idő állt rendelkezésre, és nem is létezett egy, Szerbia vagy Koszovó térsége elleni légicsapásra vonatkozó amerikai vagy NATO műveleti terv, így nem rendelkeztek a feladathoz dedikált CSAR komponenssel sem. Emellett az is közre játszhatott, hogy a Légierő tisztjei – szintén a rövid idő okán – inkább akartak koncentrálni a légicsapások megfelelő előkészítésére, mint az esetleges CSAR bevetések elméleti előkészítésére. A döntési szabadságát kihasználva Bargewell dandártábornok a JSRC és az RCC feladatkörét összevonta, s azt a JSOTF-2 hatáskörébe utalta.

A bevetésirányítási és koordinációs szerepeken is változtatott a JSOTF-2. Alapvetően az AMC feladata a JSRC/RCC és a bevetést végrehajtó alegység közötti összeköttetés biztosítása, valamint az irányítás fenntartása a teljes bevetés alatt, emellett a tényleges

⁵³⁹ Szabó: *Radarokkal a lopakodók ellen*, 218–219.

⁵⁴⁰ Ezesetben nem a mesterlövész tűzvezetőjére, hanem a repülőgéprajongók azon csoportjára utal, akik előszeretettel vernek tábornok repterek, légibázisok közelében, hogy jó fényképeket készíthessenek.

kiemelést egy OSC feladata koordinálni, míg a teljes bevetés során egy mentési bevetési parancsnok (Rescue Mission Commandner, RMC) feladata összehangolni a teljes CSARTF működését.⁵⁴¹

Ezeket a szerepköröket Bargewell dandártábornok finomította, illetve átalakította. Parancsba adta, hogy az RMC-nek mindig a kötelék vezérhelikopterén kell tartózkodnia, onnan kell irányítania és koordinálnia a bevetést. Erre az MH-53 fejlett elektronikai rendszerei lehetőséget is adtak a számára. A dandártábornok emellett azt is elrendelte, hogy az RMC posztot egy magas rangú tisztnek kell betöltenie, lehetőleg a bevetést végrehajtó alegységi anyaalakulat parancsnokának vagy parancsnokhelyettesének.⁵⁴² Ezzel gyakorlatilag az RMC, aki alapvetően a JSRC/RCC központjából irányította volna a bevetéseket, hirtelen az OSC-vé vált, ezzel viszont gyakorlatilag az AMC „klasszikus”, szabályzat szerinti szerepköre is megszűnt. A gyakorlatban – ahogy ezt majd látjuk – az AMC szerepét betöltő AWACS gépek a térség légvédelmének felderítésében, illetve a lezuhant pilóta és az RMC közti kapcsolattartásban játszottak jelentős szerepet.

Ez egy jelentős változás, ugyanis az időérzékeny CSAR bevetések során komoly késedelmet és koordinációs problémákat okozhat – és mint láttuk az öbölháború során, okozott is – az, hogy az információ a mentést végrehajtó alegységekhez közvetítőn, vagy sok esetben több közvetítőn át jut el, így elveszti autentikusságát. Emellett azzal, hogy egy magas rangú tiszt látta el az OSC szerepét, az a probléma is megoldódott, hogy a szigorú hierarchia szerint a kiemelést effektív végrehajtó csapatok – a PJ-k és helikopterek legénysége – a RESCORT vagy RECAP köteléket vezető pilóta parancsnoksága alá kerüljön.⁵⁴³

A szervezeti átalakításon kívül Bargewell dandártábornok még két, további gyakorlati változást eszközölt. A Légierőnél évszázados hagyománnyal bíró, két repülőeszközből álló köteléket három gépesre bővítette. A módosításnak köszönhetően kihasználhatták a nagyobb MH-53 típus által nyújtott avionikai és kommunikációs eszközök képességeit, valamint a kisebb, fürgébb HH-60 típus jobb manőverezőképességét, és kisebb méretű leszállásizóna-igényét (landing zone, LZ). Az MH-53-asok emellett a közvetlen tüztámogató szerepkört is betölthették.⁵⁴⁴

A másik változás a már említett ODA alegységek CSARTF-ekhez rendelése volt. Ez némi

⁵⁴¹ JP 3-50.21 1998. V-1 – V-3.; JP 3-50.2 1996. II-2.

⁵⁴² Whitcomb – Marion: Team Sport, 31.

⁵⁴³ A vadászrepülőgépek pilótái rendszerint tisztek, így legalább hadnagyi rangban szolgálnak, de százados, vagy akár alezredesként is aktív harci bevetéseket repülnek. Ezzel szemben a legtöbb helikopterpilóta altiszt vagy alacsony rangú tiszt, s a PJ-k közt is kevés a CRO.

⁵⁴⁴ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 447.

tiltakozást is kiváltott a helikopterek személyzete részéről, mivel a plusz súly csökkentette a maximálisan rendelkezésre álló üzemanyag mennyiségét, továbbá több életet sodort veszélybe egy esetleges gépvesztés során, azonban Bargewell dandártábornok nem változtatott álláspontján. Részéről az elsődleges megfontolást az adta, hogy az ODA tűzcsoportok képzett operátorai extra taktikai opciót jelentenek, ha esetleg a szerb keresőerőkkel tűzharcba keverednének a mentést végrehajtók.⁵⁴⁵

A korábban említett két készenléti alegység is előnyt biztosított. A Tuzlában állomásozó alegység volt az elsődleges bevetési csoport, mivel közelebb volt a potenciális mentési területhez (Szerbia), azonban Brindisiben is készenlétkben állt egy kötelék arra az esetre, ha Koszovó felett kéne mentést végrehajtani.⁵⁴⁶ Ez a megoldás arra is lehetőséget biztosított, hogy gyorsan reagálhassanak a változó környezet okozta kihívásokra – például ha két mentést kéne végrehajtani, vagy az egyik alegység valami miatt, például váratlan műszaki meghibásodás, képtelenné válna ellátni feladatát.

VII. 3. 4. A mentőakció

A Noble Anvil hadművelet során két gépet lőttek ki. Mindkét eset után sikeresen emelték ki a CSAR alegységek a pilótát. Az első éles bevetésre 1999. március 27–28-án került sor, míg a másodikra bő egy hónappal később, május 3-án.⁵⁴⁷

VII. 3. 4. 1. Vega 31

1999. március 27-én egy F-117 Nighthawk lopakodó repülőgépekből álló kötelék bombázta Belgrádot. A kötelék a feladatvégrehajtást követően északnak tartott, amikor egy SA-3 üteg két rakétát indított rájuk. A Vega 31 hívójelű gép, melyet Dale Zelko alezredes vezetett, találatot kapott, és lezuhant.⁵⁴⁸ A pilóta katapultált, és épségben ért földet Bolgyántól nem messze. Sikerült jelentenie pozícióját a közelben tartózkodó szövetséges repülőgépeknek, a térségben tartózkodó szerb erők pedig hajtóvadászatot indítottak, hogy elfogják.⁵⁴⁹

Ezen a ponton érdemes egy kis figyelmet szentelni magának az F-117-es repülőgépnek és

⁵⁴⁵ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 447–448.

⁵⁴⁶ Whitcomb – Marion: *Team Sport*, 32.

⁵⁴⁷ A témával foglalkozó tanulmányok rendszerint május 2-át adják meg, azonban én nem értek egyet ezzel a dátummal. Whitcomb és Marion 2014-es tanulmányában azt írja, hogy aznap egy A-10-es csatarepülő is találatot ért, azonban az landolt Skopjében. Ez feltételezi, hogy a gép még ténylegesen napközben vagy kora este kapott találatot. Emellett azt is több könyv megerősíti, hogy május 2-ának éjjelén történt a bevetés és a gépkilövés. Számomra ez egy május 2-án, Avianoból indított éjszakai támadást felételez. Szintén Whitcomb és Marion tanulmányában szerepel, hogy a gépet négy órával később lőtték ki, mint az F-117-et. Ez – ha a helyi időt vesszük alapul – azonban azt jelenti, hogy a gépet május 3-án, hajnali egy óra körül lőtték ki. Goldfein alezredes, a kilőtt gép pilótája is azt mondta később, hogy nem sokkal hajnal két óra előtt katapultált. Ezek alapján azt feltételezem, hogy a gépkilövés és a mentőakció 1999. május 3-án történt.

⁵⁴⁸ Szabó: *Radarokkal a lopakodók ellen*, 218-219.

⁵⁴⁹ Paul F. Crickomre: *Lockheed F-117 Nighthawk Stealth Fighter*. Oxford: Osprey Publishing, 2014. 58.

a gépkilövés körülményeinek – annak ellenére, hogy ez nem tartozik szorosan a disszertáció témájához –, ugyanis az esemény jelentős hatást gyakorolt a bevetésre készülő CSARTF állományára.⁵⁵⁰

Az F-117 olyan repülőgép típus, amelynek a tervezésénél mindent alárendeltek a gép radarok előli elrejtésének, vagyis a lopakodóképességnek. Ennek következtében a típus repülési tulajdonságai egyáltalán nem kimagaslóak, nagyon durva hasonlattal egy téglával⁵⁵¹ egyenlőek. A manőverező képesség mellett a sebességet is feláldozták a csúcstechnológiás álcázásért, így még az egyszeres hangsebességet sem éri el. A fegyverzeti terhelhetőség minimálisnak mondható: két bombakamrában egy-egy bombát képes hordozni. A típust nem látták el önvédelmi eszközökkel (például csaliszórókkal) illetve passzív elektronikai ellentévékenységi eszközökkel sem – ezek csökkentették volna a típus lopakodóképességét. A gép tervezésénél mindent alárendeltek az alacsony észlelhetőségnek, és a gép egyetlen esélye a túlélésre az volt, ha az ellenség képtelen a felderítésére és elfogására.⁵⁵²

A típussal szemben sokszor tévesen szerepel az a megállapítás, hogy a cél a teljes „láthatatlanság” lett volna a radarok számára. Ez nem volt és nem is lehetett a cél: nem lehet valmit teljesen láthatatlanná tenni. A tervezéskor az volt a cél, hogy a nagyfrekvenciájú tűzvezető radarok számára legyen a típus láthatatlan, mivel ezek azok, amik a földi légelhárítás eszközeit a célra irányítják.

1999. március 27. estjén azonban összejátszottak a körülmények a Vega 31 ellen. A rossz időjárás – heves esőzések és rossz látási viszonyok – miatt a legtöbb bevetést törölték.⁵⁵³ A térségben tartózkodó, HARM-okkal⁵⁵⁴ felszerelt F-16-osokat az F-117-es kötelék érkezése előtt visszarendelték, az elektronikai zavarást végző EA-6B Prowler típusú repülőgépek egy másik terület zavarását végezték, több mint 80 mérföld⁵⁵⁵ távolságra.⁵⁵⁶ Ezeken felül az eső is az F-117-es ellen dolgozott – a burkolaton megülő esőcseppek megnövelték, ha

⁵⁵⁰ Jim Cardoso százados, a 20th SOS a bevetést végrehajtó CSARTF vezérgépének pilótája meg is jegyezte: „egy lopakodót leszedtek, és azt akarják, hogy mi bemenjünk oda?” (idézi: Whitcomb – Marion: Team Sport, 32.)

⁵⁵¹ A pilóták a gépet a *Woblin Goblin*, azaz támolygó/imbolygó goblin néven illették. A szögletes panelekből álló alakja miatt, és amiatt, hogy aerodinamikai szempontból a gép szinte „röpképtelen” a mérnökök *hopeless diamond*, az az reménytelen gyémánt néven emlegették.

⁵⁵² A típusról bővebben lásd: Crickomre: *Lockheed F-117 Nighthawk Stealth Fighter*.

⁵⁵³ Whitcomb – Marion: Team Sport, 32.

⁵⁵⁴ Az F-16-osok nagy különbséget nem jelentettek volna abban a tekintetben, hogy a HARM-ok – mint korábban említettem – az alacsony frekvenciatartományban működő radarok ellen nem voltak hatékonyak, azonban a tűzvezető radarokat célba vehettek volna – igaz, az indítást és így az elfogást nem valószínű, hogy megakadályozták volna – vagy, lévén a radarok számára könnyebben befogható célként szolgáltak volna, lehetséges, hogy a tűzvezető radar inkább az egyik ilyen gépet fogja be az F-117-es helyett; bár ennek valószínűsége kicsi, mivel a tűzvezető radar a célkereső radartól kapott adatok alapján végzi a célra vezést.

⁵⁵⁵ Nagyjából 128 kilométer.

⁵⁵⁶ Lambeth: *NATO's Air War for Kosovo*, 117–118.

minimálisan is, a gép radarkeresztmetszetét.

A Tuzlában állomásozó és épp üzemanyagot vételező CSARTF is vette a pilóta vészjelzését, és a kötelék RMC-je, Steve Laushine alezredes azonnal megkezdte a szükséges információk – mint a pilóta pontos pozíciója, illetve a térségben potenciálisan tartózkodó ellenséges légvédelem – begyűjtését és kiértékelését, majd egy mentési terv kidolgozását. Nem egész egy órával a Vega 31 kilövése után, helyi idő szerint 21.50-kor az Egyesített Légiművelési Központ (Combined Air Operations Center, CAOC) megadta az engedélyt a bevetés végrehajtására, támogatásként A-10 csatarepülőgépek, valamint más, SEAD célú repülőgépeket rendelt a térségbe.⁵⁵⁷

A bevetés kezdetekor egy rövid időre kitisztult az ég, a kötelék Tuzlából északi irányba repült először, hogy a horvát légtéren át lépjen be Szerbia fölé. A rádióösszeköttetés nem volt tökéletes az A-10-es csapásmérő kötelék és a helikopterek közt, így amikor az egyik A-10 pilóta kapcsolatba tudott lépni Zelko alezredessel, aki jelentette neki a tényleges pozícióját. A CSARTF-et eredetileg ugyanis úgy tájékoztatták, hogy a pilóta Újvidéktől nem messze ért földet, a tényleges pozíciója azonban Árpatarlótól 25 mérföldre⁵⁵⁸ volt, déli irányban. Ez a terület már az erősen védett belgrádi légvédelmi körzetbe esett. Laushine alezredes elrendelte, hogy szálljon le a három helikopter. Az ODA alegység és a PJ-k védelmi pozíciót foglaltak a gépek körül, a pilóták pedig egy új mentési útvonalat terveztek.⁵⁵⁹

Az új útvonal megtervezése – és egy bosnyák légtérben történt légi utántöltést követően – a kötelék megkezdte a mentőakció végrehajtását. A helikopterek az A-10 kötelék parancsnokától kapták meg a szükséges információkat, illetve a csatarepülő szolgált összekötőként számukra Vega 31-gyel. A szerb légtérben a helikopterkothelék nagyjából 50 láb,⁵⁶⁰ a fák lombkoronájának magasságában repültek, hogy elkerüljék az ellenséges radarokat. A helikopterek legénysége éjjellátó készüléket viselt. A célterület környékén az időjárás és a látási viszonyok romlani kezdtek, köddel és esővel szembesültek, s a helikopterek fedélzeti mérnökei, illetve az ajtólovészek is a környező terepet fürkésztek akadályok – például telefonvezetékek – után kutatva.⁵⁶¹

A Vega 31 által megadott pozíciótól nem messze a helikopterek keresőfényeket vettek észre, azonban tüzet nem nyitottak rájuk, s három mérföldre a megadott pozíciótól a helikopterek pilótái szerb teherautókat és keresőcsapatokra lettek figyelmesek. Két mérföldre

⁵⁵⁷ Whitcomb – Marion: Team Sport, 32.

⁵⁵⁸ Nagyjából 32 kilométer.

⁵⁵⁹ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 449–450.

⁵⁶⁰ Nagyjából 15 méter.

⁵⁶¹ Whitcomb – Marion: Team Sport, 33.

a célponttól a kötelék felbomlott, a HH-60-as helikopter (hívójele Gator 07) alacsonyabbra ereszkedett, és felvette a kapcsolatot Zelko alezredessel, míg a két MH-53 (hívójelük Moccasin 60 és 61) magasabb pályán tartózkodva fedező pozíciót vett fel. Mivel a pilóta infravörös villanófénye tönkrement, ez alapján nem tudták azonosítani. Az HH-60 pilótájának kérésére Zelko alezredes egy jelzőrakétát lőtt fel. Ennek köszönhetően sikerült a pozícióját azonosítani. A Gator 07 landolt a megadott pozíción, olyan közel, amennyire csak tudott. A terület biztosítására gyakorlatilag nem maradt idő, mivel Zelko alezredest azonnal a fedélzetre tudták venni. Ezt követően a Gator 07 csatlakozott a kötelékhez, és a három helikopter visszatért Tuzlába, 03.54-kor. A kifelé vezető úton a helikopterek legénysége látta, ahogy a korábbi repülési útvonalukon nyomjelző lövedékekkel kísért pásztázó tüzet lőnek a szerb légvédelmi gépágyúk, ami már nem jelentett veszélyt a kötelékre.⁵⁶²

VII. 3. 4. 2. Hammer 34

A NATO és az amerikai tervezők által várt gyors légihadjárat nem kényszerítette térdre Szerbiát, így egyre fokozódott a bombázás intenzitása, a hadművelet időkeretét pedig kitolták. 1999. május 2-ről 3-ra virradó éjjel egy F-16-osokból álló kötelék egyik gépe egy SA-3 komplexumról indított rakéta találatának következtében lezuhant Belgrádtól 40 mérföldre⁵⁶³ délre. A tuzlai CSARTF azonnal megkezdte az előkészületeket, az RMC ezúttal is Laushine alezredes volt, a kötelék pedig a Skat hívójel alatt repült – Skat 11 és 12 a két MH-53-as, míg Skat 13 a HH-60-as.⁵⁶⁴

A bevetésre nagyon szűk időablak állt rendelkezésre, mivel a nappali bevetés az öngyilkossággal ért volna fel egy olyan erős légvédelemmel ellátott terület felett, mint Belgrád térsége, így szinte azonnal megkezdtek az akció végrehajtását. Aznap éjjel tiszta volt az ég, ami a légvédelmi egységek számára némi előnyt jelentett.⁵⁶⁵ A legtöbb légvédelmirakéta-indítást is ezen az éjjelen regisztrálták.⁵⁶⁶

Az akciót a helikopterkötelék egyedül hajtotta végre, mivel a CAOC két órán belül nem tudta garantálni a szükséges RESCAP és RESCORT kötelék felállítását. A kötelék a Drina folyó vonalát követve lépett a szerb légtérbe, s nem sokkal később először egy SA-6 üteg nyitott tüzet rájuk, majd egy SA-9-es indítóállás. A helikopterek mindkét esetben az aktív elhárítórendszereikre és a pilóták ügyességére támaszkodva kitértek a rakéták elől, s a

⁵⁶² Whitcomb – Marion: Team Sport, 33–34.

⁵⁶³ Nagyjából 64 kilométer.

⁵⁶⁴ Whitcomb – Marion: Team Sport, 35.

⁵⁶⁵ Uo. 35.

⁵⁶⁶ Lambeth: *NATO's Air War for Kosovo*, 52.

vezérgép pilótája, Kent Landreth százados az MH-53 fejlett bevetéstervező rendszerét⁵⁶⁷ használva igyekezett biztonságos útvonalat tervezni a Hammer 34 pilótájához, David Goldfein alezredeshez. Az hátralévő részén is többször nyitottak tüzet a helikopterekre légvédelmi gépágyúkból.⁵⁶⁸

Az előzetesen jelített pozícióra érkezve tájékoztatták a köteléket, hogy Goldfein alezredes tényleges pozíciója a megadottnál közelebb, mindössze 19 mérföldre⁵⁶⁹ van Belgrádtól. A módosított célterület több SA-3 és SA-6 üteg tüzelési zónájának a határán feküdt. A kötelék több rakétaindítást indikáló villanást is látott, azonban azokat nem rájuk irányozták. Kézifegyverekkel viszont tüzet nyitottak a helikopterekre, amit az ajtólövészek viszonztak. A célterület fölé érve a Hammer 34 pozícióját sikerült bemérni – a Skat 13 landolt és negyven másodperccel később már újra a levegőbe emelkedhetett, fedélzeten az alezredessel.⁵⁷⁰

A kötelék egy másik repülési útvonalon hagyta el a szerb légteret, mint amelyiken érkezett, s nagyrészt el is kerülték a szerb légvédelmet – egyedül a határ közelében kellett egy kitérőmanővert végrehajtani egy légvédelmi állás miatt. Helyi idő szerint 04.30-kor a helikopterek landoltak Tuzlában, veszteség nélkül teljesítve az újabb bevetést.⁵⁷¹

VII. 3. 5. Értékelés, következmények

Amint az a fentiekből is látszik, a kézikönyvekben bekövetkezett és az azok mellett, Bargewell dandártábornok által bevezetett változások effektívnek bizonyultak, és a mentési hatékonyság – finoman szólva is – szignifikánsan nőtt. Ez annak köszönhető, hogy a bevetések előkészítése során elrugaszkodtak a Vietnámban is használt módszerektől, és a helikopterek fedélzeti rendszereiben és legénységében is jobban megbíztak. Fontos változás a CSAR alegységekhez rendelt ODA alegység megjelenése, melynek következtében már inkább egyfajta QRF-ként működtek, mint hagyományos CSAR erőként.

Természetesen tapasztalatok levonhatók sikeres akciókból is. A délszláv háborúban bizonyított először a HH-60 Pave Hawk típus mint effektív CSAR eszköz. A helikopter képességeivel szerzett tapasztalatok is közre játszottak abban, hogy az MH-53 típust kivonták a Légierő és a CSAR egységek kötelékéből 2008 során, mivel a döntéshozók úgy ítélték meg,

⁵⁶⁷ Interactive Defensive Avionics System/Multi-Mission Advanced Tactical Terminal, IDAS/MATT.

⁵⁶⁸ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 456.

⁵⁶⁹ Nagyjából 30 kilométer.

⁵⁷⁰ Whitcomb: *On a Steel Horse I Ride*, 456–457.

⁵⁷¹ Whitcomb – Marion: Team Sport, 36.

hogy a kisebb Pave Hawk képes teljesen kiváltani a nagyobb helikoptereket az ilyen bevetések során.

VII. 4. Operation Anaconda⁵⁷²

VII. 4. 1. A bevetés előtti általános helyzet

Afganisztán 1926-ban nyerte el függetlenségét a Brit Birodalomtól, majd az ország Muhammad Nádír vezetésével Afgán Királyság néven kezdte meg modern kori működését. Az 1970-es évek éhínségei és a szélsőséges politikai elemek megerősödése nyomán 1973-ban államcsínyt hajtottak végre, kikiáltották a köztársaságot, majd 1978-ban Daud köztársasági elnök hatalmát is megdöntötték, akit meggyilkoltak, és a kommunisták vették át a hatalmat.⁵⁷³

A kormányellenes lázadások hatására 1979. december 27-én a Szovjetunió az intervenció mellett döntött, s ezzel megkezdődött a „szovjetek Vietnámja”. A szovjet erők beavatkozása a kisebb lázadásokat kiterjedt felkeléssé erősítette, s bár a szovjetek a hagyományos hadviselésben előnyt élveztek, a felkelők a gerilla taktikát alkalmazva komoly veszteségeket okoztak. A mudzsahédinek⁵⁷⁴ harcát több ország és szervezet is támogatta titokban fegyverrel és pénzel – többek között a CIA is. A szovjet csapatok végül 1989-ben a sikeres gerilla hadviselés és a Szovjetunióban végbemenő változások hatására kivonult az országból.⁵⁷⁵

A szovjetek távozása után tovább zajlott a polgárháború, ami után végül az iszlám egy radikális irányzatát követő csoport, a talibán⁵⁷⁶ szerezte meg a hatalmat. A tálib rezsim támogatta az al-Kaida terrorszervezetet és annak vezetőjét, Oszama bin Ladent, amiért cserébe anyagi, katonai, valamint államigazgatási támogatást kapott.⁵⁷⁷

A 2001. szeptember 11-én, New Yorkban és Washingtonban végrehajtott terrortámadások hatására George W. Bush, az Egyesült Államok elnöke háborút indított a nemzetközi terrorizmus és annak támogatói ellen, s ennek a háborúnak az első célpontja Afganisztán volt. A küldetés célja a tálib rezsim megdöntése, valamint bin Laden elfogása és ezzel az al-Kaida lefejezése volt. Az Egyesült Államok az Operation Enduring Freedom⁵⁷⁸ keretében

⁵⁷² Az alábbi alfejezet a *Belvedere Meridionale* 30. évfolyam 2. számában megjelent, általam közölt „Senkit sem hagyunk hátra!” Amerikai harci mentőakciók Szomáliában és Afganisztánban című tanulmányon alapszik, részben megegyezik azzal. (Lengyel Ádám: „Senkit sem hagyunk hátra!” Amerikai harci mentőakciók Szomáliában és Afganisztánban. *Belvedere Meridionale*, 30. évf. (2018) 2. szám. 88–118.)

⁵⁷³ Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2013. 216–217.

⁵⁷⁴ Az iszlám szent háború, a *Jihad* harcosai nevezik így magukat. Jelentése „Isten harcosa”.

⁵⁷⁵ Resperger – Kiss – Somkuti: *Aszimmetrikus hadviselés*, 217–219.

⁵⁷⁶ (Itt) az afganisztáni szovjet intervenció vége és az amerikai intervenció között Afganisztánt uraló, multinacionális, vallási alapú politikai-katonai csoport. Tagjai a talibok.

⁵⁷⁷ Resperger – Kiss – Somkuti: *Aszimmetrikus hadviselés*, 220–222.

⁵⁷⁸ Tartós szabadság hadművelet; Afganisztán talib uralom alóli felszabadítását célzó amerikai katonai hadművelet.

megszállta az országot, ám annak egyes részeit nem sikerült pacifikálnia, valamint bin Ladent sem sikerült kézre kerítenie.⁵⁷⁹

VII. 4. 2. A szemben álló erők

VII. 4. 2. 1. Az amerikai csapatok

Mivel az Operation Anaconda kiterjedt támadó hadművelet⁵⁸⁰ volt, így az azt végrehajtó csapatok közül csak azokra koncentrálok, akik aktívan részt vettek a Takur Gharon vívott ütközetben, illetve akik nem mellőzhető szereplők az események pontos ismertetése során.

Ellentétben Mogadishuval, ez esetben nem határolható pontosan körül a bevetett erők hovatartozása. Az Operation Anaconda tervezéséért és végrehajtásáért Franklin Hagenbeck vezérőrnagy és a 10. hegyi hadosztály stábjá felelt, míg a különleges erők akciójának koordinálásával a Task Force 11 (TF 11) alá beosztott gardezi AFO⁵⁸¹ egységet bízták meg. A gardezi AFO parancsnoka Pete Blaber alezredes, Delta operátor, míg a TF 11-é Gregory Trebon dandártábornok volt – Blaber alezredes közvetlen a frontról, míg Trebon dandártábornok az ománi Masirah-ban található támaszpontról irányította az alárendelt egységeit.⁵⁸² A Takur Ghar hegyre egy SEAL alegységet kívántak bevetni, ezek eredetileg a Task Force Blue alárendeltségébe tartoztak.⁵⁸³

Az akció során bevetett QRF a 75. Ranger ezred 1. zászlóaljának A századának 1. szakasza volt, az egységet Nate Self százados vezette. Ez volt az egyik, ilyen feladatokat ellátó csoport az Operation Anaconda alatt, azonban közvetlenül az AFO és a Takur Gharra induló SEAL alegység támogatására nem állt rendelkezésre elkülönített alegység.⁵⁸⁴ A bevetések helikopteres támogatását a 160th SOAR látta el.

VII. 4. 2. 2. A talibán

A tálib gerillák nem rendelkeztek egységes szervezeti struktúrával, kisebb csoportokra „szakadva” harcoltak a megszálló csapatok ellen. A csoportok közt minimális volt a

⁵⁷⁹ Resperger – Kiss – Somkuti: *Aszimmetrikus hadviselés*, 222.

⁵⁸⁰ A műveletben részt vettek többek közt az ausztrál és kanadai különleges műveleti erők operátorai, valamint nagyban támaszkodtak a „helyi” erőkre, főként az „Északi Szövetség” csapataira.

⁵⁸¹ Advanced Force Operations. Afganisztánban használt különleges műveleti eljárás: a frekvenciát pontokra a különleges műveleti erők – főként a Delta – operátorait telepítették előretolt műveleti „központokba”, hogy hírszerzési információt szerezzenek a talibánról és az al-Kaidáról, kiépítsék a kapcsolatot a helyi törzsi vezetőkkel, valamint hogy koordinálják a különleges erők bevetéseit.

⁵⁸² Pete Blaber: *The Mission, The Men, and Me: Lessons from a former Delta Force Commander*. New York: Berkley Books, 2010. Chapter 17., Chapter 18.

⁵⁸³ Leigh Neville: *Takur Ghar: The SEAL's and Rangers on Roberts Ridge, Afghanistan 2002*. Botley: Osprey Publishing, 2013. 33.

⁵⁸⁴ Sean Naylor: *Not a Good Day to Die: The Untold Story of Operation Anaconda*. New York: Berkley Books, 2006. Chapter Takur Ghar.

koordináció, azonban jelentős, főként szovjet gyártású fegyverkészlettel rendelkeztek. Használtak aknavetőket, különböző nehézgéppuskákat, Dragunov (SVD) mesterlövész puskákat és természetesen Kalasnyikovokat és RPG-eket is.⁵⁸⁵

Főként a szovjetek elleni harcban tanult módszereket alkalmazták. Kihasználták a hegyvidék domborzati adottságait, hogy tüzelőállásokat hozzanak létre, homokzsákokkal megerősítve, illetve természetes és emberi erővel vájt barlangokat, hasadékokat használtak, hogy elrejtőzzenek a felderítő repülőgépek és a bombázások elől. A talibán kötelékében nemcsak afgánok, hanem más népek fiai, többek közt üzbégek és csecsenek is harcoltak.⁵⁸⁶

VII. 4. 3. Műveleti terv

Az Operation Anaconda „üllő és kalapács” típusú hadművelet volt. Az volt a hadterve, hogy a résztvevő csapatok egyik fele lezárja a célterületről, a Shah-i Khot völgyből kivezető útvonalakat, amíg az erők másik fele fokozatosan megkezdí az ellenség kiszorítását, az előre felvett elzáró pozíciók felé kényszerítve és megsemmisítve azt.⁵⁸⁷

A hadművelethez készenlétbe helyeztek tartalék alegységeket CSAR bevetésekre, illetve a Légierő is rendelkezett ilyen feladatkörű alegységekkel, azonban az együttműködés nem volt zökkenőmentes. A QRF-et a 75. Ranger ezred tagjai adták, akiket a Légierő PJ-i és CCT-i egészítették ki, azonban az együttműködést nehezítette a haderőnemek közti általános rivalizálás, illetve, hogy a rangerek mellé beosztott légierős operátorok nem gyakorlatoztak korábban a velük. Rajtuk kívül jelen voltak a térségben a Légierő CSAR alegységei, róluk azonban kevesebb információval rendelkezünk. Annyi biztos, hogy a 66. Légimentő Wing (66th Rescue Wing, RW) HH-60 helikopterei hajtottak végre bevetéseket a térségben.⁵⁸⁸

A helyzetet tovább bonyolították az átfedő parancsnoki hatáskörök. Bár az Anaconda hadműveletért a 10. hegy hadosztály törzse volt a felelős, a különleges műveletekért egy másik parancsnokság (TF 11) felelt, míg a JSRC önálló parancsnoki láncon futott, és a Szaúdi-arábiai Prince Sultan Légibázison állították föl. Mindhárom parancsnokság a CENTCOM alá tartozott közvetlenül, ez azonban nem garantálta a zökkenőmentes együttműködést. A helyzeten súlyosbított az is, hogy a QRF a TF11 alárendeltségébe tartozott, így az Anaconda hadművelet parancsnoka számára nem állt rendelkezésre közvetlenül bevethető CSAR

⁵⁸⁵ Neville: *Takur Ghar*, 20–21., 25.

⁵⁸⁶ Bahmanyar: *Shadow Warriors*, 196.

⁵⁸⁷ David J. Lyle: *Operation Anaconda. Lesson Learned, or Lesson Observed?* Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press, 2009. 5.

⁵⁸⁸ Michael Hirsh: *None Braver: U. S. Air Force Pararescuemen in the Afghanistan War*. New York: NAL Caliber, 2004. 220–224.

képesség, miközben a potenciális RESCORT elemek felett ő rendelkezett.⁵⁸⁹

A műveleti terület igen zord körülményeket ígért. Az akciót 2500-3500 méteres magasságban hajtották végre, gyakran hófoltos, sziklás terepen, a hőmérséklet napi maximuma 10 Celsius fok körül alakult.⁵⁹⁰

Az akciót Pete Blaber alezredes AFO-jának kiküldött egységei kezdték, akik 3 kulcsfontosságú magaslatot foglaltak el az akció előtti napokban, és a felderítési tevékenységet, valamint az akció során a légicsapások koordinálását végezték. Az első lövéseket is ezen egységek egyike adta le, amikor kiiktattak egy taliban figyelőposztot.⁵⁹¹

Március 2-án este, a hadművelet második napjának végén a TF 11 parancsnoka utasította Blaber alezredest, hogy a következő napon érkező két SEAL osztagot küldje a már bevetett AFO alegységei megerősítésére, majd későbbi felváltására, „*amennyire gyorsan csak lehetséges*”.⁵⁹² Az alezredes nem értett egyet,⁵⁹³ és véleményét parancsnokával is közölte, ám az parancsot adott a SEAL bevetésre.

Az egyik SEAL alegység (hívójel: MAKO 30) parancsnoka, Britt Slabinski rangidős fedélzetmester szintén az akció 24 órával történő elhalasztását kérte, de felettesei ezt megtagadták.⁵⁹⁴ A MAKO 30-nak a Takur Ghar – a környék legmagasabb hegye – tetején kellett landolnia⁵⁹⁵ és ott megfigyelő pozíciót felvennie, míg a másiknak (MAKO 21) az egyik elzáró pozícióhoz kellett ellátmányt vinnie, majd megfigyelő pozíciót felvennie attól keletre az egyik gerincen.⁵⁹⁶ A helikopterek a Razor hívójel alatt repültek.

VII. 4. 4. A mentőakció(k)

Amikor a SEAL egységek elindultak az AFO bázisáról, egy AC-130-as csatarepülő „letapogatta” a Takur Ghart, hogy megbizonyosodjanak róla, hogy a leszállási zóna biztonságos. A repülőgép infravörös szenzorjai nem jeleztek ellenséges mozgást.⁵⁹⁷

⁵⁸⁹ Hirsh: *None Braver*, 225–226.

⁵⁹⁰ Resperger – Kiss – Somkuti: *Aszimmetrikus hadviselés*, 223–224.

⁵⁹¹ Blaber: *The Mission, The Men, and Me*, Chapter 17., Chapter 18.

⁵⁹² Idézet részlet Trebon dandártábornok és Pete Blaber alezredes kommunikációjából. (Idézi: Blaber: *The Mission, The Men, and Me*)

⁵⁹³ Blaber alezredes nem akarta bevetni a frissen érkezett csapatokat, mielőtt azok akklimatizálódtak és megismerték volna a pontos helyzetet a régióban. A hegyi hadviselésről szól, FM 3-97.6 jelzésű kézikönyv is kiemeli, hogy a csapatoknak előbb akklimatizálódniuk kell a körülményekhez, mielőtt bevetnék őket.

⁵⁹⁴ Naylor, Sean D. (2018): The Navy SEALs Allegedly Left Behind a Man in Afghanistan: Did They Also Try to Block His Medal of Honor? *Newsweek*, 2018. május 7. <https://www.newsweek.com/2018/05/18/navy-seals-seal-team-6-left-behind-die-operation-anaconda-slabinski-chapman-912343.html> (Utolsó letöltés: 2022. január 18.)

⁵⁹⁵ Sean Naylor szerint erre Slabinski rangidős fedélzetmester kérte a pilótákat, megszegve ezzel a műveleti biztonságot, miszerint nem tanácsos közvetlenül megközelíteni helikopterrel a megfigyelőállást. Vö.: Naylor: *The Navy SEALs Allegedly Left Behind a Man in Afghanistan*.

⁵⁹⁶ Blaber: *The Mission, The Men, and Me*, Chapter 19.

⁵⁹⁷ Neville: *Takur Ghar*, 35.

A Razor 03, fedélzetén a MAKO 30-cal március 4-én, körülbelül hajnali 03.00 órakor érkezett a Takur Ghar hegytetőhöz, ahol intenzív kézfegyver, géppuska és RPG-tűzbe kerültek. A Chinook helikopter egy RPG-találat következtében zuhanni kezdett, ami közben az egyik SEAL katona, Neil Roberts altiszt kizuhant a helikopterből a hegytetőn,⁵⁹⁸ míg a helikopter az egyik elzáró pozíciótól nem messze ért földet.⁵⁹⁹ Az akció célja ettől kezdve Roberts altiszt kimentése és a lezuhant Razor 03 biztosítása lett.

Miután Roberts altiszt kiesett a Takur Ghar hegycsúcson, s a Razor 03 lezuhant a völgyben, a legénységét és a MAKO 30 operátorait a Razor 04 felvette, mivel az már kirakodta a felszerelést és az általa szállított SEAL alegységet. A helikopter ezután visszarepült Gardez-be, az AFO bázisára, ahol a katonák extra ellátmányt vettek magukhoz, és kirakták a szerencsétlenül járt helikopter legénységét, majd újra elindultak a Takur Ghar felé. Ekkorra a Razor 04-ből már fogytán volt az üzemanyag, így csak egyszer próbálhattak meg landolni, és arra sem volt idő, hogy biztonságos leszállási zónát keressenek.⁶⁰⁰

Az egyik levegőben lévő AC-130-as jelentette, hogy öt-tíz fő ellenséges erőt látnak mozogni a Takur Gharon. Blaber alezredes a korábban általa engedélyezett mentőakció támogatása érdekében utasította a csatarepülőt, hogy a Razor 04 megérkezése előtt nyisson tüzet az ellenséges állásokra, illetve, ha sikerül azonosítaniuk Roberts altisztet, akkor mindent tegyenek meg a védelme érdekében, ám időközben megváltoztatták az akció során használt rádiófrekvenciákat. Ennek következtében a gardez-i AFO-t rövid időre kizárták a kommunikációból,⁶⁰¹ az AC-130-as pedig egy olyan központtal kommunikált, ami nem volt tisztában a helyzettel, továbbá a gép a Razor 04-gyel is elvesztette a rádiókapcsolatot. Végül a tűzcsapás elmaradt, mivel nem kapott rá megerősítő parancsot a gép legénysége.⁶⁰²

A Razor 04 pilótái igyekeztek kihasználni a hegy árnyékoló hatását, hogy minél később fedezzék fel, és vehessék tűz alá őket. Ennek ellenére, amikor a Chinook a leszállási zónába ért, erős kézfegyvertűz fogadta. Mégis sikerült kirakni a SEAL csapatot, majd visszatérnie az AFO bázisára. Az operátorok ekkor megpróbálták két fős csoportokban előre nyomulni, kihasználva a hajnali sötétséget és az éjjellátók adta előnyöket, ám a tálib erők az előre

⁵⁹⁸ Az altiszt végül életét vesztette a tálib erőkkel vívott tűzpárbajban, még mielőtt társai a kimentésére érkeztek volna.

⁵⁹⁹ Blaber: *The Mission, The Men, and Me*, Chapter 19

⁶⁰⁰ Neville: *Takur Ghar*, 42.

⁶⁰¹ Nem zárható ki, hogy az AFO-t és parancsnokát szándékosan akarták kizárni az akció irányításából. Andrew Milani jegyzi meg, hogy a parancsnokságon azt gondolhatták, hogy a folyamatos drónmegfigyelésnek köszönhetően tisztában átlátják a helyzetet a műveleti területen tartózkodó parancsnokoknál. (Andrew N. Milani: *Pitfall of Technology: A Case Study of the Battle on Takur Ghar Mountain, Afghanistan*. Carlisle Barrack: U.S. Army War College, 2003. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a414541.pdf> Utolsó letöltés: 2020. június 12., 20.)

⁶⁰² Blaber: *The Mission, The Men, and Me*, Chapter 19

kiépitett állásaikból folyamatosan tűz alatt tartották őket.⁶⁰³ Az előnyomulás közben az osztag két tagja megsebesült, a csapathoz rendelt JTAC operátor, John Chapman őrmester súlyos sebet kapott, ennek ellenére folytatta a harcot, de elszakadt társaitól. Mivel komoly ellenséges tűz alatt tartották a SEAL-eket, így az osztag parancsnoka, Britt Slabinski rangidős fedélzetmester az ellenségtől történő elszakadás mellett döntött. Ezután 800 métert ereszkedtek le a hegyen, hogy biztonságos pozícióba kerüljenek.⁶⁰⁴

Chapman őrmester a Takur Gharon maradt, sikerült az egyik ellenséges „bunkerbe” behatolnia, és megölni a két ott lévő tálib harcost, majd folytatnia a harcot. Közben többször megpróbált kapcsolatba lépni a völgyben CAS bevetéseket végrehajtó repülőgépekkel és a bajtársaival, de nem járt sikerrel – azok hallották őt, de nem tudták elérni a rádión.⁶⁰⁵

Miközben a MAKO 30 visszatért a Takur Gharra, a TF 11 riasztotta a QRF-et, hogy készüljön fel egy mentőakció végrehajtására. Az akció indítását hátráltatta, hogy a rangerek úgy tudták, csak egy Chinook áll rendelkezésükre az akció végrehajtására, így a szakasz parancsnokának, Self századosnak ki kellett választania, hogy kit visz magával. Mikor már Self százados és katonái a Razor 01 hívójelű helikopteren voltak, értesítették a szakasz maradékát, hogy egy másik helikopter vár rájuk. Nem sokkal 05.00 óra után a két helikopter felemelkedett. Az eredeti terv szerint mindkét helikopter először Gardez-be repült volna.⁶⁰⁶ Mint látható, RESCORT-ot nem rendeltek a kötelék mellé.

A korábbi akciókat fedező AC-130 csatarepülőnek üzemanyaghiány miatt vissza kellett térni a bázisára, helyét két F-15 Eagle vadászbombázó vette át.⁶⁰⁷ Ez azt jelentette, hogy egy fontos támogató- és felderítőeszközt nélkülözniük kellett az érkező csapatoknak.

A százados és csapata nem ismerte a pontos helyzetet, és a pilótákat se tájékoztatták. A köteléket vezető Razor 01 Gardez közelében elvesztette a rádiókapcsolatot a Razor 02-vel, azonban egy légtérfigyelő géptől azt a parancsot kapta, hogy repüljön a Takur Gharra, és tegye ki a QRF-et. A repülőgéptől azt az információt kapták, hogy baráti erők vannak a hegyen.⁶⁰⁸

Pillanatokkal azelőtt, hogy a Razor 01 megérkezett a Takur Ghar fölé, Chapman őrmester lerohanta a többi ellenséges állást. Valószínűleg megpróbálta magára vonni a tálib harcosok figyelmét, hogy azok rá, és ne a helikopterre fókuszálják a tüzüket. Akciója közben több

⁶⁰³ Charles H. Brisco – Richard L. Kiper – James A. Schroder – Kaley I. Sepp: *Weapon of Choice: U.S. Army Special Operation Forces in Afghanistan*. Fort Leavenworth, Combat Studies Institute Press, 2003. 302.

⁶⁰⁴ *Medal of Honor Recipient Britt Slabinski*. <https://mohmuseum.org/medal-of-honor-recipient-britt-slabinski/> (Utolsó letöltés: 2022. június 14.)

⁶⁰⁵ Naylor: *The Navy SEALs Allegedly Left Behind a Man in Afghanistan*.

⁶⁰⁶ Naylor: *Not a Good Day to Die*, Chapter Takur Ghar.

⁶⁰⁷ Neville: *Takur Ghar*, 49.

⁶⁰⁸ Naylor: *Not a Good Day to Die*, Chapter Takur Ghar.

halálos lövés érte, és életét veszítette.⁶⁰⁹ 06.00 órakor a Razor 01 elérte a Takur Ghart, ahol erős és pontos ellenséges tűzbe került. A nap ekkor már felkelt, a fényében a nagyméretű Chinook tökéletes célpontot nyújtott. A géppuskalövedékektől és egy RPG-találattól sérült gépet a pilótáknak sikerült letenniük a hegytetőn.⁶¹⁰ Miközben a rangerek megpróbálták kijutni a helikopterből és fedezéket keresni, három emberük életét veszítette az ellenséges kézifegyvertűzben. Az életben maradt rangerek közül hárman szintén megsérültek.⁶¹¹

A helikoptert eltaláló lövedékek több rangert megsebesítettek, súlyos sérülést szenvedtek a helikopter pilótái is. A harcképes rangerek és a CCT a helikopter ellenséges bunkerek felé eső részén igyekezett a sziklák mögött védett tüzelőállást felvenni, és fedezni a helikopterben tevékenykedő két pararescuemant – őket a helikopter két oldalán elhelyezkedő, golyóálló üzemanyagtartály védte. A helikopter bal oldalán a szintén sérült másodpilóta helyezkedett védelmi állásba.⁶¹²

Self százados és megmaradt emberei megpróbálták megrohamozni és kiiktatni az mudzsahedinek állásait, ám a több irányból érkező kézifegyvertűz és a feljűk dobott kézigránatok visszaszorították őket. A rövid akció alatt többen könnyebben megsebesültek, köztük a százados is.⁶¹³

07.00 órakor két F-15-ös vadászbombázó érkezett a rangerek támogatására. Ezzel nagyjából egy időben elindult Gardez-ből a Razor 02, fedélzetén a QRF maradékával. A két F-15-ös pár „száraz” rárepülés után többször tüzet nyitott az ellenséges állásokra 20 mm-es gépágyúikból, ám ez nem okozott veszteséget a táliboknak. 07.30-kor a Razor 02 300 méterre a visszavonulásra kényszerített MAKO 30-tól landolt, és kirakodta a rangereket, akiknek így több száz métert kellett megtenniük hegynek fel, hogy csatlakozhassanak társaikhoz.⁶¹⁴

Miközben a Razor 02 ranger alegysége igyekezett megmászni a Takur Ghart, hogy bajtársaik segítségére siessen, az F-15-ösök helyét két F-16 Fighting Falcon vette át. Self százados ismét a bunkerek lerohanását tervezte, ki akarta használni a repülőgépek rárepülése okozta

⁶⁰⁹ Naylor: *The Navy SEALs Allegedly Left Behind a Man in Afghanistan*.

⁶¹⁰ Bahmanyar: *Shadow Warriors*, 222.

⁶¹¹ Hirsh: *None Braver*, 234.

⁶¹² Neville: *Takur Ghar*, 50–51.

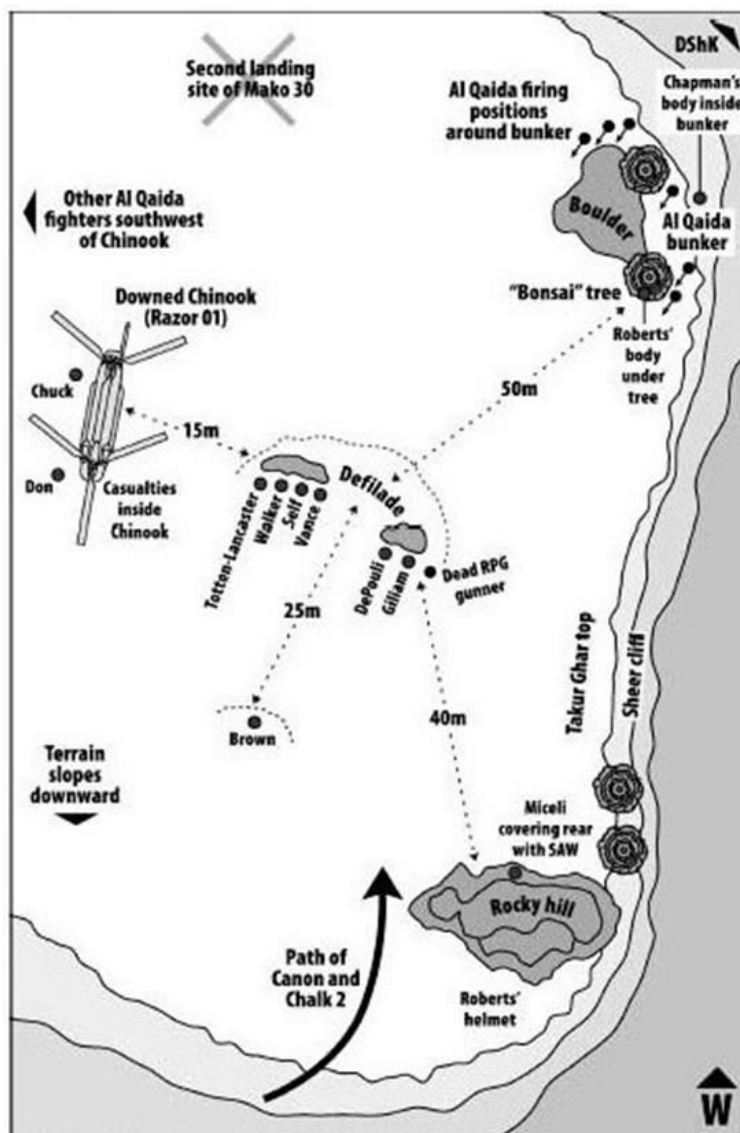
⁶¹³ Brisco et al.: *Weapon of Choice*, 309.

⁶¹⁴ Donald P. Wright – James R. Bird – Steven E. Clay – Peter W. Connors – Scott C. Farquhar – Lynne Chandler Garcia – Dennis F. Van Wey: *A Different Kind of War: The United States Army in Operation ENDURING FREEDOM, October 2001 – September 2005*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press, 2010. 158.

zavart az ellenség soraiban. Az F-16-osok az első rárepülés alkalmával nem nyitottak tüzet, mivel féltek attól, hogy a rangereket találják el, ám a második és harmadik támadás során lövedékeik végigsöpörtek a tálib állásokon. Ezután elhagyták a légtér, mivel kifogytak a lőszerből.⁶¹⁵

Mivel a felfelé tartó rangerek még messze voltak, és egy aknavető is tüzet nyitott a lezuhant helikopter környékére, Self százados újabb légicsapást kért. Két F-16-ös érkezett, 500 fontos bombákkal felszerelve. Az egyik gép két bombát is oldott a célobjektumra, ám egyikkel sem sikerült kiiktatnia azt.⁶¹⁶

10. ábra. A rangerek pozíciója a Takur Ghar-on.

Forrás: Sean Naylor: *Not a Good Day to Die. The Untold Story of Operation Anaconda*. New York: Berkley Books, 2006. Chapter Takur Ghar

⁶¹⁵ Neville: *Takur Ghar*, 56.

⁶¹⁶ Wright et al.: *A Different Kind of War*, 159.

Eközben Self százados csapata a CIA egyik fent köröző RQ-1 Predator UAV-jától is segítséget kapott. Ez az egység el volt látva két Hellfire rakétával. Az UAV első rakétája nem talált célt, a második azonban megsemmisítette az egyik bunkert, ahonnan a rangereket tűz alatt tartották.⁶¹⁷

10.30 körül a második Ranger alegység csatlakozott a már a hegyen harcoló katonákhoz.⁶¹⁸ Az újraegyesült csapat támadási tervet dolgozott ki a hegytető megtisztítására. A terv a két könnyűgéppuskás lefogótüzére épített: amíg az ellenséget leköti a két lövész támogató fegyverének összpontosított tüze, addig a rangerek közel lopakodnak, hogy kiiktassák azokat kézigránátok és az M203-as gránátvetők használatával. Az akciót sikeresen végrehajtották, a bunker közelében megtalálták a Razor 03-ból kizuhant Roberts altiszt, illetve Chapman CCT holttestét.⁶¹⁹

11.15-re a rangerek megtisztították a hegytetőt, azonban a mudzsahedinek kihasználva terepismeretüket az éppen rohamozó katonák hátába kerültek, és rajtaütöttek a hátul maradt sebesülteken. A helikopterben dolgozó két pararescueman és az egyik pilóta igyekezett védeni a sebesülteket a támadóktól, miközben Self százados és csapata a megsegítésükre indult. A két pararescuemant eltalálták, egyikük sérülései súlyosak voltak. A rangerek nagy távolságból vívtak tűzpárbajt, miközben a Haditengerészet F-14-esei siettek a segítségükre. Bombáikat ugyan veszélyesen közel oldották ki a lent harcoló amerikaiakhoz, ám ezzel sikerült megtisztítaniuk a terepet az ellenségtől.⁶²⁰

Miután újfent biztosították a területet, és a második osztaggal érkező szanitéc megállapította az új sebesültek állapotát, Self százados a kimentésüket sürgette⁶²¹ Trebon dandártábornoknál, azonban azt a választ kapta, hogy az nem hajtható végre, amíg nem sötétedik be.⁶²² Valószínűleg azért, mert a parancsnokságon zavart okozott, hogy a környező hegyekre bombázást kértek az ott harcoló csapatok.

A Légierő két HH-60 Pave Hawk helikoptere a Takur Ghartól nem messze állomásozott, hogy az Anaconda hadműveletet támogathassa. Ezek a helikopterek nem tudták volna evakuálni az összes katonát, de a súlyos sérülteket kihozhatták volna – azonban nem kaptak parancsot az akció végrehajtására.⁶²³

⁶¹⁷ Neville: *Takur Ghar*, 60–61.

⁶¹⁸ Bahmanyar: *Shadow Warriors*, 232.

⁶¹⁹ Brisco et al.: *Weapon of Choice*, 312–313.

⁶²⁰ Uo. 313–314.

⁶²¹ A százados a rádió operátorain keresztül többször is jelentette, hogy több kritikus állapotú sérültjük is van, a hegytető pedig „cold”, azaz biztonságos leszállni rajta.

⁶²² Neville: *Takur Ghar*, 65.

⁶²³ Hirsh: *None Braver*, 252–253.

Ez idő alatt az egyik sérült pararescueman, Jason D. Cunningham szakaszvezető életét vesztette. 20.00 órakor két AC-130-as érkezett a Takur Ghar feletti légtérbe a mentőakció fedezésére, ezt követően AH-64 Apache támadóhelikopterek és A-10 csapásmérő repülőgépek is további fedezet nyújtása végett. A Takur Gharon kettő Chinook helikopter landolt a rangerekért, egy harmadik pedig a SEAL csapatot vette fel, 20.20-ra az utolsó amerikai katona is elhagyta a műveleti területet.⁶²⁴

Az akcióban hét amerikai katona elesett, további tizenegy komolyan megsérült.⁶²⁵

VII. 4. 5. Értékelés, következmények

A MAKO 30 kísérlete jól rögtönzött mentőakciónak ígérkezett, azonban a kommunikációs probléma, amelyet a megváltoztatott rádiófrekvencia okozott, megpecsételte az akció sorsát.

Az AC-130-as megtisztíthatta volna a területet a SEAL csoport számára, akik így biztonságos leszállási zónába érkezhettek volna. Mivel azonban a tűzcsapás elmaradt, a Razor 04 és a MAKO 30 erős ellenséges tűzbe érkezett. Az operátorok megpróbálták megrohmozni a tálib állásokat, ám az erős ellenséges tűzben támadásuk elhalt, az egység pedig elvesztette a harcászati légiirányítóját.

Az akció két legkritikusabb hiányossága az egyértelmű parancsnoki láncban, illetve a RESCORT hiányában keresendő.

A QRF bevetését rosszul koordinálták, mivel se a csapatokat, se a helikopterek pilótáit nem tájékoztatták megfelelően a bevetési körülményekről. Az, hogy a két helikopter nem együtt folytatta útját a Takur Gharra, szerencsésnek mondható, mivel így maradt egy „második” QRF, amire mint a fentiekből látható, nagy szükség volt az akció során.

Az átfedő parancsnoki láncok tovább rontottak a helyzeten. A JSRC-től a TF 11 parancsnoksága teljesen elvette az akció irányítását, így azonban nem vetették be a rendelkezésre álló CSAR erőket, hogy a sebesülteket evakuálják. Ezzel függ össze az is, hogy a RESCORT támogatás nem állt rendelkezésre a bevetés során, ugyanis a TF 11 nem rendelkezett ilyen egységek felett, és nem kommunikált a többi parancsnoksággal. Ha rendelkezésre állt volna RESCORT, vagy az AMC feladatot ellátó AC-130 a pozíciójában maradhatott volna, akkor valószínűleg megelőzhető lett volna a Razor 01 kilövése, de mindenképpen megrövidíthető lett volna harctevékenység, és csökkenthető lett volna a veszteség.

⁶²⁴ Neville: *Takur Ghar*, 65.

⁶²⁵ Blaber: *The Mission, The Men, and Me*, Chapter 19.

Az akció ezen szakasza rávilágította arra is, hogy bár az F-15 és más vadászbombázók alkalmasak csapásmérésre, fedélzeti fegyvereik sem pontosságban, sem tűzerőben nem pótolhatják az olyan nehézfegyvereket, mint a helikopterek vagy az AC-130-as csatarepülőek képességeit. A vadászrepülőgépek rárepülései nem elég pontosak ahhoz, hogy komoly károkat tegyenek a jól álcázott ellenséges állásokban, illetve a fedélzeti gépágyú tűzereje és pontossága elmarad az AC-130 fedélzetére telepített tarackétól és automata ágyútól. Ez kompenzálható az olyan témadóhelikopterek képességeivel, mint az AH-64 Apache helikopterek, amelyek pontosabb fedélzeti gépágyúval, illetve a küldetéshez igazítva különböző irányított és nemirányított rakétafegyverzettel támogatják a bevetéseket.

Az akció utolsó szakaszában a rangerek igyekeztek minél jobban kihasználni a légi támogatás adta előnyöket. Ezúttal már bombákat és rakétákat is be tudtak vetni. Azonban az is bebizonyosodott, hogy ezek se feltétlen elégségesek, ha az ellenség jól védett állásokat tud létrehozni – ez esetben sziklába vájt mesterséges barlangokat.

Self százados a két ranger osztag egyesülése után kiválóan kivitelezett akcióval megtisztította a hegytetőt, ám mivel nem hagyott kellő hátvédet, könnyedén rajtuk tudtak ütni, ami végül komoly veszteségekkel járt. Azonban ez nem róható fel a századosnak, lévén igen korlátozott erőforrásokból volt kénytelen dolgozni, illetve a terep ismeretének hiányában nem tudhatott róla, hogy a talibán rendelkezik alternatív útvonalakkal a sziklás hegytetőn.

Az akció szempontjából érdekes, hogy míg az első két esetben engedélyezték a nappali bevetést, a hegy megtisztítása után Trebon dandártábornok megtagadta a kimentést. Valószínűleg attól félt, hogy mivel az egész völgyben, így a Takur Ghar környékén folyamatos tűzharc folyt a különböző, az Operation Anacondatt végrehajtó egységek és a talibán harcosai között, ezértveszélyes lehet nappal beküldeni egy helikoptert a sebesültekért.

A CSAR akcióhoz az AH-64 Apache-ok és az A-10 csapásmérő repülőgépek biztosíthatták volna a szükséges RESCORT-ot, míg a térségben repülő HH-60 helikopterek végrehajthatták volna a kimenekítést. Ebben az esetben talán megmenthető lett volna Cuningham szakaszvezető élete is.

VII. 5. Operation Red Wings

VII. 5. 1. A bevetés előtti általános helyzet

2003 tavaszán megindult az Operation Iraqi Freedom hadművelet, s a média és a politikai vezetők figyelme Afganisztánról az Öböl-menti országra irányult. A helyzetet tovább súlyosbította az amerikai politikában és médiában zajló vita a két háborúról: míg Bush kormányzata Irak és Afganisztán kérdését egy nagy, a nemzetközi terrorizmus ellen zajló háború részeként kezelte, addig a média és az iraki háborút ellenző politikusok egy igaz és egy hamis háborúnak láttatták⁶²⁶ a kettőt.⁶²⁷

A katonai helyzet nem volt fényes Afganisztánban. A katonai műveletekért felelős parancsnok, David Barno altábornagy aggódott, hogy a 2004 őszén és 2005 nyarán tartandó választásokra kellő stabilitást képesek-e teremteni, különösen a déli és a Pakisztánnal határos ország részben, ahol a talibán és az al-Kaida nem úgy tűnt, hogy megadná magát és felhagyna a harcokkal. A felkelők egyre szofisztikáltabb módszerei is erre utaltak. A 2004-es évben közben fokozatosan elkezdte átvenni az afganisztáni nemzetközi csapatok vezetését a Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (International Security Assistance Force, ISAF), azonban a kritikus déli országrész felügyelete továbbra is az amerikai csapatokra hárult az ISAF-ban résztvevő országok által alkalmazott megkötések miatt.⁶²⁸

Az egyik kritikus pont az észak-keleti országrészben a Korengal völgy – mely az ott dúló heves harcok miatt később a „*Halál Völgye*” nevet kapta a katonáktól –, valamint a Pech-folyó völgye által határolt terület volt, amely terület megtisztítására és ellenőrzésére 2005 elején a Tengerészgyalogság 3. ezredének 3. zászlóalját (3-3 MAR) küldték, s a zászlóalj és a térségben működő különleges műveleti csapatok között mély műveleti együttműködés

⁶²⁶ Ebben a képletben Afganisztán volt az igaz (angol szóval *just*, vagy *justified*) háború, aminek a célja az al-Kaida támogatóinak megbüntetése, illetve Oszama bin Ladennek és szervezetének a likvidálása, míg az iraki háború egy hamis háború, aminek nincs köze az eredeti, korábban említett célhoz. Személyes meglátásom, hogy bár Irak célja valóban nem ugyanaz, mint az afganisztáni háborúé, azonban, ha igazságosságról vagy igazolható háborúról van szó, Szaddam Husszein diktátori tevékenysége és az Egyesült Államok a háborút megelőző bő tíz évben Irakhoz fűződő viszonya, ami például az 1998-as Iraq Liberation Act képében is testet öltött, kellőképp alátámasztja a háborús indokokat. (Az USA és Irak viszonyáról bővebben lásd: Lengyel Ádám: *Storm in the Desert: The US Policy Towards Iraq from the Carter Doctrine to the Coalition of the Willing*. In: Bihari Erika – Molnár Dániel – Szikszai-Németh Ketrin (szerk.): *Tavaszi Szél / Spring Wind 2019. Tanulmánykötet, II. kötet*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2020. 64–74.)

⁶²⁷ Rodney P. Carlisle: *Afghanistan War*. New York: Chelsea House, 2010. 116–118.

⁶²⁸ Wright et al.: *A Different Kind of War*, 277., 289–290.

alakult ki.⁶²⁹ A Korengal megtisztítására több bevetést is indítottak,⁶³⁰ s mivel a 3-3 MAR ezek nyomán információkhoz jutott egy Ahmad Shah nevű felkelővezérről, megkezdték egy kiiktatását célzó terv kidolgozását. Az akcióra azonban már csak a nyár során kerülhetett sor, amikor a 3-3 MAR-t felváltotta a 3. ezred 2. zászlóalja (2-3 MAR).⁶³¹

VII. 5. 2. A szemben álló erők

VII. 5. 2. 1. Az amerikai csapatok

A térség amerikai erőinek a főparancsnoksága a dandár vezetési szintű Összefegyvernemi Harci Kötelék (Combined Task Force, CTF) Devil volt, melynek parancsnoka Patrick Donahue ezredes volt. A CTF Devil a CJTF-76 (Combined Joint Task Force, Összhaderőnemi Egyesített Harci Kötelék,) alá tartozott, ami az Egyesített Erők Parancsnoksága – Afganisztán (Combined Forces Command – Afghanistan, CFC-A) alárendeltségébe tartozott. A CJTF-76 parancsnoka a Red Wings idején Jason Kamiya vezérőrnagy volt, míg a CFC-A-t Karl W. Eikenberry altábornagy vezette.⁶³² A 2-3 MAR parancsnoka Andrew MacMannis alezredes volt, ugyanakkor az Operation Red Wings terveit még a 3-3 MAR műveleti tisztje, Andrew Priddy őrnagy⁶³³ és a szintén CTF Devil alárendeltségébe tartozó TF Blue kódnevű 10-es számú SEAL csoport műveleti tisztjének, Erik Kristensen korvettkapitány⁶³⁴ dolgozta ki.⁶³⁵

A tényleges műveletben előzetes tervek szerint egy négy fős SEAL felderítő alegységnek szántak szerepet, melyet Michael Murphy sorhajóhadnagy vezetett.⁶³⁶ A célpont felfedezése esetén a SEAL Team 10 térségbe rendelt különítményének⁶³⁷ maradéka és a 2-3 MAR alegységei hajtanának végre egy a mogadishuihoz hasonló akciót: a SEAL-ek behatolnak, és

⁶²⁹ Érdeemes megjegyezni, hogy a tengerészgyalogosok aggódtak, hogy a SOF rajtaütések rombolni fogják az általuk megkísérelt, a lakossággal való jó kapcsolat kiépítését célzó lépéseket, s jelentős részben emiatt kezdtek szorosabb csatornákat kiépíteni a térség SOF TF-jeivel. Eközben azonban a SOF TF-ek is hasonló elvek mentén működtek, mivel a térség erőinek parancsnokságától ők is megkapták ugyan azokat az irányelveket, mint a tengerészgyalogosok.

⁶³⁰ Érdekeség, hogy ezek a bevetések mind NBA kosárlabdacsapatok nevei után kapták a fedőnevüket, mint például *Maverick*, *Spurs* vagy *Celtics*.

⁶³¹ Ed Darack: *Victory Point: Operations Red Wings and Whalers - the Marine Corps' Battle for Freedom in Afghanistan*. New York: Berkley Caliber, 2009. Chapter 3., Chapter 4.

⁶³² Wright et al.: *A Different Kind of War*, 278., 290–291.

⁶³³ Priddy őrnagyot a végső tervezésben a 2-3 MAR műveleti tisztje, Tom Woods őrnagy váltotta.

⁶³⁴ A SEAL a haditengerészeti rendfokozatokat használja, így Kristensen korvettkapitányi (angolul Lieutenant Commander) rendfokozata a szárazföldi haderőknél az őrnagyi rangnak felel meg. Marcus Luttrell az *A túlélő* című visszaemlékezésének fordításában hibásan a sorhajóhadnagyi rendfokozat szerepel.

⁶³⁵ Darack: *Victory Point*, Chapter 2., Chapter 4.

⁶³⁶ Az alegység további tagjai: Danny Dietz alhajómester, Matthew G. Axelson alhajómester és Marcus Luttrell alhajómester, tengerész szanitéc.

⁶³⁷ Pontos számok nem állnak rendelkezésre, így csak feltételezhetjük a bevetéshez rendelt erők nagyságát. A mentőakció során nyolc SEAL operátor tartózkodott a vezér helikopteren, feltételezhetően a másik Chinook-on is ugyan ekkora erő tartózkodott. SEAL operátorokat rendelték még a Tengerészgyalogosok mellé is, illetve a bevetett felderítő erőt is a SEAL adta, így feltehetőleg a térségbe rendelt erő meghaladta a 20 főt, viszont nem valószínű, hogy meghaladná a 30 főt.

elfogják a célszemélyt, míg a tengerészgyalogosok biztosítják a területet az Afgán Nemzeti Hadsereg támogatásával. A bevetéshez szükséges helikoptereket a 160th SOAR biztosította, az akció vezetését a SEAL Team 10-re bízta, a tengerészgyalogosok támogatóerőként szerepeltek a tervben. Dedikált QRF-ként egy 24 fős tengerészgyalogos szakasz állt rendelkezésre Jalalabadban, Pete Capuzzi százados vezetésével.⁶³⁸ Ellenben az kérdéses, hogy a SEAL felderítő alegység elkészítette-e az elkerülési és menekülési tervet.⁶³⁹

Ezen felül a kandahari és bagrami támaszponton állomásoztak a légierő A-10 Thunderbolt csatarepülői, valamint a 920. Légimentő Ezredből elkülönített 59. Expedíciós Légimentő Század (Expeditionary Rescue Squadron, ERS) helikopterei és operátorai, valamint a Hadsereg AH-64 Apache helikopterei, elkülönítve a különböző légibevetések tűztámogatására. Ezeket az alegységeket nem tájékoztatták az Operation Red Wings elindítása előtt.

VII. 5. 2. 2. A felkelők

A térségben harcoló tálib erők létszámát nehéz megbecsülni, ugyanis folyamatosan változott annak függvényében, hogy hány felkelő csoport működött a térségben. Ahmad Shah csoportja csak egy volt ezek közül. A pontos adatok meghatározásának problémáját nemcsak az okozza, hogy a felkelő csoportok – természetükből adódóan – igen változó létszámúak, hanem az is, hogy a korszakban az amerikai szóhasználatban a „talibán” szót összefoglalóan használták az Egyesült Államok, illetve az afgán kormány ellen harcoló felkelőcsoportokra és nemcsak a pasthu gyökerű szélsőségeket értették alatta. Ennek megfelelően az alábbiakban a talibán/tálib és a felkelő kifejezéseket szinonimaként használom.

A felkelők fegyverzete a – mondhatni – szokásos Kalasnyikov-típusú gépkarabélyokból, PK géppuskákból, valamint RPG-7 gránátvetőkből állt. Emellett feltehetőleg rendelkeztek aknavetőkkel is.⁶⁴⁰ Az kérdéses, hogy kaptak-e valamilyen kiképzést, de taktikai manőverek végrehajtására képesek voltak. Ezt támasztja alá az is, hogy képesek voltak a terepadottságokat kihasználva többször keresztútba fogni a SEAL felderítőalegységet.⁶⁴¹

⁶³⁸ Darack: *Victory Point*, Chapter 4.

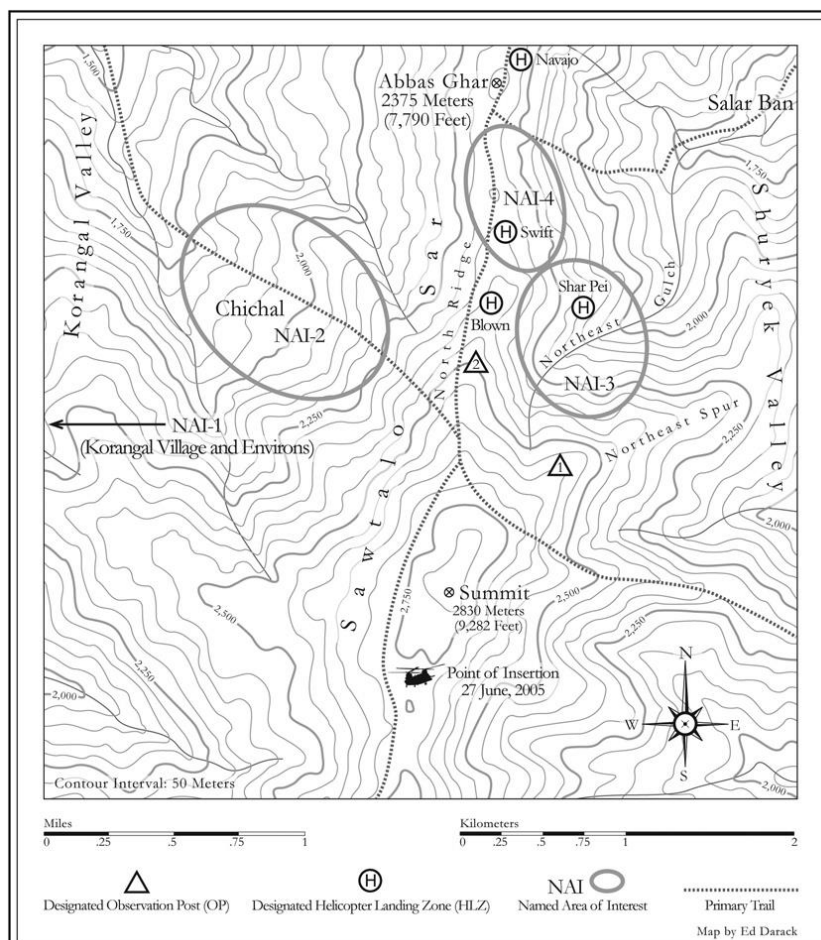
⁶³⁹ A mentőakció későbbi fázisában közreműködő CRO saját bevallása szerint ilyet nem kapott és nem talált a SEAL-ek bázisán. Két opció lehetséges: vagy nem létezett az EPA, vagy Kristensen korvettkapitány az első mentési kísérlet során magával vitte azt, s az megsemmisült a mentést megkísérlő alegységgel együtt. Bármelyik is áll fenn, súlyos mulasztás a SEAL Team 10 részéről.

⁶⁴⁰ Ed Darack: *OPERATION RED WINGS: The (Mis)Information Aftermath*. Kézirat. 2010. <http://www.darack.com/sawtalosar/ED-DARACK-RED-WINGS-MISINFORMATION.pdf> (Utolsó letöltés: 2021. március 30.) 3.

⁶⁴¹ A részleteket lásd: Marcus Luttrell – Patrick Robinson: *A túlélő*. Budapest: Gabo, 2007. 208–268.

VII. 5. 3. Út a mentőakciókhoz

11. ábra. A Sawtalo Sar területe és a SEAL felderítő csoport behatolási pontja, valamint megfigyelő állásai.

Forrás: <http://www.darack.com/sawtalosar/nai-map.php> (Utolsó letöltés: 2022. június 22.)

2005. június 27-én éjjel a SEAL felderítő egységet a 160th SOAR MH-47 helikoptereivel a célterület közelébe vitték, nagyjából egy mérföldre⁶⁴² attól, s gyorskötelező módszerrel leeresztették a Sawtalo Sar hegylánc területére. Az akció ezen a ponton már egy vitatott eseménnyel kezdődött: az MH-47 legénysége a kötelet kioldotta a rögzítő foglalatból, ami így a SEAL-ek után a földre hullott.⁶⁴³ A SEAL-ek aggódtak, hogy a kötél leleplezheti őket, azonban ilyen közeli bevetésnél már a helikopter keltette zaj is arra készítethette Shah-ot és embereit, hogy elkezdenek amerikai csapatok után kutatni.⁶⁴⁴

A Murphy hadnagy vezette felderítőcsoport végül elérte a kijelölt megfigyelési pontot, és állást foglalt, azonban június 28-án, valószínűleg helyi idő szerint a déli órák körül a felderítő

⁶⁴² 1 mérföld = 1609 méter.

⁶⁴³ A helikopter legénysége számára ez egy megszokásból eredő gyakorlat volt, ugyanis rajtatűtések során, amikor a leginkább használják ezt az ereszkedési módszert, a helikoptert veszélyeztetnék, ha addig lebegne a célpont fölött, amíg a kötelet visszahúzzák a fedélzetre. Fedett vagy beszivárgó bevetéseknél ritkán alkalmaznak gyorsköteles ereszkedést.

⁶⁴⁴ Darack: *Victory Point*, Chapter 6.

alegységbe botlott három kecskepásztor. Az érvényes ROE-nak, a nemzetközi egyezmények civilekre vonatkozó passzusainak, valamint a nyugati morális értékeknek megfelelően a pásztorokat elengedték.⁶⁴⁵ Ez azonban a felvett pozíció és az akció potenciális lelepleződéséhez vezetett,⁶⁴⁶ s így kénytelenek voltak elhagyni a helyszínt, s értesíteni a központot az új helyzetről, valamint az alegység kiemelését kérni. Egy korábban talált megfigyelőállásnál vettek fel védelmi pozíciót, azonban a rádió nem működött, így nem sikerült a parancsnokságot értesíteni.⁶⁴⁷ Érdekes, hogy Luttrell visszaemlékezése arra nem tér ki, hogy az újonnan elfoglalt állásból is megkísérelték-e felvenni a kapcsolatot a parancsnoksággal, azonban feltételezhető, hogy Danny Dietz alhajómester, a kommunikációért felelős operátor megpróbálkozott ezzel.

A parancsnokságot nem sokkal azelőtt sikerült elérni, és jelenteni az akció kompromittálódását, hogy elkezdődött a tűzharc a felkelők és a SEAL felderítő alegység közt. A rádióösszeköttetés megszakadása miatt Murphy hadnagy a műholdas telefont használva érte el újra a parancsnokságot, azonban nem sikerült megadnia a pontos helyzetét.⁶⁴⁸

VII. 5. 4. A mentőakció

Miután Murphy hadnagy hivatalosan is kérte a műholdas telefonon keresztül a kiemelését, a SEAL Team 10 elkezdett a mentőakció részletein dolgozni. A SEAL-eket vezető Kristensen korvettkapitány, illetve a 160th SOAR egy két MH-47 Chinook helikopterből (hívójelük Turbine 32 és 33) álló formáció bevetését szorgalmazta, mivel így nincs szükség a támogatóerő – egy komplett harci kutató-mentő harccsoport (Combat Search and Rescue Task Force, CSARTF) – összeállítására, ami idő- és gépigényes, ezáltal pedig a két berepülő helikopteren és a legénységen kívül más nem kerül veszélybe. Emellett a Chinookok nagyobb teljesítményre képesek magashegyi körülmények közt, mint a Black Hawkok vagy az AH-64 Apache-ok.⁶⁴⁹ A kis formáció mellett szólt az is, hogy kisebb eséllyel veszi észre az ellenség, hogy mire készülnek – bár a helyzetet ismerve, ennek vajmi kevés jelentősége volt.

A másik terv a 2-3 MAR részéről született, ők egy három Black Hawk helikopterből és Apache kíséretből álló köteléket akartak bevetni – két Black Hawk egy-egy

⁶⁴⁵ Ez a döntés Marcus Luttrell visszaemlékezésének publikálásával, illetve az abból készült, azonos című film (*Lone Survivor*, magyarul *A túlélő*) megjelenésével vált ismertté. Luttrell hosszasan értekezik visszaemlékezésében, hogy a négy SEAL vitatkozott azon, hogy mi volna a helyes döntés – nemcsak emberileg, hanem katonailag, és a bevetés szempontjából is. (Az érveket lásd: Luttrell – Robinson: *A túlélő*, 215-220.)

⁶⁴⁶ A lelepleződés lehetősége a pásztorok elengedésétől függetlenül fennállt, s a bevetési terven mindenképpen minimum módosítani kellett volna, ha nem teljesen leállítani és a SEAL alegységet kivonni.

⁶⁴⁷ Luttrell – Robinson: *A túlélő*, 214–222.

⁶⁴⁸ Darack: *Victory Point*, Chapter 6.

⁶⁴⁹ Uo. Chapter 6.

tengerészgyalogos rajjal biztosíthatta volna a földön a szükséges tűzerőt, míg az Apache-ok a RESCORT-ot biztosították volna mind a tengerészgyalogos szakaszok bevetéséhez, mind pedig a kutatáshoz, illetve a bajba jutott SEAL csoport evakuálásához. A harmadik Black Hawkra ahhoz volt szükség, hogy biztonságosan kiemelhessék a bevetett erőket és a kimentett operátorokat, így erre a helikopterre csak egy tengerészgyalogos tűzcsoporthoz (négy fő) és három SEAL operátor került beosztásra.⁶⁵⁰ A tengerészgyalogosok a SEAL-eket is megpróbálták meggyőzni, hogy szükség van a légitámogatásra a saját maguk biztonsága miatt is.⁶⁵¹

A tengerészgyalogosok minden próbálkozása ellenére helyi idő szerint 15.30-kor Erik Kristensen kiadta a parancsot a bevetés megindítására. A korvettkapitány nem kapott engedélyt a feletteseitől a bevetés megindítására, ráadásul Kristensen köteléke nem kommunikált, és nem egyeztette össze bevetési terveit a 2-3 MAR QRF kötelékkel.⁶⁵²

Körülbelül helyi idő szerint 16.10-kor a Turbine 32 és 33 megközelítette Murphy felderítő csapatának az utolsó ismert pozícióját, és a Turbine 33 megkezdte a felkészülést a fedélzeten tartózkodó *ad hoc* mentőcsoporthoz bevetésére. Azonban mielőtt leereszthették volna a köteleket és a SEAL-eket, egy RPG találta el a helikoptert – a nyitott rámpán keresztül az utastérbe repült és ott robbant fel –, s a helikopter lezuhant. A fedélzeten mindenki életét veszítette.⁶⁵³ Ez egy pillanatnyi káoszt is okozott a parancsnokságokon, ugyanis nem volt egyértelmű, hogy a RPG-találat érte a helikoptert, és nem esetleg vállról indítható légvédelmi rakéta találta el. Az UH-60-asokat és a Turbine 32-őt visszarendelték Jalalabadba.⁶⁵⁴

Ekkor már több órája zajlott a tűzharc a SEAL felderítőcsapat és Ahmad Shah felkelői között, s nem tudni, hogy a bevetés megindításakor egyáltalán életben voltak-e még Luttrell bajtársai. Marcus Luttrellnek sikerült megmenekülnie, és afgán falusiak „fogadták be”.⁶⁵⁵

A SEAL egy újabb mentőakciót akart megkísérelni, azonban a rossz időjárás ezt lehetetlenné tette. Mindössze ezután döntöttek úgy a térség parancsnokai, hogy a munkába

⁶⁵⁰ A tengerészgyalogosok terve megfelelt az érvényben lévő JP 3-50.2, JP 3-50.21 és JP 3-50.3 szabályzatokban foglaltaknak, és ez biztosíthatta volna a lehető legnagyobb eséllyel a sikeres CSAR bevetést.

⁶⁵¹ Darack: *Victory Point*, Chapter 6.

⁶⁵² Uo. Chapter 6.

⁶⁵³ 16 fő tartózkodott a gép fedélzetén: 8 fő a Navy SEAL kötelékéből, illetve 8 fő a 160th SOAR állományából. Az egyik Apache 16.45 körül mozgást és potenciális túlélőt jelentett a Chinook roncsától, azonban nem erősítették meg, hogy az egy a helikopteren tartózkodó amerikai, aki túlélte a zuhanást, vagy egy felkelő, aki a roncsokat kutatja át.

⁶⁵⁴ Peter Nealen: *Operation Red Wings: The Rescue Story Behind Lone Survivor*. New York: St. Martins Press, 2013. Day 1: June 28.

⁶⁵⁵ Luttrell – Robinson: *A túlélő*, 300.

bevonva átadják az irányítást a Légierő CSAR specialistáinak.⁶⁵⁶ A 920th RW egyik harcimentő-tisztje (combat rescue officer, CRO) és hat PJ-e, valamint három HH-60 Pave Hawk helikoptere érkezett a CSAR bevetés koordinálására és végrehajtására – ez okozott némi feszültséget, ugyanis, bár a PJ-k különleges műveleti operátorok voltak, a helikopterek legénységeivel együtt tartalékosoknak⁶⁵⁷ számítottak, s így a 160th SOAR, illetve a SEAL számára is kívülállóknak érződtek. Ugyanakkor 920th RW tagjai jelentős tapasztalattal rendelkeztek (C)SAR bevetések végrehajtása terén. Emellett önként jelentkeztek a feladatra, késleltetve ezzel a saját hazatérésüket az Egyesült Államokba.⁶⁵⁸ A Légierő mellett a 2. Ranger zászlóaljat is bevetették a völgyben a 2-3 MAR támogatására, hogy a túlélők után kutassanak, valamint készenlétbe helyezték Georgiában a 3. Ranger zászlóaljat arra az esetre, ha szükség volna a támogatásukra a mentőakcióban.⁶⁵⁹

A mentőakciót nehezítette, hogy ekkor még nem volt egyértelmi, mi okozta a Turbine 33 elvesztését, így a helikopteres repüléseket leállították. A CRO elkerülési és visszaszerzési (E&R) tervet nem kapott a felderítő alegységtől, csak egy vázlatot, de az nem tartalmazott érdemi információt. A parancsnoki lánc sem volt egyértelmű – a bagrami parancsnokság csak a különleges erők fölött rendelkezett, így a 2-3 MAR és a parancsnokság között nem volt közvetlen összeköttetés, és ez nehezítette a keresőmunkálatok összehangolását. A felkelők megszerezték a SEAL-ek felszerelését – így a sértetlen rádiót és laptopot is –, valamint az infravörös villanófényeket, amelyeket a baráti erők azonosítására használtak. A rádióknak köszönhetően valamelyest lehallgathatták az amerikai erők kommunikációját, míg a villanófények használatával többször megpróbálták csapdába csalni a CSAR alegységeket.⁶⁶⁰

Június 30-án egy afgán férfi kereste fel a 2-3 MAR egyik FOB-ját, és egy Marcus Luttrelltől származó üzenetet hozott. A kézírásos üzenetet átadták az FBI kézírás-szakértőinek további vizsgálatra, hogy megerősítsék, valóban Luttrelltől származik az üzenet – az FBI ezt másnap megerősítette. A nap folyamán a rangerek a PJ-k támogatásával összegyűjtötték a Turbine 33 roncsánál a holttesteket, és evakuálták őket.⁶⁶¹

Először a rangerek hatoltak be a célterületre, az afgán különleges hadviselési erők tagjaival együtt. Luttrell velük került először kapcsolatba, ők ellátták a sebeit, és értesítették a

⁶⁵⁶ Kérdéses, hogy ezt miért nem tették meg korábban. Valószínűleg a különleges műveleti csoportok egymás közti rivalizálása, valamint az a tény, hogy saját SEAL bajtársaik kerültek bajba, játszott közre a döntésben.

⁶⁵⁷ A 920th RW a Légierő Tartalékos Parancsnokság (Air Force Reserve Command) tartozik.

⁶⁵⁸ A 920th RW legénysége már a hazautazásra készült, mivel vége felé közeledett az afganisztáni szolgálatuk, azonban önként jelentkeztek, hogy részt vesznek a mentőakcióban, mivel már rendelkeztek a terep és a környezet ismeretével, megszozták az afganisztáni repülési viszonyokat, s ez jelentősen növelte a sikeres bevetés esélyét.

⁶⁵⁹ Nealen: *Operation Red Wings*, Day 1: June 28.

⁶⁶⁰ Uo. Day 1: June 28, Day 2: June 29.

⁶⁶¹ Uo. Day 3: June 30.

támaszpontot.⁶⁶²

A CSAR bevetésen egy HH-60 géppár mellett AH-64 harcihelikopterek és A-10 csatarepülőgépek vettek részt, mint CAS, illetve egy AC-130-as csatarepülő is részt vett a bevetésen, részben összekötőként – tehát AMC-szerepkörben –, illetve szükség esetén tűztámogatóként. Emellett az AC-130 feladata lett volna, hogy infravörös fénnel „megfesse” a helikopterek számára az leszállási zónát (LZ). A mentőakció megindítására sötétedésig⁶⁶³ kellett várni, mivel a parancsnokság tartott a HH-60-asok és az AC-130-as sebezhetőségétől és a lehetséges ellenséges légvédelmi fegyverzettől.⁶⁶⁴

22.20-kor indult a bevetés a bagrami támaszpontból. Az akciót két probléma is hátráltatta. Már a levegőben a két HH-60-ast értesítették, hogy az LZ 2 kilométerrel megváltozott, majd végül egy rövid idő után kiderült, hogy emberi hibából a 10 számjegyű koordináta helyett egy alacsonyabb pontosságú, négy számjegyűt diktáltak a helikopter legénységének – az LZ nem változott. A másik problémát az időjárás okozta. A sűrű felhőzet miatt az AC-130-as infravörös reflektora nem volt képes „megfesteni” az LZ-t. A problémát végül egy A-10-es pilótája oldotta meg, a repülőgép céljelölő lézerével megjelölve az LZ-t a helikopterek számára, s a pilóták, annak ellenére, hogy egy nagyon szűk területen kellett leszállniuk, miközben a felvert portól *brownout* alakult ki a helikopter körül. Végül sikeresen landoltak, s felvették Marcus Luttrellt, illetve Mohammad Gulabot,⁶⁶⁵ aki bújtatta, míg az alhajómester a faluban tartózkodott.⁶⁶⁶

A mentőakció közben a rangerek, az Apache-ok és az A-10-esek támogatásával visszaverték a tálibok támadásait, akik megpróbálták elfogni a sérült SEAL operátort. Közben Luttrellt evakuálták a jalalabadi támaszpontra, ahonnan egy repülőgéppel vitték tovább Bagramba, ahol egészségügyi ellátásban részesítették. 2005 július 3-án érkezett meg a támaszpontra 01.15-kor.⁶⁶⁷

⁶⁶² Luttrell – Robinson: *A túlélő*, 354–355.

⁶⁶³ Véleményem szerint a légvédelem számára a sötétedés nem jelent komolyabb akadályt, amennyiben infravörös keresővel vagy radarral ellátott légvédelmi fegyverekről van szó – előbbiekről rendelkezésre álltak az afgán felkelők számára. A csöves légvédelemmel szemben részleges védelmet nyújthat a sötétség, azonban ez sem garantálja a helikopterek védelmét. Naelen emellett említi a Mogadishuban történt eseményeket mint példát a Black Hawk helikopterek kézfegyverekkel szembeni sebezhetőségére. Ez azonban ignorálja aényt, hogy nem kézfegyverekkel, hanem RPG-vel lötték le a két helikoptert, valamint azt is, hogy nem a nappali viszonyok, hanem az alacsony sebességű, kis magasságú repülés következtében sikerült a két helikoptert likvidálni. Emellett azzal sem számolnak, hogy az alacsony fényszennyezettség miatt az afgán lakosság és így a helyi felkelők alapvetően jobban látnak a sötétben, s ez szintén segítheti őket a célzásban és a tűzvezetésben.

⁶⁶⁴ Nealen: *Operation Red Wings*, Day 5: July 2.

⁶⁶⁵ Gulab evakuálására azért volt szükség, hogy biztosítsák sértetlenségét. A talibán később vérbosszút esküdött ellene, és a családjával hosszabb ideig menekülni kényszerült. Az eredeti terv szerint a családját is evakuálták volna Luttrellrel együtt, de a család nem jelent meg az LZ-nél, így nélkülük hagyták el a célterületet.

⁶⁶⁶ Nealen: *Operation Red Wings*, Day 5: July 2.

⁶⁶⁷ Uo. Day 5: July 2.

Július 4-én megtalálták Luttrell bajtársainak, Michael Murphynek és Danny Dietznek a holttesteit, majd július 10-én Matthew Axelsonét is. A holttesteket a PJ-k és a rangerek evakuálták.⁶⁶⁸

VII. 5. 5. Értékelés, következmények

A Vörös Szárnyak hadművelet során végrehajtott első mentőakció teljes katasztrófával zárult, ez azonban jelentős mértékben a bevetést végrehajtó Navy SEAL operátorok hibája volt. Egy nem megfelelően előkészített, és nem is engedélyezett bevetést hajtottak végre. Nem rendelkeztek a szükséges információkkal sem: Nem ismerték a mentésre szoruló személyzet pontos helyzetét, és azt sem tudták, hogy életben vannak-e még egyáltalán. Emellett nem vonták be a térségben állomásozó baráti erőket (tengerészgyalogosokat és a Hadsereg, Légierő alegységeit) sem, valamint nem vették figyelembe a térségben tartózkodó ellenséges erők mértékét, és így nem is rendelkeztek a szükséges tűztámogatással sem.

A felelősség jelentős mértékben Kristensen korvettkapitányt terheli, aki emberileg és morálisan nem vonható felelősségre, katonailag azonban igen. Mivel a bevetésre nem kapott engedélyt, közvetve parancsmegtagadást követett el.⁶⁶⁹ Emellett szintén ő volt az, aki nem kezdeményezett kommunikációt – sőt, ignorálta az erre tett kísérleteket! – a 2-3 MAR QRF-fel, akik egy független bevetési terv kidolgozásán dolgoztak, és sikerült a tervhez RESCORT elemet is szerezniük, amellyel jelentős támogatást adhattak volna Kristensen akciójához is.

Véleményem szerint a problémák jelentős része visszavezethető az elkülönülő szervezeti kultúrákra, amelyeket szinte falak választanak el egymástól.⁶⁷⁰ Minden bevetésnél fontos a világos parancsnoki struktúra és a résztvevő alakulatok közti hatékony kommunikáció, ez azonban a Red Wings alatt nem valósult meg, és – többek közt – ez vezetett a mentőakció katasztrófájához. Emellett közrejátszhatott a haderő- és fegyvernemek közti rivalizálás is – a Red Wings-szel legmélyebben foglalkozó Ed Darack szerint Kristensen motivációja az volt, hogy ahogyan teltek az órák, nem bírt tétlenül várni, és mindenképpen maga akarta kimenteni a bajtársait. Ebben közre játszhatott a SEAL-ek közti erős viszony, valamint az a „ki, ha én nem?” *mindset*, ami a különleges műveleti operátorokra jellemző.⁶⁷¹

⁶⁶⁸ Darack: *Victory Point*, Chapter 7.

⁶⁶⁹ Ma Kristensen korvettkapitány körül egyfajta kultusz alakult ki, s úgy tekintenek rá, mint a SEAL tiszt mintapéldánya, és a SEAL értékeinek megtestesítője, azonban nem tartom kizártnak, hogyha a bevetést túléli, annak eredményétől függetlenül hadbíróság elé állították volna felettese közvetlen parancsának megtagadása, és bajtársai életének veszélyeztetése miatt.

⁶⁷⁰ Stanley McChrystal, aki az iraki különleges műveleteket vezette 2003 után szintén találkozott ezzel a problémával: a katonák alapvetően a bajtársaikért harcolnak, és bár közös háborút vívnak egy ellenség ellen, el kellett érnie, hogy szorosabb együttműködés alakuljon ki a csapatok között. (McChrystal et al.: *Csapatok Csapata*, 166–170.)

⁶⁷¹ Lásd VI. 5. alfejezet.

Az ezt követő mentőakció és a kutatás végrehajtása szinte tankönyvi módon működött, és egy a doktrínáknak is megfelelő CSARTF keretében hajtották végre, míg a túlélők kutatásában a hegyi hadviselésben eleve jártas rangereket vetették be.

Az akció igen jelentős médiavisszhangot kapott. Már június 30-án megjelent az amerikai médiában, hogy egy lezuhant Chinook valószínűleg ellenséges tűz következtében veszett oda, s a cikk kiemeli, hogy ez azért is jelentős, mivel a 2002-es Operation Anaconda óta nem vesztett Chinookot az Egyesült Államok ellenséges tűz következtében Afganisztánban.⁶⁷² Az eseményekről, illetve Dietz és Murphy holttestének megtalálásáról szintén beszámolt a média július 7-én.⁶⁷³

Az eredeti bevetésben részt vevő SEAL-ek közül Danny Dietz, Matthew Axelson és Marcus Luttrell a Haditengerészeti Kereszt kitüntetésben részesültek, míg Michael Murphy 2007-ben megkapta a Medal of Honor.⁶⁷⁴

Emellett érdemes megnézni – szinte – bármelyik korábbi operátor visszaemlékezését. Valószínűleg találkozni fogunk bennük olyan megjegyzésekkel, mondatokkal, szakaszokkal vagy fejezetekkel, amely az adott ember korábbi csapatát a legjobbnak írja le, és a reguláris, illetve más különleges műveleti csapatokkal szembeni rivalizálásról szólnak. Chris Kyle például a SEAL-ek támogatására rendelt Különleges Csónakos Egységről írja, hogy megtagadta a támogatást – ami a feladata lett volna – a rivalizálás miatt. (Kyle – McEwen – DeFelice: *Amerikai mesterlövész*, 253.)

⁶⁷² Joseph Gordon – Jason Chudy: Chinook that crashed in Afghanistan likely brought down by enemy fire. *Stars and Stripes*, 2005. június 30. <https://www.stripes.com/news/chinook-that-crashed-in-afghanistan-likely-brought-down-by-enemy-fire-1.35232> (Utolsó letöltés: 2021. április 1.)

⁶⁷³ Barbara Starr: U.S. military searches for missing SEAL. *CNN*, 2005. július 7. <https://edition.cnn.com/2005/WORLD/asiapcf/07/06/afghan.ids/index.html> (Utolsó letöltés: 2021. április 1.)

⁶⁷⁴ A Navy Cross-t kapók listáját lásd: <https://valor.militarytimes.com/award/3> (Utolsó letöltés: 2022. október 11.)

Michael P. Murphy Medal of Honor oldala: https://mohmuseum.org/medal_of_honor/murphy-michael-p/ (Utolsó letöltés: 2022. október 11.)

VIII. (Pop)kulturális recepció

A katonai műveletek, amellet, hogy a különböző konfliktusok alakulását befolyásolják, komoly hatással bírnak a kollektív emlékezetre és (pop)kultúrára. Ennek megfelelően fontos kitekintést tenni a CSAR bevetések ilyen irányú hatására is.

A kollektív emlékezet mindig is jelentős szerepet játszott az emberi történelem során, s ennek megfelelően nem volt mentes a politika befolyásoló hatásától sem. Ezen a téren a 19. század jelentett választóvonalat. Ahogy Gyáni Gábor fogalmaz: „*A 19. századot megelőzően nem létezett tehát a mai nemzeti történelmi tudatnak megfelelő általános, koherens és mindenki által egyaránt legitimnek tekintett tudás a történelmi múltból. (...) a 19. század elején színre léphetett a porosz akadémiai körökben kimunkált modern szakszerű történetírás, ami eltért mind a történelem filozófiai (akkor hegeli) megközelítésétől, mind pedig annak magában az irodalomban (a fikcionalizálásban) testet öltő beszédmódjától.*”⁶⁷⁵ A kollektív emlékezet azonban több befolyásoló tényezőnek is ki van téve: nagy hatással van rá a politika és annak céljai. Emellet a kulturális tér és a kialakuló, párhuzamos kánonok is jelentősen befolyásolják a közös történelmi emlékezetet.⁶⁷⁶ Ez az Egyesült Államok esetében hatványozottan igaz, mivel nincs olyan jellegű központosított emlékezetpolitika, mint ami Európára jellemző.

A háborúk mindig is jelentős szerepet töltek be a nemzeti történelmekben, s gyakran párosulnak a patriotizmussal és a nemzetek kulturális identitásával. Ebben fontos szerepet töltenek be az emlékhelyek – például szobrok, temetők, ütközetek helyszínei – illetve a megemlékezést célzó események.⁶⁷⁷ A háborúk kultúrára gyakorolt hatása és kultúraformáló szerepe már csak azért is fontos, mivel számos modern konfliktus – ha nem is tudatos – célja valamelyest a másik fél kulturális megváltoztatása. Különösképp jellemző ez az Egyesült Államok iraki kalandjára, ahol a hadjárat kimondott célja Irak politikai⁶⁷⁸ kultúrájának megváltoztatása volt.⁶⁷⁹ Ez egyébként egybe vág Samul P. Huntington, a jövő konfliktusairól

⁶⁷⁵ Gyáni Gábor: Történelem vagy (csupán) emlékezet? In.: Gyáni Gábor (szerk.): *A történelem mint emlék(mű)*. Budapest: Kalligram, 2016. 24–25.

⁶⁷⁶ Gyáni Gábor: Emlékezeti kánonok – emlékező közösségek. In.: Gyáni Gábor (szerk.): *A történelem mint emlék(mű)*. Budapest: Kalligram, 2016. 41–44.

⁶⁷⁷ Vö.: Danielle Drozdowski – Emma Waterton – Shanti Sumartojo: Cultural memory and identity in the context of war: Experiential, place-based and political concerns. *International Review of Red Cross*, vol. 101 (2019), issue 910. 251–272.

⁶⁷⁸ A 2003-as Iraki Szabadság hadművelet egyik kimondott célja a Szaddam Husszein vezette rezsim leváltása, és egy modern, amerikai típusú demokráciára történő lecserelése volt.

⁶⁷⁹ Julian Koeck: Modern War and Cultural Change. *Small Wars Journal* <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/modern-war-and-cultural-change> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 19.)

alkotott elképzeléseivel, melyeket *A civilizációk összecsapása*⁶⁸⁰ című művében fejtett ki.

Mivel az Egyesült Államok emlékezetpolitikája jelentősen különbözik az európai felfogástól, szükséges a szobrok és emlékhelyek mellett az emlékezés más színtereit is vizsgálni. Éppen ezért a következőkben az egyes eseményeknek emelt emlékművek mellett szót ejtek a rendszeres megemlékezést szolgáló eseményekről (Mogadishu Mile, The Murph Challenge), a Légierő múzeumi tárlatáról, illetve a popkulturális hatásról, mely a filmekben és videojátékokban érhető tetten. Emellett figyelmet szentelek az egyes bevetésekért osztott magas presztízsű kitüntetéseknek is.

A fejezet során nem tudok megvizsgálni és bemutatni minden emlékművet, filmet, videojátékot, vagy más megemlékezési formát, mivel az szétfeszítené a dolgozat kereteit. Így a teljesség igénye nélkül igyekszem általános képet adni a megemlékezés módjairól és a vizsgált téma (pop)kulturális hatásáról, ugyanakkor a fejezetben felvázoltak kiindulási alapot szolgáltathatnak a jövőbeni kutatások folytatásához is.

Az elmúlt években az Egyesült Államokban nagy figyelem övezi a különböző történelmi témájú szobrokat – különös tekintettel a polgárháború idejére, illetve a háborúban szerepet vállaló egyes tisztekre megemlékező alkotásokat.⁶⁸¹ Az emlékművek szerepe is megváltozott: míg korábban „utcabútorként” tekintettek rájuk, addig a 21. században már az értékrend mementóiként jelennek meg.⁶⁸² Keith Lowe is rámutat, hogy a háborús emlékműveket a

⁶⁸⁰ Huntington azt jósolta, hogy a 21. század konfliktusai alapvetően a kultúrák közti összecsapásról, s a különböző világnézetek és politikai kultúrák versenyén fognak alapulni. Elmélete szerint ezen kultúrák nem kompatibilisek egymással, s bár képesek egyes elemeket átvenni egymástól, történelmi, vallási és kulturális okokból nem adaptálhatók teljesen egymásra. Vö.: Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Budapest: Európa Kiadó, 2015.

⁶⁸¹ Az egyik legnagyobb visszhangot kiváltó esemény Robert E. Lee tábornok Charlottesville-i szobrának eltávolítása és beolvasztása volt. Vö.: Teo Armus – Hadley Green: Charlottesville’s Lee statue meets its end, in a 2,250-degree furnace. *The Washington Post*, 2023. október 26. <https://www.washingtonpost.com/dc-md-va/interactive/2023/civil-war-monument-melting-robert-e-lee-confederate/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 19.) A konföderációhoz köthető tábornokok szobrának eltávolítása, illetve az azokkal szemben atrocitások mellett azonban más szobrokat is megrongáltak. Az egyik legérdekesebb az 54. massachusettsi (színes) gyalogezrednek, és parancsnokuk Robert Gould Shaw ezredesnek emléket állító alkotást is megrongálták Bostonban. Az emlékművet 2022. nyarára állították helyre. Vö.: Brian MacQuarrie: 'This monument honors a community': After 125 years, the restored 54th Memorial is rededicated. *The Boston Globe*, 2022. június 1. <https://www.bostonglobe.com/2022/06/01/metro/shaw-memorial-be-rededicated-boston-common-this-morning/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 19.)

⁶⁸² Ez nemcsak az Egyesült Államokra igaz, a világ legtöbb országában voltak kisebb-nagyobb viták régebbi szobrok megtartása, vagy újonnan állított szobrok körül. Például: Martin Hall: The symbolic statue dividing a South African university. *BBC News*, 2015. március 25. <https://www.bbc.com/news/business-31945680> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 19.) és Történészek tiltakozása a „Magyarország német megszállása 1944. március 19.” emlékmű ellen. *Élet és irodalom*. <https://www.es.hu/cikk/2014-01-22/torteneszek-tiltakozasa-a-8222magyarorszag-nemet-megszallasa-1944-marcius-198221-emlekmu-ellen.html> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 19.)

szoboreltávolítások kevéssé érintik, épp ellenkezőleg: egyre újabbak épülnek.⁶⁸³

A vizsgált időszak eseményeihez kapcsolódóan is számos emlékhely jött és jön létre mind a mai napig. Azonban, ahogy korábban is említettem, az Egyesült Államok emlékezeti kultúrája jelentősen eltér az Európában megszokottól – számos kisebb emlékmű és emlékhely (vagy kegyhely) található szinte az Államokban. Nem ritkán egy-egy iskola létesít emlékhelyeket egy-egy korábbi, harcban elesett diákja számára.

Időrendi sorrendben haladva először érdemes az öbölháborúhoz kapcsolódó emlékhelyekről szót ejteni. Mivel a háborúban jóval több katona vett részt egyszerre, mint a később vizsgált konfliktusokban, így az emlékezetpolitikai hozzáállás is sokkal inkább korrelál a hagyományos felfogással.⁶⁸⁴ Annak érdekében, hogy egy ilyen nemzeti emlékhelyet hozzanak létre, 2014-ben a kongresszus elfogadta a Nemzeti Desert Storm és Desert Shield háborús emlékmű⁶⁸⁵ törvényt, mely felhatalmazta a National Desert Storm Memorial Association-t, hogy egy a háborúban szolgálatot teljesítő, illetve a szolgálatteljesítés közben elesetteknek emléket állító emlékhelyet hozzon létre Washington D. C.-ben, azonban szövetségi anyagi támogatást nem nyújt hozzá.⁶⁸⁶

Az emlékhely hivatalos honlapja szerint azzal a céllal állították, hogy a Desert Shield és a Desert Storm hadműveletek során aktív szolgálatot teljesítőknek emléket állítson és tisztelegjen előttük. A műemlék érdekessége, hogy a látványtervek alapján inkább egy közösségi tér létrehozása a cél, mintsem egy hagyományos értelemben vett emlékművé. Az emlékművet a National Mall délnyugati részén alakították ki, a bejelentő ünnepségen beszédet

⁶⁸³ Keith Lowe: *A történelem foglyai. Mit árulnak el rólunk és történelmünkről a II. világháborús emlékművek?* Pécs: Alexandra Kiadó, 2022. 15–19.

⁶⁸⁴ Gyáni Gábor fogalmazza meg az első világháború kapcsán a háború demokratizálódásának a kérdését, mivel a társadalom sokkal komolyabban megérezte a front eseményeinek következményeit, s ennek megfelelően az elesett katonához kapcsolódó emlékezeti kultusz is megváltozott. Vö.: Gyáni Gábor: *Az első világháború következményei Magyarországon*. Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2015. 311–332. Az öbölháború veszteségei – különösen akkor, ha figyelembe vesszük a háború rövid lefolyását – jóval magasabbak voltak, mint a későbbi, a dolgozatban is vizsgált konfliktusok során elszenvedett veszteségek, éppen ezért a háború emlékezetpolitikai megközelítése is igen hasonló. Összehasonlításképp, az öbölháború során 382 amerikai katona esett el. Ezzel szemben az afganisztáni háború első öt évében összesen 260 amerikai katona vesztette életét (ebből 99-en a 2006-os évben). Vö.: Erin Dooley: *A Monumental Task: Honoring the Heroes of Desert Storm* *ABCNews*, 2014. május 28. <https://abcnews.go.com/blogs/politics/2014/05/a-monumental-task-honoring-desert-storm/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.) és *Number of fatalities among Western coalition soldiers involved in the execution of Operation Enduring Freedom from 2001 to 2021*. *statista.com* <https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁶⁸⁵ Az nevéből végül kikerült a „Nemzeti” kifejezés, Desert Storm and Desert Shield Memorial néven fog elkészülni az emlékhely. Vö.: *Name of the Memorial Revised Desert Shield and Desert Storm Memorial*. <https://static1.squarespace.com/static/5953eb36e58c622063d2f399/t/63962763eeaafa5360f2be7b/1670784868009/11+Dec+2022+press+release.pdf> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁶⁸⁶ *H. R. 503 – To authorize the National Desert Storm Memorial Association to establish the National Desert Storm and Desert Shield Memorial as a commemorative work in the District of Columbia, and for other purposes*. <https://www.congress.gov/113/bills/hr503/BILLS-113hr503pcs.pdf> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

mondott többek közt Richard Chaney, aki az öbölháború alatt védelmi miniszter volt, illetve Salem Abdullah Al-Jaber Al-Sabah kuvaiti nagykövet. Az eredeti tervek szerint a háború során életüket vesztő katonák nevét feltüntették volna az emlékművön, ezt azonban végül elvetették, mivel az emlékmű célja nem a nemzeti gyász megtestesítése, hanem a szolgálatot teljesítők előtti tisztelgés és a háború történelmi jelentőségének hangsúlyozása.⁶⁸⁷ A tervek szerint az emlékhelyet 2025-ben adhatják át.⁶⁸⁸

Az Egyesült Államokra jellemző, már korábban is említett decentralizált emlékezetpolitikát testesíti meg a West Perry High School területén létesített Veterans Memorial Grove, és az abban található The Battle of Mogadishu Monument, amelyet 2007. április 20-án avattak fel. A középiskola területén több háborús emlékmű⁶⁸⁹ is található, a tankerület is kiemeli ennek fontosságát. A mogadishui csatának két szikla, és az azokon elhelyezett bronzplakett állít emléket: az egyik plaketten 19, az ütközetben elesett amerikai katona neve, illetve az események rövid összefoglalója, míg a másikon a Ranger Creed olvasható. Az emlékmű mellett a Memorial Grove-ban elhelyezett 43 fából 19 October Glory vörös juharfák, ezzel is utalva az 1993 októberében elesett 19 katonára.⁶⁹⁰

Az 1999-es, Szerbia elleni bombázóhadjáratnak sokkal kisebb volt a kulturális és társadalmi hatása az Egyesült Államokban, mint azt európai szemmel gondolnánk. Az események inkább politikai vitát váltottak ki az amerikai hatalom megnyilvánulásaival és a külföldi beavatkozások szükségességével kapcsolatban.

A bombázóhadjáratról megemlékező emlékművet a Maxwell Légibázison állították fel. Ez tulajdonképpen egy sírkő, aminek az előlapjába belevésték a hadművelet nevét, idejét, illetve a NATO logójának és egy F-15 Eagle repülőgépnél a sziluettjét. A hátoldalra a koszovói hadjárat medáltá vészték. Az emlékkő mellett több másik hadjáratnak emléket állító, hasonló „emlékmű” található.⁶⁹¹

A 2001. szeptember 11-i terrortámadások és a terrorizmus elleni globális háború

⁶⁸⁷ Emellett az is felmerült, hogy a törvényi keretek következtében nem lenne lehetőség minden, a háború során vagy annak következtében elhunyt nevének feltüntetésére, s ez is közre játszott abban, hogy végül nem kerülnek nevek az emlékműre. *National Desert Storm War Memorial*. <https://www.ndswm.org/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁶⁸⁸ Uo.

⁶⁸⁹ A Memorial Grove és a mogadishui csatának emléket állító emlékmű mellett még a második világháború, a koreai háború és a vietnámi háború hősi halottjainak és eseményeinek emléket állító alkotások is találhatóak. Ezen felül az iskola korábbi, Irakban és Afganisztánban elesett diákjai számára is emléket állít plakett formában. Vö.: Overview of the West Perry War Monuments, *West Perry School District*. https://westperry.org/community/war_monuments (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁶⁹⁰ Uo.

⁶⁹¹ Operation Allied Force Kosovo Campaign. *The Historical Marker Database*. <https://www.hmdb.org/m.asp?m=95389> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

kezdetével kettősség figyelhető meg. Egyrészt a „Ground Zeron”⁶⁹² felépült a National September 11 Memorial & Museum. A két felhőkarcoló helyén két hatalmas medencét alakítottak ki, a medencék falába belevésték az épületekben⁶⁹³ életüket vesztett áldozatok neveit. Emellett szintén a medencékbe vésték a Pentagon áldozatainak, illetve a két New Yorkban becsapódott repülőgép áldozatainak a neveit, továbbá az 1993-as merénylet áldozatainak neveit is. Emellett egy hagyományos múzeumot, illetve egy közparkot⁶⁹⁴ is kialakítottak.⁶⁹⁵

A későbbi háborús események kapcsán jóval kevesebb emlékhelyet hoztak létre, s legtöbb esetben nem szövetségi kezdeményezésre. A globális terrorizmus elleni háborúnak, és az annak során életüket vesztetteknek emléket állító emlékhely helyzete hasonló a korábban említett öbölháborús emlékműhöz. A Kongresszus a 115-51-es jelzetű törvénnyel felhatalmazta a Global War on Terror Memorial Foundationt egy emlékmű elkészítésére, azonban – ahogy az öbölháborús emlékmű esetében is történt – megtiltotta ehhez a szövetségi források felhasználását.⁶⁹⁶ A készítőik tervei szerint minden, a háború során elesett amerikai katona nevét feltüntetik az emlékművön, amely tartalmazni fog egy acélgerendát a World Trade Center északi tornyából. A műemlék középpontjában Ross McGinnis⁶⁹⁷ specialista szobra fog állni, körülötte nyolc emberalak, jelképezve az amerikai gyalogsági rajt mint a Hadsereg alapvető harci alegységét. Ennek ellenére a készítőik hangsúlyozzák, hogy minden, a háborúban részt vevő haderőnem számára emléket kívánnak állítani.⁶⁹⁸ Mint látszik, ez az emlékmű sokkal inkább egy hagyományos értelemben vett hősi emlékmű, amelynek kimondott célja a katonai hősiesség és az egyéni önfeláldozás méltatása.

Az afganisztáni háborúból vizsgált bevetésekhez kapcsolódóan a Swatolo Sar-i események emlékezete a legerősebb. Ebben komoly szerepet játszik a bevetést túlélő Marcus Luttrell és

⁶⁹² A World Trade Center két tornyának korábban helyt adó terület.

⁶⁹³ Ebbe beletartoznak az épületben dolgozók és ott tartózkodók, a tűzoltók, illetve a két, épületbe csapódott járaton utazók.

⁶⁹⁴ A parkban elhelyezésre kerül a „túlélő fa”, egy kínai díszkörte fa, ami bár súlyosan megrongálódott, de túlélte a támadást és a záporozó romokat, s végül a parkban került elhelyezésre. Aline Reynolds: One survivor from 9/11 returns home, for good. *Downtown Express*. https://web.archive.org/web/20160304080319/http://www.downtownexpress.com/de_401/onesurvivor.html (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁶⁹⁵ A Place of Remembrance. *National Geographic*. <https://web.archive.org/web/20141105175631/http://www.nationalgeographic.com/remembering-9-11/place-of-remembrance/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁶⁹⁶ *Public Law 115-51 To authorize the Global War on Terror Memorial Foundation to establish the National Global War on Terrorism Memorial as a commemorative work in the District of Columbia, and for other purposes*. <https://www.congress.gov/115/plaws/publ51/PLAW-115publ51.htm> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁶⁹⁷ McGinnis specialista Medal of Honor kitüntetésben részesült, mert egy gránátra vetette magát, hogy megmentse bajtársait, feláldozva ezzel a saját életét.

⁶⁹⁸ *Global War On Terrorism Memorial Frequently Asked Questions*. <https://nationalinfantrymuseum.org/wp-content/uploads/2021/09/GWOT-FAQ-2021.pdf> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

visszaemlékezése, illetve az az alapján készült film⁶⁹⁹ is. Ugyanakkor nem megkerülhető az a tény sem, hogy a háború addigi legsúlyosabb vesztesége volt, ráadásul már az első hírek arról szóltak, hogy a fedélzeten a Navy SEAL tagjai tartózkodtak, s ez predestinálta, hogy egy különösen fontos művelet végrehajtása közben történt az eset.⁷⁰⁰ A hadműveletnek két szobor is emléket állít, az egyik a The Guardians névre keresztelt alkotás a kaliforniai Cupertino-ban, a másik pedig a Turbine 33 személyzetének emléket állító plakett.

A Turbine 33 legénységének emléket állító bronz plakettet 2007-ben helyezték el a Hadsereg Hunter Repülőterén. A plakettbe belevésték a lelőtt helikopter alakját, típusát, gyártási számát, lelövésének időpontját, illetve a Night Stalkers⁷⁰¹ mottóját. Emellett helyet kapott a plaketten a nyolc életét vesztett katona alakja, neve és beosztása. A plakettet egy hangár mellett helyezték el, amelyet a 160th SOAR használ.⁷⁰²

A The Guardians emlékmű helyzete más. Az emlékművet két bronzalak alkotja, mindketten harci felszerelésben vannak. A mintát a Red Wings során elesett Matthew Axelson és James Suh⁷⁰³ szolgáltatták.⁷⁰⁴ A szobor Cupertino-ban, a Cupertino Veterans Memorial területén áll, s ez nem véletlen. Axelson cupertinoi születésű volt, amit a szobor talapzatán elhelyezett plakettek egyikén is feltüntettek. Emellett az ütközet rövid összefoglalója, illetve az elesettek, valamint az egyetlen túlélő (Marcus Luttrell) is szerepel egy-egy plaketten a szobor talapzatán, illetve körülötte. A talapzatot emellett még a Navy SEAL emblémája díszíti.⁷⁰⁵

A szobrok mint emlékezeti színterek mellett érdemes megnézni a rendszeres emlékeseményeket és a múzeumi tárlatokat mint az emlékezés hagyományos formáit. Az emlékesemények közül kettőt érdemes kiemelni, a Mogadishu Mile-t és a The Murph Challenge-et.

⁶⁹⁹ *A túlélő* (eredeti címe *Lone Survivor*).

⁷⁰⁰ Vö.: David S. Cloud: U.S. Helicopter In Afghanistan Down, Bearing 15-20 Aboard. *The New York Times*, 2005. június 28. <https://www.nytimes.com/2005/06/29/world/us-helicopter-in-afghanistan-down-bearing-1520-aboard.html> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.) és Barbara Starr: Bodies recovered from Afghan crash site. Downed chopper was carrying 16 service member. *CNN.com*, 2005. június 30. <https://edition.cnn.com/2005/WORLD/asiapcf/06/30/afghan.crash/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁷⁰¹ A 160th SOAR beceneve.

⁷⁰² Kimberly Laudano: Night Stalker hangar named in honor of 'Turbine 33' crew. *Fort Campbell Courier*. 2007. június 14. <https://mainstreetmediatn.com/articles/fortcampbellcourier/night-stalker-hangar-named-in-honor-of-turbine-33-crew/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁷⁰³ Suh a kompromittálódott felderítő csoport mentésére indult és végül lelőtt Chinook fedélzetén vesztette életét.

⁷⁰⁴ *The Guardians*. http://www.proctorbronzes.com/gallery_commissions_the_guardians.php (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁷⁰⁵ *Afghanistan-Iraq War Memorial - Memorial Park - Cupertino, CA*. https://www.waymarking.com/waymarks/WMCZ93_Afghanistan_Iraq_War_Memorial_Memorial_Park_Cupertino_CA (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

A Mogadishu Mile több, egymással sok esetben párhuzamosan futó, a mogadishui csata évfordulója körül rendezett eseményt jelöl. Az eseményekben közös, hogy céljuk megemlékezni az elesettekről és a túlélőknek arról a tettéről, amikor hajnalban kénytelenek voltak gyalog megtenni a távot a várakozó járművekig, amikkel a stadionba szállították őket. A futás rendszerint 5 kilométeres távot ölel fel, a fegyveres erők esetében kiegészül lövészeti gyakorlattal is.⁷⁰⁶

A The Murph Challenge már sokkal inkább intézményesült fizikai és mentális kihívás, amelynek célja, hogy a Red Wings hadművelet során életét veszítő Michael Murphynek emléket állítson, illetve a róla elnevezett és a Murphy család által kezdeményezett LT Michael P. Murphy Memorial Scholarship Foundation számára pénzt gyűjtsön.⁷⁰⁷ A kihívás 1600 méter futásból, 100 húzódzkodásból, 200 fekvőtámaszból, 300 guggolásból és egy újabb, 1600 méteres futásból áll – utóbbit egy 10 kilogramm súlyú málhamellényben kell teljesíteni. A kihívás nemcsak az Egyesült Államokban népszerű, 2022-ben magyar javaslatra a KFOR⁷⁰⁸ táborában is megrendezték.⁷⁰⁹

Ez a két kihívás, bár első hallomásra inkább tűnik fizikai erőpróbának, mintsem a megemlékezés színterének, a katonák számára egészen más jelentéssel bír, mint azt a civil élet távolságából elsőre gondolnánk. Az események szimbolikus jelentősége – a kötődés a mogadishui csatához, illetve Michael Murphyhez – adja, hogy ezek az események a megemlékezés színterei lehetnek a fegyveres erők kötelékében szolgálók körében.

A múzeumi tárlatok közül fontosnak tartom kiemelni a National Museum of the United States Air Force Warrior Airman tárlatát, mivel ezt jelentős részben a harci kutató-mentő alakulatoknak és az azokban szolgáló katonáknak szentelték. A tárlatban a Takur Ghar-i ütközet külön kiállítási részt kapott. Ezen felül az MH-53 helikoptert is kiállították, ami az egyik, dedikáltan CSAR bevetésekre is alkalmassá tett típus.⁷¹⁰

⁷⁰⁶ Vö.: *The Mogadishu Mile: An Annual Tribute to Committed Excellence.* <https://www.threerangersfoundation.org/mog-mile-history> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.); *Mogadishu Mile 5K.* <https://www.asomf.org/event/mogadishu-mile-5k/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.); *USSOCOM Runs in Remembrance.* <https://www.socom.mil/Pages/USSOCOMRunsInRemembrance.aspx> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁷⁰⁷ *Why We do the Murph Challenge.* <https://themurphchallenge.com/pages/about-the-event> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁷⁰⁸ Kosovo Force. A NATO koszovói békefenntartó missziója.

⁷⁰⁹ Szabóné Varga Erika: Murph, a hősi kihívás! *Honvédelem.hu*, 2022. június 7. <https://honvedelem.hu/missziok/murph-a-hosi-kihivas.html> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁷¹⁰ Warrior Airman. *National Museum of the United States Air Force.* <https://www.nationalmuseum.af.mil/Visit/Museum-Exhibits/Fact-Sheets/Display/Article/196569/warrior-airmen/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.) és Matthew Bates: Museum opens exhibit dedicated to 'Warrior Airmen'. <https://www.jbmdl.jb.mil/News/Article/245578/museum-opens-exhibit-dedicated-to-warrior-airmen/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

Bár nem szigorúan kapcsolódik ide, de érdemes megemlíteni az emlékezés hagyományos kereteihez köthető, de bizonyos szempontból különleges formáit is. Erre azt gondolom, remek példa, hogy a United States Army Aviation Museum kivonása után megszerezte és felújította a 90-26288 sorszámú, különleges műveleti célokra készített Black Hawkot. A helikopter különlegessége, hogy egész szolgálatban töltött ideje során a 160th SOAR kötelékében repült, s részt vett a mogadishui csatában is – Super 68 hívójellel repült mint a bevetés CSAR helikoptere, s komoly károkat szenvedett, miközben a Super 61 roncsához lejuttatta a fedélzetén tartózkodó PJ-eket.⁷¹¹

Szintén a megemlékezés, illetve a fegyveres erők esetében a megbecsülés jelei a kitüntetések, amelyeket a különböző akciókban részt vevő katonák számára osztanak ki. Érdekességük, hogy megtalálhatók köztük kimondottan megemlékezés célú, tulajdonképpen az adott hadjáratban a részvételt igazoló kitüntetések, amelyet minden, a hadjáratban részt vett katona megkap.⁷¹² Ezeknél azonban a téma szempontjából sokkal érdekesebbek a különböző, magasabb rendű kitüntetések.

A fenti mentőakciókban résztvevő katonák között igen nagy számú kitüntetést osztottak ki. A teljesség igénye nélkül: három Air Force Cross⁷¹³ és négy Medal of Honor⁷¹⁴ kitüntetést kaptak az akciókban résztvevők,⁷¹⁵ számos egyéb kitüntetés mellett, mint például az Ezüstcsillag, a Bíborszív vagy a Distinguished Flying Cross. Azt azonban fontos kiemelni, hogy az összesen hét katonából, akik megkapták a két legmagasabb elismerést, mindössze hárman⁷¹⁶ vehették át személyesen, míg a másik négy életét vesztette a bevetések során. Ez

⁷¹¹ SN. 90-26288 ‘Super 68’ - Razor’s Edge. <https://www.armyaviationmuseum.org/super-68/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

⁷¹² *DoD Manual 1348.33, Volume 2 Manual of Military Decorations and Awards: DoD Service Awards – Campaign, Expeditionary, and Service Medals*. Washington D.C.: Department of Defense, 2016. december 21.

⁷¹³ A Légierő legmagasabb kitüntetése, melynél csak a Medal of Honor minősül nagyobb megtiszteltetésnek. A vizsgált akciók során Paul T. Johnson őrnagy (öbölháború, A-10 pilóta, a Devon Jones sorhajóhadnagy kimentését eredményező bevetésben való részvételért), Timothy A. Wilkinson főtorzsórmester (Mogadishu, PJ, a lelőtt helikopternél tanúsított helyállásért), valamint Jason D. Cunningham szakaszvezető (Takur Ghar, PJ, saját életét áldozta bajtársai megmentéséért, súlyos sérülten is folytatta ápolásukat) részesültek a kitüntetésben.

⁷¹⁴ Az Egyesült Államok legmagasabb katonai kitüntetése. A vizsgált akciók során tanúsított kimagasló önfeláldozásért Randy Shughart őrmester és Gary I. Gordon főtorzsórmester (mindketten Mogadishuban, a Delta Force kötelékéből), Britt Slabinski rangidős fedélzetmester (SEAL operátor, Takur Ghar), illetve John A. Chapman őrmester (Takur Ghar, Légierő CCT) kaptak meg a kitüntetést.

⁷¹⁵ Slabinski rangidős fedélzetmester kitüntetése komoly viták keresztjébe került, ugyanis a Haditengerészet megpróbálta meggátolni Chapman őrmester Medal of Honor kitüntetését, s végül nem sok időbeli különbséggel, mindketten a Takur Gharon elkövetett tetteikért kapták meg az elismerést. Bővebben lásd: Lengyel Ádám: John Chapman őrmester Medal of Honor kitüntetése és a technológia szerepe. *Újkor.hu*, 2022. január 20. <https://ujkor.hu/content/chapman-medal-of-honor-technologia> (Utolsó letöltés: 2022. június 14.); Emily Cochrane: As Former SEAL Receives Medal of Honor, a Controversy Is Reignited. *The New York Times*, 2018. május 24. <https://www.nytimes.com/2018/05/24/us/politics/medal-of-honor-slabinski-trump.html> (Utolsó letöltés: 2022. június 18.); Naylor: The Navy SEALs Allegedly Left Behind a Man in Afghanistan.

⁷¹⁶ Johnson őrnagy, Slabinski rangidős fedélzetmester, illetve Wilkinson főtorzsórmester.

is mutatja, hogy milyen veszélyesek az ilyen bevetések, ugyanakkor a Fegyveres Erők ezekkel a nagypresztízsű kitüntetésekkel fejezik ki elismerésüket, és állítanak emléket azoknak a katonáknak az áldozatáért, akik részt vesznek ezekben az akciókban.

Az emlékezetkultúra szempontjából fontos megvizsgálni még a popkulturális recepciót, első sorban a filmeket és a videojátékokat. A 21. században a (emlékezet)kultúra is jelentős változáson ment át, az Egyesült Államok esetében pedig különösen komoly mértékben érezteti hatását ez a változás. A filmipar hatása a kultúrára ma már megkérdőjelezhetetlen: a film már a második világháború előtt is jelentős közvéleményformáló és kultúrateremtő erővel bírt.⁷¹⁷ A filmek a történelmi emlékezetre is jelentős hatást gyakoroltak, a történelmi filmek komoly mértékben befolyásolják kollektív emlékezetünk.⁷¹⁸

A film (és zene) mellett azonban az ezredfordulón a videojátékok is megjelentek mint kultúraformáló eszközök, s olyan nagy hatást gyakoroltak világunkra, hogy a fiatal generációk körében a film- és a zeneipar kultúraformáló erejét is lekörözték.⁷¹⁹ A változásra a tudományos élet is reagált: 2001-ben létrejött az első, lektorált, tudományos szaklap, ami az egyik legfrissebb interdiszciplináris tudományterülettel, a game studiesszal, avagy a játéktudománnyal foglalkozik.⁷²⁰ Ezek okán fontos a kulturális hatás szempontjából foglalkozni mind a filmekkel, mind pedig a videojátékokkal.

A popkulturális feldolgozások a katonai elismerésekkel szemben a civil szféra érdeklődésére reflektálnak. Ezek az alkotások jelzik, hogy a civil szféra részéről komoly érdeklődés mutatkozik a különböző háborús történetek feldolgozására és bemutatására – legyen az valós történelmi példa, történelmi események inspirálta film vagy akár csak egy akciófilm. Ezek közös jellemzője, hogy a hősiesség valamilyen formában megjelenik bennük, ugyanakkor gyakran erős kritikával illetik a háborút és a politikát, ennek következtében sokkal inkább az egyéni bátorság mementói, mint politikai propagandafilmeik.

Mielőtt a konkrét esetpéldákhoz kapcsolódó alkotásokat megnéznénk, érdemes röviden bemutatni néhány olyan alkotást, amely valamilyen formában a harci kutatás-mentés témaköréhez kapcsolódik, azt mutatja be valamilyen formában. Az egyik leghíresebb ilyen

⁷¹⁷ A film és a mozi történelméről részletesen lásd: Geoffrey Nowell-Smith (ed.): *The Oxford History of World Cinema*. New York: Oxford University Press, 1996.

⁷¹⁸ A témáról bővebben lásd: Paár Ádám: *A kosztümös film történésszemmel*. Budapest: Unicus Műhely, 2022.

⁷¹⁹ Sean Monahan: Video games have replaced music as the most important aspect of youth culture. *The Guardian*, 2021. január 11. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/jan/11/video-games-music-youth-culture> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 21.) Vö.: Daniel Muriel – Garry Crawford: *Video Games and Culture. Considering the Role and Importance of Video Games and Contemporary Society*. Abingdon-New York: Routledge, 2018.

⁷²⁰ Espen Aarseth: Computer Game Studies, Year One. *Game Studies*, vol. 1. (2001), issue 1. <https://www.gamestudies.org/0101/editorial.html> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 21.)

alkotás Steven Spielberg nagy hatású *Ryan közlegény megmentése (Saving Private Ryan)* című filmje, amelyben egy csoport, a feladatra kijelölt amerikai katonát azzal bíznak meg, hogy a frontvonalak mögött rekedt Ryan közlegényt kimenekítsék és hazaküldjék a családjához. A történet részben valós alapokon nyugszik. Alapjául a Niland-testvérek sztorija szolgált, azonban jelentősen fikcionalizálták a történetet.⁷²¹ Szintén fikciós, de valós alapokon nyugszik a 2001-es *Ellenséges terület (Behind Enemy Lines)* című film. Ez részben Scott O'Grady 1996-os lelövésén és kimentésén alapul, és bár a film célja volt a srebrenicai mészárlásnak is emléket állítani, első sorban az ellenséges vonalak mögött rekedt pilóta kimentéséről szól, s megjelenik benne a CSAR mellette a SERE is.

A teljes mértékben fikciós alkotásokat vizsgálva érdemes megemlíteni a *Top Gun* című 1986-os filmet, amelynek a tetőpontjául szolgáló záró összecsapás tulajdonképpen egy ellenséges vizekre tévedt hajó kimentéséhez való RESCAP biztosítás – ráadásul egy kilőtt F-14-es katapultáló legénységéért is CSAR bevetést indítanak.

A vizsgált esetpéldák közül kettőről készült játékfilmes feldolgozás: a mogadishui csatáról és a Red Wings hadműveletről. A mogadishui csatát feldolgozó az *A sólyom végveszélyben* (eredeti címe *Black Hawk Down*) című 2001-es játékfilm, amellyel, hogy az egyik leghitelesebb a történelmi eseményeket bemutató alkotások közül, komoly és fontos kérdéseket is boncolgat. Ezek közül a legfontosabb az, hogy a katonák miért is harcolnak? Miért kockáztatják az életüket? A film válasza, melyet az Eric Bana által alakított Hoot karaktere ad meg: egymásért, nem pedig magasztos eszmékért vagy politikai célokért. És ez arra is rámutat, hogy miért fontos a „*Senkit sem hagyunk hátra!*” elv, ami a film másik központi, morális eleme, s mennyivel fontosabb a katonák számára a bajtársiasság. Ezek miatt a film egyáltalán nem tekinthető a hősiességet piedesztálra emelő háborús alkotásnak, sőt, élesen kritizálja a háborút mint eszközt. A filmben az egyéni hősiesség és a bajtársakért való önfeláldozás kap jelentős hangsúlyt, szemben a hagyományos hőskultusszal.⁷²²

A másik alkotás Marcus Luttrell menekülését dolgozza fel a visszaemlékezése alapján. A *túlélő* (eredeti címe *Lone Survivor*) című film kevésbé hiteles és pontos, mint *A sólyom végveszélyben*, ugyanakkor a katonák egymás iránti elkötelezettségét és a nem hagyunk hátra bajtársat elvet ez is remekül bemutatja. Ennek a filmnek az esetén már sokkal inkább

⁷²¹ A filmről bővebben lásd: Lengyel Ádám: „Találkozunk a parton!” A Ryan közlegény megmentése című filmről. *Újkor.hu*, 2019. június 18. <https://ujkor.hu/content/talalkozunk-parton-ryan-kozlegeny-megmentese-cimu-filmrol> (Utolsó letöltés: 2022. június 16.)

⁷²² A filmről bővebben lásd: Lengyel Ádám: A Sólyom végveszélyben – Egy valódi háborús sztori. *Újkor.hu*, 2019. november 26. <https://ujkor.hu/content/solyom-vegveszelyben-egy-valodi-haborus-sztori> (Utolsó letöltés: 2022. június 16.)

megjelenik az egyéni hősiesség – akár a SEAL felderítő csoport tűzharcát, akár Luttrell menekülését nézve.

A játékfilmek mellett a dokumentumfilmeket is érdemes megemlíteni, hiszen számos mentőakcióról forgattak ilyet. Ezek közül érdemes kiemelni a National Geographic sorozatait. A *No Man Left Behind* című dokumentum minisorozat hat epizódban mentőakciókkal foglalkozik, az első és az ötödik epizódja⁷²³ a mogadishuit, illetve a Vega 31 kimentését mutatja be, illetve a *Situation Critical* című sorozatát, melynek 11. epizódja⁷²⁴ a Takur Ghar-i összecsapással foglalkozik. Emellett külön fontosnak tartom kiemelni a 2013-as, szintén a National Geographic által készített *Inside Combat Rescue* című sorozatot, ami Afganisztánban követi egy CSAR alegység mindennapjait és bevetéseit, így engedve bepillantást a PJ-k világába. Ezek mellett számos más dokumentumfilm foglalkozik a témával.

A filmek mellett a videójátékipar is komoly figyelmet szentelt a múlt háborús eseményeinek, mivel ezek népszerű témának bizonyultak a játékosközönség körében – elég csak a *Call of Duty* sorozatra gondolni. A filmekhez hasonlóan itt is elkülöníthetünk történelmi témájú, valós történeten alapuló, de fikciós, illetve teljesen fikciós játékokat.

A valós történelmen alapuló játék a kutatás fókuszául szolgáló témák közül egyedül a mogadishui csatát feldolgozva született, azonban ez sem tökéletes leképezése a történelemnek, mivel leginkább az *A sólyom végveszélyben* vették alapul a készítők. Ez az alkotás a *Delta Force: Black Hawk Down* című, belső nézetű lövöldözős (first person shooter, FPS) játék, aminek a 11-től a 15-ig számozott küldetési a mogadishui csata egy-egy kiemelt részletébe helyezik a játékost, kezdve az első rajtaütéstől, egészen a Mogadishu Mile-ig.

A történelmi alapokon nyugvó, de fikciós alkotások közül érdemes kiemelni a Medal of Honor című 2010-ben megjelent játékot, amely az Anakonda hadműveletet és az akörüli bevetéseket mutatja be, részben fikcionális történetvezetéssel. Az utolsó küldetés során a játékos a Takur Ghar fölött a helikopterből kizuhant Roberts altisztet alakítja, azonban a való élet eseményeivel ellentétben itt a játékos túléli a bevetést. Ettől függetlenül beleszótték a történetbe a QRF bevetését, és le is lövik a helikoptert – azt a játékos a SEAL tűzcsoporthoz tagjaival együtt védi meg, akiknek a megmentésére érkezett. A történet átalakítása egyértelműen azt a célt szolgálja, hogy a játékos sikerélménnyel fejezhesse be a játékot, ugyanakkor megpróbálták ennek ellenére a rangerek hősiességének is emléket állítani.

⁷²³ https://www.imdb.com/title/tt5788694/episodes?ref=tt_eps_sm (Utolsó letöltés: 2022. június 16.)

⁷²⁴ https://www.imdb.com/title/tt1117467/?ref=tt_ep11 (Utolsó letöltés: 2022. június 16.)

Érdeemes kiemelni a fikciós alkotások közül a 2020-ban megjelent *War Room* című stratégiai játékot, mely Afganisztánban, egy fiktív provinciában játszódik, azonban valós történelmi események és bevetések inspirálták. A játék kedvcsináló videójában a Takur Ghar-i ütközet és a Swatolo Sar-i ütközetre utaló képsorokat is elhelyeztek.⁷²⁵ Szintén említést érdemel az egyik legnépszerűbb ilyen példa a fikciós környezetben játszódó, 2009-es *Call of Duty: Modern Warfare II*, melynek egyik küldetése során börtönből/gulágról kell kimenekíteni egy elfogott bajtársat.

Mint a fentiekből is látszik, a háborúk kulturális emlékezete az Egyesült Államokban igen szerteágazó és decentralizált mintát követ. Ennek oka első sorban a központosított emlékezetpolitika hiánya, melyre jó példa a szobor és emlékhelyállítások kapcsán fentebb leírt gyakorlat, miszerint nem biztosítanak ezekhez szövetségi forrásokat. A hagyományos kulturális hatás és recepció mellett ez a decentralizáció még inkább érezteti hatását a popkultúrában, mivel a film- és a videojátékipar is profitalapon működő terület, amire az állami szektor hatása marginális.

Ami a fentiekből egyértelműen megállapítható, hogy katonai műveletek – és ezen belül a harci kutató-mentő műveletek – iránt komoly társadalmi érdeklődés tapasztalható. Ebben szerepet játszik bizonyos mértékben a hőskultusz, azonban annak kiemelt szerepe nem állapítható meg egyértelműen.

Ahogy például a tervezett Global War on Terror Memorial, vagy a The Guardians szobor is mutatja, a megemlékezések még mindig kapcsolódnak bizonyos hősköz, hőstettekhez. A videojátékok és filmek esetében is komoly szerepet kap az egyéni hősiesség és néző által követett, vagy a játékos által alakított hős kiemelt szerepe az események alakításában. Ugyanakkor a Desert Shield and Desert Storm Memorial is jól példázza, hogy eközben egyfajta elmozdulás is észrevehető az egyéni hősiességtől az általánosabb értelemben vett megemlékezés felé. Ha a filmipart nézzük, akkor szintén megfigyelhető, hogy az egyéni hősiesség helyett a közösség és a bajtársak iránti önfeláldozást helyezik inkább előtérbe – erre példa az *A sólyom végveszélyben* vagy akár a *Ryan közlegény megmentése* is.

A hőskultuszt emellett érdemes más fénytörésbe helyezni a katonák esetében. A hadseregek számára a hősök egyfajta „*harcos erényt*” testesítenek meg, mivel sok esetben a hősnek titulált egyének jelentős önfeláldozásról tesznek tanúbizonyságot bajtársaik iránt. Nem véletlen, hogy a legtöbb esetben a Medal of Honort megkapó katonák nem vehetik át

⁷²⁵ *War Room [PC] Announcement Trailer*. <https://www.youtube.com/watch?v=3xgBATGMHpQ> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 21.)

kitüntetésüket, mivel életüket adják bajtársaikért. Emellett nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a katonák számára az olyan kifejezések, mint az önfeláldozás, vagy a „*Senkit sem hagyunk hátra!*” mottó egyfajta többlet jelentéssel bírnak és a „*harcos erényt*” testesítik meg, s a bajtársiasság kialakulását is elősegítik.⁷²⁶

Természetesen – ahogy korábban jeleztem – a téma alapos kidolgozása még további kutatásokat igényelne, és mindenképpen érdekes kutatási iránynak ígérkezik, azonban a dolgozat kereteit szétfeszítené, és eltérítené azt annak célkitűzésétől. Ugyanakkor mindenképpen értékes kitekintést jelent, és rávilágít arra, hogy a különböző katonai műveletek – és ezen belül a CSAR műveletek iránt – érdeklődés mutatkozik a civil társadalom irányából is, s érdemes a témával foglalkozni. Emellett rámutat arra is, hogy a 21. században a film és a videojátékok komoly történelemreceptiót befolyásoló hatással bírnak, s mindenképpen figyelmet érdemlő területei a jövőbeni kutatásoknak.

⁷²⁶ Ezt példázza az is, ahogyan egy Afganisztánban elesett bajtársról nyilatkozott Lermán Hajnalka szakaszvezető Virágh Ildikónak: „*Nem ismertem, nem találkoztam vele a táborban sem. De ott kint ez valahogy másképp működik. Nem volt idegen, mert a bajtársam volt.*” Virgáh Ildikó: *Kardokkal ékesített. Afganisztánban tűzharcot átélt magyar katonák visszaemlékezései*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2015. 129.

IX. Összehasonlítás és értékelés

IX. 1. A mentőakciók körülményei

A mentőakciók körülményeinek vizsgálata esetén érdemes két részre bontani az esettanulmányokat: azokra a bevetésekre, melyek alapvetően egy előkészített, nagyobb (légi)hadjárat elemeként számoltak a CSAR bevetésekkel, és ahol a hadműveleti terv organikus részét képezték ezek a bevetések, illetve azokra, ahol *ad hoc* módon alakul ki a szituáció.

A Desert Storm, illetve a Noble Anvil hadműveletek alatt a CSAR bevetések organikus részét képezték a bevetési terveknek. Ennek megfelelően a bevetésekre előre felkészülhettek az azt végrehajtó csapatok, gyakorlatokat hajthattak végre a térségben, s megalkothattak egy olyan eljárásrendet, ami minden bevetés során követhető és alkalmazható volt.

Ennek ellenére a Desert Storm során az elavult feladatvégrehajtási elvek és a nem világos parancsnoki lánc azt eredményezte, hogy igen alacsony, mindössze 38,8%⁷²⁷ volt mentési hatékonyság a JRCC mentési naplója alapján. Ha beleszámoljuk a két ismert ODA alegység *vészhelyzeti kimenekítését* is, akkor ez 50%-ra javul. Ez azonban tévútra vezethet, ugyanis nem ismerjük az összes *vészhelyzeti kimenekítést* kért SOF alegység történetét, így nem kizárt, hogy ezek között is voltak fogságba esett csapatok, illetve sikertelen evakuálási kísérletek.⁷²⁸

Ezzel szemben, részben a doktrinális változásoknak, részben pedig a helyszíni, megbízott parancsnoknak köszönhetően az 1999-es balkáni légi hadjárat során a mentési hatékonyság jelentősen növekedett, s mindkét bevetés sikerrel zárult. A két hadjárat során a gépkilövések és a CSAR alegységekre leselkedő veszélyek igen hasonlóak voltak: gyakorlatilag minden esetben az ellenséges, földi telepítésű légvédelem jelentette a legnagyobb fenyegetést a CSARTF tagjaira, s a bevetéseket előidéző gépkilövéseket is a földi légvédelem érte el.

Ezzel szemben az *ad hoc* bevetések esetén már nagyobb eltérések figyelhetők meg. A mogadishui csata és a Takur Ghar-i ütközet során a CSAR bevetéseket helikopterek lelövésére idézte elő, míg a Red Wings során a SEAL felderítőcsoport kompromittálódása és az abból kialakult tűzharc. A három bevetésben közös, hogy minden esetben a különleges erők, illetve a USSOCOM alárendeltségébe tartozó egységek és alegységek vettek részt mind a problémákat előidéző bevetésekben, mind pedig a mentőakciók végrehajtásában.

⁷²⁷ Ebbe csak a megindított/előkészített bevetések számítanak bele. Ez 9 bevetésből 3,5 fél siker. A fél siker Devon Jones sorhajóhadnagy kimentése, ahol a RIO-ját elfogták az iraki erők.

⁷²⁸ Az egyik ismert eset a brit Különleges Légi Szolgálat Irakban (SAS) bevetett járőre, aminek tagjai megpróbálták kimenekülni Irakból, miután lelepleződtek, ám egy kivétellel meghaltak, vagy fogságba estek.

Szintén érdemes megjegyezni, hogy bár rendelkezésre állt QRF mind a három bevetésnél, azonban C2 téren nem tartoztak organikusan az eredeti bevetést végrehajtó egység irányítása alá. Emellett a QRF-et alapvetően nem CSAR bevetések végrehajtására készítették fel, hanem általános harctámogató feladatokra és taktikai erősítésként történő bevetésre tartották készenlétben, amibe beletartozhatott a CSAR, de nem elsődleges prioritásként. Az Anaconda és a Red Wings hadműveletek során rendelkezésre álltak dedikált CSAR alegységek, bevonásukra azonban nem, vagy csak későn került sor.

IX. 2. C2 és kommunikáció szerepe

A mentőakciókkal kapcsolatos egyik legfontosabb dolognak – ahogyan már az elméleti háttérnél is említettem – a kommunikáció és az irányítás szerepe és módjai számítanak. Az esetpéldákból is láthatjuk, hogy az egyértelmű alárendeltségi viszony kialakítása igen fontos, azonban ugyanennyire fontos olyan parancsnoki struktúra kialakítása, amely a végrehajtó alegységeknek megadja a kellő rugalmasságot. Ennek a leginkább ékes példája a Nobel Anvil hadművelet, ahol Bargewell dandártábornok egy olyan bevetési struktúrát alakított ki, mely megadta a lehetőséget a végrehajtó csapatoknak, hogy önálló döntéseket hozzanak, s ez jelentős mértékben hozzájárult a sikeres feladatvégrehajtáshoz.

Ezzel szemben a másik négy esetben megfigyelhető valamilyen jellegű disszonancia az ideális állapothoz képest. Az Operation Desert Storm alatt Schwarzkopf tábornok igen szoros ellenőrzés alatt tartotta a csapatokat, s ez jelentős hatást gyakorolt a mentési hatékonyságra is. A szoros ellenőrzés miatt igen lassan születtek meg a döntések a bevetések megindításáról. Emellett a kommunikáció is igen elavult rendszer szerint működött, és a mentést végrehajtó alegységek csak közvetve, a RESCORT kötelékeken keresztül kommunikáltak a központtal és a bajba jutott pilótákkal is.

Az *ad hoc* bevetések esetén szintén jelentős problémák tapasztalhatók a C2 terén. A mogadishui csata során a Task Force Ranger stábjában nem avatta be az akció részleteibe a 10. hegyi hadosztály törzsét, így azok nem készülhettek fel arra, hogy szükség esetén támogatást kell nyújtaniuk a TFR bevetési alegységeinek. Azt azonban fontos kiemelni, hogy miután a saját erővel nem sikerült kimenekíteni a városban rekedt rangereket és a Delta operátorait, a TFR, a 10. hegyi hadosztály, illetve a mentési bevetéshez csatlakozó UNOSOM erők stábjai jól együtt tudtak működni egy műveleti terv kialakításában, illetve a mentőakció végrehajtásáért felelős tisztek is rendelkeztek a szükséges jogkörökkel és rugalmassággal, hogy sikeresen teljesítsék a küldetésüket.

A Takur Ghar-i akció során a C2 és az egyértelmű parancsnoki lánc gyakorlatilag nem

létezett. A bevetésirányítás alapvetően megoszlott Hagenbeck vezérőrnagy, Blaber alezredes és Trebon dandártábornok között, s ennek következtében az információáramlás nem volt megfelelő a különböző bevetési csoportok között. Emellett komoly problémát okozott, hogy a SOF csapatok rangidős tisztje Pete Blaber alezredes volt a helyszínen, azonban Trebon dandártábornok kritikus pillanatban és helyzetben megvonta tőle a döntési jogkört, és kizárta a parancsnoki láncból.

A leginkább vitatható döntések a Red Wings alatt történtek. A hadművelet során a 2-3 MAR és a SEAL Team 10 bevetett alegysége csak érintőlegesen tartotta a kapcsolatot, és bár egy területen működtek, nem működtek együtt. Emellett jelentős problémát okozott az is, hogy az első mentőakció megindításakor a SEAL Team 10 és a 2-3 MAR QRF-je nem működött együtt, ugyanis az megelőzhető volna az MH-47 Chinook kilövését és 16 ember halálát.

IX. 3. Ellenséges erők és taktikájuk

Ha a bevetéseket az ellenséges erőket osztályozva vizsgáljuk, akkor a körülményekhez hasonlóan két csoportra oszthatjuk őket. Ettől függetlenül kijelenthetjük, hogy az ellenséges erők, bár hatással voltak a mentőakciókra és azok lefolyására, kisebb hatást gyakoroltak a sikerességre, mint a szervezeti struktúra. Az ellenséges sikerek az esetek legnagyobb részében a parancsnokságok által elkövetett hibáknak, illetve a nem egyértelmű és logikus C2-nek volt köszönhetőek. Ennek ellenére érdemes figyelmet szentelni e kérdésnek, ugyanis értékes következtetések vonhatók le a működésükből.

A Desert Storm és a Noble Anvil során igen hasonló ellenséggel kellett szembeszállnia az Egyesült Államoknak: egy regionális szinten erősnek és jól felszereltnek mondható, állami hadviselő féllel, ami felkészült a saját országa légvédelmére. Jelentős különbséget jelentett az, hogy Irak 1991 előtt úgy szállhatott szembe az Egyesült Államok fegyveres erőivel, hogy korábban nem mért rá jelentős csapást a szövetséges légierő, míg ezzel szemben 1999-re a szerb fegyveres erőkre már komoly csapást mértek a néhány évvel korábbi bombázások. Mégsem erre vezethető vissza a hatékonyságbeli eltérés, hanem a hadszíntér parancsnoksága által eszközölt szervezeti változtatásokra.

A Noble Anvil során mélyebbre hatoltak be a CSAR alegységek Szerbia légterébe, mint az irakiba az öbölháborúban, és hatékonyabban sikerült a kilőtt gépek legénységét kimenteniük. Tették ezt annak ellenére, hogy két vizsgált mentőakció is bizonyítja, hogy a szerb légvédelem készült arra, hogy a CSAR alegységeket csapdába csalja, és kiiktassa, ha lehetősége adódik rá.

Mogadishu, a Takur Ghar és a Sawtalo Sar esetében az amerikai csapatok felkelőcsoportokkal kerültek szembe. Ezek változatos képzettségi szinten álltak, és a fegyverzetük sem a legmodernebb volt, azonban az adódó helyzeteket, illetve a számukra ismerős terepet remekül használták ki és fordították a maguk javára. Érdeemes emellett megjegyezni, hogy mindhárom esetben egyfajta csapdát állítottak az amerikai mentőcsapatoknak. Mogadishuban az SNA milícia eltorlaszolta az útvonalakat, és megpróbálta a városba „zárni” a konvojt; a Takur Gharon a hegytetőt tartó harcosok felkészültek az újabb amerikai helikopter érkezésére, és pontos tűzzel sikerült is földre kényszeríteniük azt; Sawtalo Sar és környékén pedig a felkelők az amerikaiak saját infravörös villanófényeit használták, hogy megpróbálják előcsalogatni a CSAR alegységet, és újabb helikopter(ek)e)t iktathassanak ki.

Az általam vizsgált bevetések során tizenegy amerikai helikopter került ellenséges tűz alá: egy AH-64 Apache, egy UH-60 Black Hawk, öt MH-60 Black Hawk és négy MH-47 Chinook. Ezek közül az ellenséges erők hatot tudtak kilőni.⁷²⁹ Elsőre ez nem tűnik az érvelésemet alátámasztó gondolatnak, hiszen 54,5%-os veszteségről van szó. Azonban figyelembe kell venni a körülményeket. Az Irak fölött lelőtt helikopter ellenséges légvédelmi gépágyútűz következtében zuhant le, ezek tüzét repülőeszközök megsemmisítésére tervezték. Ráadásul a pilótáknak lehetőségük sem volt elkerülőmanőverekre vagy az irányzók zavarására, mivel nem tudták, hogy számítaniuk kéne rá! A megmaradt öt helikopter vesztét páncéltörő rakéta, egészen pontosan RPG találat okozta, illetve a Takur Ghar fölött nehézgéppuskákat is bevetettek a tálibok. Az RPG-t páncélosok és könnyűpáncélszerű járművek megsemmisítésére, megbénítására tervezték, így egy helikopter számára a találatnak végzetesnek kéne lennie – ennek ellenére Mogadishu fölött legalább egy Black Hawk egy RPG találat után még vissza tudott térni a bázisra. Ráadásul a másodikként lelőtt Super 64 sem azonnal vált irányíthatatlanná, és a pilóták megpróbálták vele visszatérni a bázisra. A Swatolo Sar fölött lelőtt MH-47 esete egészen különleges, hiszen a gránát a helikopter belsejében robbant, ami bármilyen jármű számára végzetes találat lenne.

A Takur Ghar esetében külön ki kell emelni a nehézgéppuskák szerepét, mivel ezeket a fegyvereket fedezékek rombolására és könnyűpáncélszerű járművek (például katonai terepjárók) kiiktatására tervezték, így a helikopterekben is képesek voltak károkat okozni. Ennek ellenére a Takur Ghar fölött mindhárom Chinook valamilyen módon irányítható maradt, és a pilóták irányított zuhanással voltak képesek „landolni” a két kilőtt helikopterrel,

⁷²⁹ A teljes listát lásd a V jelű függelékben.

míg a harmadik, valószínűleg súlyos sérülésekkel, de vissza tudott térni a kiindulási bázisára. Ezek mellett ne feledkezzünk meg arról, hogy Mutt 41 kimentési kísérlete során legalább egy AH-64 Apache is ellenséges gépágyútalálatot kapott, azonban visszatért a bázisára.

Ezeket számításba véve véleményem szerint kijelenthető, hogy a helikopterek, ha nem is tartoznak a leginkább masszív és védett harcjárművek közé, azonban rendelkeznek a kellő tartóssággal és ellenálló képességgel, hogy megfelelő támogató erők mellett akár komolyabb ellenséges tűzben is bevethetők legyenek CSARTF-ek effektív mentésvégrehajtó elemeként, illetve más DA bevetések csapatszállító elemeként. Az ilyen veszteségek elkerülésében különösképp fontos támogatás a megfelelő RESCORT, amely képes az ellenséget lefogótűzzel vagy precíziós módon támadni, megnehezítve, hogy a baráti csapatokat és a veszélyeztetett, függeszkedő, vagy épp landoló helikoptereket célba vegyék.

IX. 4. Módszerek és eljárások: a doktrínák szerepe

A doktrínák esetén is érdekes kettébontani a konklúziót a CSAR fogalom „klasszikus” értelmében végrehajtott mentőakciókra, illetve azokra, amik a fogalom kibővített értelmében minősülnek CSAR bevetésnek.

Az öbölháborúban, illetve a délszláv háború során 1999-ben végrehajtott bevetések jól példázzák, hogy milyen jelentős doktrinális változások történtek a '90-es évek során az Egyesült Államokban. Az Irak ellen alkalmazott elveket felváltotta egy modernebb, decentralizáltabb, organikusabb C2 az évtized végére, s részben ennek köszönhető a siker. Ugyanakkor nem szabad azt sem elfelejteni, hogy a doktrínához képest is jelentős extra szabadságot adott a feladatvégrehajtás terén Bargewell dandártábornok az alárendelt alegységek számára.

Fontos kiemelni a CSARTF-ek esetében a támogató erők szerepét. A hatékony feladatvégrehajtást segíti, ha a küldetéshez rendelkezésre áll megfelelő támogató erő, ez azonban egzakt módon nem határozható meg. Ennek mérete és összeállítása változhat a fenyegetettség és a hadszíntér függvényében. Érdekes megfigyelni, hogy amíg Jugoszláviában komolyabb RESCORT nélkül sikerült végrehajtani a feladatokat, addig a három aszimmetrikus konfliktusban a megfelelő RESCORT hiánya kritikusnak bizonyult. A doktrína azonban nem rugaszkodott el a CSARTF kezdeti koncepciójától, és rendszerint merevszárnyas légitámogatással számolt. A doktrína a CSARTF szervezése szempontjából sem mozdult el rugalmasabb, jobban a feladathoz igazítható koncepció felé.

Mogadishuban a rendelkezésre álló eszközök miatt nem volt lehetőség egy a doktrína szerinti CSARTF bevetésével végrehajtani a mentőakciót, így itt teljes egészében rögtönöznie

kellett a mentési tervet Garrison vezérőrnagynak, illetve William David alezredesnek. A végső bevetési tervben érdekes, hogy a konvoj tűztámogatására nem vetették be a USFORSOM AH-1 Cobra helikoptereit, illetve a TFR Little Bird helikopterei is inkább az elszigetelt csapatok támogatására hajtottak végre CAS bevetéseket. Ez azonban a helyzet ismeretében reális és helyes döntés volt.

Ezzel ellentétben mind a Takur Ghar, mind pedig Sawtalo Sar esetében használható lett volna a CSARTF formáció, ha a mentőakciókat a kézikönyv elveinek megfelelően készítik elő. Mindkét esetben rendelkezésre álltak A-10-es csapásmérő repülőgépek és AH-64 Apache támadóhelikopterek, amik megtisztíthatták volna az LZ-t a bevetett csapatok számára, illetve közvetlen légitámogatást nyújthattak volna. A Takur Ghar esetében ez megelőzhette volna a második Chinook kilövését és a jelentős veszteségeket, míg a Red Wings alatt szintén kivédhető lett volna a Chinook kilövése és 16 ember halála. Az természetesen más kérdés, hogy a Takur Gharon Roberts altiszt életét nem menthették volna meg, illetve kérdéses, hogy a SEAL Team 10 operátorai is mit érthettek volna el 2005-ben, ha sikerül a behatolás, mivel addigra már csak a menekülő Luttrell volt életben, és az ő pozícióját sem ismerték.

IX. 5. A bevetések hatása a doktrinális változásokra

Az öbölháború esetében a tapasztalt hiányosságok nyomán változásokat eszközöltek. Az itt szerzett tapasztalatokat bedolgozták az új CSAR kézikönyvekbe és a kiegészítő dokumentumokba is. Társadalmi téren azonban a mentések rossz hatékonysága nem gyakorolt jelentős hatást: a sajtó nem igazán foglalkozott velük külön, alapvetően a háború egészét követték figyelemmel. Ebben jelentős szerepe van annak, hogy egyrészt a sajtó nem ezeket a bevetéseket követte figyelemmel, ugyanakkor annak is, hogy ezekről külön nem is különösebben közöltek információkat. Különösebb figyelem a mai napig nem irányult az akciók felé.

Mogadishuban maga a mentőakció nem eredményezett komolyabb doktrinális változást, ellenben komoly médiafigyelmet szenteltek neki, illetve az amerikai csapatok Szomáliában tartózkodásának. A csapdába esett katonák kimenekítését a közvélemény pozitívan értékelte, azonban a Clinton kormánynak nem sikerült megértetnie a közvéleménnyel, hogy mi szükség is van amerikai katonákra az országban, így bár a mentés és az eredeti bevetés is elérte a célját, a csapatokat kivonták.

A délszláv háború után nem dolgozták át jelentősebben a doktrínákat, azonban az 1999-ben végrehajtott bevetések a Fegyveres Erők számára igazolták, hogy a korábbi változtatások sikeresek és növelik a hatékonyságot. A média figyelme az 1999-es események közül

leginkább az első és egyetlen F-117-es kilövésre irányult: a „láthatatlannak” és „leölhetetlennek” titulált „lopakodó” elvesztése komoly presztízsveszteség volt az Egyesült Államok számára, amelyet nem kisebbített a pilóta életének megmentése.

A Takur Ghar és a Sawtalo Sar térségében végrehajtott bevetéseket érdemes egyben vizsgálni, mivel hasonló tanulságokkal szolgálnak. Mindkettő esetében érdekes, hogy bár CSAR bevetésekről van szó, a doktrínában lefektetett elveket nem maradéktalanul követték. A különleges erők maguk rögtönöztek mentőakciókat, és mindkétszer kudarcba fulladt a kísérletük – Takur Gharon a légicsapások és a kommunikációs hiba következtében a célterületet más módon megközelítő extra szakasz és tűzerő biztosította a sikert, míg Luttrell kimentésében a Légierő képzett kutató-mentőinek bevonása és nem kis részben a szerencse játszott szerepet. A médiafigyelem mindkét esetben jelentősebb volt. A Takur Ghar esetében azért, mert az afganisztáni háború döntő bevetéseként tekintettek az Anakonda hadműveletre. Luttrell mentése során a lelőtt helikopter a legkomolyabb emberveszteség és az első helikopterkilövés volt a Takur Ghar-i ütközet óta.

X. Összefoglalás

Disszertációmban megvizsgáltam a harci kutatás-mentés doktrínális változásait és a korszakban végrehajtott CSAR bevetések tapasztalatait. A kutatás eredményeként megállapíthatom, hogy az előzetes feltételezésekkel ellentétben a doktrínális fejlődés a konkrét CSAR doktrínák esetében linearitást mutat, ugyanakkor az összhaderőnemi műveleti képesség tekintetében a fejlődés korántsem ilyen egyenletes. Ennek következtében vizsgálatom során megállapítottam, hogy a harci kutató-mentő bevetések a vizsgálati időszak végére egységes doktrínává, egységes ernyőfogalommá váltak, ímely beépült az összhaderőnemi műveletvégrehajtás rendszerébe.

X. 1. AirLand Battle vizsgálata

Az előzetes hipotézishez képest az AirLand Battle doktrínával kapcsolatos vizsgálódás nem a várt eredménnyel járt. A doktrína az első, a Hadsereg és a Légierő által közösen alkotott összhaderőnemi műveleti elv, amely ráadásul nagyszámú légiművelettel és légimozgékonyságú csapatok bevetésével számol. Azonban a fentiekben rávilágítottam, hogy mindezek ellenére a szövegében nem jelenik meg a CSAR (vagy a PR) fogalma, ilyen bevetések végrehajtásával nem számol.

Véleményem szerint a doktrína ettől függetlenül igen értékes elem a vizsgálódáshoz, és paradigmaváltó a maga nemében. Az AirLand Battle egy új, összhaderőnemi műveleti gondolkodás kiindulópontja. Ez a gondolatmenet a '80-as évek közepére meghatározóvá válik az amerikai katonai gondolkodásban, és jelentős politikai támogatást is kap. A Goldwater-Nichols törvénnyel összhangban megindul az egységesítés folyamata az Egyesült Államok Fegyveres Erőinél.

A doktrína másik jelentős vívmánya, hogy ha kis mértékben is, de elkezdti a különleges műveleti alakulatok nagyszabású hadműveletekbe való beépítését, illetve megpróbálkozott egy a korábbinál lazább parancsnoki lánc létrehozásával. Ezek a tényezők mind kedveztek a CSAR szakcsapatoknak, illetve általában véve a különleges műveleti közösség térnyerésének.

X. 2. Doktrínális fejlődés

A CSAR doktrínák vizsgálata esetén ketté kell bontani a témát összhaderőnemi és egyesített doktrínákra, illetve haderőnemiekre. Az összhaderőnemi kézikönyvek első sorban a '80-as évekre jellemzőek, a '90-es évek elején felváltották őket az egyesített doktrínák. A később alkalmazott elvek és fogalmak már ekkor megjelennek ezekben a kézikönyvekben, illetve komoly szerepet szánnak a CSAR/PR bevetések során a különleges műveleti erőknél. Az

egyesített doktrína ezekkel szemben némiképp visszalépést jelent. Az 1996-os, majd az 1998-as frissített doktrína egyik jelentős hiányossága, hogy a CSAR fogalmának szűk, kilótt gépek pilótáinak kimentését célzó fogalmát veszi alapul, és elsősorban konvencionális háború esetére készül. A bevetett erők és azok harcirányítási elvei is ennek megfelelően alakulnak.

A következő felülvizsgálatra és frissítésre már az afganisztáni és iraki hadműveletek tapasztalatait felhasználva kerül sor. Ennek megfelelően 2007-es frissítés jelentős változásokat eszközöl. Ezek közül az egyik legfontosabb, hogy a CSAR fogalmát kiszélesíti, és sokkal inkább annak harci körülmények közti evakuációs jellegére utal. Ezt tükrözik a fogalmak névváltozásai is, ahol sok esetben a *search* és *rescue* kifejezéseket felváltotta a *personnel recovery* kifejezés.

A másik érdekes változás, hogy a doktrína készítői igyekeztek egy modernebb, kevésbé centralizált C2 szemléletet meghonosítani a CSAR bevetések végrehajtási logikájában és szervezésében. A doktrína kiemeli például a különböző, akár nem kormányzati szervekkel történő együttműködések jelentőségét. Érdekesség ezen felül, hogy a 2007-es doktrína már komolyabban számol az alacsonyintenzitású konfliktusokra jellemző lehetőségekkel, például, hogy a harci zónában elszigetelt katona akár a helyi civil lakosságtól is számíthat segítségre, ezért a felszerelés részeként tekint a *blood chitre*.

A haderőnemek doktrínáinak vizsgálata során a Hadsereg esetében igen érdekes következtetések vonhatók le a MEDEVAC doktrína alapján, aminek részét képezi a CSAR. A Hadsereg már ebben a doktrínában is számolt az irreguláris ellenféllel vívott harcokkal, valamint kiemelte a SOF egységek magas önállóságát, lazább C2 rendszereiket és alkalmazkodóképességüket.

Fejlődési ív a Hadseregnél is felrajzolható, méghozzá a SOF doktrína CSAR részében. Már az 1990-es doktrínában is helyet kap a CSAR mint „*járulékos tevékenység*”, a 2000-es FM 3-05.20 jelzetű frissítést követően pedig külön foglalkozik a DA bevetések baráti személyek visszaszerzését célzó típusával, mely gyakorlatilag a CSAR fogalom kiterjesztése. Emellett fontos szerepet kap a világos és rugalmas C2. A 2003 áprilisi iraki hadjárat kezdete előtt hatályossá vált kézikönyv megerősíti a korábbi Hadsereg SOF doktrínák megállapításait. A legnagyobb újítás az unilaterális CSAR a baráti SOF erők kimentése érdekében, amely a mogadishui tapasztalatok figyelembevételén alapulhat.

A Légierő 1998-ban és 2005-ben frissítette saját CSAR kézikönyveit. Az 1998-as dokumentum elsősorban megerősíti a korábbi, illetve az egységesített kézikönyvekben található meglátásokat és elgondolásokat. Amit fontosnak tartok kiemelni belőle, hogy a

szerzők kiemelik a közös CSAR gyakorlatok fontosságát, és a Légierő különböző személyzeteit az ilyen bevetéseken való részvételre.

A 2005-ös frissítés legjelentősebb változása a doktrína címének változása: nemcsak a kód változik meg az egységes doktrínáknak megfelelően (AFDD 2-1.6-ról AFDD 3-50-re), de kikerül a CSAR kifejezés, és a helyét a *személyi visszaszerzés* váltja fel. Ez itt is előre predesztinálja a később eszközölt változásokat és a CSAR fogalom általános felváltását egy átfogóbb ernyőfogalommal. A másik változás a doktrínában a bevetéstámogató és a különböző előretolt bázisok használata.

Mint fentebb látható, fejlődési folyamat figyelhető meg mind az összhaderőnemi, mind pedig a haderőnemi doktrínák esetén. A technikai jellegű változások, amelyek első sorban a bevetésvégrehajtást támogatják, fokozatosan változnak a hatékony küldetésvégrehajtás támogatása érdekében. Érdekes megfigyelni, hogy a Hadsereg, és különösképp a Hadsereg SOF kézikönyvei a legelőremutatóbbak, mivel ők nem a CSAR kifejezés hagyományos felfogásában, hanem annak kiterjesztett értelmezésében gondolkodnak a témáról.

A másik fontos megfigyelés, hogy a fogalom folyamatosan az összes haderőnem és az egységes doktrína esetében is változik, és a kiterjesztett értelmezése válik uralkodóvá. Ennek eredményeként azonban a fogalom, mint egy bevetéstípus megnevezése átalakul, és egy gyűjtőfogalom, a *személyi visszaszerzés* kereteibe olvad be.

X. 3. A bevetések vizsgálatának tanulsága

A vizsgált bevetésekből levonható következtetéseket a C2, a rugalmasság, és RESCORT hármásának fontosságával összegezhetem legegyszerűbben.

A hatékony CSAR/PR bevetések végrehajtásához elengedhetetlen a világos és egyértelmű C2. Az esetpéldáknál megfigyelhető, hogy ahol a C2 rendszerét nem tisztázták, vagy átfedő parancsnoki láncok és hatáskörök jöttek létre, rendszerint fellépett valami komplikáció.

Irakban a Bengál 15 katasztrófáját az okozta, hogy egy parancsnokság felülírhatta a JRCC döntését, miszerint túl kockázatos a bevetés megindítása. Mogadishuban előbb lett volna lehetőség egy sikeres mentőakció megindítására, amennyiben legalább a USFORSOM erőit időben értesítik a bevetésről, illetve ha korábban bevonják őket a mentőakció koordinációjába. A Takru Ghar esetében is a kommunikációs problémák idézték elő a második helikopter kilövését, majd azt, hogy a már megtisztított hegytetőről nem evakuálták a sebesülteket, holott rendelkezésre álltak a szükséges erők. A Red Wings hadművelet során pedig szintén elkerülhető lett volna a gépkilövés, ha megfelelő kommunikációt létesítenek a hadműveletet végrehajtó alegységek közt.

Ennek megfelelően kimondhatjuk, hogy az ilyen bevetések során szükséges az egyértelmű parancsnoki lánc létrehozása. Mindenképpen kerülni kell az átfedő parancsnoki jogköröket, emellett pedig ösztönözni kell a különböző parancsnokságok, egységek és alegységek közti minél szorosabb együttműködést.

Ez a pont részben összekapcsolódik a második fontos tanulsággal, a rugalmasság, alkalmazkodókészség, vagy rögtönzőképesség fogalmával. A SOF bevetések általában magasfokú rugalmasságot és rögtönzőképességet követelnek meg az azt végrehajtó operátoroktól, a CSAR bevetések esetében azonban szükség van rugalmasságra a parancsnokságok részéről is. Ez a rugalmasság megnyilvánulhat a bevetések végrehajtásának módjához való rugalmasságban, és a helyzethez való adaptálódásban, másrészt megnyilvánulhat a bevetések közben, a megváltozott harchelyzethez való alkalmazkodás képességében.

Erre példa lehet az öbölháború, ahol különösképp a 160th SOAR állománya tűnt ki a különböző helyzetekhez való alkalmazkodással – például Benji 53, vagy az ODA 532 kimentése során. Szintén jó példa lehet a mogadishui csata, ahol bár az első mentőakció kísérlete kudarcba fulladt, de Garrison vezérőrnagy, a TFR, valamint a 10. hegyi hadosztály stábjával képes volt egy a helyzethez és a rendelkezésre álló erőforrásokhoz alkalmazkodó tervet kidolgozni. Fontosnak tartom kiemelni még Bargewell dandártábornok szerepét, aki a Noble Anvil hadművelet kezdete előtt igyekezett a lehető legjobban adaptálódni a helyzethez, és részben az általa bevezetett változtatások is hozzájárultak a sikerhez.

Itt fontos két eredményt kiemelni. Az első a parancsnoki láncsal kapcsolatos, és azzal, hogy a feladatok végrehajtásával és koordinálásával megbízott JSRC/JPRC az ilyen döntések meghozatalában teljes döntési szabadságot élvezhessen, és rendelkezésre álljon a mentéshez szükséges minden infrastrukturális és eszközbeli feltétel. Fontos, hogy a JPRC parancsnoka által végzett kockázatelemzést és az általa hozott döntést ne írhasa felül más parancsnokság. Ez katasztrofális eredményekkel járhat, elég csak a Bengal 15 esetére gondolni.

A másik fontos dolog a térségben működő csapatok közti együttműködés és bizalom erősítése. Afganisztánból rögtön két példa is adódik ennek fontosságára: mind a Takru Ghar-i ütközet, mind pedig Red Wings hadművelet esetében jelentősen javíthatott volna a helyzeten és az akciók eredményén, ha a térségben működő különböző parancsnokságok és alegységek szorosabban együttműködnek, és a haderőnemek/fegyvernemek közti rivalizálást háttérbe tudják szorítani.

Ennek elősegítésére fontos az olyan parancsnoklási és vezetési elvek meghonosítása, mint a *mission command*, mely lehetőséget teremt a rugalmasabb harcirányításra. Érdemes

megfontolni emellett Stanely McChrystal tábornok egyes elgondolásainak gyakorlati alkalmazását, mivel azok segíthetnek a szervezeti rivalizálás csökkentésében.

A harmadik terület, amit kiemeltem, a RESCORT és annak fontossága. Itt érdemes először is tisztázni, hogy RESCORT alatt nem feltétlen a doktrínák által is említett merevszárnyas vadászbombázó repülőgépeket értem. Hatékonyak lehetnek erre a célra a támadóhelikopterek, az AC-130 csatarepülőgépek, vagy akár a turboprop⁷³⁰ könnyűcsapásmérő repülőgépek, mint például az A-29 Super Tucano, melyet az Egyesült Államok is tesztelt.⁷³¹ A RESCORT esetében fontos, hogy a bevetési környezethez adaptálható kötelékként kezeljék, és mind méretében, mind tűzerejében, mind az alkalmazott repülőgépek típusában igazodjanak a bevetés követelményeihez. Például egy állami hadviselőfél ellen fontos lehet az ellenséges radarok zavarása és lefogása, így ehhez megfelelő fegyverzettel rendelkező repülőgépek bevetésére lehet szükség, míg például egy felkelő csoport által tűz alá vett baráti alegység vagy repülőeszköz legénységének kimenekítése esetén hatékonyabb lehet a támadóhelikopterek és AC-130-asok tüztámogatása.

Azt is fontos megjegyezni, hogy a RESCORT-tól adott esetben akár el is lehet tekinteni. Ezt bizonyítják a Jugoszlávia fölött végrehajtott CSAR bevetések, azonban itt nem szabad elfelejteni, hogy a néhai Jugoszláviát a bevetések közben is bombázták a NATO csapatok, ezzel valamelyest lekötve a légvédelmet.

X. 4. Záró gondolatok

Értekezésem céljával azt tűztem ki, hogy új megközelítésből, komplex módon vizsgáljam a harci kutatás-mentés történetét. Kutatásom során ilyen módon új, eszmetörténeti megközelítéssel vizsgáltam a doktrínák fejlődését. Emellett fontosnak tartom kiemelni, hogy a bevetések elemzésével párosítva ez olyan, újszerű megközelítésnek tekinthető, amelyre nincs előzmény eddig a szakirodalomban. Ennek köszönhetően az esetpéldák vizsgálata és elemzése is új eredményeket szült.

A harci kutatás-mentés doktrínája, elvei és magának a fogalomnak a jelentéstartalma is jelentősen átalakult a vizsgált időszakban. Véleményem szerint ez az evolúció pozitív irányú, és 2007 benne a kulcsév. Először is 2007. január 5-én jelenik meg a JP 3-50 jelzetű doktrína frissített verziója, amiben a *harci kutatás-mentés* kifejezést felváltja a *személyi visszaszerzés*, és ezzel megjelenik a szélesebb értelemben vett CSAR-gondolkodás. Másrészt Robert Gates

⁷³⁰ Gázturbinával meghajtott légcsavaros repülőgépek.

⁷³¹ A típust végül nem állították szolgálatba, a programot a Trump-kormányzat törölte.

az előző év decemberében vette át a Pentagon vezetését Donald Rumsfeld védelmi minisztertől, és ebben az évben kezdte meg az érdemi munkát a minisztériuma élén.

Gates jelentős változásokat eszközölt, amelyek egyrészt növelték a PR bevételek számát Afganisztánban, másrészt jelentős mértékben hozzájárultak a katonák túlélési esélyének növeléséhez.⁷³² Nem mellesleg a média is élénkebb figyelmet szentelt a témának ettől fogva.

Ez az átalakulás és fokozott figyelem további kutatási irányokat és lehetőségeket nyit meg mind a hadtörténelem, mind pedig a történettudomány különböző diszciplínái felé. Az ilyen, interdiszciplináris vizsgálatok elősegíthetik a más tudományterületeket művelő kutatókat, hogy új együttműködési hálózatokat hozzanak létre.

Meggyőződésem, hogy a bölcsészettudományok és társadalomtudományok kutatói egyaránt tudnak új és releváns gondolatokkal szolgálni a hadtudomány művelői számára. Ez különösen fontos, mert a 21. században a tudományterületek közti határok sok esetben elmosódnak vagy átjárható válnak, és tapasztalataim szerint növekszik az inter- és multidiszciplináris kutatások száma. Fontos emellett, hogy a hadtörténetírás esetében a tényleges háborúra készülő katonák számára is értékes munkát állítsunk elő. Részben az is volt doktori kutatásom célja, hogy erre egy (újabb) példát szolgáltatassak és egy mind a történettudomány, mind a hadtudomány, mind pedig a Magyar Honvédség számára értékes gondolatokat tartalmazó munkát hozzák létre.

A szakmai közönség mellett a disszertáció eredményei a politikai döntéshozók számára is relevánsak. A védelempolitikában dolgozók számára fontos, hogy tisztában legyenek a meghozandó döntések lehetséges következményeivel és a lehetséges döntési helyzetekkel. Ezek tanulmányozásához a történelem hasonló szituációinak ismerete elengedhetetlen, és különösen igaz ez a hidegháború óta eltelt időszak legnagyobb katonai és politikai válságának, a szomszédban zajló orosz–ukrán háborúnak az árnyékában.

Végül fontos kiemelni a társadalmi figyelem jelentőségét is. A katonai mentőakciók iránt jelentős érdeklődés mutatkozik a civil társadalom részéről. Ezt kiszolgálva számos könyv, dokumentum- és játékfilm dolgozza fel a témát a számítógépes játékok mellett. Azonban azt is fontos, hogy ennek a szakmai közösség is időt és energiát szenteljen, és emléket állítson azoknak a katonáknak, akik meghozták a *legvégső áldozatot*, hogy bajtársaik életét megmentseék.

⁷³² Donna Miles: 'Golden hour' initiative pays off in Afghanistan. *Air Force Press Service*, 2011, május 20. <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/113277/golden-hour-initiative-pays-off-in-afghanistan/> (Utolsó letöltés: 2022. június 15.)

Felhasznált irodalom

Források

- [Iran Hostage] Rescue Mission Report. August 1980.*
<https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/i/iran-hostage-rescue-mission-report.html> (Utolsó letöltés: 2020. május 30.)
1913. évi XLIII. Törvény az első két nemzetközi békeértekezleten megállapított több egyezmény és nyilatkozat becikkelyezése tárgyában.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=91300043.TV> (Utolsó letöltés: 2020. március 8.)
1936. évi XXX. törvény a hadrakelt seregek sebesültjei és betegek helyzetének javítása és a hadifoglyokkal való bánásmód tárgyában Genfben 1929. évi július hó 27. napján kelt egyezmények becikkelyezéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=93600030.TV> (Utolsó letöltés: 2020. május 25.)
1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=98900020.TVR> (Utolsó letöltés: 2020. március 8.)
2012. évi CCV. törvény I. melléklet. <https://www.njt.hu/jogszabaly/2012-205-00-00> (Utolsó letöltés: 2021. július 27.)
- A History of 160th Special Operations Aviation Regiment (Airborne). A Report Prepared by the Federal Research Division, Library of Congress Under an Interagency Agreement with the 160th Special Operations Aviation Regiment (Airborne). October 2001.* Titkosítás alól feloldva: 2010.
https://www.governmentattic.org/2docs/Army_160thSOAR_Histories_1991-2001.pdf (Utolsó letöltés: 2020. május 30.)
- A Message from the Air Surgeon. The Air Surgeon's Bulletin, vol. 1 (1944), no. 2.*
- A Quest of Excellence. Final Report to the President's Blue Ribbon Commission on Defense Management.* 1986. június. <https://www.documentcloud.org/documents/2695411-Packard-Commission.html> (Utolsó letöltés: 2020. május 30.)
- Air Force Doctrine Document (AFDD) 2-1.6 Combat Search and Rescue.* Maxwell AFB: LeMay Center for Doctrine, 1998.
- Air Force Doctrine Document (AFDD) 3-50 Personnel Recovery Operations.* Maxwell AFB: LeMay Center for Doctrine, 2005.

Army Doctrine Publication (ADP) 6-0, Mission Command: Command and Control of Army Forces. Washington D. C.: Department of the Army, 2012

Army Regulation (AR) 525-90 Combat Search and Rescue Procedures. Washington D. C.: Department of the Army, the Air Force, and the Navy, 1985.

Dempsey, Martin E. (2012): *Mission Command. White Paper.* <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Publications/missioncommandwhitepaper2012.pdf> (Utolsó letöltés: 2022. június 2.)

Di Tomasso, Thomas: A fekete tengeri csata. 75. Ranger ezred, 3. zászlóalj, Bravo század 1993. október 3-4. In: Lengyel Ádám (ford. bev.): *A „fekete tengeri” csata. Források az 1993. október 3–4-i mogadishui csata hadtörténetéhez.* Documenta Historica 101. Szeged: SZTE BTK Történész Diákkör, 2019. 63-81.

DoD Manual 1348.33, Volume 2 Manual of Military Decorations and Awards: DoD Service Awards – Campaign, Expeditionary, and Service Medals. Washington D.C.: Department of Defense, 2016.

Executive Order 10631: Code of Conduct for Members of the Armed Forces of the United States. 1955. 08. 17. <https://www.hsdl.org/?abstract&did=463324> (Utolsó letöltés: 2021. február 25.)

Executive Summary of the Battle of Takur Ghar. Department of Defense, 2002. <https://web.archive.org/web/20090530080601/http://www.defenselink.mil/news/May2002/d20020524takurghar.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. június 12.)

Field Manual (FM) 100-20/Air Force Pamphlet (AFP) 3-20 Military Operations in Low Intensity Conflict. Washington D.C., Department of the Army and Department of the Air Force, 1990.

Field Manual (FM) 100-5 Operations. Washington D. C.: Department of the Army, 1993.

Field Manual (FM) 100-5 Operations. Washington D. C.: Department of the Army, 1982.

Field Manual (FM) 100-5 Operations. Washington D. C.: Department of the Army, 1976.

Field Manual (FM) 21-76-1 Survival, Evasion, and Recovery. Multiservice Procedures For Survival, Evasion, And Recovery. Air Land Sea Application Center, 1999.

Field Manual (FM) 22-100 Leadership. Washington D. C.: Department of the Army, 1999.

Field Manual (FM) 3-0 Operations. Washington D. C.: Department of the Army, 2001.

Field Manual (FM) 3-05.20 Special Forces Operations. Washington D. C.: Department of the Army, 2001.

Field Manual (FM) 3-05.231 Special Forces Personnel Recovery. Washington D. C.: Department of the Army, 2003.

Field Manual (FM) 31-20 Doctrine for Special Forces Operations. Washington D. C.: Department of the Army, 1990.

Field Manual (FM) 3-50.1 Army Personnel Recovery. Washington D. C.: Department of the Army, 2011.

Field Manual (FM) 3-97.6 Mountain Operations. Washington D. C.: Department of the Army, 2000.

Field Manual (FM) 6-22 Army Leadership. Competent, Confident and Agile. Washington D. C.: Department of the Army, 2006.

Field Manual (FM) 7-85 Ranger Unit Operations. Washington D. C.: Department of the Army, 1987.

Field Manual (FM) 7-98 Operations in a Low-Intensity Conflict. Washington D. C.: Department of the Army, 1992.

Field Manual (FM) 8-10-6 Medical Evacuation in a Theater of Operations. Tactics, Techniques, and Procedures. Washington D. C.: Department of the Army, 2000.

Field Manual (FM) 90-10 Military Operations on Urbanized Terrain (MOUT). Washington D. C.: Department of the Army, 1979.

Field Manual (FM) 90-10-1 An Infantryman's Guide to Combat in Built-Up Areas. Washington D. C.: Department of the Army, 1993.

Joint Pub (JP) 3-0 Operations. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2001.

Joint Pub (JP) 3-05 Special Operations. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2014.

Joint Pub (JP) 3-05 Special Operations. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 1998.

Joint Pub (JP) 3-17 Joint Doctrine and Joint Tactics, Techniques and Procedures for Air Mobility Operations. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2002.

Joint Pub (JP) 3-30 Joint Air Operations. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2019.

Joint Pub (JP) 3-50 Personnel Recovery. Second Draft. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2004.

Joint Pub (JP) 3-50 Personnel Recovery. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2011.

Joint Pub (JP) 3-50 Personnel Recovery. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 2007.

Joint Pub (JP) 3-50.2 Doctrine for Joint Combat Search and Rescue. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 1996.

Joint Pub (JP) 3-50.21 Joint Tactics, Techniques and Procedures for Combat Search and Rescue. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 1998.

Joint Pub (JP) 3-50.3 Doctrine for Evasion and Recovery. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 1996.

Joint Pub 3-50 National Search and Rescue Manual Volume I: National Search and Rescue System. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 1991.

Joint Pub 3-50.1 National Search and Rescue Manual Volume II: Planning Handbook. Washington D. C.: Joint Chiefs of Staff, 1991.

Number of fatalities among Western coalition soldiers involved in the execution of Operation Enduring Freedom from 2001 to 2021. *statista.com*
<https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

Perino, Larry D.: „A fekete tengeri csata” monográfia. In: Lengyel Ádám (ford. bev.): *A „fekete tengeri” csata. Források az 1993. október 3–4-i mogadishui csata hadtörténetéhez.* Documenta Historica 101. Szeged: SZTE BTK Történész Diákkör, 2019. 102-117.

Public Law 115-51 To authorize the Global War on Terror Memorial Foundation to establish the National Global War on Terrorism Memorial as a commemorative work in the District of Columbia, and for other purposes.
<https://www.congress.gov/115/plaws/publ51/PLAW-115publ51.htm> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

Public Law 99-433 Goldwater–Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986.
<https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-100/pdf/STATUTE-100-Pg992.pdf>
(Utolsó letöltés: 2020. május 15.)

Public Law 99-661 To authorize appropriations for fiscal year 1987 for military activities of the Department of Defense, for military construction, and for defense activities of the Department of Energy, to prescribe personnel strengths for such fiscal year for the Armed Forces, to improve the defense acquisition process, and for other purposes.
<https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-100/pdf/STATUTE-100-Pg3816.pdf>
(Utolsó letöltés: 2020. szeptember 22.)

Rysewyk, Lee A.: A 75. Ranger ezred 3. zászlóaljának Bravo századának és a Ranger Harci Kötelék parancsnokhelyettesének tapasztalatai a fekete tengeri csata idején, 1994–1993. október 3–4-én, Mogadishuban, Szomáliában. In: Lengyel Ádám (ford. bev.): *A „fekete tengeri” csata. Források az 1993. október 3–4-i mogadishui csata hadtörténetéhez.* Documenta Historica 101. Szeged: SZTE BTK Történész Diákkör, 2019. 42-62.

Second Supplement to The London Gazette of Friday, the 31st of December, 1915. 1916.
január 1. Supplement: 29423. 79-92.

- <https://www.thegazette.co.uk/London/issue/29423/data.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. május 19.)
- Task Force Ranger Operations in Somalia 3-4 October 1993.* United States Special Operations Command and United States Special Operations Command History Offices, 1994.
- https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/FOID/Reading%20Room/International_Security_Affairs/07-A-2365_Task_Force_Ranger_Report_Operations_in_Somalia_1993.pdf (Utolsó letöltés: 2020. június 12.)
- The National Security Act of 1947.* <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1947-07-26.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. május 26.)
- TRADOC Pamphlet 525-5 US Army Operational Concepts. The AirLand Battle and Corps* 86. Washington D. C.: Department of the Army, 1981.
- Truppenführung [Troop Loading] (German Field Service Regulations)* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/02/Truppenf%C3%BChrung_translation_by_United_States_Army.pdf (Utolsó letöltés: 2020. november 22.)
- U. S. Code.* <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/10/2155> (Utolsó letöltés: 2020. július 17.)
- U.S. Air Force: List of Ranks, Insignia, and Pay Range.* <https://www.federalpay.org/military/air-force/ranks> (Utolsó letöltés: 2022. június 14.)
- U.S. Army Ranks.* <https://www.army.mil/ranks/> (Utolsó letöltés: 2022. június 14.)
- U.S. Army: List of Ranks, Insignia, and Pay Range.* <https://www.federalpay.org/military/army/ranks> (Utolsó letöltés: 2022. június 14.)
- U.S. Marine Corps: List of Ranks, Insignia, and Pay Range.* <https://www.federalpay.org/military/marine-corps/ranks> (Utolsó letöltés: 2022. június 14.)
- U.S. Navy: List of Ranks, Insignia, and Pay Range.* <https://www.federalpay.org/military/navy/ranks> (Utolsó letöltés: 2022. június 14.)
- Warrior Training Center Air Assault School. Handbook.* 2013. <https://semo.edu/pdf/showmegold-AA-guide.pdf> (Utolsó letöltés: 2022. június 22.)

Könyvek, folyóiratok

- Al-Marashi, Ibrahim – Salama, Sammy: *Iraq's Armed Forces. An Analytical History.* London– New York: Routledge, 2008.

- Ambrose, Stephen E.: *D Nap. 1944. június 6. A partraszállás története*. Budapest: Gabo, 2002.
- Ambrose, Stephen E.: *Elit alakulat. Az amerikai 101. légiszállítású-hadosztály 506. ezrede Easy századának útja Normandiától Hitler Sasfészkéig*. Budapest: Gabo, 2001.
- Árvai Zoltán – Bánki Imre – Boda József – Furkó Kálmán – Géczi Sándor – Girnt Vilmos – Görömbei Lajos – Juhász János – Juhász József – Kiss Lajos – Köpöczi József – Kövesdi Albert – Lits Gábor – Lőrincz László – Szabó János – Újfalusi Csaba – Váraljai Gyula – Vincze Béla: *Legendák és titkok katonái. A mélységi felderítés története*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2012.
- Babos László – Papp Tamás: *A modern kor háborúi és csatái*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2009.
- Baczoni Tamás – Kiss Gábor – Sallay Gergely Pál – Számvéber Norbert: *Halálfejes katonák. Az Osztrák-Magyar Monarchia rohamcsapatai 1916–1918*. Debrecen: Püldo Kiadó, 2006.
- Bahmanyar, Mir: *Shadow Warriors: History of the US Army Rangers*. Botley: Osprey Publishing, 2005.
- Baumann, Robert F. – Yates, Lawrence A. – Washington, Versalle F.: *My Clan Against the World: U.S. and Coalition Forces in Somalia*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press, 2004.
- Beech, Michael F.: *Mission Creep: A Case Study in U.S. Involvement in Somalia*. Fort Leavenworth: School of Advanced Military Studies, 1996.
- Ben-Ari, Eyal: Theory Building in Research on the Military. In: Soeters, Joseph – Shields Patricia M. – Rietjesn, Sebastian (ed.): *Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies*. Abingdon–New York: Routledge, 2014. 301–311.
- Bergeron, Randy G.: *DESERT SHIELD/ DESERT STORM: Air Force Special Operations Command (AFSOC) in the Gulf War*. Hurlburt AFB: US Air Force, 2001.
- Berkáné Danesch Marianne (szerk.): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2015.
- Biddle, Tami Davis – Citino, Robert M.: The Role of Military History in the Contemporary Academy. *Army History*, No. 96 (2015). 24–30.
- Blaber, Pete: *The Mission, The Men, and Me: Lessons from a former Delta Force Commander*. New York: Berkley Books, 2010.
- Bonn, Keith E. – Baker, Anthony E.: *Guide to Military Operations Other Than War*. Mechanicsburg: Stackpole Books, 2000.
- Bowden, Mark: *A Mogadisu-ügy*. Budapest: Athenaeum Kiadó, 1999.

- Brisco, Charles H. – Kiper, Richard L. – Schroder, James A. – Sepp, Kalev I.: *Weapon of Choice: U.S. Army Special Operation Forces in Afghanistan*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press, 2003.
- Cardwell III, Thomas A.: Tacair Support for AirLand Battle. *Air University Review*, vol. 35 (1984), no. 4, 25–29.
- Carlisle, Rodney P.: *Afghanistan War*. New York: Chelsea House, 2010.
- Chant, Christopher: *Aviation. An Illustrated History*. Secaucus: Chartwell Books, 1978.
- Charles Edward White: *The Enlightened Soldiers. Scharnhorst and the Militärische Gesellschaft in Berlin, 1801–1805*. Praeger Publishers, 1989.
- Chun, Clayton K. S.: *Gothic Serpent: Black Hawk Down, Mogadishu, 1993*. Botley: Osprey Publishing, 2012.
- Churchill, Winston S.: *A második világháború I*. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1989.
- Citino, Robert M.: Military Histories Old and New: A Reintroduction. *American Historical Review*, 2007. 1070–1071.
- Clausewitz, Carl von: *A háborúról*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2013.
- Cordesman, Anthony H.: *The Lessons and Non-lessons of the Air and Missile Campaign in Kosovo*. Westport: Greenwood Publishing Group, 2001.
- Coslett, Joseph: Maj. Gen. Richard Scholtes: 2005 Bull Simon Award Winner. *Tip of the Spear* June 2006. 21–22.
- Crickomre, Paul F.: *Lockheed F-117 Nighthawk Stealth Fighter*. Oxford: Osprey Publishing, 2014.
- Csikány Tamás: A hadtörténelem támadólagos védelme egy morózus hadtörténelemmel szemben. *Korall*, 10. évf. (2009). 35. sz. 181–183.
- Czeglédi Mihály: Moltke's Legacy: (The Origin of Mission Command). *Hadtudományi Szemle* 11. évf. (2018) 4. szám, 217–226.
- Darack, Ed: *Victory Point: Operations Red Wings and Whalers - the Marine Corps' Battle for Freedom in Afghanistan*. New York: Berkley Caliber, 2009.
- Dávid Benjámín – Kiss Gábor Ferenc – Lengyel Ádám (szerk.): „*Sapere Aude*” A Szegedi Történészhallgatók Egyesületének Első Konferenciája tanulmánykötete. Szeged, Belvedere Meridionale, 2019.
- Davis, Brian L.: *Egyenruhák és rendfokozatok a NATO-ban*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 1999.
- DOD Dictionary of Military and Associated Terms*. Washington D. C.: Department of Defense. 2021.

- Drozdzewski, Danielle – Waterton, Emma – Sumartojo, Shanti: Cultural memory and identity in the context of war: Experiential, place-based and political concerns. *International Review of Red Cross*, vol. 101 (2019), issue 910. 251–272.
- Durant, Michael J – Hartov, Steve: *In the Company of Heroes*. New York: Penguin Books, 2004.
- Emmerson, Steven: *Secret Warriors: Inside the Covert Military Operations of the Reagan Era*. New York: G. P. Putnam's Son, 1988.
- Eversmann, Matt – Schilling, Dan (ed.): *The Battle of Mogadishu: Firsthand Accounts from the Man of Task Force Ranger*. New York: Balentine Books, 2004.
- Galdorisi, George – Phillips, Tom: *Leave No Man Behind: The Saga of Combat Search and Rescue*. Kindle Edition. Motorbooks International, 2009.
- Galvin, John R.: Uncomfortable Wars: Toward a New Paradigm. *The US Army War College: Parameters*, vol. 16 (1986), no. 4, 2–8.
- Gates, Robert: *Szolgálat*. Budapest: MCC Press, 2021.
- Görlitz, Walter: *History of the German General Staff 1657–1945*. Whitefish: Kessinger Publishing, 2010.
- Gyáni Gábor (szerk.): *A történelem mint emlék(mű)*. Budapest: Kalligram, 2016.
- Gyáni Gábor: Az első világháború emlékezete. In: Tomka Béla (szerk.): *Az első világháború következményei Magyarországon*. Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2015. 311–332.
- Gyáni Gábor: Emlékezeti kánonok – emlékező közösségek. In: Gyáni Gábor (szerk.): *A történelem mint emlék(mű)*. Budapest: Kalligram, 2016. 35–49.
- Gyáni Gábor: Történelem vagy (csupán) emlékezet? In: Gyáni Gábor (szerk.): *A történelem mint emlék(mű)*. Budapest: Kalligram, 2016. 19–34.
- Harangi-Tóth Zoltán: A csataelemzés fortélyai. In: Kis Péter – Petrik Iván – Toldi Lóránt (szerk.): *„Zászló alá magam csaptam fel”*. Ünnepi tanulmányok a 65 éves Csikány Tamás dandártábornok tiszteletére. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023. 73–90
- Haskew, Michael: *World War II Data Book: The Wehrmacht, 1935–1945: The Essential Facts and Figures for Hitler's Germany*. London: Amber Books, 2011.
- Haulman, Daniel L.: The U.S. Air Force in the Air War Over Serbia, 1999. *Air Power History*, vol. 62 (2015), no. 2, 6–21.
- Hirsh, Michael: *None Braver: U. S. Air Force Pararescuemen in the Afghanistan War*. New York: NAL Caliber, 2004.
- Hughes, Daniel (compiled): *Moltke on the Art of War: Selected Writings*. New York: Presidio Press Books, 2009.

- Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Budapest: Európa Kiadó, 2015.
- Johnson, Paul: *Az amerikai nép története*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2016.
- Jomini, Baron Antoine Henri de: *The Art of War: Restored Edition*. Kingston, Ontario: Legacy Books Press, 2008.
- Kis Péter – Petrik Iván – Toldi Lóránt (szerk.): „Zászló alá magam csaptam fel”. *Ünnepi tanulmányok a 65 éves Csikány Tamás dandártábornok tiszteletére*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023.
- Kiss Álmos Péter – Besenyő János - Resperger István: *Országismertető: Szomália*. Budapest: Sereg Szemle Kiadvány, 2010.
- Kiss Álmos Péter: *Háború a nép közt. Esettanulmányok a negyedik generációs hadviselés történetéből*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2016.
- Kyle, Chris – McEwen Scott – DeFelice, Jim: *Amerikai mesterlövész*. Budapest: Gabo, 2015.
- Lambeth, Benjamin S.: *NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment*. Santa Monica: RAND, 2001.
- Lengyel Ádám (ford., bev.): *A „fekete tengeri” csata. Források az 1993. október 3–4-i mogadishui csata hadtörténetéhez*. Documenta Historica 101. Szeged: SZTE BTK Történész Diákkör, 2019.
- Lengyel Ádám: “Rendben, maga mondja meg az elnöknek...” Kutató-mentő bevetések előkészítése az öbölháborúban. In: Dávid Benjámin – Kiss Gábor Ferenc – Lengyel Ádám (szerk.): „*Sapere Aude*” *A Szegedi Történészhallgatók Egyesületének Első Konferenciája tanulmánykötete*. Szeged: Belvedere Meridionale, 2019. 75–84.
- Lengyel Ádám: “Senkit sem hagyunk hátra!” Amerikai harci mentőakciók Szomáliában és Afganisztánban. *Belvedere Meridionale*, 30. évf. (2018) 2. szám. 88–118.
- Lengyel Ádám: „Ez egy csapatjáték!” A USAF Pararescue egységeinek integrációja a JSOC-ba az Operation Noble Anvil alatt. In: Bíró Gyöngyvér – Mohai Aletta: *Móra Akadémia: szakkollégiumi tanulmánykötet 8*. Szeged: 2020. 227–234.
- Lengyel Ádám: Auftragstaktik in the United States’ AirLand Battle Doctrine. *Belvedere Meridionale*, 35. évf. (2023) 2. sz. 158–165.
- Lengyel Ádám: Biplánoktól forgószárnyasokig – A harci kutatás-mentés rövid története az első világháborútól napjainkig. In: Bárány Attila: *Történeti Tanulmányok XXVIII*. Debrecen: Debreceni Egyetem 2020. 286–301.
- Lengyel Ádám: From Fractured to Whole: The Effect of the Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act to the Armed Forces of the United States of America. In:

- Szabó Csaba (szerk.) *Tavaszi Szél 2020 Konferencia. Tanulmánykötet.* Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2020. 374–380.
- Lengyel Ádám: PR, CSAR, MEDEVAC, CASEVAC? Combat Search And Rescue And Personnel Recovery in the Light of Manuals in the United States. In: Szabó Csaba (szerk.) *Tavaszi Szél 2020 Konferencia. Tanulmánykötet.* Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2020. 381–387.
- Lengyel Ádám: Storm in the Desert: The US Policy Towards Iraq from the Carter Doctrine to the Coalition of the Willing. In: Bihari Erika – Molnár Dániel – Szikszai-Németh Ketrin (szerk.): *Tavaszi Szél / Spring Wind 2019. Tanulmánykötet, II. kötet.* Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2020. 64–74.
- Lengyel József: SERE-kiképzés egy változó világban. *Honvédségi Szemle.* 149. évf. (2021) 5. szám. 86–100.
- Link, Mae Mills – Coleman, Hubert A.: *Medical Support of the Army Air Forces in World War II.* Washington D. C.: Department of the Air Force, 1955.
- Lowe, Keith: *A történelem foglyai. Mit árulnak el rólunk és történelmünkről a II. világháborús emlékművek?* Pécs: Alexandra Kiadó, 2022.
- Lucas, George R. (ed.): *Routledge Handbook of Military Ethics.* London–New York: Routledge, 2015.
- Luttrell, Marcus – Robinson, Patrick: *A túlélő.* Budapest: Gabo, 2007.
- Markó György: Morcos válasz egy „marcona” hadtörténésznek. *Korall,* 10. évf. (2009). 35. sz. 175–180.
- McCarthy, Peter – Syron, Mike: *Panzerkrieg. A német páncélosadosztályok története a II. világháborúban.* Debrecen: Gold Book, 2009.
- McChrystal, Stanley M. – Collins, Tatum – Silverman, David – Fussel, Chris: *Csapatok csapata. Szervezeti együttműködés és elköteleződés felsőfokon.* Budapest: HVG Kiadó Zrt, 2016.
- McGrath, John J.: *The Brigade: A History: Its Organization and Employment in the US Army.* Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press, 2013.
- Meehan III, John F.: The Operational Trilogy. *The US Army War College: Parameters,* vol. 16 (1986), no. 3, 9–18.
- Moentman, James E. – Holland, Edward E. – Wolver, Gary A.: Joint Combat Search and Rescue: Operational Necessity or Afterthought. *Joint Force Quarterly* 1998 Spring, 44–51.

- Muriel, Daniel – Crawford, Garry: *Video Game sas Culture. Considering the Role and Importance of Vide Games and Contemporary Society*. Abingdon-New York: Routledge, 2018.
- Nation, R. Craig: *War in the Balkans, 1991–2002*. Carlisle: U.S. Army War College – Strategic Studies Institute, 2003.
- Naylor, Sean: *Not a Good Day to Die: The Untold Story of Operation Anaconda*. New York: Berkley Books, 2006.
- Nealen, Peter: *Operation Red Wings: The Rescue Story Behind Lone Survivor*. New York: St. Martins Press, 2013.
- Nelsen II, John T.: Auftragstaktik: A Case for Decentralized Battle. *The US Army War College: Parameters*, vol. 17 (1987), no. 1, 21–34.
- Neville, Leigh: *Takur Ghar: The SEAL's and Rangers on Roberts Ridge, Afghanistan 2002*. Botley: Osprey Publishing, 2013.
- Nowell-Smith, Geoffrey (ed.): *The Oxford History of World Cinema*. New York: Oxford Univeristy Press, 1996.
- Operation Anaconda: An Air Power Perspective*. Washington D. C.: Headquarters United States Air Force, AF/XOL, 2005.
- Paár Ádám: *A kosztümös film történéssz szemmel*. Budapest: Unicus Műhely, 2022.
- Pollmann Ferenc: „Marcona” történelem: hadtörténetírás határon innen és túl. *Korall*, 9. évf. (2008) 33. sz. 120–128.
- Pollmann Ferenc: Második nekikfutás: Még egyszer a „marconba” történelemről. *Korall*, 10. évf. (2009). 35. sz. 184–189.
- Ravasi, Davide – Schultz, Majken: Responding to Organizational Identity Threats: Exploring the Role of Organizational Culture. *Academy of Management Journal*, vol. 49 (2006), no. 3, 433–458.
- Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2013.
- Romjue, John L.: The Evolution of the AirLand Battle Concept. *Air University Review*, vol 35. (1984), no. 4. 4–15.
- Rommel, Erwin: *Gyalogásg előre! Élmény és tapasztalat*. Kalocsa: Luxor Stúdió, 1999.
- Romsics Ignác: Mi a történelem? In: *Mindentudás Egyeteme I*. Budapest: Kossuth Kiadó, 2003. 57–78.
- Rottman, Gordon – Volstad, Ronald: *Armies of the Gulf War*. Botley: Osprey Publishing, 1993.

- Sangvic, Roger N.: *Battle of Mogadishu: Anatomy of a Failure*. Fort Leavenworth: School of Advanced Military Studies, 1998.
- Sidebottom, Harry: *Ancient Warfare: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Sipos Gyula: Az F-117 „Lopakodó” sem láthatatlan. In: *Rádiótechnika Évkönyve, 2012*. Budapest: Rádióvilág Kft, 2012. 44–57.
- Soeters, Joseph – Shields Patricia M. – Rietjesn, Sebastian (ed.): *Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies*. Abingdon–New York: Routledge, 2014.
- Stewart, Richard W. (ed.): *American Military History, Volume II: The United States Army in the Global Era, 1917–2008*. Washington D. C.: Center of Military History, 2010.
- Stewart, Richard W.: *Operation Urgent Fury: The Invasion of Grenada, October 1983*. Washington D. C.: Center of Military History, 2009.
- Stewart, Richard W.: *The United States Army in Somalia, 1992-1994*. Washington D. C.: Center of Military History, 2002.
- Stewart, Richard W.: *War in the Persian Gulf: Operation Desert Shield and Desert Storm, August 1990 – March 1991*. Washington D. C.: Center of Military History, 2010.
- Szabó Pál József: *Radarokkal a lopakodók ellen. A magyar katonai légtérelenőrző és radarrendszer története, 1917–2014*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2014.
- Szendy István: *Hadügy és hadviselés*. Studia universitatis communia. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2017.
- Szőts Zoltán Oszkár: *Az első világháború az 1945 előtti magyar történetírásban*. Pécs: Kronosz Kiadó, 2020.
- Tilford Jr., Earl: Seenotdienst: Early Development of Air-Sea Rescue. *Air University Review*. vol. 28 (1977), no. 2. 36–53.
- Tomka Béla (szerk.): *Az első világháború következményei Magyarországon*. Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2015.
- Torma Béla Gyula – Wagner Péter: *Homokvihár Bagdadban. Magyar katonák az iraki válságkezelésben, 1991–2011*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2014.
- Tosh, John: *The Pursuit of History: Aims, methods and new directions in the study of modern history*. Harlow: Longman, 2010.
- Tucker, Spencer C. (ed.): *World War II: The Definitive Encyclopedia and Document Collection. Volume I: A-D*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2016.
- United States Forces, Somalia After Action Report and Historical Overview: The United States Army in Somalia, 1992–1994*. Washington D. C.: Center of Military History, 2003.

- United States Special Operations Command History, 1987-2007*. MacDill AFB: USSOCOM/SOCS-HO, 2007.
- Vennesson, Pascal – Wiesner, Ina: Process Tracing in Case Studies. In: Soeters, Joseph – Shields Patricia M. – Rietjesn, Sebastian (ed.): *Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies*. Abingdon–New York: Routledge, 2014. 92-103.
- Veszprémy László: A helyét kereső hadtörténetírás: Nemzetközi és hazai tapasztalatok. *Aetas*, 25. évf. (2010). 4. sz. 32.
- Virgáh Ildikó: *Kardokkal ékesített. Afganisztánban tűzharcot átélt magyar katonák visszaemlékezései*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2015.
- Wasdin, Howard E. – Templin, Stephen: *A 6. számú SEAL-csoport. Egy elit haditengerészeti SEAL-mesterlövész emlékiratai*. Budapest: Gabo, 2012.
- Whitcomb, Darrell D. – Marion, Forrest L.: Team Sport. Combat Search and Rescue over Serbia, 1999. *Air Power History*, vol. 61 (2014), no. 3, 8-37.
- Whitcomb, Darrell D.: *Combat Search and Rescue in Desert Storm*. Maxwell AFB: Air University Press, 2006.
- Whitcomb, Darrell D.: *On a Steel Horse I Ride: A History of the MH-53 Pave Low Helicopters in War and Peace*. Maxwell AFB: Air University Press, 2012.
- Winnefeld, James A. – Johnson, Dana J. – Niblack, Preston: *A League of Airman. U. S. Air Power in the Gulf War*. Santa Monica: RAND Corporation, 1994.
- Woodward, Bob: *A parancsnokok*. Budapest: Osiris Kiadó, 1996.
- Wright, Donald P. – Bird, James R. – Clay, Steven E. – Connors, Peter W. – Farquhar, Scott, C. – Garcia, Lynne Chandler – Van Wey, Dennis F.: *A Different Kind of War: The United States Army in Operation ENDURING FREEDOM, October 2001 – September 2005*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press, 2010.

Online elérhető cikkek, tanulmányok

„Választóvonal az amerikai történelemben” Interjú Dr. Magyarics Tamással. *A vietnámi háború blog*, 2018. október 2.

https://vietnamihaboru.blog.hu/2018/10/02/_valasztovonal_az_amerikai_tortenelemben

Utolsó letöltés: 2020. augusztus 20.)

A Place of Remembrance. *National Geographic*.

<https://web.archive.org/web/20141105175631/http://www.nationalgeographic.com/remem>

[bering-9-11/place-of-remembrance/](https://web.archive.org/web/20141105175631/http://www.nationalgeographic.com/remem/bering-9-11/place-of-remembrance/) (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

- Afghanistan-Iraq War Memorial - Memorial Park - Cupertino, CA.*
https://www.waymarking.com/waymarks/WMCZ93_Afghanistan_Iraq_War_Memorial_Memorial_Park_Cupertino_CA (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Aarseth, Espen: Computer Game Studies, Year One. *Game Studies*, vol. 1. (2001), issue 1.
<https://www.gamestudies.org/0101/editorial.html> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 21.)
- Allard, Kenneth: *Somalia Operations: Lesson Learned*. CCRP Publications Series.
http://www.dodccrp.org/files/Allard_Somalia.pdf (Utolsó letöltés: 2021. január 18.)
- Ambush in Mogadishu: Interview Captain Haad.*
<https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/ambush/interviews/haad.html> (Utolsó letöltés: 2018. 02. 24.)
- Armus, Teo – Green, Hadley: Charlottesville’s Lee statue meets its end, in a 2,250-degree furnace. *The Washington Post*, 2023. október 26. <https://www.washingtonpost.com/dc-md-va/interactive/2023/civil-war-monument-melting-robert-e-lee-confederate/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 19.)
- Szőts Zoltán Oszkár: „Mint annak idején, mikor a futballnál aranygól volt érvényben” – interjú Pollmann Ferencsel. *Újkor.hu*, 2014. július 30. <https://ujkor.hu/content/mint-annak-idejen-mikor-a-futballnal-aranygol-volt-ervenyben-interju-pollmann-ferencsel> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 26.)
- B. Szabó János: A hadtörténet „szellemi dohányzás”? Ellenkezőleg: segít megelőzni a háborúkat. <https://www.valaszonline.hu/2021/02/24/hadtortenet-tortenelem-oktatas-b-szabo-janos/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 16.)
- Bates, Matthew: Museum opens exhibit dedicated to 'Warrior Airmen'.
<https://www.jbmdl.jb.mil/News/Article/245578/museum-opens-exhibit-dedicated-to-warrior-airmen/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Blair, Jacob: *Don Flickinger Became a Jungle Adventure to Save Crashed WW2 Airmen.*
<https://www.adventure-journal.com/2019/01/don-flickinger-became-a-jungle-adventurer-to-save-crashed-ww2-airmen/> (Utolsó letöltés: 2020. május 25.)
- Cloud, David S.: U.S. Helicopter In Afghanistan Down, Bearing 15-20 Aboard. *The New York Times*, 2005. június 28. <https://www.nytimes.com/2005/06/29/world/us-helicopter-in-afghanistan-down-bearing-1520-aboard.html> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Cochrane, Emily: As Former SEAL Receives Medal of Honor, a Controversy Is Reignited. *The New York Times*, 2018. május 24.
<https://www.nytimes.com/2018/05/24/us/politics/medal-of-honor-slabinski-trump.html>
 Utolsó letöltés: 2022. június 18.)

- Correll, John T.: Bring 'Em Back Alive. *Air Force Magazine*, 2019. március 22. <https://www.airforcemag.com/article/bring-em-back-alive/> (Utolsó letöltés: 2020. május 25.)
- Darack, Ed: *OPERATION RED WINGS: The (Mis)Information Aftermath*. Kézirat. 2010. <http://www.darack.com/sawtalosar/ED-DARACK-RED-WINGS-MISINFORMATION.pdf> (Utolsó letöltés: 2021. március 30.)
- Dooley, Erin: A Monumental Task: Honoring the Heroes of Desert Storm *ABCNews*, 2014. május 28. <https://abcnews.go.com/blogs/politics/2014/05/a-monumental-task-honoring-desert-storm/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Dubois, Thierry: Fighting Girl: Valérie André. *Vertical*, 2017. június 15. <https://www.verticalmag.com/news/fighting-girl-valerie-andre/> (Utolsó letöltés: 2020. május 26.)
- Fortunato, Paul A.: *Tactical Recovery of Aircraft and Personnel: A Relevant Capability for a Moral Obligation*. Quantico: Marine Corps University. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404913.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. febr. 9.)
- Global War On Terrorism Memorial Frequently Asked Questions*. <https://nationalinfantrymuseum.org/wp-content/uploads/2021/09/GWOT-FAQ-2021.pdf> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Gordon, Joseph – Chudy, Jason: Chinook that crashed in Afghanistan likely brought down by enemy fire. *Stars and Stripes*, 2005. június 30. <https://www.stripes.com/news/chinook-that-crashed-in-afghanistan-likely-brought-down-by-enemy-fire-1.35232> (Utolsó letöltés: 2021. április 1.)
- Haag, John: André, Valerie (1922–). *Encyclopedia.com* <https://www.encyclopedia.com/women/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/andre-valerie-1922> (Utolsó letöltés: 2020. május 26.)
- Hicks, J. Marcus: *Fire in the City: Airpower in Urban, Smaller-Scale Contingencies*. Maxwell AFB: School of Advanced Airpower Studies, 1999. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a391830.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. június 12.)
- J. E. Luebering: history, (discipline) (szócikk). *Encyclopaedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/history> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 16.)
- Johnson, William M.: *U.S. Army Special Forces in DESERT SHIELD/DESERT STORM: How Significant an Impact*. Fort Leavenworth, Kansas: U.S. Army Command and General Staff Collage, 1996.. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA312864.pdf> (Utolsó letöltés: 2022. június 10.)

- Koeck, Julian: Modern War and Cultural Change. *Small Wars Journal* <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/modern-war-and-cultural-change> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 19.)
- Kreisher, Otto: Is CSAR Really Nothing “Special”? *AirForce Magazine*. 2009. november 1. <https://www.airforcemag.com/article/1109csar/> (Utolsó letöltés: 2020. február 3.)
- Laudano, Kimberly: Night Stalker hangar named in honor of ‘Turbine 33’ crew. *Fort Campbell Courier*. 2007. június 14. <https://mainstreetmediatn.com/articles/fortcampbellcourier/night-stalker-hangar-named-in-honor-of-turbine-33-crew/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Lee, Isaac G.): *Operation EAGLE CLAW: Pioneer of Modern Aviation Tactics, Techniques and Procedures*. Quantico: Marine Corps University, 2010. <https://pdfs.semanticscholar.org/7a3f/a527a47a11edf859a293c6ce7ef73b7001dc.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. május 29.)
- Lengyel Ádám: „Találkozunk a parton!” A Ryan közlegény megmentése című filmről. *Újkor.hu*, 2019. június 18. <https://ujkor.hu/content/talalkozunk-parton-ryan-kozlegeny-megmentese-cimu-filmrol> (Utolsó letöltés: 2022. június 16.)
- Lengyel Ádám: A bukás anatómiája. Az afganisztáni háború és az amerikai kivonulás. <https://digitalistudastar.ajtk.hu/hu/ajrc-elemzesek/a-bukas-anatomiaja-az-afganisztani-haboru-es-az-amerikai-kivonulas> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 16.)
- Lengyel Ádám: A Sólyom végveszélyben – Egy valódi háborús sztori. *Újkor.hu*, 2019. november 26. <https://ujkor.hu/content/solyom-vegveszelyben-egy-valodi-haborus-sztori> (Utolsó letöltés: 2022. június 16.)
- Lengyel Ádám: A Sólyom végveszélyben? A mogadishui csata 26 év távlatából. *Újkor.hu*, 2019. december 08. <http://ujkor.hu/content/solyom-vegveszelyben-mogadishui-csata-26-ev-tavlatabol> (Utolsó letöltés: 2020. június 10.)
- Lengyel Ádám: Beduinok, pilóták és légimentők – Az Egyesült Államok ejtőernyős mentőalakulatai az öbölháborúban. *Újkor.hu*, 2018. november 17. <http://ujkor.hu/content/ejtoernyos-mentoalakulat-obolhaboruban> (Utolsó letöltés: 2020. június 10.)
- Lengyel Ádám: John Chapman őrmester Medal of Honor kitüntetése és a technológia szerepe. *Újkor.hu*, 2022. január 20. <https://ujkor.hu/content/chapman-medal-of-honor-technologia> (Utolsó letöltés: 2022. június 14.)

- Lengyel Ádám: Lelőni a „láthatatlant”: a jugoszláv légvédelem egyedi sikere az F-117 lopakodó repülőgéppel szemben. *Újkor.hu*, 2019. március 31. <http://ujkor.hu/content/f-117> (Utolsó letöltés: 2020. június 10.)
- Lengyel Ádám: Vihar a sivatagban – Az Egyesült Államok és Irak viszonyának rövid története. *Újkor.hu*, 2020. január 05. <http://ujkor.hu/content/vihar-sivatagban-az-egyessallamok-es-irak-viszonyanak-rovid-tortenete> (Utolsó letöltés: 2020. június 10.)
- Lyle, David J.: *Operation Anaconda. Lesson Learned, or Lesson Observed?* Fort Leavenworth: US Army Command and General Staff College, 2009. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a502029.pdf> (Utolsó letöltés: 2021. január 20.)
- MacQuarrie, Brian: 'This monument honors a community': After 125 years, the restored 54th Memorial is rededicated. *The Boston Globe*, 2022. június 1. <https://www.bostonglobe.com/2022/06/01/metro/shaw-memorial-be-rededicated-boston-common-this-morning/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 19.)
- Max Hastings: How Delusions About World War II Fed Brexit Mania. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2024-02-16/ukraine-us-congress-need-military-reset-against-putin-s-invasion> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 16.)
- Medal of Honor Recipient Britt Slabinski*. National Medal of Honor Museum. <https://mohmuseum.org/medal-of-honor-recipient-britt-slabinski/> (Utolsó letöltés: 2022. június 14.)
- Milani, Andrew N.: *Pitfall of Technology: A Case Study of the Battle on Takur Ghar Mountain, Afghanistan*. Carlisle Barrack: U.S. Army War College, 2003. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a414541.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. június 12.)
- Miles, Donna: 'Golden hour' initiative pays off in Afghanistan. *Air Force Press Service*, 2011. május 20. <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/113277/golden-hour-initiative-pays-off-in-afghanistan/> (Utolsó letöltés: 2022. június 15.)
- Mogadishu Mile 5K*. <https://www.asomf.org/event/mogadishu-mile-5k/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Monahan, Sean: Video games have replaced music as the most important aspect of youth culture. *The Guardian*, 2021. január 11. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/jan/11/video-games-music-youth-culture> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 21.)
- Murphy, Jack: The Cults of Special Operations. *SOFREP.com*, 2014. június 8. <https://sofrep.com/news/cults-special-operations/> (Utolsó letöltés: 2020. november 5.)

Name of the Memorial Revised Desert Shield and Desert Storm Memorial.
<https://static1.squarespace.com/static/5953eb36e58c622063d2f399/t/63962763eeaafa5360f2be7b/1670784868009/11+Dec+2022+press+release.pdf> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

National Desert Storm War Memorial. <https://www.ndswm.org/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

Naylor, Sean D.: The Navy SEALs Allegedly Left Behind a Man in Afghanistan: Did They Also Try to Block His Medal of Honor? *Newsweek*, 2018. május 7. <https://www.newsweek.com/2018/05/18/navy-seals-seal-team-6-left-behind-die-operation-anaconda-slabinski-chapman-912343.html> (Utolsó letöltés: 2022. január 18.)

Overview of the West Perry War Monuments, *West Perry School District.*
https://westperry.org/community/war_monuments (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

Phillips, David: After a Bungled Theft of Navy's Mascot Draws Fire, Goatnappers Strike Again. *The New York Times*, 2021. december 3. <https://www.nytimes.com/2021/12/03/us/west-point-cadets-goats-theft.html> (Utolsó letöltés: 2022. június 14.)

Reynolds, Aline: One survivor from 9/11 returns home, for good. *Downtown Express.*
https://web.archive.org/web/20160304080319/http://www.downtownexpress.com/de_401/onesurvivor.html (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

Shanker, Thom: Gates Seeks to Improve Battlefield Trauma Care in Afghanistan. *The New York Times*, 2009. január 27. <https://www.nytimes.com/2009/01/28/washington/28military.html> (Utolsó letöltés: 2020. február 3.)

SN. 90-26288 'Super 68' - Razor's Edge. <https://www.armyaviationmuseum.org/super-68/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

Starr, Barbara: Bodies recovered from Afghan crash site. Downed chopper was carrying 16 service member. *CNN.com*, 2005. június 30. <https://edition.cnn.com/2005/WORLD/asiapcf/06/30/afghan.crash/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

Starr, Barbara: U.S. military searches for missing SEAL. *CNN*, 2005. július 7. <https://edition.cnn.com/2005/WORLD/asiapcf/07/06/afghan.ids/index.html> (Utolsó letöltés: 2021. április 1.)

Szabóné Varga Erika: Murph, a hősi kihívás! *Honvédelem.hu*, 2022. június 7. <https://honvedelem.hu/missziok/murph-a-hosi-kihivas.html> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)

- The Guardians*. http://www.proctorbronzes.com/gallery_commissions_the_guardians.php
(Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- The Mogadishu Mile: An Annual Tribute to Committed Excellence*.
<https://www.threerangersfoundation.org/mog-mile-history> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Thomas, Scott: Ejecting out of a flaming F-16 over Iraq. *My San Antonio*, 2011. május 13.
<https://www.mysanantonio.com/sports/article/Scott-Thomas-Ejecting-out-of-a-flaming-F-16-over-1379132.php> (Utolsó letöltés: 2022. június 10.)
- USSOCOM Runs in Remembrance*.
<https://www.socom.mil/Pages/USSOCOMRunsInRemembrance.aspx> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Ventilators: Helicopters in Indochina (1950–1954)*.
<https://web.archive.org/web/20110811103742/http://members.multimania.co.uk/Indochine/cefeo/helicopt.html> (Utolsó letöltés: 2020. május 26.)
- Vergun, David: Special Operations Leader to Report Directly to Acting Defense Secretary. *Defense.gov*, 2020. november 18.
<https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/2419154/special-operations-leader-to-report-directly-to-acting-defense-secretary/> (Utolsó letöltés: 2020. november 29.)
- Warrior Airman. *National Museum of the United States Air Force*.
<https://www.nationalmuseum.af.mil/Visit/Museum-Exhibits/Fact-Sheets/Display/Article/196569/warrior-airmen/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Wegner, Martha: AirLand Battle Doctrine. *MERIP Reports* No. 111 (January 1983)
<https://merip.org/1983/01/airland-battle-doctrine/> (Utolsó letöltés: 2020. július 7.)
- Why We do the Murph Challenge*. <https://themurphchallenge.com/pages/about-the-event>
(Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.)
- Winton, Harold R.: Partnership and Tension: The Army and Air Force Between Vietnam and Desert Shield. *The US Army War College: Parameters*, vol. 26 (1996), no. 1, 100–119.
<https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1770&context=parameters>
(Utolsó letöltés: 2020. augusztus 21.)
- Wormley, Michael A.: *Combat Search and Rescue: Searching the History; Rescuing the Doctrine*. Maxwell AFB, School of Advanced Air and Space Studies Air University, 2003.
<https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a425580.pdf> (Utolsó letöltés: 2021. január 19.)

Függelék

Függelék I. Rövidítésjegyzék

Rövidítés	Angol	Magyar
160 th SOAR	160 th Special Operation Aviation Regiment	160. Különleges Műveleti Repülő Ezred
ACC	Air Combat Command	Légi harcászati Parancsnokság
AFO	Advanced Force Operations	Előretolt Műveleti Bázis
AFSOCCENT	Air Force Special Operations Command – Central	Légierő Különleges Műveleti Parancsnokság – Központi (régión)
AMC	Airborne Mission Commander	légi bevetésparancsnok
AOB	Advanced Operation Base	előretolt műveleti támaszpont
APC	armoured personnel carrier	páncélozott csapatszállító jármű
ARRG	Aerospace Rescue and Recovery Group	Légtéri Mentő és Visszaszerző Csoport
ARRS	Aerospace Rescue and Recovery Service	Légtéri Mentő és Visszaszerző Szolgálatot
ARRSq	Aerospace Rescue and Recovery Squadron	Légtéri Mentő és Visszaszerző Század
ARS	Air Rescue Squadron	Légimentő Század
ASR	Air-Sea Rescue	légi-tengeri mentés
ATC	Air Transport Command	Légiszállítási Parancsnokság
AWACS	Airborne Warning and Control System	repülő légtérelenőrző és irányító rendszer
C2	Command and Control	vezetés és irányítás
CAOC	Combined Air Operations Center	Egyesített Légiműveleti Központ
CAP	combat air patrol	harczi légi őrzés
CAS	close air support	közvetlen légitámogatás
CASEVAC	casualty evacuation	sebesültekiürítés
CCT	Combat Controller	harcászati légiirányítói
CENTCOM	Central Command	Központi Parancsnokság
CFC-A	Combined Forces Command – Afghanistan	Egyesített Erők Parancsnoksága – Afganisztán
CHS	Combat Health System	egészségügyi harctámogató rendszer
CIA	Central Intelligence Agency	Központi Hírszerző Ügynökség
CJTF	Combined Joint Task Force	Összhaderőnemi Egyesített Harci Kötelék
COMAFFOR	Commander of Air Force Forces	Légierő csapatok parancsnoka

Rövidítés	Angol	Magyar
CRO	combat rescue officer	harcimentő-tiszt
CTF	Combined Task Force	Összefegyvernemi Harci Kötelék
CSAR	Combat Search and Rescue	harci kutatás-mentés
CSARTF	Combat Search and Rescue Task Force	harci kutató-mentő harccsoport
DA	Direct Actions	közvetlen akciók
DEVGRU	Naval Special Warfare Development Group	Haditengerészet Különleges Műveleti Fejlesztési Csoportja
DoD	Department of Defense	Védelmi Minisztérium
DOTMLPF	doctrine, organization, training, material, leadership and education, personnel and facilities	doktrína, szervezet, kiképzés, felszerelés, vezetés és oktatás, személyi állomány és létesítmények
E&R	evasion & recovery	elkerülés és visszaszerzés
ENSZ	United Nations	Egyesült Nemzetek Szervezete
EPA	evasion plane of action	elkerülési és menekülési terv
ERS	Expeditionary Rescue Squadron	Expedíciós Légimentő Század
EUCOM	European Command	Európai Parancsnokság
EVAC	Evacuation	evakuáció
FAC(A)	Forward Air Controller – airborne	előretolt légiirányító
FOB	Forward Operation Base	előretolt műveleti bázis
FOL	Forward Operating Locations	előretolt műveleti pozíció
FPS	first person shooter	belső nézetű lövöldözős (játék)
HMMWV	high-mobility multipurpose wheeled vehicle	nagymobilitású többcélú kerekes gépjármű
IFV	infantry fighting vehicle	gyalogsági harcjármű
ISAF	International Security Assistance Force	Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő
JCS	Joint Chiefs of Staff	Egyesített Vezérkar
JFC	Joint Forces Commander	egyesített erők parancsnoka
JSOA	Joint Special Operation Agency	Egyesített Különleges Műveleti Ügynökség
JSOC	Joint Special Operations Command	Egyesített Különleges Műveleti Parancsnokság
JSRC	Joint Search and Rescue Center	egyesített kutató-mentő központ

Rövidítés	Angol	Magyar
JTAC	(Joint Terminal Attack Controller	harcászati légiirányítói
JTF	Joint Task Force	Egyesített Harci Kötelék
LIC	low-intensity conflict	alacsony intenzitású konfliktus
LNO	liaison officer	összekötő tiszt
LZ	landing zone	leszállás zóna
MAC	Military Airlift Command	Katonai Légiszállítási Parancsnokság
MARSOC	Marine Forces Special Operations Command	Tengerészgyalogság Különleges Műveleti Parancsnoksága
MEDEVAC	Medical Evacuation	egészségügyi evakuáció
MOB	Main Operating Base	elsődleges műveleti bázis
MOOTW	Military Operations Other than War	nem háborús katonai műveletek
MTA		Magyar Tudományos Akadémia
NAR	nonconventional assisted recovery	önálló, nem-konvencionális visszaszerzés
Navy SEAL	Navy Sea, Air, Land	Haditengerészet vízi, légi, földi (különleges műveleti csoportja)
NSTV	non-standard tactical vehicle	nem-standardizált taktikai jármű
ODA	Operational Detachment Alpha	Alfa Műveleti Egység
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries	Kőolaj-exportáló Országok Szervezete
OPLAN	Operation Plan	műveleti terv
OPSEC	Operations Security	műveleti biztonság
OSC	OnScene Commander	helyi/helyszíni parancsnok
PJ	pararescue jumper/pararescueman	ejtőernyős mentő
PR	Personnel Recovery	személyi visszaszerzés
PRCC	Personnel Recovery Coordination Cell	Személyi Visszaszerzési Koordinációs Sejt
PRDO	personnel recovery duty officer	személyi visszaszerzési szolgálati tiszt
PRPO	personnel recovery planning officer	személyi visszaszerzési műveleti tervező tiszt
PRTF	personnel recovery task force	személyi visszaszerzési harccsoport

Rövidítés	Angol	Magyar
QRF	Quick Reaction Force	gyorsreagálású erő
RCC	Rescue Coordination Center	Mentés-koordinálási Központ
RESCAP	rescue combat air patrol	mentési légbiztosítás
RESCORT	Rescue Escort	mentési kíséret
RMC	mentési bevetési parancsnok	Rescue Mission Command
ROE	Rules of Engagement	bevetési szabályzat
RW	Rescue Wing	Légimentő Wing
SAR	Search and Rescue	kutatás-mentés
SARDO	Search and Rescue Duty Officer	kutató-mentő szolgálati tisz
SASC	Senate Armed Services Committee	Szenátus Fegyveres Erők Bizottsága
SERE	Survival, Evasion, Resistance, and Escape	Survival, Evasion, Resistance, and Escape
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe	Szövetséges Erők Európai Főparancsnoksága
SNA	Somali National Alliance	Szomáli Nemzeti Szövetség
SOCCENT	Special Operations Command – Central	Különleges Műveleti Parancsnokság – Központi (régión)
SOCOM	Special Operation Command	Különleges Műveleti Parancsnokság
SOF	Special Operation Forces	különleges műveleti erők
SOS	Special Operations Squadron	Különleges Műveleti Repülőszázad
SOW	Special Operations Wing	Különleges Műveleti Wing
STG	Special Tactics Group	Különleges Taktikai Csoport
TAC	Tactical Air Command	Taktikai Légi Parancsnokság
TACC	Tactical Air Control Center	Taktikai Légiirányítási Központ
TF	Task Force	Harci Kötelék
TFR	Task Force Ranger	Ranger Harci Kötelék
TRADOC	U.S. Army Training and Doctrine Command	Egyesült Államok Hadseregének Kiképzési és Doktrinális Parancsnokságán
TRAP	Tactical Recovery of Aircraft and Personnel	repülőeszköz és személyzet taktikai visszaszerzése
TTF	TRAP Task Force	TRAP harccsoport
UAR	unconventional assisted recovery	önálló, nem-konvencionális visszaszerzés
UCC	Unified Combatant Command	egyesített harci parancsnokság
UNITAF	Unified Task Force	Egyesített Harci Kötelék
UNOSOM	United Nations Operations in Somalia	Egyesült Nemzetek Szomáliai Műveletei

Rövidítés	Angol	Magyar
USAAFASRERS	U. S. Army Air Force Air-Sea Rescue and Emergency Rescue School	Egyesült Államok Hadseregének Légierője Légi-Tengeri Mentő és Vészhelyzeti Mentő Iskolája
USFORSOM	United States Force in Somalia	Egyesült Államok Szomáliai Haderője
USSOCOM	United States Special Operation Command	Egyesült Államok Különleges Műveleti Parancsnoksága
UW	unconventional warfare	nem hagyományos hadviselés

Függelék II. Rendfokozatok*

Fizetési osztály	US Army (Egyesült Államok Hadserege)	US Air Force (Egyesült Államok Légierője)	US Marine Corps (Egyesült Államok Tengerészgyalogsága)	US Navy (Egyesült Államok Haditengerészete)	Magyar Honvédség
E-1	Private (közlegény)	Airman Basic (közlegény)	Private (közlegény)	Seamen Recruit (tengerészújonc)	honvéd
E-2	Private (közlegény)	Airman (közlegény)	Private First Class (első osztályú közlegény)	Seaman Apprentice (tengerészgyakornok)	őrvezető
E-3	Private First Class (első osztályú közlegény)	Airman First Class (első osztályú közlegény)	Lance Corporal (őrvezető)	Seaman (tengerész)	tizedes
E-4	Specialist (specialista)	Senior Airman (rangidős közlegény)	Corporal (tizedes)	Petty Officer Third Class (harmad osztályú alhajómester)	
E-5	Corporal (tizedes)	Staff Sergeant (törzsőrmester)	Sergeant (őrmester)	Petty Officer Second Class (másod osztályú alhajómester)	szakaszvezető
E-6	Sergeant (őrmester)	Technical Sergeant (technikus őrmester)	Staff Sergeant (törzsőrmester)	Petty Officer First Class (első osztályú alhajómester)	őrmester
E-7	Staff Sergeant (törzsőrmester)	Master Sergeant (rangidős őrmester)	Gunnery Sergeant (tüzérőrmester)	Chief Petty Officer (fedélzetmester)	törzsőrmester
E-8	Sergeant First Class (első osztályú őrmester)	Senior Master Sergeant (rangidős törzsőrmester)	Master Sergeant (rangidős őrmester)	Senior Chief Petty Officer (rangidős fedélzetmester)	főtörzsőrmester

* A táblázat az alábbi források alapján készült: <https://www.army.mil/ranks/> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.); <https://www.federalpay.org/military/army/ranks> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.); <https://www.federalpay.org/military/navy/ranks> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.); <https://www.federalpay.org/military/air-force/ranks> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.); <https://www.federalpay.org/military/marine-corps/ranks> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.); 2012. évi CCV. törvény 1. melléklet. <https://www.njt.hu/jogszabaly/2012-205-00-00> (Utolsó letöltés: 2024. 02. 20.); Davis, Brian L.: *Egyenruhák és rendfokozatok a NATO-ban*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 1999.

E-8	Master Sergeant (rangidős őrmester)		First Sergeant (törzsőrmester)		
E-8	First Sergeant (törzsőrmester)				
E-9	Sergeant Major (főtörzsőrmester)	Chief Master Sergeant (főtörzsőrmester)	Master Gunnery Sergeant (rangidős tüzérőrmester)	Master Chief Petty Officer (főfedéltmeister)	
E-9	Command Sergeant Major (parancsnoksági főtörzsőrmester)	Command Chief Master Sergeant (parancsnoksági főtörzsőrmester)	Sergeant Major (főtörzsőrmester)	Command Chief Petty Officer (flotta-fedéltmeister)	
E-9	Sergeant Major of the Army (a Hadsereg főtörzsőrmestere)*	Chief Master Sergeant of the Air Force (a Légierő főtörzsőrmestere)*	Sergeant Major of the Marine Corps (a Tengerészgyalogság főtörzsőrmestere)*	Chief Petty Officer of the Navy (a Haditengerészet fedéltmestere)*	
WO1	Warrant Officer 1 (altiszt)	Warrant Officer 1 (altiszt)**	Warrant Officer 1 (altiszt)	Warrant Officer 1 (altiszt)**	zászlós
CW2	Chief Warrant Officer 2 (vezető altiszt 2)	Chief Warrant Officer 2 (vezető altiszt 2)**	Chief Warrant Officer 2 (vezető altiszt 2)	Chief Warrant Officer 2 (vezető altiszt 2)	törzszászlós
CW3	Chief Warrant Officer 3 (vezető altiszt 3)	Chief Warrant Officer 3 (vezető altiszt 3)**	Chief Warrant Officer 3 (vezető altiszt 3)	Chief Warrant Officer 3 (vezető altiszt 3)	főtörzszászlós
CW4	Chief Warrant Officer 4 (vezető altiszt 4)	Chief Warrant Officer 4 (vezető altiszt 4)**	Chief Warrant Officer 4 (vezető altiszt 4)	Chief Warrant Officer 4 (vezető altiszt 4)	

* A jelzett rendfokozatok ceremonális pozíciót jelölnek. A különböző haderónemek vezető tiszthelyettese az adott haderónem vezérkari főnöke mellett szolgál, feladata az adott haderónem tiszthelyetteseinek képviselete és véleményük tolmácsolása a vezérkari főnökök felé.

CW5	Chief Warrant Officer 5 (vezető altiszt 5)	Chief Warrant Officer 5 (vezető altiszt 5)**	Chief Warrant Officer 5 (vezető altiszt 5)	Chief Warrant Officer 5 (vezető altiszt 5)	
O-1	Second Lieutenant (hadnagy)	Second Lieutenant (hadnagy)	Second Lieutenant (hadnagy)	Ensign (zászlós)	hadnagy
O-2	First Lieutenant (főhadnagy)	First Lieutenant (főhadnagy)	First Lieutenant (főhadnagy)	Lieutenant Junior Grade (pályakezdő hadnagy)	főhadnagy
O-3	Captain (százados)	Captain (százados)	Captain (százados)	Lieutenant (sorhajóhadnagy)	százados
O-4	Major (őrnagy)	Major (őrnagy)	Major (őrnagy)	Lieutenant Commander (korvettkapitány)	őrnagy
O-5	Lieutenant Colonel (alezredes)	Lieutenant Colonel (alezredes)	Lieutenant Colonel (alezredes)	Commander (fregattkapitány/p arancsnok)	alezredes
O-6	Colonel (ezredes)	Colonel (ezredes)	Colonel (ezredes)	Captain (sorhajókapitány/kapitány)	ezredes
O-7	Brigadier General (dandártábornok)	Brigadier General (dandártábornok)	Brigadier General (dandártábornok)	Rear Admiral Lower Half (ellentengernagy)	dandártábornok
O-8	Major General (vezérőrnagy)	Major General (vezérőrnagy)	Major General (vezérőrnagy)	Rear Admiral (ellentengernagy)	vezérőrnagy
O-9	Lieutenant General (altábornagy)	Lieutenant General (altábornagy)	Lieutenant General (altábornagy)	Vice Admiral (altengernagy)	altábornagy
O-10	General (tábornok)	General (tábornok)	General (tábornok)	Admiral (tengernagy/admirális)	vezérezredes

** A jelenleg hatályos (2024) érvényes szövetségi fizetési információk szerint a jelölt rendfokozatok nem kerülnek kiosztásra az adott haderőnemnél.

O-10	General of the Army (a Hadsereg tábornoka)*	General of the Air Force (a Légierő tábornoka)*			
O-11				Fleet Admiral (flottatengernagy/flottaadmirális)**	

* Kiterjedt háború esetén használt rendfokozatok, elsősorban azért, hogy a szövetséges csapatokkal zökkenőmentes legyen az együttműködés, ha azoknál használatban van „öt csillagos” tábornoki (tábornagy, marsall) rendfokozat. A második világháború előtt az amerikai polgárháborút közvetlenül követő évtizedekben használták, mivel az amerikai haderők főparancsnoka felelt a déli államok megszállásáért. Ekkor Ulysses S. Grant, William Tecumseh Sherman és Philipp Sheridan viselték, amíg a vezénylőtábornoki tiszteket betöltötték. A második világháborúig nem is használták a rendfokozatot, akkor Douglas McArthur, Dwight D. Eisenhower, Henry H. Arnold és George C. Marshall viselte azt, mindannyiójuk számára 1944 decemberében adományozták. Az utolsó, aki viselte, Omar Bradley tábornok volt vezérkarfőnökként (1949. augusztus 19. – 1953. augusztus 15., de csak 1950. szeptember 22-én léptették elő). A Légierőnél a rendfokozatnak elvi lehetősége létezik, de még sohasem adományozták.

** Hasonlóan a Hadsereg, illetve a Légierő tábornoka rendfokozathoz, napjainkban nincs használatban, funkciójában megegyezik azokkal. A második világháború során Chester W. Nimitz, William D. Leahy, Ernest King és William Halsey viselte (utóbbinak már a Japánnal kötött fegyverszünet után adományozták), ezt követően nem osztották ki.

Függelék III. A JRCC bevetési naplója az öbölháborúban⁷³⁵

Bevetés ideje	Bevetésnapló szám	Kilőtt gép hívójele	Bevetést végrehajtó haderőnem ⁷³⁶	Eredmény
1991. január 17.	JM001	Jupiter 01	USMC	biztonságos landolás, TRAP
1991. január 18.	JM002	Hostage 75	USN/RSAF/RSN	kutatás, visszaszerzés nem történt
1991. január 19.	JM003	Stroke 65	SOC ⁷³⁷	CSAR, visszaszerzés nem történt
1991. január 19.	JM004	Dark 15 ⁷³⁸	szaúdi erők ⁷³⁹	SAR, visszaszerzés
1991. január 20.	JM005	Stamford 11	szaúdi erők	SAR, visszaszerzés
1991. január 20.	JM006	Slate 46	SOC	CSAR, pilóta visszaszerzése, RIO hadifogságba került
1991. január 19.	JM007	Corvette 03	SOC	CSAR, nincs visszaszerzés
1991. január 23.	JM008	Wolf 01	USN	CSAR, sikeres visszaszerzés
1991. január 28.	JM009	Cat 36	USMC	kutatás, nincs visszaszerzés
1991. január 28.	JM010	ismeretlen	RAF	SAR, nincs visszaszerzés
1991. január 31.	JM011	Spirit 03	SOC/USN/szaúdi erők	kutatás, nincs visszaszerzés
1991. február 2.	JM012	Uzi 11	SOC	nincs visszaszerzés
1991. február 2.	JM013	Millcreek 701	USMC	SAR, nincs visszaszerzés
1991. február 9.	JM014	Jump 57	SOC	kutatás, nincs visszaszerzés

⁷³⁵ Whitcomb: Combat Search and Rescue in Desert Storm. 258-259.

⁷³⁶ A haderőneveket angol rövidítéssel adom meg, ezek a következők (előfordulás sorrendjében): USMC = Egyesült Államok Tengerészgyalogsága; USN = Egyesült Államok Haditengerészete; RSAF = Szaúdi Királyi Légierő; RSN = Szaúdi Királyi Haditengerészet; SOC = Egyesült Államok Különleges Műveleti Erői; RAF = Brit Királyi Légierő; USAF = Egyesült Államok Légierője; USA = Egyesült Államok Hadserege.

⁷³⁷ A szerző ebbe a kategóriába sorolja az amerikai Légierő CSAR szakcsapatait.

⁷³⁸ Whitcomb táblázatában Dark 15 szerepel, könyvében azonban egy Dark 13 hívójelű, rossz időjárás miatt lezuhant repülőgépet említ.

⁷³⁹ Végrehajtó haderőnem ismeretlen.

1991. február 13.	JM015	Hunter 26	SOC/szaúdi erők	kutatás, nincs visszaszerzés
1991. február 15.	JM016	Enfield 37/38	SOC	kutatás, nincs visszaszerzés
1991. február 17.	JM017	Benji 53	SOC	CSAR, sikeres visszaszerzés
1991. február 23.	JM018	Pride 16	USAF/USMC	kutatás, nincs visszaszerzés
1991. február 25.	∅	Jump 42	USMC	CSAR, sikeres visszaszerzés (földi egység)
1991. február 25.	∅	ismeretlen	USA	CSAR, sikeres visszaszerzés (földi egység)
1991. február 27.	JM019	Magic 14	SOC	kutatás, nincs visszaszerzés
1991. február 27.	JM020	Mutt 41	USA	CSAR, nincs visszaszerzés
1991. február 27.	∅	Bengal 15	USA	CSAR, nincs visszaszerzés

Függelék IV. Az Egyesült Államok Fegyveres Erőinek egységei és szervezeti felépítése

Függelék IV. 1. Az Egyesült Államok Hadseregének egységei és szervezeti felépítése⁷⁴⁰

(Al)egység megnevezése (angol és magyar)	Létszáma és összetétele⁷⁴¹	Parancsnok beosztása	Megjegyzés
Team (tűzcsoport)	négy; 2 lövész, 1 gránátos, 1 géppuskás	E3 – E6	Nem állandó alegység
Squad/Section (raj)	1-2 tűzcsoport (4-10 fő)	E7 – E8	Legkisebb állandó formáció; A két tűzcsoport egyik a tűztámogató, a másik a manőver alegység
Platoon (szakasz)	2-3 raj (36 fő)	O1 – O2	Rendszerint kiegészíti egy tűztámogató raj 2 könnyűgéppuskával és 1 kishatótávolságú páncéltörő rakétavetővel
Company/Battery/Troop (század/üteg)	3-4 szakasz (200 fő)	O3	
Battalion (zászlóalj)	4-6 század (1000 fő)	O4 – O5	

⁷⁴⁰ Forrás: <https://www.defense.gov/Multimedia/Experience/Military-Units/Army/#army> (Utolsó letöltés: 2022. június 13.)

⁷⁴¹ Minden egyes egység és alegység rendelkezik parancsonki alegységgel, ami nincs külön feltüntetve, azonban az összlétszamba beleszámítják.

Brigade ⁷⁴² (dandár)	2-3 zászlóalj (3000-5000 fő)	O6 – O7	Történelmi okok miatt a hasonló méretű páncélos és ranger egységeket az ezred (Regiment) névvel illetik. A különleges műveleti alakulatok esetében csoportnak ⁷⁴³ (Group) nevezik.
Division (hadosztály)	3-4 dandár (10.000-15.000 fő)	O8	Önállóan képes kiterjedt harcászati feladatok ellátására és a harc fenntartására.
Corps (hadtest)	2-5 hadosztály (20.000-45.000 fő)	O9	A legmagasabb olyan magasegység, ami közvetlen harcirányítási feladatot lát el.
Field Army (tábori hadsereg)	2-5 hadtest	O9 – O10	Első sorban adminisztratív parancsnokság, aminek feladata a csapatok felkészítése, kiképzése és a harckészültség fenntartása. Minden UCC alá rendelték egy-egy parancsnokságot, azonban ezek békeállapotban nem üzemelnek teljes létszámmal.

⁷⁴² Az amerikai Hadsereg hadrendjét 2016-ban átalakították, és a dandárokat újrászervezték állandó, összefegyvernemi, önálló műveletvégrehajtásra képes dandár harccsoportokká (Brigade Combat Team). A vizsgált időszakban ilyen formációkat csak ad hoc alapon léteztek, egy-egy feladat végrehajtása céljából.

⁷⁴³ Amennyiben a disszertáció során nem jelzem, hogy melyik, állandó különleges műveleti csoportról van szó, akkor egy kisebb létszámú, különleges műveleti alegységet jelöl.

<p>Army Group (hadseregcsoport)</p>	<p>2-5 hadsereg (400.000 – 1millió fő)</p>	<p>O10</p>	<p>Adminisztrációs parancsnokság, önálló logisztikai háttérrel. Feladata a hosszan tartó harctevékenység fenntartása egy kiterjedt régióban. Békeidőben nem aktív.</p>
<p>Army Region (hadseregcsoport)</p>	<p>3 vagy több hadsereg</p>	<p>O10 – O11</p>	<p>Csak kiterjedt, globális, totális háború esetén használt parancsnoksági szint.</p>

Függelék IV. 2. Az Egyesült Államok Légierőjének egységei és szervezeti felépítése⁷⁴⁴

Megnevezés (angol és magyar)	Összetétele	Parancsnok rendfokozata	Megjegyzés
flight (kötelék)	Több repülőeszköz.	A legmagasabb rendfokozatú tiszt a kötelék pilótái közül.	Elsősorban funkcionális, bevetésorientált formáció.
Squadron (század)	Kettő vagy több kötelék.	O4 – O5	A legkisebb állandó formáció.
Group (csoport)	Kettő vagy több század.	O6	
Wing	Kettő vagy több csoport.	O6 – O7	A Hadsereg dandár vezetési szintjének feleltethető meg.
Numbered Air Force	Több, különböző szintű egységből és alegységből összeállított erő.	O8 – O9	
Major Command (Magasabb Parancsnokság)		O10	Területi vagy feladatalapon szervezett parancsnokságok. Hasonló a (tábori) hadseregekhez, de ebbe a kategóriába tartozik például az ACC is.

⁷⁴⁴ Forrás: <https://www.defense.gov/Multimedia/Experience/Military-Units/Air-Force/> (Utolsó letöltés: 2022. június 28.)

Függelék IV. 3. Az Egyesült Államok Tengerészgyalogságának szárazföldi egységei és szervezeti felépítése⁷⁴⁵

(A)egység megnevezése (angol és magyar)	Létszáma és összetétele⁷⁴⁶	Parancsnok beosztása	Megjegyzés
Team (tűzcsoport)	3 fő	E3 – E4	Nem állandó alegység.
Squad/Section (raj)	3 tűzcsoport (10 fő)	E5 – E8	Legkisebb állandó formáció.
Platoon (szakasz)	3 raj (27 fő)	O1 – O2	Rendszerint kiegészíti egy tűztámogató raj 2 könnyűgéppuskával és 1 kishatótávolságú páncéltörő rakétavetővel
Company (század)	3 szakasz (243 fő)	O3	
Battalion (zászlóalj)	3 század (729 fő)	O5	
Regiment/Brigade (ezred/dandár)	3 zászlóalj (2187 fő)	O6	
Marine Division (Tengerészgyalogság hadosztály)	3 ezred (6561 fő)	O8	

⁷⁴⁵ Forrás: <https://www.defense.gov/Multimedia/Experience/Military-Units/Marine-Corps/> (Utolsó letöltés: 2022. június 28.)

⁷⁴⁶ A Tengerészgyalogság esetében század-szint alatt nincs állandó parancsnoki alegység.

Függelék V. Helikopterveszteségek és helikopterekben okozott károk a vizsgált bevetések során

<u>Bevetés ideje és célja</u>	<u>Kilőtt helikopter típusa</u>	<u>Helikopter ellen használt fegyverzet</u>	<u>Következmény</u>
1991. február 22. ODA 532 kimentése	MH-60 Black Hawk	automata kézfegyverek	Komoly károk, a helikopter visszatért a bázisra. Javítás után újra bevethetővé vált.
1991. február 27. Mutt 41 kimentése	UH-60 Black Hawk	légvédelmi géppágyúk (valószínűleg ZSU 23-4-es típus)	A helikopter lezuhant, a fedélzeten tartózkodók közül 6-an életüket veszítették, 3-an iraki hadifogságba kerültek.
1991. február 27. Mutt 41 kimentése	AH-64 Apache	légvédelmi géppágyúk (valószínűleg ZSU 23-4-es típus)	Ismeretlen mértékű károk, a helikopter visszatért a kiindulási bázisra.
1993. október 3. harcoló csapatok légitámogatása	MH-60 Black Hawk	RPG	A helikopter lezuhant a farokrotort ért találat következtében, a pilóták életüket veszítették, legénység többi tagja súlyosan megsebesült.
1993. október 3. CSAR alegység bevetése a lezuhant helikopternél	MH-60 Black Hawk	RPG, automata kézfegyverek	A helikopter javíthatatlan károkat szenvedett, de visszatért a bázisra.

1993. október 3. harcoló csapatok légitámogatása	MH-60 Black Hawk	RPG	A helikopter lezuhant a farokrotort ért találat következtében, a legénység megsérült. Az ezt követő tűzharcban a legénységből hárman életüket vesztették, az egyik pilóta fogságba került.
1993. október 3. utánpótlás ledobása a Mogadishuban rekedt alegységek számára	MH-60 Black Hawk	RPG, automata kézifegyverek	A helikopter komoly károkat szenvedett, de visszatért a bázisra.
2002. március 4. MAKO 30 deszantja a Takur Ghar hegyre	MH-47 Chinook	RPG, automata kézifegyverek és nehézgéppuskák	A helikopter a hegycsúcstól nem messze, egy völgybe zuhant. A zuhanás során nem keletkezett súlyos sérülés, de Robert altiszt kizuhant a Takur Ghar hegyre
2002. március 4. MAKO 30 mentőakció kísérlete a Takur Ghar hegyen	MH-47 Chinook	automata kézifegyverek és nehézgéppuskák	A helikopter számos találatot elszenvedett, de visszatért a bázisra. A kár mértéke ismeretlen.
2002. március 4. QRF mentési kísérlete a Takru Ghar-on	MH-47 Chinook	RPG, automata kézifegyverek és nehézgéppuskák	A helikopter lezuhant a Takur Gharon, az ellenséges tűz következtében a fedélzeten tartózkodó több ranger, illetve a két pilóta is megsebesült.

2005. június 28. kompromittálódott és harcban álló SEAL tűzcsoport kimentése	MH-47 Chinook	RPG, automata kézifegyverek	A helikopter nyitott rámáján át egy RPG az utastérbe repült és ott felrobbant, megsemmisítve a helikoptert, és kioltva a fedélzeten tartózkodó 16 katona életét.
--	---------------	--------------------------------	---